

Johannesburg – FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens skrivelse 2002/03:29 Johannesburg – FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling samt sex följdmotioner med 59 yrkanden. I betänkandet behandlas också 52 yrkanden från allmänna motions- tiden 2002. I skrivelsen redovisar och värderar regeringen besluten vid världstoppmötet i Johannesburg den 26 augusti–4 september 2002. Regeringen redogör för pågående insatser i syfte att nå de mål som ingår i genomförande- planen och pekar på vissa utmaningar som förestår. Dessa gäller såväl arbetet i Sverige som samarbetet inom EU, FN och andra internationella samarbets- organ.

Betänkandet följer den disposition som återfinns i skrivelsen och behandlar avsnittsvis frågor som rör globalisering, institutionellt ramverk för hållbar utveckling, förändrade konsumtions- och produktionsmönster, stöd till fattig- domsbekämpning, vatten, energi, hälsa, jordbruk, biologisk mångfald samt kunskap och information om hållbar utveckling.

Samtliga motionsyrkanden avstyrks. I betänkandet finns 32 reservationer och 5 särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet.....	7
Bakgrund.....	7
Skrivelsens huvudsakliga innehåll.....	7
Offentligt seminarium.....	8
Utskottets överväganden.....	9
Inledning.....	9
Globalisering.....	11
Institutionellt ramverk för hållbar utveckling.....	21
Förändrade konsumtions- och produktionsmönster.....	28
Stöd till fattigdomsbekämpning.....	37
Vatten.....	49
Energi.....	57
Hälsa.....	65
Jordbruk.....	75
Biologisk mångfald.....	82
Kunskap och information om hållbar utveckling.....	89
Reservationer.....	95
1. Globalisering (punkt 1).....	95
2. Globalisering (punkt 1).....	96
3. Globalisering (punkt 1).....	97
4. Globalisering (punkt 1).....	98
5. Institutionellt ramverk (punkt 2).....	99
6. Institutionellt ramverk (punkt 2).....	100
7. Institutionellt ramverk (punkt 2).....	101
8. Hållbarhetskommission (punkt 3).....	102
9. Förändrade konsumtions- och produktionsmönster (punkt 4).....	103
10. Förändrade konsumtions- och produktionsmönster (punkt 4).....	103
11. Förändrade konsumtions- och produktionsmönster (punkt 4).....	104
12. Förändrade konsumtions- och produktionsmönster (punkt 4).....	105
13. Förbud mot HA-oljor (punkt 5).....	106
14. Privatbilism (punkt 6).....	106
15. Fattigdomsbekämpning (punkt 7).....	107
16. Fattigdomsbekämpning (punkt 7).....	107
17. Fattigdomsbekämpning (punkt 7).....	108
18. Fattigdomsbekämpning (punkt 7).....	109
19. Skuldavskrivningar och demokratiska respektive ekonomiska reformer (punkt 8).....	110
20. Vatten som mänsklig rättighet (punkt 11).....	111
21. Effektivare vattenanvändning (punkt 12).....	112

22. Energi (punkt 13)	112
23. Energi (punkt 13)	113
24. Energi (punkt 13)	114
25. Energi (punkt 13)	115
26. Energi (punkt 13)	116
27. Hälsa (punkt 14).....	117
28. Hälsa (punkt 14).....	117
29. Biologisk mångfald (punkt 16).....	118
30. Kunskap och information om hållbar utveckling (punkt 17).....	119
31. Kunskap och information om hållbar utveckling (punkt 17).....	120
32. Kunskap och information om hållbar utveckling (punkt 17).....	120
Särskilda yttranden.....	123
1. Johannesburg – FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling.....	123
2. Johannesburg – FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling.....	128
3. Johannesburg – FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling.....	129
4. Fattigdomsbekämpning	130
5. Jordbruk	131
Bilaga 1	
Förteckning över behandlade förslag	132
Skrivelsen.....	132
Följdmotioner.....	132
Motioner från allmänna motionstiden 2002	136
Bilaga 2	
Protokoll från offentligt seminarium.....	141
Externa medverkande.....	141
Deltagande ledamöter.....	145
Sammansatta utrikes-, miljö- och jordbruksutskottets seminarium om uppföljningen av FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling i Johannesburg.....	146

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Globalisering

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkandena 2 och 9, 2002/03:MJ8 yrkande 6, 2002/03:MJ9 yrkande 1, 2002/03:MJ10 yrkandena 2 och 7, 2002/03:U293 yrkande 3, 2002/03:U294 yrkande 19, 2002/03:U298 yrkandena 11 och 12, 2002/03:U310 yrkandena 2, 11 och 15 samt 2002/03:MJ315 yrkande 17.

Reservation 1 (m)

Reservation 2 (fp)

Reservation 3 (c)

Reservation 4 (mp)

2. Institutionellt ramverk

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkandena 1 och 3, 2002/03:MJ10 yrkandena 9 och 25, 2002/03:MJ11 yrkande 1, 2002/03:U239 yrkande 3, 2002/03:U263 yrkande 10, 2002/03:U310 yrkandena 10, 13 och 16, 2002/03:U324 yrkande 9 och 2002/03:MJ428 yrkande 48.

Reservation 5 (kd)

Reservation 6 (fp, c)

Reservation 7 (mp)

3. Hållbarhetskommission

Riksdagen avslår motion 2002/03:MJ8 yrkande 1.

Reservation 8 (fp, kd, c, mp)

4. Förändrade konsumtions- och produktionsmönster

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:MJ8 yrkande 2, 2002/03:MJ9 yrkande 6, 2002/03:MJ10 yrkandena 12–15, 2002/03:MJ11 yrkande 2, 2002/03:K432 yrkande 17 och 2002/03:U293 yrkande 1.

Reservation 9 (m)

Reservation 10 (fp)

Reservation 11 (kd)

Reservation 12 (mp)

5. Förbud mot HA-olja

Riksdagen avslår motion 2002/03:MJ10 yrkande 10.

Reservation 13 (kd)

6. Privatbilism

Riksdagen avslår motion 2002/03:MJ9 yrkande 9.

Reservation 14 (m)

7. Fattigdomsbekämpning

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:MJ8 yrkande 7, 2002/03:MJ9 yrkandena 4, 5 och 8, 2002/03:MJ10 yrkandena 3–6 och 17, 2002/03:U239 yrkande 2, 2002/03:U310 yrkandena 12 och 14 samt 2002/03:U313 yrkandena 3 och 4.

Reservation 15 (m)

Reservation 16 (fp)

Reservation 17 (kd)

Reservation 18 (mp)

8. Skuldavskrivningar och demokratiska respektive ekonomiska reformer

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkande 8, 2002/03:MJ8 yrkande 5 och 2002/03:MJ10 yrkande 8.

Reservation 19 (fp, kd, c)

9. Flyktingars och asylsökandes situation

Riksdagen avslår motion 2002/03:MJ10 yrkande 16.

10. Vatten

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:MJ11 yrkande 3, 2002/03:U284 yrkande 26, 2002/03:U290 yrkande 17, 2002/03:U306 yrkandena 2–4, 2002/03:U310 yrkande 5 och 2002/03:MJ432 yrkande 3.

11. Vatten som mänsklig rättighet

Riksdagen avslår motion 2002/03:U306 yrkande 1.

Reservation 20 (mp)

12. Effektivare vattenanvändning

Riksdagen avslår motion 2002/03:MJ10 yrkande 19.

Reservation 21 (kd)

13. Energi

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkandena 5 och 6, 2002/03: MJ8 yrkandena 3 och 4, 2002/03:MJ9 yrkande 10, 2002/03:MJ10 yrkandena 11, 20 och 21, 2002/03:MJ11 yrkande 4, 2002/03:U239 yrkande 5, 2002/03:U284 yrkande 18, 2002/03:U288 yrkandena 1–3, 2002/03:U310 yrkande 7, 2002/03:U313 yrkande 10, 2002/03:U322 yrkande 23, 2002/03:U326 yrkande 11, 2002/03:MJ315 yrkande 2, 2002/03:MJ418 yrkande 1 och 2002/03:MJ428 yrkande 7.

Reservation 22 (m)

Reservation 23 (fp)

Reservation 24 (kd)

Reservation 25 (c)

Reservation 26 (mp)

14. Hälsa

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkande 7, 2002/03:MJ9 yrkande 7, 2002/03:MJ10 yrkandena 18 och 22, 2002/03:MJ11 yrkande 5 och 2002/03:U310 yrkande 8.

Reservation 27 (m)

Reservation 28 (kd)

15. Jordbruk

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:MJ9 yrkandena 2 och 3, 2002/03:MJ10 yrkande 23, 2002/03:U298 yrkandena 9, 13 och 14 samt 2002/03:U310 yrkande 6.

16. Biologisk mångfald

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:MJ9 yrkandena 11 och 12 samt 2002/03:MJ10 yrkande 24.

Reservation 29 (m)

17. Kunskap och information om hållbar utveckling

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkande 4, 2002/03:MJ9 yrkande 13, 2002/03:MJ10 yrkande 1, 2002/03:U293 yrkande 6 samt 2002/03:U310 yrkandena 1, 3, 4 och 9.

Reservation 30 (m)

Reservation 31 (kd)

Reservation 32 (mp)

18. Skrivelsen

Riksdagen lägger skrivelsen 2002/03:29 till handlingarna.

Stockholm den 29 april 2003

På sammansatta utrikes-, miljö- och jordbruksutskottets vägnar

Catharina Elmsäter-Svärd

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Catharina Elmsäter-Svärd (m), Berndt Ekholm (s), Sverker Thorén (fp), Carina Hägg (s), Alf Eriksson (s), Sven Gunnar Persson (kd), Kjell-Erik Karlsson (v), Ewa Björling (m), Carina Ohlsson (s), Birgitta Ohlsson (fp), Roger Karlsson (c), Lars Lindblad (m), Rolf Lindén (s), Rune Berglund (s), Kenneth G Forslund (s), Lotta N Hedström (mp) och Kaj Nordquist (s).

Redogörelse för ärendet

Bakgrund

Världstoppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg den 26 augusti–4 september 2002 samlade 20 000 deltagare från 189 medlemsländer samt från mellan- och icke-statliga organisationer. En politisk deklaration och en genomförandeplan för hållbar utveckling antogs. Toppmötet bidrog till att definitivt erkänna begreppet hållbar utveckling som en överordnad princip för FN:s arbete och att all utveckling skall vara hållbar i ekonomisk, social och miljömässig bemärkelse.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redovisar och värderar regeringen besluten vid världstoppmötet. Regeringen redogör för pågående insatser i syfte att nå de mål som ingår i genomförandeplanen och pekar på vissa utmaningar som förestår. Dessa gäller såväl i vårt eget land som i samarbetet inom EU, FN och andra internationella samarbetsorgan.

Globalisering, på rättvisa villkor som främjar hållbar utveckling, utgör en av de största utmaningarna i ansträngningarna att nå målen i genomförandeplanen. God samhällsstyrning, inklusive institutioner för hållbar utveckling, behövs på alla nivåer – nationellt, regionalt och globalt.

För svenskt vidkommande är genomförandeplanens mål om förändrade konsumtions- och produktionsmönster tillsammans med fattigdomsbekämpande åtgärder de mest angelägna uppgifterna i uppföljningsarbetet. Att åstadkomma ekonomisk tillväxt med social välfärd utan negativ miljöpåverkan kommer att ställa nya krav på politiken, men också på samverkan mellan olika aktörer. Stöd till fattigdomsbekämpning i alla delar av världen skall ge ökade möjligheter och resurser för utsatta grupper och individer.

Inför världstoppmötet angav FN:s generalsekreterare fem områden av särskild betydelse för hållbar utveckling: vatten, energi, hälsa, jordbruk och biologisk mångfald. Från svensk sida görs redan insatser inom dessa områden, vilka redovisas i skrivelsen, samtidigt som mycket återstår att göra. Ett kraftfullt arbete kan understödjas av ökad kunskap och information om hållbar utveckling.

I slutet av november 2002 var Regeringskansliet en av arrangörerna bakom en nationell konferens, Envisions, för att diskutera uppföljningen av världstoppmötet. I skrivelsen sammanfattas slutsatserna från konferensen. Avslutningsvis återges ett urval av målen i genomförandeplanen, pågående svenska åtgärder för dessas uppfyllelse samt utmaningar som regeringen avser att ta itu med.

Skrivelsen är avsedd att underlätta för riksdagen att följa vad som sker i uppföljningen av världstoppmötet.

Offentligt seminarium

Utskottet anordnade den 11 april 2003 ett offentligt seminarium om uppföljningen av toppmötet i Johannesburg med bl.a. miljökommissionären Margot Wallström, statssekreteraren på Miljödepartementet Krister Nilsson, företrädare för intresseorganisationer och forskning (se bilaga 2).

Utskottets överväganden

Inledning

FN:s miljökonferens i Stockholm år 1972 kan ses som den första milstolpen i arbetet med hållbar utveckling. Genom Stockholmskonferensen placerades miljöfrågorna högt på såväl den nationella och som den internationella politiska dagordningen. Konferensen utmynnade bl.a. i en deklaration samt ett handlingsprogram och att FN:s miljöprogram (UNEP, United Nations Environment Programme) inrättades. Genom konferensen stimulerades miljöarbete på alla nivåer: globalt, nationellt och lokalt. Samtidigt ställde världens utvecklingsländer kravet att miljöåtgärderna måste kombineras med verkliga möjligheter till utveckling. Den andra milstolpen var FN-konferensen om miljö och utveckling i Rio de Janeiro år 1992. Begreppet hållbar utveckling diskuterades vid Riokonferensen men förhandlingarna gällde integration av miljöaspekter i utvecklingsarbetet. Efter Riokonferensen initierades under 1990-talet en rad andra viktiga globala FN-konferenser och toppmöten. Dessa behandlade bl.a. frågor som rör befolkningsutveckling (Kairo, september 1994), social och ekonomisk utveckling (Köpenhamn, mars 1995), kvinnors situation (Peking, september 1995), boende samt stads- och bebyggelseutveckling (Istanbul, juni 1996) och livsmedelssäkerhet (Rom, november 1996). Vid FN:s generalförsamlings toppmöte i New York i september 2000 antogs millenniemålen. Vid det därpå följande WTO-mötet i Doha, Qatar, i november 2001 gjordes ett politiskt genombrott för miljöfrågorna i WTO. Därefter följde den internationella konferensen om utvecklingsfinansiering i Monterrey, Mexiko, i mars 2002 och slutligen toppmötet i Johannesburg, Sydafrika, i augusti 2002. Dessa konferenser och toppmöten har var och en utifrån sina frågeställningar och utgångspunkter utgjort delar i den pågående processen för att kunna nå det övergripande globala målet om hållbar utveckling.

Enligt utskottet var det ett framsteg i den pågående processen att toppmötet i Johannesburg slog fast att hållbar utveckling är en överordnad princip för FN:s arbete och att all utveckling skall vara hållbar i ekonomisk, social och miljömässig bemärkelse. Resultatet från världstoppmötet är politiskt och moraliskt förpliktande. Investeringar i människor och miljö har givits samma dignitet som handel, ekonomisk tillväxt och territoriell säkerhet. Genom de ovan nämnda konferenserna har en global agenda för hållbar utveckling slagits fast med ett antal konkreta mål som påverkar såväl den lokala, regionala som globala utvecklingen. Mot denna bakgrund måste toppmötet i Johannesburg ses som en slutpunkt på den fas i det internationella arbetet som har präglats av att sätta den globala agendan för hållbar utveckling. Med denna agenda bör arbetet nu koncentreras på genomförande och på åtgärder globalt, nationellt, regionalt och lokalt. Enligt utskottets mening bör det i och med Johannesburg kunna sättas punkt för en relativt lång tid framåt för ytterligare toppmöten.

När det gäller det konkreta resultatet från toppmötet i Johannesburg välkomnar utskottet de framgångar som uppnåddes vad gäller tydliga, tidsbundna målsättningar och konkreta åtgärdsplaner för genomförande. I det sammanhanget kan bl.a. nämnas den globala kemikaliestrategin som skall finnas på plats senast år 2005, säkerställandet av att kemikalier används och produceras på ett sätt som minimerar betydande negativa miljö- och hälsoeffekter senast år 2020, att kraftigt reducera förlusten av biologisk mångfald till 2010, utvecklandet av integrerade vattenhushållningsplaner och planer för effektivare vattenanvändning senast år 2005 och halveringen av andelen människor som saknar tillgång till grundläggande sanitet till år 2015. Enligt utskottets mening hade det dock varit önskvärt med mer långtgående överenskommelser bl.a. när det gäller utfasning av miljöskadliga och handels-snedvridande subventioner. Vidare hade det varit önskvärt om toppmötet hade kunnat enas om mätbara mål för introduktionen av förnybar energi samt att jämställdhetsperspektivet hade kommit till starkare uttryck. Utskottet anser att det är en brist att flera områden i genomförandeplanen fortfarande saknar konkreta och förpliktande formuleringar.

Som konstaterats ovan innebär världstoppmötet i Johannesburg på flera områden betydelsefulla framsteg i arbetet med hållbar utveckling. Utskottet vill betona att det viktigaste arbetet nu ligger i att ta till vara dessa framgångar och säkerställa att de genomförs. Samtidigt vill utskottet lyfta fram de krav som ställdes av utvecklingsländer redan vid Stockholmskonferensen 1972. En förutsättning för att dessa länder skall kunna genomföra de åtgärder som krävs är att de kombineras med verkliga möjligheter till utveckling. I-länderna har ett särskilt ansvar att ge stöd både till genomförande och utveckling. Detta gäller inte enbart ekonomiskt bistånd utan också att möjliggöra handel, överföra kunskap och teknik samt att ingå partnerskap på olika nivåer.

I de delar där toppmötets resultat är otillräckligt för att lösa växande globala miljöproblem och utrota den utbredda fattigdomen måste Sverige fortsatt arbeta för att länder, enskilt eller gemensamt med andra, tar initiativ för att gå väsentligen längre än de målsättningar som toppmötet satt upp. Som ett positivt exempel vill utskottet nämna EU:s initiativ att tillsammans med en grupp andra länder arbeta för att ytterligare utveckla och främja förnybar energiteknik genom att sätta och uppnå tydliga och ambitiösa, tidsbundna mål på nationell och regional nivå och att detta förhoppningsvis också kommer att ha genomslag på global nivå. Sverige bör även fortsättningsvis vara en föregångare i detta arbete. I en utvärdering genomförd av riksdagens utrikesutskott (1998/99:URD 3) konstateras att den svenska uppföljningen efter konferensen i Rio de Janeiro 1992 varit framgångsrik även om de konkreta resultaten i form av nationell implementering har varierat. Utskottet kan konstatera att åtskilligt har gjorts på det nationella planet sedan utvärderingen genomfördes, inte minst vad gäller arbete med de nationella miljö kvalitetsmålen, samtidigt som åtskilligt kvarstår. Med genomförande av hållbar utveckling som det övergripande målet står Sverige inför fortsatta utmaningar på detta om-

råde. Arbetet med genomförandet måste fortsätta på såväl nationell som lokal nivå, och alla delar av samhället måste involveras i detta arbete.

I detta sammanhang vill utskottet peka på folkvalda parlamentarikers roll i arbetet med hållbar utveckling. Direkt folkvalda parlamentariker skall vara representativa för väljarna och har därigenom en särskild legitimitet. Det parlamentariska uppdraget lämpar sig väl för opinionsbildning samt kunskaps- och informationsspridning om den viktiga och pågående processen kring hållbar utveckling. Samtidigt erbjuder det parlamentariska uppdraget möjligheter att föra vidare medborgarnas synpunkter, idéer och förslag till ansvariga för genomförandeprocessen. Nationella parlamentariker utgör således den direkta länken mellan väljarna och dem som på olika nivåer – lokalt, regionalt, nationellt och internationellt – har att svara för genomförandearbetet. Nationella parlamentariker har därför en central roll i genomförandet och uppföljningen av redan beslutade åtaganden av världssamfundet. Deltagandet av direktvalda parlamentariker stärker därmed legitimiteten och handlingskraften i hela implementeringsprocessen.

Globalisering

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker ett motionsyrkande (v) om globalisering av politiken, två yrkanden (fp) om miljösamverkan och miljöfrämjande insatser, två yrkanden (fp, c) om frihandel och ökad liberalisering av u-ländernas handelspolitik samt nio yrkanden (m, kd, c, mp) om internationella handelsavtal, WTO och globalt företagsansvar.

Skrivelsen

Globaliseringen och dess effekter på förutsättningarna för hållbar utveckling behandlades i Johannesburg. För första gången gjordes ett försök att ta ett samlat grepp av världssamfundet. Den orättvisa resursfördelningen i världen utgör ett hinder mot global hållbar utveckling. Många människor har inte fått ta del av globaliseringens fördelar. De minst utvecklade länderna marginaliseras alltmer i den globala ekonomin. De fattigaste människorna har en särskilt sårbar situation. Regeringen skriver att globaliseringen måste påverkas så att den sker på rättvisa villkor. Globaliseringen innebär också ständiga och snabba förändringar som ytterst berör enskilda människors livsvillkor. I samma processer ryms både möjligheter och problem. Välfärd, rättvisa och jämlikhet skall vara hörnstenar i en globaliserad ekonomi.

Regeringen anser att Sverige i dag är väl integrerat i världsekonomin och att Sverige genom den generella välfärden står starkt i globaliseringsprocessen. Det krävs emellertid en aktiv politik som drar nytta av globaliseringens fördelar och bemöter dess utmaningar. Regeringen hänvisar till den arbetsgrupp för globaliseringsfrågor som inrättats i syftet att formulera en *samlad svensk globaliseringspolitik*.

Regeringen påpekar vidare i skrivelsen att EU är drivande i det internationella globaliseringsarbetet, från Bonnmötet om ratificering av Kyotoprotokollet, WTO:s ministermöte i Doha och den internationella konferensen om utvecklingsfinansiering i Monterrey till världstoppmötet i Johannesburg. Regeringen anser att EU:s politik, på vissa områden, samtidigt är motstridig och hänvisar till EU:s jordbrukspolitik som kan kritiseras för att försvåra fattiga länders möjligheter att utvecklas.

I skrivelsen anger regeringen att Sveriges ambition inom ramen för de pågående WTO-förhandlingarna, den s.k. utvecklingsagendan från Doha, är att anpassa och reformera de handelspolitiska spelreglerna så att de uppfyller de krav som ställs i en världsekonomi som präglas av ökad integration. WTO:s regelverk behöver utvecklas så att det underlättar för medlemsländerna att ta till vara globaliseringens möjligheter och begränsa dess risker. Då behöver särskild hänsyn tas till utvecklingsländers kapacitet och utvecklingsbehov. Sverige fäster stor vikt vid att framtidens handelsregler utformas så att de bidrar till en bättre miljö och respekt för mänskliga rättigheter, något som kan sammanfattas i en handel för hållbar utveckling.

När det gäller relationen mellan *WTO-avtal och andra internationella avtal* skriver regeringen att det måste finnas en ömsesidigt stödjande relation mellan WTO:s regelverk och de multilaterala konventionerna på miljöområdet och på det sociala området. Internationellt överenskomna miljöregler skall inte få undergrävas av handelsavtal. För att uppnå detta behöver bl.a. den internationella miljöförvaltningen stärkas och det bitvis fragmenterade internationella miljöarbetet effektiviseras genom högre grad av samverkan mellan olika konventioner. Det är också viktigt att stärka de olika konventionernas sekretariats ställning i WTO.

Regeringen arbetar aktivt för att EU:s politik skall bli samstämmig. EU måste ta den politiska ledningen globalt och agera på ett sätt som skapar förtroende i utvecklingsländerna, samtidigt som det gynnar konsumenterna i Europa genom större utbud, lägre priser samt skydd för hälsa, miljö och säkerhet. Detta gäller inte minst EU:s jordbrukspolitik. I enlighet med genomförandeplanen från Johannesburg bör EU uppmuntra *ekologisk produktion* i världen genom att bl.a. främja import av ekologiska produkter från u-länder. Ett viktigt steg i denna riktning är att Sverige inom EU arbetar för en revidering av förordningen 2092/91 om ekologisk produktion av jordbruksprodukter, vilken kan utgöra hinder för u-länder att komma in på EU:s marknad. Regeringen verkar också för att EU skall inrätta en ombudsmannafunktion dit u-ländernas exportörer kan vända sig när de stöter på administrativa och byråkratiska problem.

Genomförandeplanen från Johannesburg tar upp frågan om ett *öppet och rättvist handelssystem* som en förutsättning för hållbar utveckling. Förutsägbara spelregler krävs, enligt regeringen, för att främja internationella handels- och investeringsflöden. Samtidigt kan tydliga regler aldrig kompensera ett ogynnsamt nationellt investerings- och företagsklimat. Sverige verkar därför för att det internationella samarbetet skall sätta god samhällsstyrning i fokus.

Av skrivelsen framgår att regeringen anser att EU bör utnyttja den position unionen har i det internationella samfundet för att förmå andra aktörer, särskilt den privata sektorn, att ta ett större gemensamt ansvar för den globala utvecklingen. EU-samarbetet måste få en stark social och miljömässig dimension.

Enligt regeringen handlar *internationell solidaritet* i en globaliserad värld om mycket mer än handel och utvecklingsamarbete. Det handlar t.ex. om att ta ett gemensamt ansvar för alla människors rätt till trygghet och grundläggande behovstillfredsställelse och om att värna människors rätt till sina traditioner och till sitt kulturarv. Det är, enligt skrivelsen, skälet till att globala nyttigheter blivit ett prioriterat område för regeringen. I Johannesburg tog Sverige, tillsammans med Frankrike, initiativ till att inrätta en internationell arbetsgrupp för globala nyttigheter, Task Force for Global Public Goods, med sekretariat i Stockholm. Globala nyttigheter omfattar frågor alltifrån finansiell stabilitet till tillgång till vatten, sanitet, ren miljö och hälsa.

Motionerna

I motion 2002/03:U293 (v) yrkande 3 framhävs behovet av allianser av progressiva länder som gemensamt slår fast mer långtgående mål för att vi också skall få en globalisering av politiken och demokratin och inte bara av ekonomin. Det finns ett starkt behov av sådana allianser för att stärka det internationella samarbetet.

Vikten av miljösamverkan och miljöfrämjande insatser betonas i två folktopp-motioner. I motionerna 2002/03:U293 (v) yrkande 3 och 2002/03:U294 (fp) yrkande 19 anføres att det i miljöpolitiken och i vårt eget miljömedvetande krävs mer solidaritet med människor i fattiga länder. Motionärerna anser att vi måste sträva efter en miljöutveckling som gynnar hela världen och vidareutveckla bindande globala överenskommelser, liksom kunskaps- och tekniköverföring. I båda dessa motioner, och i motion 2002/03:U298 (c) yrkande 11 framförs att Sverige bör verka för en fortsatt och ökad liberalisering av u-ländernas egen handelspolitik genom minskade import hinder, intern avreglering i form av minskade subventioner, avskaffad priskontroll, privatisering av statsägda företag och devalvering av valutor.

Moderaterna anser i motion 2002/03:U298 (c) yrkande 11 framförs att Sverige bör verka för en fortsatt och ökad liberalisering av u-ländernas egen handelspolitik genom minskade import hinder, intern avreglering i form av minskade subventioner, avskaffad priskontroll, privatisering av statsägda företag och devalvering av valutor.

u-länder. Enligt motionärerna finns det risker förenade med det ekologiska jordbruk i u-länder som regeringen förordar. Ett visst bruk av bekämpningsmedel är ofta nödvändigt i denna biotop. Regeringens främjande får dessutom imperialistiska drag. Enligt motionen bör EU varken favorisera ekologiskt eller konventionellt jordbruk; sådana beslut bör i stället fattas på en fri marknad.

Handel för hållbar utveckling uppmärksammas i Kristdemokraternas motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 2, vari hävdas att WTO-systemet som helhet i framtiden måste genomsyras av ett hållbarhetstänkande och att försiktighetsprincipen måste få ett bättre genomslag. I framtida WTO-rundor bör man också eftersträva en dialog om de stödsystem inom t.ex. jordbruk, fiske och energiområdet som motverkar en hållbar utveckling.

Flera motioner berör specifikt förhållandet mellan miljöavtal och handelsavtal. Motionärerna bakom motion 2002/03:U298 (c) yrkande 12 anser att det behövs klara regler för hur brott mot miljöavtal skall hanteras i handeln. Hållbar utveckling kräver att miljö- och handelsfrågor går hand i hand; det ena skall inte överordnas det andra. Miljöpartiet ställer sig i motion 2002/03:U310 (mp) yrkande 11 däremot positivt till att Sverige skall driva på för att FN:s konventioner om miljö och mänskliga rättigheter rättsligen skall överställas internationella handelsavtal. FN skulle kunna stärkas genom att miljöavtalen och hållbar utveckling överordnas framför allt World Trade Organization (WTO) och handelsavtalen.

Det är, enligt Miljöpartiets motion 2002/03:U310 (mp) yrkande 2, viktigt att Sverige agerar på ett konstruktivt sätt inom ramen för WTO-förhandlingarna, eftersom många av utvecklingsfrågorna och de frågor som behandlades på Johannesburgkonferensen kommer att avgöras där. Miljöpartiet anser att WTO – till skillnad från FN-systemet när det gäller miljöavtalen – kan använda sin rättsliga apparat till sanktioner mot länder och därför sätta kraft bakom förhandlingsresultaten. Miljöpartiet anser vidare att Sverige bör ta initiativet till en global diskussion om rättvist miljöutrymme, faktor 10, och gröna nyckeltal (yrkande 15).

I motion 2002/03:MJ7 (c) yrkande 2 vill Centerpartiet att regeringen skall utarbeta etiska och miljömässiga riktlinjer för de statliga företagen i syfte att de skall kunna fungera som föregångare och stimulera näringslivet att arbeta förebyggande med miljöfrågor och sociala frågor. Centerpartiet anser också att Sverige internationellt skall verka för att ett globalt företagsansvar i FN:s regi införs (yrkande 9).

Kristdemokraterna vill med motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 7 att regeringen skall ingå partnerskap med privata företag om att utarbeta strategier för att öka IT-investeringarna i de fattigaste länderna. Sida bör söka samarbete med andra länder, t.ex. inom EU-biståndet och FN-samarbetet, för att gemensamt rikta insatserna och investeringarna. Det är motionärernas uppfattning att ett IT-utvecklingsperspektiv borde genomsyra alla de nuvarande utvecklingsprogrammen.

Utskottets ställningstagande

Termen globalisering har börjat användas i sammanhang som inte minst avser förändringar på världsekonomin område och kopplingar mellan detta och frågor rörande demokrati och de mänskliga rättigheterna. Globaliseringsbegreppet används också i andra sammanhang som när det gäller tendenser till nya världsomspännande, politiska och sociala värderingar samt nya kulturella trender. Ett friare utbyte av information, idéer och kunskap har – anses det – på avgörande sätt påverkat den globala synen på kultur, ekonomi och politik. Bakomliggande faktorer är bl.a. de senaste årens teknologiska framsteg, exempelvis inom kommunikationsområdet, samt minskade transportkostnader, friare valuta- och handelsrörelser och det öppnare världspolitiska klimatet som kommit att råda efter det kalla krigets slut.

Globaliseringen är i grunden en positiv process som om den utvecklas rätt kan bidra till att förverkliga målen om en rättvisare och tryggare värld präglad av hållbar utveckling. Globaliseringen innebär även en rad utmaningar. Utskottet anser dock att globaliseringen inte i sig innebär ett hot, utan snarare erbjuder möjligheter, för länder som är beredda att bedriva en utvecklings- och tillväxtfrämjande politik, att bl.a. bekämpa fattigdomen och verka för hållbar utveckling.

Globaliseringen erbjuder möjligheter att uppnå hållbar utveckling. Global samverkan på miljöområdet och samarbete för att nå en hållbar utveckling för hela världen måste prioriteras. Som miljö- och jordbruksutskottet anfört i sitt betänkande 2001/02:MU16 (s. 22) är grunden för den svenska strategin för hållbar utveckling det demokratiska styrelseskicket med dess värderingar. Genom demokratin kan vi skapa regler och institutioner som främjar resurs- snåla konsumtions- och produktionsmönster. Demokratins institutioner ger oss de redskap vi behöver för att värna de kollektiva nyttigheter – bl.a. miljö – som utgör grunden för en hållbar och progressiv samhällsutveckling. En utmaning inför 2000-talet är att stärka ett demokratiskt samarbete kring hållbarhet inte bara nationellt utan också på den internationella nivån. Världssamfundet har ett ansvar för att värna kunskapsutveckling, miljö och hälsa. Handel och kapitalflöden måste utformas på ett sätt som ger incitament för ett mer långsiktigt agerande bland marknadens aktörer. En global ekonomi bör gå hand i hand med en global hållbarhetsstrategi.

Utskottet bedömer att Sverige har goda förutsättningar att fungera som ett föredöme i detta avseende. Förutom att utveckla en egen nationell strategi för hållbar utveckling verkar Sverige aktivt för att stärka FN:s arbete med hållbar utveckling, fattigdomsbekämpning och för att stärka den internationella miljöförvaltningen. Sverige ger vidare stöd till u-länder och regioner för att de skall kunna utveckla egna nationella strategier för hållbar utveckling. Biståndet avser insatser inom institutionsutveckling och förvaltningsuppbyggnad på miljöområdet som direkt eller indirekt bidrar till utarbetande av nationella strategier för hållbar utveckling. Målet är att stödja samarbetsländernas förmåga att formulera en policy samt att planera, genomföra och följa upp hand-

lingsprogram på miljöområdet. Prioriterade områden är miljöstatistik, gröna nationalräkenskaper, miljöekonomi och miljökonsekvensbedömningar.

Utskottet anser att en globaliserad värld ställer ökade krav på en värdegemenskap som kan utgöra grunden såväl för ett konstruktivt samspel som för åtgärder mot de hot av olika slag som det internationella samfundet står inför. Av avgörande betydelse härvidlag är demokrati, mänskliga rättigheter och fungerande rättsordningar. Demokratins, de mänskliga rättigheternas och rättsstatens värden präglar Sveriges agerande i globala och europeiska forum och utgör viktiga dimensioner av de direkta kontakterna med andra länder, utvecklingssamarbetet inräknat. Globaliseringen rymmer stora möjligheter att sprida demokrati, mänskliga rättigheter och välbefinnande.

Globaliseringen öppnar, enligt utskottets mening, nya möjligheter att lösa problem med orättvisor, ojämlikhet och fattigdom genom t.ex. ökad medvetenhet om, och respekt för, gemensamma värden som demokrati, mänskliga rättigheter och jämställdhet. Utskottet välkomnar det omfattande arbete som det internationella samfundet gjort för kvinnor och kvinnors rättigheter samt för att satsa på en ökad jämställdhet. Samtidigt återstår mycket att göra. Jämställdhet är, enligt utskottets mening, både en fråga om rättvisa och en fråga om bättre fungerade samhällen. I det framtida arbetet med att globalt verka för jämställdhet kan flera saker göras. Arbetet kan bl.a. inriktas på att säkerställa att internationella lagar och konventioner om mänskliga rättigheter som de flesta av världens stater undertecknat också efterlevs. Vidare bör demokratiarbetet medföra att fler kvinnor kommer med i beslutande församlingar och i det politiska livet. Slutligen är det viktigt att få med fler kvinnor både i konfliktförebyggande åtgärder och i återuppbyggnaden av samhällen som har upplevt krig.

Den beskrivna utvecklingen påverkar även *parlamentens arbetsformer* och efterhand också parlamenten själva. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att den av talmanskonferensen år 1998 tillsatta Riksdagskommittén i sitt huvudbetänkande år 2001 (2000/01:RS1) i samband med en genomgång av förändringar av riksdagsarbetets miljö under 1990-talet konstaterade följande om globaliseringen och internationaliseringen: ”Tendensen till internationalisering av riksdagsarbetet är tydlig såväl i fråga om utbyggnaden av de institutionella kontakterna som beträffande innehållet i riksdagsarbetet.”

Nationella parlament och parlamentariker vinner insteg i världspolitiken, och varje internationell organisation med självaktning (även rena regeringsorganisationer såsom Världsbanken och WTO) söker nu på olika sätt relatera sig till parlament och parlamentariker. I genomförandet av de många långtgående och viktiga förslag som arbetats fram på toppmöten och FN-konferenser sedan 1990-talet har, enligt utskottets mening, nationella parlament och parlamentariker en viktig uppgift. Nationella parlamentariker utgör den direkta länken mellan väljarna och dem som på olika nivåer – lokalt, regionalt, nationellt och internationellt – har att svara för genomförandearbetet. Deltagandet av direktvalda parlamentariker stärker också legitimiteten i implementeringsprocessen.

Det är därför utskottets bestämda uppfattning att regeringen vid utformandet av en samlad svensk globaliseringspolitik, men även annorledes, bör verka för att folkets valda representanter får vederbörliga påverkansmöjligheter såväl i förberedelsefasen inför betydelsefulla internationella konferenser (exempelvis inom kommittéer som förbereder sådana konferenser) som när dessa konferenser genomförs. Motsvarande synsätt bör vara rådande när det i andra sammanhang är aktuellt att låta utomstående ingå i regeringsdelegationer. Härvid bör beaktas vikten av att politiska åsiktsskillnader avspeglas, men också att den tyngd väljarna givit åt olika uppfattningar får genomslag.

Enligt utskottets uppfattning krävs det en aktiv politik som drar nytta av globaliseringens fördelar och bemöter dess utmaningar. Världssamfundet har därvid en viktig uppgift att stödja denna utveckling bl.a. genom att bidra till ett effektivt globalt styrsystem av samverkande internationella organisationer. Utskottet anser det vara ett mycket angeläget arbete som regeringen initierat för att formulera en samlad svensk globaliseringspolitik.

Utskottet vill framhålla att det i högsta grad är ett svenskt intresse att värna om frihandel och förespråka dess principer. Utskottet kan här hänvisa till tidigare ställningstaganden gjorda av riksdagens utrikes- respektive näringsutskott (bl.a. i bet. 1998/99:UU12, 2001/02:UU4, 2001/02:NU15 och 2002/03:NU5).

Som utrikesutskottet noterat i betänkande 1998/99:UU12 finns det i den svenska riksdagen en mycket gammal tradition av frihandel, som går tillbaka åtminstone till 1760-talets riksdagar (se exempelvis prästeståndets handlingar från 1765 års riksdag), och den svenske riksdagsmannen och nationalekonomen Anders Chydenius började utveckla de teoretiska grundvalarna för frihandeln före de mera kända brittiska ekonomerna Adam Smith och David Ricardo. Utrikesutskottet gav i nämnda betänkande (framför allt i avsnitt 2.2 Frihandelns fördelar) också en sammanfattande översikt över de moderna argumenten för frihandel.

Det är utskottets uppfattning att frihandel gynnar ett lands utveckling. Ensidiga handelsliberaliseringar befrämjar tillväxt och välfärd på lång sikt. Övergångsvis kan dock problem uppkomma, och det finns, särskilt på jordbruksområdet, anledning att uppmärksamma de effekter som kan drabba u-länderna. Det råder även bred enighet om att fri handel över nationsgränserna generellt leder till högre sysselsättning och ökat välstånd. Betydelsen av utrikeshandel och internationella investeringar för ekonomisk utveckling är också väl dokumenterad. Sammansatta utskottet vill vidare instämma i vad utrikesutskottet tidigare framhållit om att internationell handel, liksom andra former av samarbete över gränserna, har positiva effekter för demokrati och mänskliga rättigheter samt bidrar till att befrämja person- och kunskapsutbyte mellan länder.

Sverige driver en långtgående frihandelsvänlig linje inom EU med syfte att successivt eliminera handelshinder för u-ländernas export till i-länder. Enligt svensk uppfattning bör u-länderna ges möjlighet att gradvis öppna sina marknader samtidigt som handelshinder elimineras i snabbare takt vad gäller u-

ländernas export till i-landsmarknaderna. Utskottet anser att det finns utrymme att föra en generös politik vad gäller u-ländernas implementering av avtal och övergångsregler.

Utskottet ser positivt på att Sverige under lång tid har verkat för lägre tullar och det stöd som ges till sådant förhandlingsarbete som syftar till att reducera, och helst avveckla, tullar. Utskottet vill också framhålla det angelägna i att det regionala handelsutbytet u-länderna emellan ökar genom bl.a. sänkta tullnivåer. Sverige bidrar genom det handelsrelaterade tekniska biståndet till att åstadkomma en utvecklingsorienterad handelspolitik i och mellan u-länder. Som exempel har Sverige bidragit till ett projekt för att utarbeta en ny handelspolitik i Tanzania och lämnat stöd till regionala samarbetssträvanden som syftar till att öka samordningen i handels- och investeringspolitiska frågor i östra Afrika.

För att alla länder skall acceptera frihandel och även kunna tillgodogöra sig de möjligheter som globaliseringen medför så är det emellertid, enligt utskottets mening, nödvändigt att de rikare länderna är beredda att lämna ytterligare ökat tekniskt bistånd till u-ländernas näringslivsutveckling och för att underlätta för u-länder att exportera till i-landsmarknaderna. Det måste också vara en prioriterad uppgift att på olika vägar bidra till direkt förhandlingsstöd samt mer långsiktigt till kapacitetshöjande stöd för att utveckla institutioner som underlättar handel och för analys och förhandlingskapacitet på handelspolitikens område. Detta är viktigt för att förbättra u-länders möjlighet att dra nytta av WTO:s regelsystem liksom för att öka förtroendet för WTO och för i-länders utvecklingssträvanden.

Eftersom hållbar utveckling redan i dag är ett uttalat mål för WTO anser utskottet att handelssystemet och WTO måste engageras och ge sitt bidrag till det globala arbetet med hållbar utveckling. Detta är nödvändigt för att förtroendet för organisationen skall upprätthållas och för att förståelsen för fördelarna med en öppen handel skall kunna öka. Vad gäller relationen mellan WTO-avtal och andra internationella avtal vill utskottet gärna uppmärksamma att EU-länderna vid toppmötet i Johannesburg fick igenom kravet på att internationella miljöavtal inte skall underordnas WTO:s handelsavtal. En hållbar utveckling är redan i dag ett uttalat mål för WTO. Regelverket inom WTO liksom multilaterala konventioner på miljöområdet och det sociala området är viktiga delar av det internationella regelverk som Sverige och EU har att leva upp till. Dessa regler får inte spelas ut mot varandra, utan bör i samverkan användas för att stärka miljöhänsynen, skyddet för de mänskliga rättigheterna och frihandeln i världen. Utskottet anser det angeläget att framtidens handelsregler utformas på ett sätt som bidrar till en bättre miljö och respekt för de mänskliga rättigheterna. Det måste därvidlag finnas en ömsesidigt stödjande relation mellan WTO:s regelverk och de multilaterala konventionerna på miljöområdet och det sociala området.

Vid WTO:s ministermöte i Doha i november 2001 var Sveriges och EU:s position bl.a. att förhållandet mellan WTO-regelverket och multilaterala konventioner på miljöområdet (MEA) skall klargöras. Syftet var inte att för-

söka reglera miljöfrågorna inom WTO utan att verka för att WTO skall stödja det globala samarbetet i syfte att nå en hållbar utveckling. Resultatet av ministermötet kan anses utgöra ett politiskt genombrott för miljöfrågorna i WTO. Beslut fattades att förhandlingar skulle inledas om förhållandet mellan WTO:s regler och handelsrelaterade regler i internationella miljöavtal samt om procedurer för utbyte av information mellan WTO och MEA-sekretariaten m.m. Sverige och EU driver på för att få till stånd ett snabbt beslut om informationsutbyte mellan MEA och WTO samt för att lägga fast kriterier för observatörsstatus för MEA-sekretariaten i WTO-förhandlingarna.

Arbetet med att nå utvecklingsmålen och bekämpa fattigdomen är starkt beroende av en ökad tillväxt i utvecklingsländerna. Det är nödvändigt att samarbetet ökar mellan näringsliv, handelspolitik och biståndspolitik. Näringslivet, som genom enskilda företag varit representerat i olika samarbetsländer under lång tid, besitter stor kunskap, insikt och erfarenhet om dessa samhällen och hur man i dem kan skapa möjligheter till utveckling och fattigdomsbekämpning. Näringslivet utgör därför en viktig samverkanspartner i utvecklingsarbetet.

Näringsliv och företag, såväl privata som statliga, har en central roll i uppfyllandet av de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna av hållbar utveckling varför det är rimligt att företagen, framför allt stora multinationella företag, ges skyldighet att ta ett ökat ansvar för sin verksamhets sociala och miljömässiga effekter. Även företagens agerande i konfliktsituationer, i produktion och beträffande prissättning av strategiska produkter är viktiga frågeställningar i diskussionen om vilka krav som kan ställas på företag. Statliga företag har ett särskilt ansvar att föregå med gott exempel.

Ett ökat antal företag har på frivillig basis börjat arbeta med sociala och miljömässiga frågor samt människorättsfrågor, vilket det sammansatta utskottet finner positivt. Flera olika initiativ har tagits inom olika forum. Tre viktiga sådana är FN:s Global compact, OECD:s riktlinjer för multinationella företag och det i Sverige initierade Globalt ansvar.

Global compact är ett FN-initiativ som lanserades av FN:s generalsekretär Kofi Annan år 1999. Syftet är att främja ett ansvars-kännande företagsansvar så att näringslivet kan vara delaktigt i lösningarna när det gäller globaliseringens utmaningar. Global compact bygger på nio principer inom områden som mänskliga rättigheter, arbetslivet och miljön. Individuella företag tar själva initiativ till att bli medlemmar i nätverket, som bl.a. diskuterar policyfrågor och driver projekt. Global compact är inte baserat på regelverk och kontrollmekanismer utan vilar på ansvars-kännande, öppenhet, företagens egna intressen och samhällets initiativ. Sekretariatet finansieras genom frivilliga bidrag från medlemsländerna, varav Sverige är den största bidragsgivaren.

OECD:s riktlinjer för multinationella företag utgör gemensamma rekommendationer till företag från 36 regeringar. Genom den senaste revideringen år 2000 breddades riktlinjerna för företagen, och de omfattar nu bl.a. respekt för mänskliga rättigheter, respekt för de anställdas fackliga rättigheter, skydd

för miljö, hälsa och säkerhet, strävan att överföra teknik och kunskaper till världsländerna m.m. (för en utförlig beskrivning av OECD:s riktlinjer hänvisas till betänkande 2000/01:NU9 s. 30).

Globalt ansvar (Swedish partnership for global responsibility) initierades av regeringen i början av år 2002. Initiativet innebär ett samarbete mellan regeringen (Utrikesdepartementet i samverkan med främst Närings- och Miljödepartementen) och det svenska näringslivet. Globalt ansvar bygger på OECD:s riktlinjer för multinationella företag och principerna i FN:s Global compact. Avsikten är att svenska företag skall bli ambassadörer för mänskliga rättigheter, grundläggande ekonomiska och sociala villkor, en bättre miljö samt korruptionsbekämpning m.m.

Även inom EU pågår arbete kring frågor som rör företags utvidgade sociala ansvar och uppförandekoder. Utskottet har inhämtat att Sverige deltar aktivt i detta arbete och välkomnar ansträngningarna att samarbeta inom EU kring dessa frågor.

Utvecklingen av informations- och kommunikationsteknik, vanligen förkortat ICT (Information and Communication Technology), erbjuder unika möjligheter till kunskap och information. Väl fungerande infrastruktur och tillgång till telefoni- och datatjänster framhålls alltmer som avgörande faktorer för ekonomisk, social och kulturell utveckling. En alldeles för stor del av världens befolkning har emellertid inte tillgång till denna teknologi. Utvecklingen och användningen av IT är ojämn, både mellan och inom länder. Globaliseringen riskerar därmed att bidra till en ökning av en ”digital klyfta” som kan riskera att leda till en ökning även av andra klyftor.

Utrikesutskottet betonade tidigt (yttr. 1995/96:UU6y) betydelsen av utvecklingen på telekommunikationsområdet och IT-området i övrigt samt påpekade vilken betydelse detta hade bl.a. för utvecklingen mot demokrati i vår omvärld. Utrikesutskottet framhöll också det naturliga i att IT-frågorna beaktades inom ramen för det utvecklingsbistånd som Sverige lämnar.

Sverige arbetar nu aktivt med att främja tillväxt av IT i sina samarbetsländer. Detta sker dels genom att IT integreras i biståndet som en naturlig del, dels genom specifika satsningar på IT. Utbyggnad av IT kan inte ske utan insatser av den privata sektorn. Det är den som har både kompetens och kapital. Enligt vad utskottet erfarit stöder Sverige *UNICT Task Force* som är en global grupp under FN:s generalsekreterare med representanter för regeringar, företag och NGO:er som skall studera hur man kan använda IT för fattigdomsbekämpning.

Utskottet konstaterar även att Sida – som sedan länge arbetat med IT inom ramen för t.ex. förvaltningsbiståndet – integrerar IT som en naturlig och viktig del av utvecklingssamarbetet och aktivt deltar i internationellt samarbete om IT i biståndet samt samverkar med andra biståndsgivare och med institutioner och företag i Sverige och i samarbetsländerna. Sida stöder dessutom en snabb integration av ICT i mottagarländerna för att öka kommunikationen och kunskapsutbytet inom länderna och globalt. Sida har vidare tagit initiativet att genomföra landöversikter över IT-situationen i ett antal u-länder. Översikter-

na innehåller information om nyckeltal, uppkopplingsmöjligheter, tillgång till ICT, utbildning och kapacitet inom ICT-området samt befintliga riktlinjer som nationella policier och ramverket för regleringsfrågor.

I november år 2002 skapades ett nytt sekretariat på Sida med uppgift att arbeta med IT inom alla områden och ge råd och utbildningar samt hjälpa till med utredningar och uppföljningar för ambassader och Sidas olika avdelningar.

Utskottet ser positivt på de ovan beskrivna satsningarna på ICT-området.

Med det anförda föreslår utskottet att motionerna 2002/03:MJ7 (c) yrkandena 2 och 9, 2002/03:MJ8 (fp) yrkande 6, 2002/03:MJ9 (m) yrkande 1, 2002/03:MJ10 (kd) yrkandena 2 och 7, 2002/03:U293 (v) yrkande 3, 2002/03:U294 (fp) yrkande 19, 2002/03:U298 (c) yrkandena 11 och 12, 2002/03:U310 (mp) yrkandena 2, 11 och 15 samt 2002/03:MJ315 (fp) yrkande 17 lämnas utan åtgärd.

Institutionellt ramverk för hållbar utveckling

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker ett motionsyrkande (kd) om Agenda 21-arbetet, två yrkanden (c) om den nationella strategin för hållbar utveckling, sex yrkanden (kd, mp) om internationell miljöförvaltning, ett yrkande (c) om en gemensam europeisk miljöpolitik samt två yrkanden (m, kd) om EU:s roll för att uppnå hållbar utveckling. Utskottet avstyrker vidare ett motionsyrkande (fp) om en hållbarhetskommission.

Skrivelsen

Regeringen anför i skrivelsen att grunden för det svenska arbetet med hållbar utveckling är det demokratiska styrelseskicket med dess värderingar. Demokratiska institutioner och ett adekvat regelsystem samt jämställdhet och kulturell mångfald är förutsättningar för hållbar utveckling. Enligt regeringen bidrar god policy och styrning till att de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna av hållbar utveckling kan förstärka varandra.

Regeringen anser att resultaten från Johannesburg kräver effektiva institutioner på alla nivåer om resultaten framgångsrikt skall kunna genomföras. Den i Johannesburg antagna genomförandeplanen utgör en plattform för det vidare arbetet med genomförandet av Agenda 21 och är ett viktigt bidrag i de globala ansträngningarna att uppnå millennieutvecklingsmålen genom nya åtaganden för ökad fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling.

Det är, enligt regeringen, Sveriges avsikt att bidra till att integrera resultaten från Johannesburg i arbetet i hela FN-systemet, Världsbanken, Internationella valutafonden (IMF) och WTO. Hållbar utveckling skall uppnås genom ökad samstämmighet mellan olika politikområden, genom ökad samordning

och ökat samarbete. Detta måste ske såväl i fält som i det internationella policyarbetet.

Världens regeringar enades i Johannesburg om att stärka den internationella miljöförvaltningen, i vilken UNEP (United Nations Environment Programme) förutsätts utgöra centrum. Samordningen av de multilaterala miljökonventionerna skall dessutom öka. Regeringen avser att verka för en ytterligare konsolidering av UNEP:s roll som global auktoritet på miljöområdet, vilket bl.a. kräver en förstärkt finansiering i enlighet med den globala miljöfondens (Global Environment Facility, GEF) frivilliga bidragsskala.

Det är tydligt att genomförandeplanen utfärdar rekommendationer om ökad integration av sociala, ekonomiska och miljömässiga hänsynstaganden. Genomförandeplanen kräver förbättrad samstämmighet och samordning mellan olika politikområden. Regeringen framhåller i skrivelsen att en sådan utveckling pågår sedan ett antal år tillbaka inom EU, främst inom ramen för Cardiffprocessen om integration av miljöhänsyn i sektorerna, samt genom EU:s strategi för hållbar utveckling. Sverige sägs ofta ha varit initiativtagare och pådrivare i dessa frågor.

Motionerna

Flera motioner berör det institutionella ramverket för hållbar utveckling. Kristdemokraterna anför i motion 2002/03: MJ10 (kd) yrkande 9, med angivande av olika exempel, att det lokala arbetet ute i kommunerna med Agenda 21-frågor måste ges mer stöd och tas som föredöme i det nationella arbetet. I motion 2002/03: MJ7 (c) framhåller Centerpartiet att den nationella strategin för uthållig utveckling tydligare skall präglas av ett underifrånperspektiv genom att låta ledorden i arbetet för en hållbar utveckling vara att skapa möjligheter och tilldela ansvar (yrkande 1). Samtidigt hävdas att alla människor måste ges lika villkor till en dräglig tillvaro, och det finns oerhört mycket kvar att göra för att lyfta fram kvinnors och barns rättigheter mycket tydligare (yrkande 3). Folkpartiet föreslår i motion 2002/03: MJ8 (fp) yrkande 1 att en hållbarhetskommission tillsätts med uppgift att se över vilka effektiviseringar och moderniseringar av samhällets regelverk, styrmedel och upplysningsverksamhet som behöver göras.

I motion 2002/03: U239 (kd) framförs krav på en förstärkning av den globala samarbetsarkitekturen på miljöområdet, eftersom motionärerna anser att det globala samarbetet i miljöfrågor lider av bristen på starka institutioner. Kristdemokraterna anser att det globala ramverket på miljöområdet måste stärkas, och möjligheterna att skapa en global miljöorganisation (Global Environment Organisation, GEO) bör utredas (yrkande 3). Även i motion 2002/03: U310 (mp) yrkande 10 begärs att Sverige skall verka för att FN-organens rättsliga och administrativa kompetenser förstärks för att kunna garantera en hållbar utveckling globalt. Miljöpartiet vill vidare genom motion 2002/03: U263 (mp) yrkande 10 och med hänvisning till den av Ingvar Carlsson ledda Commission on Global Governance få till stånd ett tillkännagivande om att ett säkerhetsråd inrättas inom ramen för FN som verkar för en miljö-

mässig, social, ekonomisk och demokratiskt hållbar utveckling (ett s.k. hållbarhetens säkerhetsråd). Enligt Miljöpartiet, motion 2002/03:U310, skall Sverige även verka för att UNEP uppgraderas till att bli en världsmiljöorganisation (WEO) som bör följa genomförandet av internationella miljööverenskommelser och fungera som ett paraply för alla de olika sekretariat som arbetar med dessa (yrkande 13). Sverige bör vidare aktivt driva frågan om en rättssäker instans för att lösa internationella miljötvister (yrkande 16). Behovet av att inrätta en internationell miljödomstol betonas i motion 2002/03:MJ11 (mp) yrkande 1.

I motion 2002/03:MJ428 (c) yrkande 48 argumenterar Centerpartiet för att målet för en gemensam europeisk miljöpolitik (CEP) bör vara tvådelat: dels måste ambitionsnivån i EU:s inre miljöarbete stärkas, dels måste EU ta på sig rollen att vara miljöns stridbare förkämpe i det internationella samarbetet. Miljöpartiet anser enligt motion 2002/03:U324 yrkande 9 att det krävs en rejäl omorganisering och ett radikalt nytänkande inom många av EU:s politikområden för att nå en ekologiskt hållbar utveckling. Regeringen skall i ministerrådet i de sammanhang där det lämpar sig driva frågan om ett ramprogram för integrering av miljöfrågorna i övrig verksamhet och inrätta en miljökommitté som granskar Europeiska kommissionens förslag till beslut utifrån fördragens miljöprinciper. Även motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 25 lyfter fram EU:s roll för hållbar utveckling. EU har ett ansvar för att implementera hållbara utvecklingsstrukturer m.m. inom EU:s gränser, men också utanför dessa gränser.

Utskottets ställningstagande

Genomförandeplanen från Johannesburg betonar betydelsen av institutioner som främjar hållbar utveckling. Planen utfärdar också tydliga rekommendationer om behovet av ökad integration av sociala, ekonomiska och miljömässiga hänsynstaganden. Samstämmigheten och samordningen mellan olika politikområden behöver dessutom förbättras.

Hållbar utveckling behöver genomsyra all politik på alla nivåer. Utskottet instämmer därför i uppfattningen att ett framgångsrikt arbete för hållbar utveckling endast kan uppnås genom ökad *samstämmighet, samordning och samarbete* mellan olika politikområden och mellan olika institutionella nivåer lokalt, nationellt och internationellt.

I genomförandet av de många långtgående och viktiga förslag som arbetats fram på toppmöten och FN-konferenser sedan 1990-talet har, som utskottet ovan anført, nationella parlament och parlamentariker en viktig uppgift. Nationella parlamentariker utgör den direkta länken mellan väljarna och dem som på olika nivåer – lokalt, regionalt, nationellt och internationellt – har att svara för genomförandearbetet. Deltagandet av direktvalda parlamentariker stärker också legitimiteten i implementeringsprocessen.

Demokrati och respekt för mänskliga rättigheter, tillsammans med en sund ekonomisk politik, krävs i alla världens länder för att målen om hållbar utveckling skall kunna uppnås. Demokratiska institutioner samt ett brett demo-

kratiskt engagemang och deltagande är viktiga förutsättningar för en sådan utveckling. Grundläggande är även jämställdhet och kulturell mångfald. Genom en medveten politik och en samstämmighet i styrning och förvaltning kan de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna av hållbar utveckling förstärka varandra på ett positivt sätt.

Utskottet konstaterar att Sverige inför och under toppmötet i Johannesburg hade höga ambitioner inte minst på det institutionella området och lade ned stor kraft på dessa frågor. Trots höga ambitioner och ett kraftfullt agerande menar regeringen, enligt skrivelsen, att genomförandeplanens rekommendationer inte nådde så långt som regeringen hade önskat. Utskottet välkomnar därför att regeringen fortsatt avser att vara aktiv i de institutionella frågorna.

Resultatet från Johannesburg betonar vikten av att alla aspekter av hållbar utveckling skall beaktas i FN-systemet liksom på regional, nationell och lokal nivå. Om genomförandet av resultaten från Johannesburg skall bli framgångsrikt förutsätts, enligt utskottets mening, effektiva institutioner på alla nivåer. Det gäller på såväl lokal som nationell och internationell nivå. Toppmötesresultaten behöver integreras i arbetet inom FN-systemet, Världsbanken, Internationella valutafonden och WTO.

Utskottet anser att kommunerna alltsedan Riokonferensen har haft en nyckelroll i arbetet med att genomföra de åtaganden som gjordes i Rio de Janeiro. Ett omfattande och ambitiöst arbete har utförts i det stora flertalet kommuner i landet när det gäller det lokala Agenda 21-arbetet. En mängd olika aktörer har medverkat, och enligt utskottets mening utgör Agenda 21-arbetet ett gott exempel på hur ett brett demokratiskt deltagande och engagemang kan utformas med många enskilda medborgare och andra aktörer på olika nivåer. Utskottet bedömer att Agenda 21-arbetet har ett tydligt underifrånperspektiv där många enskilda medborgare och olika aktörer på ett positivt och värdefullt sätt samverkar och skapar möjligheter på lokal, regional, nationell och internationell nivå utifrån tilldelade uppgifter och ansvarsområden. Det fortsatta lokala arbetet med Agenda 21 skulle ytterligare kunna förstärkas genom en övergripande strategi som beaktar alla aspekter av hållbar utveckling och som knyter samman lokal och nationell verksamhet med regionalt och internationellt samarbete.

Som regeringen redovisar i skrivelsen har de lokala aktörerna lagt en god grund för ett intensivt arbete efter världstoppmötet i Johannesburg, inte minst i anslutning till det fortsatta arbetet med den nationella strategin för hållbar utveckling. Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat väntas i sitt slutbetänkande behandla denna frågeställning. Även det fortsatta arbetet med den nationella strategin för hållbar utveckling tar upp de lokala aktörernas roll. Det är av stor betydelse att det lokala arbetet ges stöd i form av resurser och hjälp med informations- och erfarenhetsutbyte. Utskottet delar regeringens uppfattning att genomförandeplanen utgör en god plattform för det vidare arbetet med genomförandet av Agenda 21 och ett viktigt bidrag i de globala ansträngningarna att uppnå millennieutvecklingsmålen genom nya åtaganden för ökad fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling. Utskottet konstaterar

sålunda att det lokala arbetet ute i kommunerna med Agenda 21-frågor ges ett omfattande stöd och även fungerar som en förebild för det nationella och internationella arbetet.

Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat har precis lagt fram sitt slutbetänkande *En hållbar framtid i sikte* (SOU 2003:31). Den parlamentariskt sammansatta kommitténs uppgift har varit att förankra, samordna och utveckla arbetet kring Agenda 21 och Habitat i Sverige. Kommittén har lämnat underlag till FN:s uppföljningsmöten om Habitatagendan och Agenda 21, i form av dels den svenska nationalrapport som lades fram vid FN:s uppföljningskonferens om Habitat (Istanbul+5) i juni 2001, dels nationalrapporten *Från vision till handling*, som lades fram inför världstoppmötet i Johannesburg i augusti–september 2002. I slutbetänkandet har det lokala, regionala och nationella arbetet i Sverige sedan världskonferenserna i Rio de Janeiro respektive Istanbul och de utmaningar som vi står inför analyserats. Kommittén presenterar vidare sina överväganden och åtgärdsförslag i betänkandet. I arbetet med Agenda 21 och Habitatagendan, vilken rör hållbar utveckling av städer och bebyggelsemiljöer, har kommunerna en nyckelroll, eftersom det är på den lokala nivån som mycket av det praktiska arbetet måste ske. Det är också där man kan utgå från de problem och möjligheter som finns i det egna närområdet och där som man kan nå en bred delaktighet bland många olika samhällsgrupper. Kommittén har ansett det viktigt att stötta det lokala arbetet, t.ex. genom erfarenhetsutbyte, dialog och spridning av goda exempel.

I genomförandeplanen från Johannesburg anges att alla nationer skall påbörja genomförandet av de nationella strategierna för hållbar utveckling senast år 2005. Den nationella strategin speglar specifika nationella förhållanden, och genomförandet skall utföras i överensstämmelse med varje nations prioriteringar och behov. I enlighet med åtaganden inom FN och uppmaningar från EU presenterade den svenska regeringen en nationell strategi för hållbar utveckling i mars 2002 (skr. 2001/02:172, bet. 2001/02:MJU16, rskr. 2001/02:315). Den svenska strategin är en del av omställningen till ett mer hållbart samhälle. Regeringen anger att denna långsiktiga process kontinuerligt och regelbundet kommer att följas upp och att strategin kommer att utvecklas och kompletteras. Regeringen har sedan november 2001 genomfört konsultationer kring strategin med olika grupper i samhället. Utskottet har inhämtat att dessa konsultationer skall fortsätta och resultaten skall integreras i en reviderad version av strategin. Som framgår av skrivelsen avser regeringen att genomföra en första revidering under år 2003. Nu redovisade ambitioner när det gäller det fortsatta arbetet främjar medverkan och delaktighet från många aktörer i samhället. En revidering av den nationella strategin för hållbar utveckling måste självfallet utgå från de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna av en sådan utveckling. Utskottet förutsätter därmed att en sådan revidering beaktar de viktiga förutsättningar för hållbar utveckling som utskottet i det ovanstående hänvisat till såsom demokrati och delaktighet, jämställdhet, kulturell mångfald m.m.

Utskottet konstaterar att FN sedan länge befinner sig i en reformprocess i syfte att stärka och revitalisera organisationen. Sverige har sedan länge haft ett särskilt stort engagemang i denna process, inte minst genom den av Ingvar Carlsson ledda Commission on Global Governance ("Carlsson-kommisionen"). Reformprocessen syftar också till att åstadkomma en mer integrerad och systematisk hantering av miljö och hållbar utveckling inom alla FN:s verksamhetsområden. Sverige fäster stor vikt vid den pågående processen och den svenska regeringen stöder aktivt generalsekreterarens ansträngningar att genomföra reformer på en rad områden. Reformförslagen omfattar bl.a. säkerhetsrådets sammansättning och arbetsmetoder, säkerställandet av att FN erhåller tillräckliga ekonomiska resurser i tid samt bättre intern samordning. Sverige har även inom EU verkat för att stärka och rationalisera FN-systemet, inklusive dess operativa fonder och program. Utskottet utgår ifrån att Sverige och den svenska regeringen även i fortsättningen arbetar för att behovet av en effektiv kontroll och översyn av FN-organen och FN-processerna kan tillgodoses. Att Sverige skall vara drivande i denna reformprocess sammanfaller väl med tidigare uttalanden gjorda vid ett flertal tillfällen när riksdagen behandlat frågan om en reformering av FN:s organisation (se bl.a. bet. 2000/01:UU4, 2001/02:UU4 och 2001/02:UU8).

Utskottet kan också konstatera att Sverige i fackorganens styrelser har agerat på ett ambitiöst sätt för ökad professionalitet och förbättrade styrformer. Även om arbetet präglas av tröghet har reformprocesserna under de senaste åren börjat visa positiva och påtagliga resultat. Som anförs i skrivelsen föreslog FN:s generalsekreterare i september 2002 en rad reformer inom organisationen som för frågan om ett stärkt FN för hållbar utveckling ytterligare framåt. I december 2002 antog dessutom FN:s generalförsamling en resolution som fastslår att begreppet hållbar utveckling, inklusive dess tre dimensioner (miljöskydd, social utveckling och ekonomisk tillväxt), är centralt för FN:s övergripande verksamhet. Utskottet välkomnar dessa positiva steg.

Utskottet ser vidare mycket positivt på FN:s miljöprogram, UNEP (United Nations Environment Programme), samt det arbete som görs för att samordna miljöfrågor i FN och ta initiativ i det internationella miljöarbetet. Det är värt att påtala att UNEP skapades efter Stockholmskonferensen år 1972 med Sverige som en av initiativtagarna. Bland UNEP:s framgångar märks en snabb utveckling av internationell miljö rätt och positionen som global auktoritet i utvärderingen av miljötillståndet i världen. De senare åren har inneburit att UNEP har förnyats med en ny ledning, en funktionell organisationsstruktur samt rationaliserad budget- och programplanering.

Samordning på regional nivå inom FN:s ekonomiska kommission i Europa, UNECE (United Nations Economic Commission for Europe), är en viktig förutsättning för ett framgångsrikt arbete för hållbar utveckling. Det är därför positivt att hållbar utveckling och uppföljning av världstoppmötet på regional nivå i mars 2003 fick en framskjuten plats vid UNECE:s kommissionsmöte i Genève. Sverige stöder också att hållbar utveckling kommer upp vid det alleuropeiska miljöministermötet i Kiev senare i år. Sverige arbetar

vidare för en samordning av arbetet i Europarådet och UNECE. Ett viktigt samarbete för det regionala hållbarhetsarbetet sker också på ministernivå mellan UNECE och WHO om exempelvis miljö och hälsa. Utskottet ser positivt på detta arbete.

Utskottet välkomnar att Sverige inom EU och internationellt aktivt verkar för att stärka och vidareutveckla den internationella miljöförvaltningen. Detta innebär, som t.ex. utrikesutskottet tidigare redogjort för i sitt betänkande 2001/02:UU8 (s. 122 f.), en stärkt roll för UNEP och dess roll i relation till de internationella miljökonventionerna, vilket även är kopplat till biståndet. EU verkar även för att miljöavtal och handelsavtal skall vara ömsesidigt stödjande, och även denna administration förenklas med en stärkt miljöförvaltning.

Utskottet anser att förstärkningen av den internationella miljöförvaltningen kan bygga på befintliga strukturer, särskilt FN:s miljöorganisation UNEP. Att inleda en förhandling – som förmodligen skulle ta mycket lång tid – om en förändrad formell status för UNEP behöver inte garantera ett kraftfullt resultat när det gäller UNEP:s politiska och finansiella förstärkning. Innan det står klart att länder som förespråkar bildandet av en världsmiljöorganisation är redo att också ta ett reellt finansiellt ansvar för dess förverkligande finns det därför anledning att ha en fortsatt avvaktande syn till en sådan förändrad formell status.

Förslag om en internationell miljödomstol har tidigare avvisats av riksdagen i utrikesutskottets betänkande 1997/98:UU17 (rskr. 1997/98:282). I samband därmed framhölls bl.a. att det finns uppenbara fördelar med en enhetlig utveckling av praxis inom miljörätten. Att genomföra detta genom ett enhetligt tvistlösningssystem, genom en miljödomstol, torde emellertid vara förenat med flera problem med anledning av att den internationella miljörätten innehåller en stor mängd konventioner och ett stort antal sinsemellan mycket olika instrument för att se till att förpliktelserna efterlevs. Därtill kommer det politiska problemet att många stater är ovilliga att låta domstolar slita deras tvister. En enhetlig tvistlösningsmekanism skulle sannolikt förutsätta att det infördes bestämmelser därom i ett stort antal redan befintliga miljörettskonventioner. Om tvistlösningsklausulerna i befintliga konventioner inte revideras kan det innebära att parterna får en valmöjlighet mellan flera tvistlösningssystem, vilket ytterligare skulle undergräva enheten i miljörettens tillämpning. Sådana nödvändiga omförhandlingar skulle ta tid och kraft i anspråk samt i vissa fall kunna leda till att gjorda överenskommelser rivs upp även i andra avseenden, eftersom det kan hävdas att konventionen därmed öppnas för omförhandling.

Utskottet påminner också om att det redan finns en domstol med generell kompetens, nämligen internationella domstolen i Haag. Haagdomstolen har en särskild miljökammare. Även om det inte finns någon instansordning inom folkrätten ger internationella domstolens auktoritet dess domar en särskild tyngd.

Utskottet konstaterar vidare att Europeiska unionen intagit en aktiv hållning för att uppnå målet om hållbar utveckling. EU:s sjätte miljöhandlingsprogram fokuserar på hållbar utveckling och skall utgöra grunden för miljödimensionen i EU:s strategi för hållbar utveckling. Den strategi för hållbar utveckling som antogs av Europeiska rådet i Göteborg under det svenska ordförandeskapet 2001 syftar till att i framtiden kunna garantera EU:s medborgare ekonomisk stabilitet, social trygghet och en ren och hälsosam miljö. Alla nya viktiga förslag till beslut inom större politikområden i EU skall bedömas när det gäller deras ekonomiska, sociala och miljömässiga effekter. Miljödimensionen lades till den s.k. Lissabonstrategin om unionens ekonomiska och sociala utveckling för hållbar tillväxt och full sysselsättning. EU:s stats- och regeringschefer skall vid sina årliga vårtoppmöten, i samband med översynen av Lissabonprocessen, följa upp hur unionens arbete med hållbar utveckling framskrider. Detta gjordes första gången vid toppmötet i Barcelona den 15–16 mars år 2002. Rådets uppföljning av hållbarhetsstrategin inriktades på en fortsatt strävan att integrera miljöaspekter med andra politikområden. Utskottet noterar att vikten av att få fram bra och mätbara indikatorer för utvecklingen i miljön betonades. Likaså betonades behovet av ytterligare åtgärder för att genomföra hållbarhetsstrategin, bl.a. vad gäller klimatförändringar, biologisk mångfald och transporter. Arbetet med förberedelser inför vårtoppmötet 2003 speglas i de rådsslutsatser som antogs den 17 oktober förra året. Slutsatserna tar bl.a. upp behovet av att förstärka miljödimensionen av Lissabonprocessen och att fortsätta arbetet med Cardiffprocessen om integrering av miljö i andra politikområden. När det gäller uppföljningen av världstoppmötet i Johannesburg betonas vikten av framsteg i fråga om hållbar utveckling inom alla politikområden. Rådet uppmuntrade till reformer av sådana subventioner som har avsevärda negativa miljökonsekvenser och är oförenliga med en hållbar utveckling. Rådet enades om att integrera resultatet från toppmötet i Johannesburg på miljöområdet i EU:s interna och externa arbete. Hållbar produktion och konsumtion samt förnyelsebar energi identifierades som nyckelområden för EU att arbeta vidare med, liksom målen när det gäller vatten, kemikalier, biologisk mångfald och fiske.

Med det anförda föreslår utskottet att motionerna 2002/03: MJ7 (c) yrkandena 1 och 3, 2002/03: MJ8 (fp) yrkande 1, 2002/03: MJ10 (kd) yrkandena 9 och 25, 2002/03: MJ11 (mp) yrkande 1, 2002/03: U239 (kd) yrkande 3, 2002/03: U263 (mp) yrkande 10, 2002/03: U310 (mp) yrkandena 10, 13 och 16, 2002/03: U324 (mp) yrkande 9 och 2002/03: MJ428 (c) yrkande 48 lämnas utan åtgärd.

Förändrade konsumtions- och produktionsmönster

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker ett motionsyrkande (mp) om mål för Sverige i termer av ”rättvist miljöutrymme”, fyra yrkanden (m, fp, kd) om

olika former och kontroll av märkning samt ekonomiska styrmedel, ett yrkande (kd) om livscykelanalyser, ett yrkande (v) om Sveriges roll i den globala kemikaliepolitiken samt två yrkanden (kd) om miljöteknik och samarbete med Kina. Utskottet avstyrker vidare ett motionsyrkande (kd) om förbud mot HA-oljor och ett motionsyrkande (m) om privatbilism.

Skrivelsen

Regeringen avser att fortsatt aktivt verka för, och vidareutveckla arbetet med, att uppnå hållbara konsumtions- och produktionsmönster och att bryta sambanden mellan ekonomisk tillväxt och negativ miljöpåverkan för att leva upp till åtagandena från Johannesburg. Sveriges roll, på nationell nivå och i EU, bör vara att fortsätta miljöanpassningen av konsumtion och produktion och att därvid utveckla goda exempel på kunskapsuppbyggnad, informationsspridning och styrmedel samt på samverkansformer mellan olika aktörer. I relation till utvecklingsländerna skall Sverige särskilt delta i tekniksamarbete och annat erfarenhetsutbyte samt bidra till kapacitetsuppbyggnad. I utvecklings-samarbetet skall alla tre dimensionerna av hållbar utveckling beaktas, såväl ekonomisk som social och miljömässig utveckling, där fattigdomsbekämpningen har högsta prioritet.

Regeringen avser att vidareutveckla arbetet med den miljöorienterade produktpolitiken som omfattar såväl styrmedel, verktyg och samverkansformer som åtgärder för att miljöanpassa prioriterade produktgrupper. Europeiska kommissionen kommer som en följd av det sjätte miljöhandlingsprogrammet att ta fram en strategi för hållbar användning och förvaltning av resurser samt en strategi för avfallsåtervinning. Sverige kommer att delta aktivt för att bidra till och påverka dessa båda strategier. Inom EU har de senaste åren beslutats om direktiv för deponering respektive förbränning av avfall som kommer att innebära kraftigt minskade utsläpp från avfallsförbränning och att en stor andel av de svenska deponierna kommer att stänga. Arbetet fortsätter nu med att ta fram gemensamma mottagningskriterier för avfall som skall deponeras. Europeiska kommissionen kommer att under år 2003 presentera ett meddelande om integrerad produktpolitik, IPP. Sverige bidrar i utvecklingen av IPP genom att bl.a. bistå Europeiska kommissionen med underlag och att samverka med andra länder i ett europeiskt IPP-nätverk. I sin skrivelse om en miljöorienterad produktpolitik anger regeringen att man avser att arbeta för att få till stånd en miljöorienterad produktpolitik på global nivå.

Vid världstoppmötet beslutades att till år 2020 skall produktion och användning av kemikalier inte leda till negativa miljö- och hälsoeffekter. Genomförandeplanen anger att detta skall ske med hjälp av vetenskapligt baserad riskbedömning och med beaktande av försiktighetsprincipen. Sveriges tillämpning av försiktighetsprincipen och mer långtgående generationsmål för kemikalier ligger fast. Viktiga delar i den globala kemikaliestrategin, som skall finnas på plats år 2005, bör bl.a. vara producentansvaret, industrins

ansvar att ta fram information om kemikaliers egenskaper, riskbegränsningsåtgärder för särskilt farliga kemikalier, framtagande och information om alternativ till farliga kemikalier, stärkt samordning mellan sekretariaten för kemikaliekonventionerna och kapacitetsuppbyggnad i utvecklingsländerna. Det är dessutom viktigt att den globala kemikaliestrategin omfattar omhändertagande av det farliga avfallet.

Regeringen avser att vara än mer drivande i att skapa kontaktytor mellan forskare, företag, myndigheter och institutioner verksamma inom miljöteknikområdet i avsikt att skynda på utveckling och introduktion av teknik och kunnande som tjänar miljön och bidrar till ett hållbart samhälle, såväl på den svenska som på mindre utvecklade marknader. I anslutning till världstoppmötet i Johannesburg presenterade regeringen ett samarbete med den kinesiska miljömyndigheten (SEPIA) kring hållbara städer. Målet är att en längre tids utbyte skall pågå mellan Sverige och Kina kring policy, teknik och kunnande för att man i Kina skall kunna hantera urbanisering och den press på miljön som denna medför. Regeringen har sedan ett par år tillbaka också ett samarbete med Thailand och andra länder i Sydostasien kring miljökrav på produkter. Inom Regeringskansliet diskuteras fortsatta insatser för att stödja producenter från dessa länder i deras miljöarbete och därmed underlätta för dessa företag att kunna exportera till EU.

Konsumenterna måste med hjälp av olika verktyg ges förutsättningar att kunna agera miljöanpassat. Detta slås också fast i regeringens skrivelse Utvärdering av miljömålet i konsumentpolitiken (skr. 2002/03:31). Miljömärkningen är i detta sammanhang ett viktigt verktyg genom att den ger konsumenterna möjlighet att aktivt välja ett ur miljöhänseende bättre alternativ. Detta kan i sin tur påverka produktutvecklingen i en mer miljöanpassad riktning. Etisk märkning ger konsumenter som vill göra val utifrån etiska aspekter möjlighet att göra det. En ökad spridning av den etiska märkningen är ett mål som ligger i linje med regeringens nationella strategi för hållbar utveckling. Konsumentpolitikens mål om hållbara konsumtions- och produktionsmönster innefattar utöver den ekologiska dimensionen även den sociala och den ekonomiska dimensionen.

En av de stora utmaningarna för framtiden är att begränsa trafikens utsläpp av koldioxid. Lokalt, särskilt i större städer och stadsregioner, är det av både miljö- och hälsoskäl också angeläget att åtgärda utsläppen av kväveoxider och partiklar. Det finns en stor potential i energieffektiviseringar. På längre sikt behöver dock ny teknik introduceras. För att stimulera en fortsatt introduktion av alternativa drivmedel har regeringen tagit fram en särskild skattestrategi som bl.a. innehåller skattelättnader för koldioxidneutrala drivmedel. Totalt avsätts 900 miljoner kronor per år fr.o.m. 2003. En kraftansträngning krävs nu för att vända utvecklingen när det gäller utsläpp av koldioxid från transportsektorn inom EU. I genomförandeplanen från Johannesburg åtar sig regeringarna att genomföra transportstrategier för hållbar utveckling som bl.a. leder till minskade utsläpp av växthusgaser. I många utvecklingsländer ses förbättrade transporter som viktigt bl.a. för att främja säkerhet och öka fatti-

gas tillgång till marknader och arbetstillfällen. Den förväntade ökningen av bilism bland en framväxande medelklass i befolkningstäta länder utgör samtidigt en stor utmaning för världsmiljön. Det är av största vikt att teknologi som minimerar utsläppen av luftföroreningar sprids globalt i takt med att vägtransporterna ökar i volym som resultat av en ekonomisk utveckling. För att begränsa transportsektorns bidrag till klimatförändringar krävs vidare på alla nivåer en tydlig politisk styrning som leder till minskade behov av privatbilism samtidigt som utsläppen av koldioxid per kilometer reduceras kraftigt.

Motionerna

I motion 2002/03:MJ11 (mp) anförs i fråga om ändrade konsumtions- och produktionsmönster att det behövs tydliga, mätbara, övergripande och långsiktiga mål liksom uppföljningar av användningen av naturresurser. Motionärerna anser att regeringen bör ge Naturvårdsverket och Statistiska centralbyrån i uppdrag att i samråd med andra formulera mål för Sverige i termer av ”rättvist miljöutrymme”. Myndigheterna bör också ges i uppdrag att fortsätta utvecklandet av indikatorer för att fortlöpande kunna mäta användningen av miljöutrymmet i olika avseenden (yrkande 2).

Enligt motion 2002/03:K432 (fp) yrkande 17 är det av större vikt än någonsin att EU tar ett såväl globalt som lokalt initiativ på miljöområdet för en bättre och effektivare miljöpolitik. Det är också nödvändigt att bl.a. utveckla ett system för kontroll av märkningen för att konsumenterna skall kunna vara säkra på att få korrekt information. EU bör därför införa en basnivå för livsmedelssäkerheten. I motion 2002/03:MJ8 (fp) yrkande 2 framhålls att kunniga och välinformerade konsumenter är en nyckelfaktor för att uppnå en hållbar konsumtion i Johannesburgsdokumentets mening. Det grundläggande kravet är dock att konsumenten inte vilseleds beträffande produktens eller tjänstens innehåll och funktioner. Enligt motion 2002/03:MJ9 (m) finns vissa problem när det gäller s.k. etisk märkning, vilken påstås ligga i linje med regeringens nationella strategi för hållbar utveckling. I likhet med märkningen av ekologiska jordbruksprodukter rymmer den etiska märkningen risker. En sådan risk är att produktion som får den etiska stämpeln inte utsätts för den viktiga globala konkurrensen (yrkande 6).

Enligt motion 2002/03:MJ10 (kd) bör arbetet med miljömärkning av trädgårdsredskap, arbetsmaskiner, motorer och andra miljöpåverkande utrustningar och produkter intensifieras. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag på hur ekonomiska styrmedel kan användas i syfte att öka den miljömärkta andelen av sådana maskiner. Förslag på sådana styrmedel är att biodrivmedel befrias från koldioxid- och energiskatt (yrkande 15).

I motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkas att det avsätts större resurser till livscykelanalyser som innebär totala beräkningar av utsläpp under produkters/avfalls hela livscykel så att dessa hanteras på bästa sätt. Syftet är att skapa resurssnåla kretslopp och bygga upp en effektiv avfallshantering med väl utformade ekonomiska styrmedel (yrkande 12).

Enligt motion 2002/03:U293 (v) yrkande 1 bör Sverige även fortsättningsvis vara drivande i det internationella arbetet för en global kemikaliepolitik som bidrar till att fasa ut kemikalier där vi redan känner till problemen och att det nyligen aviserade Kemikaliesekretariatet som regeringen avser inrätta bör kunna ges en viktig roll i det arbetet. I motion 2002/03:MJ10 (kd) framförs krav på förbud mot bromerade flamskyddsmedel och HA-oljor och på att regeringen säkerställer att giftiga ämnen och kemikalier fasas ut ur kretsloppen. Regeringen bör också inom ramen för EU-samarbetet verka för ett sådant förbud i hela unionen (yrkande 10).

Utveckling och export av miljöteknik är enligt motion 2002/03:MJ10 (kd) angeläget, men det är av stor vikt att ett centrum i enlighet med regeringens förslag för främjande av innovation, kommersialisering och export av miljöteknik får en understödjande och samordnande roll som inte kväver de initiativ och det innovationsarbete som finns på universitet/högskolor och i privat sektor (yrkande 13). Vidare framhålls att regeringen i sitt miljötekniksamarbete med Kina också måste kräva förbättringar av mänskliga rättigheter i Kina (yrkande 14).

I motion 2002/03:MJ9 (m) yrkande 9 avfärdas skrivelsen i den delen som avser en tydlig politisk styrning som leder till minskade behov av privatbilism eftersom det inte finns något som hindrar att många fler människor på vår jord underlättar sina liv genom att äga en bil. Enligt motionärerna bör man hellre stimulera användning av befintlig effektiv energiteknik och främja introduktionen av ny teknik för att komma åt problematiken kring koldioxidutsläpp.

Utskottets ställningstagande

Av genomförandeplanen antagen av världstoppmötet framgår att det krävs genomgripande förändringar av hur samhällen producerar och konsumerar för att uppnå en global hållbar utveckling. Det konstateras att alla länder bör främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster i en process där de utvecklade länderna går i täten och alla länder gynnas. I planen anges ett antal insatser som krävs för att uppnå detta. Bland annat nämns främjandet av utvecklingen av ett tioårigt ramverk för program till stöd för regionala och nationella initiativ. Programmen skall påskynda omställningen till en hållbar konsumtion och produktion. Enligt planen skall ramverket, med hänsynstagande till ekosystemens bärkraft, främja social och ekonomisk utveckling. Detta skall uppnås genom att man angriper och om lämpligt bryter sambanden mellan ekonomisk tillväxt och miljöförstöring med hjälp av åtgärder för att göra resursanvändning och produktionsprocesser effektivare och mer hållbara. Vidare måste resursförstöring, föroreningar och avfall minskas.

En självklar utgångspunkt för diskussionen om hållbara konsumtions- och produktionsmönster är enligt utskottets mening att världens rikedomar fördelas solidariskt så att alla kan njuta av en god välfärd. I likhet med vad som tidigare anförts av såväl riksdag som regering så anser utskottet att ansvaret för att förbättra miljön vilar på alla delar av samhället. Den offentliga sektorn,

näringslivet, ideella organisationer och enskilda medborgare måste medverka. En andra utgångspunkt för hållbar utveckling är de s.k. globala nyttigheterna (global public goods), vilka förenklat kan beskrivas som olika internationella angelägenheter som inte längre kan hanteras eller finansieras på nationell nivå utan kräver utökat samarbete mellan stater. Det är de nyttigheter som vi i Sverige i hög grad förknippar med det goda samhället: hälsa, miljö, vatten, luft och ett ordnat samhälle. Vi räknar med att det finns ett starkt samhälle som värnar de nyttigheterna. I globaliseringens tidevarv har dessa nyttigheter blivit just globala. Men det finns ingen ansvarstagare, ingen som värnar dem och ingen som investerar i dem. Ur detta perspektiv får förändrade konsumtions- och produktionsmönster en ökad angelägenhetsgrad.

För att nå förändringar i konsumtions- och produktionsmönster på såväl global och nationell som regional och lokal nivå anser utskottet att det är av stor vikt att ett sådant ramverk av program som genomförandeplanen tar upp kan komma till stånd så fort som möjligt. Utskottet delar därvid regeringens bedömning att Sverige bör fortsätta miljöanpassningen av konsumtion och produktion och att Sverige i det globala perspektivet kan bidra med goda exempel på styrmedel, kunskapsuppbyggnad och samverkansformer. Bland de åtgärder som genomförandeplanen nämner finns bl.a. att fastställa särskilda aktiviteter, verktyg, politiska program, åtgärder samt övervaknings- och utvärderingsmekanismer, i lämpliga fall inbegripet livscykelanalyser och nationella indikatorer för att mäta framsteg. Utskottet konstaterar att ett stort antal åtgärder med den inriktning som genomförandeplanen anger har beslutats i Sverige och inom EU. I Sverige har arbetet skett bl.a. genom det omfattande svenska miljömålsarbetet med de femton miljö kvalitetsmålen och delmålen, den miljöorienterade produktpolitiken och den redovisning av gröna nyckeltal som sker i budgetpropositionerna som ett komplement till de ekonomiska nyckeltalen. När det gäller EU kan bl.a. arbetet med gemenskapens strategi för hållbar utveckling, den s.k. Cardiffprocessen, och arbetet med den integrerade produktpolitiken (IPP) nämnas. Mot denna bakgrund finner utskottet, i likhet med regeringen, att det är angeläget att kartlägga vad som redan görs och har gjorts i Sverige och inom EU samt vilka ytterligare insatser som krävs dels för att motsvara genomförandeplanen, dels för att gå vidare i omställningen. Utskottet finner i detta sammanhang att det vore önskvärt att resultatet av kartläggningen får genomsyra det fortsatta arbetet med hållbar utveckling, t.ex. genom att i kommande förslag belysa på vilket sätt de framlagda förslagen kompletterar redan befintliga åtgärder och på vilket sätt de nya förslagen bidrar till att uppfylla målet med hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Regeringen har aviserat att den som ett led i arbetet för att uppnå hållbara konsumtions- och produktionsmönster under våren 2003 kommer att presentera en proposition om ett giftfritt och resurssnålt samhälle. Utskottet förutsätter att denna proposition också kommer att redogöra för hur de föreslagna åtgärderna förhåller sig till kraven på förändrade konsumtions- och produktionsmönster liksom hur dessa åtgärder förhåller sig till genomförandeplanen.

Bland de genomgripande förändringar som krävs av hur samhället producerar och konsumerar för att nå en hållbar utveckling ingår arbetet med att nå giftfria och resurssnåla kretslopp. Regeringen har tagit initiativ till att utveckla en miljöorienterad produktpolitik (IPP). IPP innebär en samlad strategi för miljöanpassning av produkter och tjänster i ett livscykelperspektiv. Strategin behövs för att öka resurseffektiviteten och för att minska läckage av gifter och näringsämnen. En produkt påverkar miljön i olika hög grad under de olika faserna i produktens livscykel. En produkts negativa påverkan på människors hälsa och på miljön måste minimeras under produktens hela livscykel. Utskottet vill understryka vikten av att miljö- och hälsoaspekter, inklusive arbetsmiljöaspekter, integreras i livscykelns alla led. För att kunna sätta relevanta mål och för att effektivt kunna prioritera mellan olika åtgärder inom ramen för en miljöorienterad produktpolitik krävs en ökad kunskap om olika produkters miljöbelastning under hela livscykelns gång. Kravet på ökad kunskap gäller såväl konsumenter som producenter, och utskottet vill understryka vikten av att även spridandet av sådan kunskap skall tas in i detta perspektiv. Livscykelperspektivet kan dessutom vara svårt att tillämpa för vissa produkter då delkomponenter köps och säljs av en rad aktörer i andra delar av världen. Livscykelns gång kan i sådana fall bli lång och svår att överblicka. Kravet på ökad kunskap blir i detta sammanhang ännu större. Sammanfattningsvis anser utskottet att det är nödvändigt att använda livscykelperspektivet på produkter och avfall och att fortsätta arbetet med att utveckla goda livscykelanalyser. Utskottet vill i sammanhanget också betona att den globala konkurrensen och den ekonomiska och politiska utvecklingen i andra delar av världen är avgörande för vad som är möjligt att uppnå i Sverige inom ramen för hållbar utveckling. Få varor både tillverkas, används och omhändertas inom landet. Den svenska produktionen och konsumtionen är starkt integrerad med och beroende av produktion och konsumtion i andra länder. Globaliseringen av ekonomin medför att handeln med varor över nationsgränserna intensifieras och med denna även den diffusa spridningen av föroreningar via varorna. Därför är en internationell samverkan absolut nödvändig för att inte skapa nya handelshinder och minskad konkurrens. EU:s inre marknadsregler och internationella produkt- och materialstandarder är här viktiga utgångspunkter. Genom att integrera miljöhänsyn och sociala aspekter i den politik som rör den inre marknaden kan den inre marknaden vara ett instrument för en hållbar utveckling. Huvudinriktningen bör därför vara att fortsätta att sträva efter en internationell, miljöorienterad produktpolitik i syfte att nå enhetliga regler och de gemensamma åtgärder som behöver vidtas för att minska produkters totala miljöpåverkan.

I livscykelperspektivet spelar också avfall en stor roll. Ett av avfallspolitikkens övergripande mål är att minska avfallets farlighet. Detta förutsätter att de farliga materialen kan sorteras ut och omhändertas på ett miljöriktigt sätt. I dag återanvänds eller återvinns endast en liten del av konsumtionsavfallet. En stor del av det avfall som i dag deponeras kan med fördel återvinnas eller behandlas på ett miljömässigt bättre sätt. Varje avfallsslag bör behandlas

utifrån dess inneboende egenskaper och användningsmöjligheter. Genom att även fortsättningsvis skapa tydliga spelregler och förutsättningar för såväl avfallsaktörerna som den enskilda individen underlättas deras möjligheter att bedriva ett aktivt miljöarbete. Som tidigare anförts avser regeringen att under våren 2003 presentera en proposition om ett giftfritt och resurssnålt samhälle i vilken avfallsproblematiken kommer att belysas vidare. Propositionen kommer att behandlas av riksdagen under hösten 2003.

I samband med livscykelperspektivet vill utskottet även fästa uppmärksamhet på kemikalier och deras användning. Av genomförandeplanen framgår att andra åtgärder är att utforma en produktions- och konsumtionspolitik för att förbättra produkter och tjänster och samtidigt minska inverkan på miljö och hälsa, i lämpliga fall med hjälp av vetenskapligt baserade metoder. Utskottet kan konstatera att kemikalier spelar en viktig roll i dagens samhälle och att kemiska produkter används i många sammanhang. Samtidigt som kemikalierna har bidragit till vårt välbefinnande har de också vållat hälso- och miljömässiga problem. En volymmässigt stor andel av de kemiska ämnen som hanteras i samhället har farliga egenskaper i något avseende. Människa och miljö kan exponeras för dessa ämnen när ämnena används i kemiska produkter eller genom att ämnena läcker ut från varor, vilket kan leda till skadliga hälso- eller miljöeffekter. Sådana effekter kan uppstå som ett resultat av exponering av ett enskilt ämne. Det sker också en kontinuerlig exponering för ett stort antal ämnen i låga doser, där orsakssambanden mellan exponering och effekt är svårare att klarlägga. Kunskapsbristen om kemiska ämnens hälso- och miljöegenskaper är i dag betydande beträffande det stora antal kemiska ämnen som finns på marknaden. Ämnen med farliga egenskaper kan vara avsiktligt tillverkade men de kan även uppkomma oavsiktligt, t.ex. som ett resultat av nedbrytning av andra ämnen eller i samband med industriprocesser eller förbränning. Kunskaperna om oavsiktligt bildade ämnen är ännu mindre än kunskaperna om de avsiktligt bildade. Det är över huvud taget till stor del okänt vilka de ämnen är som bildas oavsiktligt vid t.ex. förbränning. Riksdag såväl som regering har vid flera tillfällen anförts att en snabb lösning på detta kunskapsproblem är en förutsättning för att målet Giftfri miljö som är ett led i att nå en hållbar utveckling skall kunna nås inom en generation. Ämnen med vissa egenskaper kan ge upphov till särskilt stora problem. Det handlar om ämnen med allvarliga hälsoeffekter som exempelvis cancerframkallande (cancerogena), arvsmassepåverkande (mutagena) och fortplantningsstörande (reprotoxiska) ämnen. Det handlar också om ämnen som har sådana egenskaper att de blir kvar i miljön under lång tid. Ämnen som är långlivade (persistenta) och som samtidigt kan ansamlas (bioackumuleras) i levande organismer kan ge upphov till problem under lång tid. Den långa bromssträcka som behövs för att få ned halterna av sådana långlivade ämnen i miljön kräver ett speciellt förhållningssätt, oavsett om man har kunskap om deras giftighet eller inte. Det behövs därför kraftfulla åtgärder mot användningen av samtliga hälso- och miljöfarliga ämnen. I dag sker en omfattande handel med varor över nationsgränserna. De varor och kemikalier som används i Sverige

är till övervägande delen tillverkade eller framställda i något annat land. Därför är det viktigt för Sverige att på internationell och europeisk nivå aktivt och kraftfullt verka för att farliga ämnen fasas ut. Genom att arbeta för en omställning i mer miljöanpassad riktning inom hela unionen kan också utsläppen av farliga ämnen till luft och vatten begränsas. Därmed minskas risken för spridning av farliga ämnen till Sverige via luft och vatten. Det är också viktigt att EU:s regelsystem används på ett optimalt sätt. Europeiska kommissionen förväntas under våren 2003 lägga fram förslag till EU:s kemikalielagstiftning. I detta sammanhang vill utskottet betona vikten av att Sverige fortsätter att vara pådrivande i arbetet med EU:s kemikalielagstiftning så att den utvidgas och ställer krav på att industrin skall känna till egenskaperna hos de kemiska ämnen som marknadsförs (jfr bet. 2000/01:MU15). Sverige bör också fortsätta att aktivt delta i kemikaliesäkerhetsarbetet inom andra internationella organisationer och aktivt verka för den globala kemikaliepolitiken.

Ett annat led för att främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster är enligt genomförandeplanen att i lämpliga fall och på frivillig grundval utveckla och införa effektiva, transparenta, kontrollerbara, icke-vilseledande och icke-diskriminerande verktyg för konsumentupplysning för att ge information och ökad kunskap om hållbar konsumtion och produktion, bl.a. om aspekter som rör människors hälsa och säkerhet. Under senare år har det vuxit fram ett antal märkningssystem som syftar till att visa att vissa produkter eller tjänster uppfyller särskilda kriterier, exempelvis vad gäller miljöbelastning eller produktionsförhållanden. På så sätt ges konsumenten en möjlighet att genom ett aktivt val av produkt eller tjänst göra ett ställningstagande, exempelvis i en viss etisk fråga. Detta anser utskottet är ett viktigt led i hållbarhetsarbetet. Som exempel på sådan märkning kan nämnas frivillig rättvisemärkning, positiv miljömärkning och jämställdhetsmärkning.

När det gäller miljöteknik så delar utskottet regeringens syn att det finns stora miljövinster att hämta i användningen av teknik med hög miljöprestanda. Utskottet anser att det är av stor vikt att erfarenheter och kunskap inom de områden där svensk teknik och svenskt kunnande ligger långt fram i internationella jämförelser tas till vara. Utskottet ser därför positivt på regeringens ambitioner att vara än mer drivande i att skapa kontaktytor mellan forskare, företag, myndigheter och institutioner verksamma inom miljöteknikområdet. Härigenom kan utveckling och introduktion av teknik och kunnande som tjänar miljön och bidrar till ett hållbart samhälle, såväl på den svenska som på mindre utvecklade marknader, påskyndas. Utskottet ser också positivt på det utvecklade samarbetet kring policy, teknik och kunnande mellan Sverige och ett antal länder i Asien kring miljökrav på produkter. Utskottet anser att det är av stor betydelse att producenterna i dessa länder får stöd i sitt miljöarbete. Samtidigt måste kraven på mänskliga rättigheter tillgodoses. Sverige ser allvarligt på situationen när det gäller de mänskliga rättigheterna i Kina och kommer att fortsätta att på hög nivå och vid varje givet tillfälle uppmana Kinas regering att upphöra med de kränkningar som rapporteras.

Utskottet konstaterar att Sverige har klargjort att det ser det som angeläget att omvärlden verkar för att Kina inkorporerar internationella normer och som ansvarstagande part engageras i det globala arbetet för fred och säkerhet, respekt för de mänskliga rättigheterna, demokrati och frihandel. En politisk dialog med Kina är ett viktigt medel att främja denna integrering. Den balans som eftersträvas är att kombinera en kraftfull kritik mot övergreppen med en påverkan också genom dialog och samarbete. Utskottet understryker att det är viktigt att Sverige klart och tydligt tar avstånd från de övergrepp som äger rum i Kina.

Med det anförda föreslår utskottet att motionerna 2002/03: MJ8 (fp) yrkande 2, 2002/03: MJ9 (m) yrkandena 6 och 9, 2002/03: MJ10 (kd) yrkandena 12–15, 2002/03: MJ11 (mp) yrkande 2, 2002/03: K432 (fp) yrkande 17 och 2002/03: U293 (v) yrkande 1 lämnas utan vidare åtgärd. Utskottet föreslår vidare att motion 2002/03: MJ10 (kd) yrkande 10 lämnas utan vidare åtgärd dels mot bakgrund av vad som anförts ovan, dels med hänvisning till pågående arbete inom Regeringskansliet och till den av Kemikalieinspektionen i mars 2003 redovisade utredningen om förbud mot HA-oljor.

Stöd till fattigdomsbekämpning

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker två motionsyrkanden (kd) om internationell solidaritet och enprocentsmålet, tre yrkanden (m, fp, kd) om demokrati, mänskliga rättigheter och jämställdhet, ett yrkande (m) om samarbetet mellan staten och frivilligorganisationerna, ett yrkande (kd) om EG:s bistånd, två yrkanden (kd, mp) om globala miljösatser, två yrkanden (c) om landsbygds- och jordbruksutveckling samt fem yrkanden (m, fp, kd, c, mp) om skuldavskrivningar. Vidare avstyrker utskottet två motionsyrkanden (kd) om utsatta barn, ungdomar och flyktingar.

Skrivelsen

I skrivelsen betonas att fattigdom finns i alla delar av världen. Regeringen anser att det för att bekämpa fattigdom krävs strategier inriktade på att skapa ökade möjligheter för individer, stärka deras makt över sitt eget liv och ge dem ökad trygghet och säkerhet. Det faktum att sårbarhet, maktlöshet och brist på möjligheter i högsta grad är ålders- och genusrelaterade skall beaktas. I Sverige och EU finns, trots en utbredd välfärd, alltför många utsatta grupper och individer. Sverige bidrar till fattigdomsbekämpning i omvärlden både genom Sidas bilaterala arbete och i samverkan med internationella och multilaterala aktörer. Regeringen framhåller att det ytterst är en global utmaning att utrota fattigdomen.

Sverige har åtagit sig att genom samverkan mellan olika politikområden bidra till genomförandet av FN:s åtta s.k. millennieutvecklingsmål. Det över-

gripande millenniemålet är att fram till år 2015 halvera den andel människor som lever i absolut fattigdom och hunger. Övriga mål rör utbildning, jämställdhet, hälsa, miljö och partnerskap. I Johannesburg kompletterades utvecklingsmålen med ytterligare mål som bl.a. rör sanitet, integrerad vattenförsörjning, biologisk mångfald, kemikalier och fiske. Målen är globala åtaganden, och den svenska politiken för global utveckling är ett bidrag till deras uppfyllelse. Regeringen anser att det är möjligt att uppnå millennieutvecklingsmålen även om tidsplanen för vissa mål troligtvis inte kommer att hålla.

I skrivelsen framhåller regeringen att en grundläggande förutsättning för utveckling är bevarande och hållbart utnyttjande av naturresurser. I ansträngningarna att bekämpa fattigdomen utgör de biologiska resurserna, i synnerhet de genetiska resurserna, en potentiell ekonomiskt viktig tillgång i många utvecklingsländer. Regeringen kommer därför att främja u-ländernas möjlighet att tillvarata dessa resurser på bästa sätt för att åstadkomma en diversifiering av inhemsk produktion och företagande i kombination med ökade exportinkomster.

I genomförandeplanen från världstoppmötet anges att ohållbara skuldbördor för fattiga länder skall minska. Regeringen anför i skrivelsen att utgångspunkten för svensk skuldpolitik har varit att lämna stöd till fattiga och skuldtungda länder som bedriver en sund ekonomisk politik med en tydlig inriktning på fattigdomsbekämpning. Det övergripande ansvaret för landets utveckling vilar därmed på landet självt. Den svenska skuldpolitiken visavi de fattiga länderna syftar till att stödja länderna i deras eget arbete att nå en hanterlig skuldbörda och därigenom förbättra landets möjlighet att bekämpa fattigdom. En grundläggande förutsättning för detta är att orsaken till landets ursprungliga skuldsituation åtgärdas.

Regeringen framhåller vidare i skrivelsen att den svenska välfärdspolitikens främsta uppgift är att ge människor trygghet och möjlighet till utveckling. I genomförandeplanen från världstoppmötet har alla regeringar åtagit sig att utveckla nationella program för att stärka människor som lever i fattigdom och deras organisationer.

I skrivelsen redovisar regeringen olika aktiviteter som syftar till att öka välfärden för utsatta och sårbara människor i Sverige. Regeringen hänvisar bl.a. till sitt mål att socialbidragsberoendet skall halveras under perioden 1999 till 2004. Regeringen har också uppdragit åt Socialstyrelsen att utarbeta en strategi för nationellt stöd till kunskapsutvecklingen inom socialtjänsten. Ett omfattande arbete pågår också kring välfärdspolitikens förutsättningar och framtida utmaningar. Ytterligare exempel på regeringens och riksdagens åtgärder är den från den 1 januari 2003 gällande lagen om äldreförsörjningsstöd. I skrivelsen redovisas också insatser till stöd för prostituerade att förbättra sina möjligheter och motivation att lämna prostitutionen samt insatser på bred front att komma till rätta med de värderingar som tillåter att människor reduceras till handelsvaror.

I skrivelsen lyfter regeringen också fram EU:s arbete mot social utslagning. Samtliga medlemsstater inom EU utarbetade under våren 2001 tvååriga

nationella genomförandeplaner för att bekämpa fattigdom och social utslagning.

Motionerna

Stödet för fattigdomsbekämpningen inom det svenska utvecklingssamarbetet uppmärksammas i flera motioner.

I motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 3 betonas den internationella solidariteten. Ett problem med många länders biståndsintentioner, enligt motionen, är att de ofta inte bygger på motsvarande ambitioner vad gäller nivån på biståndsanslagen. I motionens yrkande 4 anför motionärerna att det är mycket viktigt att Sverige fortsätter att föregå med gott exempel och avsätta en vid en internationell jämförelse hög anslagspost för det internationella biståndet. Regeringen måste därför påskynda återgången till enprocentsmålet. Samtidigt anser motionärerna att det är en absolut nödvändighet för utvecklingssamarbetet att hela biståndet genomsyras av mänskliga rättigheter samt att specifika MR-projekt prioriteras (yrkande 6). Demokrati och mänskliga rättigheter uppmärksammas också i moderaternas motion 2002/03:MJ9 (m) yrkande 4 vari hävdas att Sverige och EU i de u-länder där så behövs bör verka för ett system för att garantera mänskliga rättigheter och demokrati. Enligt motionärerna beror fattigdomen i allmänhet på att de fattiga ländernas regeringar inte respekterar välståndets verktyg till vilka mänskliga rättigheter och demokrati måste räknas. Folkpartiet anser i motion 2002/03:MJ8 (fp) yrkande 7 att ett jämställdhetsperspektiv bör föras in i planeringen av alla biståndsinsatser för att projekt och program skall komma kvinnor och män till del i lika hög grad och jämna ut existerande skevheter och orättvisor.

I två motioner önskas förbättringar i biståndet. Enligt motion 2002/03:MJ9 (m) yrkande 5 bör samarbete mellan staten och frivillighetsorganisationer förbättras. I motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 5 uttrycks kritik mot Sveriges agerande i EU, där motionärerna anser att regeringen inte tillräckligt har drivit på EU för att förbättra biståndet och göra det mer effektivt.

I motion 2002/03:U313 (c) yrkandena 3 och 4 uppmärksammas landsbygds- och jordbruksutvecklingens betydelse för en framgångsrik bekämpning av fattigdomen. Motionärerna anser att jordbrukssektorns tillväxt spelar en nyckelroll för att öka fattiga människors inkomster, genom arbetstillfällen inom jordbruket och genom att bidra till arbetstillfällen inom andra sektorer.

Två motionsyrkanden berör Globala miljöfonden, Global Environment Facility (GEF). I motion 2002/03:U310 (mp) yrkande 12 argumenteras för att Sverige skall verka för att GEF får ökade resurser. Skälet för detta är att miljöfondens arbete anses vara en positiv innovativ form av global miljöstyrning och anses ha en strategiskt viktig funktion för att motverka klimatförändringar, skydda den biologiska mångfalden och utveckla teknik som är bättre för miljön. Motionärerna bakom motion 2002/03:U239 (kd) yrkande 2 anser att Sverige bör vara pådrivande i att utveckla nya finansieringsmekanismer för globala miljöinsatser, eftersom privata investeringar i dag är väldigt koncentrerade till ett begränsat antal u-länder.

Ett flertal motionsyrkanden uppmärksammar behovet av skuldavskrivningar. I motionerna 2002/03:MJ7 (c) yrkande 8 och 2002/03:MJ8 (fp) yrkande 5 framhåller motionärerna att skuldavskrivningar skall kombineras med demokratiska och ekonomiska reformer och kamp mot korruptionen. Också motionärerna bakom motion 2002/03:MJ9 (m) yrkande 8 anser att Sverige måste visa större beredvillighet till skuldavskrivning, men koppla den samman med stränga krav. I annat fall kommer avskrivningarna att motverka sitt syfte. Motionärerna anser att kraven är fyra till antalet: ingen ny upplåning, ingen korruption, inget vanstyre, ingen användning i krig. Dessutom måste skuldavskrivningen komma fattiga människor till godo. I motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 8 anförs att det som åstadkommit hittills på Världsbankens och Internationella valutafondens initiativ inte är tillräckligt och att Sverige skall vara ett föredöme i det internationella samfundet och leda den globala opinionen för skuldavskrivningar. Enligt motion 2002/03:U310 (mp) yrkande 14 bör Sverige arbeta för en allmän avskrivning av utvecklingsländernas offentliga skulder till staten, Internationella valutafonden och Världsbanken.

I motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 16 framhålls behovet av stöd till utsatta och sårbara människor, såsom flyktingar. Motionärerna anser att det är mycket viktigt att det skapas minimikriterier för asylprövning och invandringspolitik inom EU. Minimikriterierna måste läggas på en högre nivå än vad som hittills diskuterats och de kan heller aldrig accepteras om de inte tillåter en mer generös nationell hållning.

Barns psykosociala hälsa behandlas i motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 17. Enligt motionärerna krävs en kraftsamling för att ta fram tillräckliga resurser i syfte att ge utsatta barn och ungdomar det stöd och den hjälp de behöver. Inte minst gäller detta resurser till de barn- och ungdomspsykiatriska mottagningarna.

Utskottets ställningstagande

Det är utskottets uppfattning att Sverige på ett konstruktivt och aktivt sätt vill bidra till att bekämpa fattigdomen i världen. Det underlättas av den breda enighet som rått alltsedan riksdagen 1962 antog proposition 100 om att det övergripande målet för Sveriges bistånd är ”att höja de fattiga folkens levnadsnivå”. Det finns, enligt utskottets mening, inget som talar för att denna övergripande inriktning inte kommer att kvarstå för det svenska utvecklings-samarbetet.

Långsiktigt måste målet vara att helt och hållet utrota fattigdomen i världen. Att utrota fattigdomen är ytterst en global utmaning. Världssamfundet har genom de konkreta mål som antogs av FN:s särskilda millennietoppmöte i september 2000 gemensamt åtagit sig att andelen människor som lever på mindre än en dollar per dag skall halveras mellan åren 1990 och 2015.

Det finns många olika och skiftande definitioner av fattigdomsbegreppet. Världsbanken definierar en mycket fattig person som en människa som har mindre än en dollar om dagen att leva på. FN:s utvecklingsprogram UNDP

har utvecklat ett index för graden av fattigdom som tar hänsyn till en sammanvägning av flera faktorer som levnadslängd, läskunnighet och dräglig levnadsnivå.

Fattigdomen som begrepp har dock flera dimensioner. Fattigdom kan beskrivas som brister i tre viktiga avseenden: brist på möjligheter, brist på förmåga och brist på säkerhet. Bristen på möjligheter att ta sig ur fattigdomen kan handla om avsaknad av inkomst, utbildning, bostad och frånvaro av social service. Bristerna handlar också om maktlöshet och svårigheter att göra sin stämma hörd. Brist på makt innebär förnedring, inhumant bemötande samt utnyttjande från staten och samhället i stort. Fattiga människors möjligheter att agera som fria individer och att delta i beslutsprocesser som påverkar deras liv beror ofta på om det i landet finns en fungerande demokrati. Osäkerhet och sårbarhet är en ytterligare brist som kännetecknar fattigdom. Maktmissbruk, missväxt, våld, krig, väpnade konflikter, hyperinflation, jordbävningar, valutakriser, arbetslöshet och sjukdomar utgör exempel på hot som enskilda individer skyddas mot i olika hög grad i rika och fattiga länder. Fattiga står i många fall helt utan ett skydd, eller endast ett rudimentärt utvecklat skydd, i form av allt ifrån fungerande rättsväsende till hemförsäkringar och arbetslöshetsunderstöd.

Fattigdomen är således orsakad av en rad ekonomiska, politiska och sociala faktorer som ofta tenderar att förstärka varandra på ett negativt sätt. Utskottet anser att 1990-talets toppmöten och FN-konferenser har arbetat fram långtgående och viktiga förslag för att bekämpa fattigdomens alla dimensioner. Om dessa förverkligas finns stora möjligheter till en rättvisare värld.

Riksdagen har tidigare ställt sig bakom sex delmål för att uppnå det övergripande målet i utvecklingssamarbetet om att höja de fattiga folkens levnadsnivå. De sex delmålen för det svenska utvecklingssamarbetet har under lång tid varit: resurstillväxt, ekonomisk och politisk självständighet, ekonomisk och social utjämning, demokratisk samhällsutveckling, en framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön samt jämställdhet mellan kvinnor och män. Dessa delmål har under åren 2000 och 2001 varit föremål för diskussion och överväganden inom ramen för den parlamentariskt tillsatta kommittén om Sveriges politik för global utveckling (Globkom), vars utredningsförslag – *En rättvisare värld utan fattigdom* (SOU 2001:96) – presenterades i mars 2002 och sedan har varit föremål för ett remissförfarande. Regeringen förväntas under våren överlämna en proposition till riksdagen (Sveriges politik för global utveckling).

I det internationella utvecklingssamarbetet är jämställdhetsarbetet både ett viktigt mål i sig och ett medel för att bekämpa fattigdom bland både kvinnor och män. Från Sida har utskottet inhämtat att biståndsinsatser i dag analyseras utifrån kvinnors och mäns roll och deras relation inbördes. Metodiken för att främja och uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män har förändrats. Ett viktigt exempel på förändrad metodik är övergången från inriktningen på separata, särskilda insatser för kvinnor till en strategi som går ut på att låta ett jämställdhetsperspektiv genomsyra hela verksamheten och som ett komple-

ment till huvudstrategin göra särskilda insatser för att främja jämställdhet. Ett annat exempel är introduktionen av en jämställdhetsansats som innebär ett skifte från fokus på kvinnor till en inriktning på kvinnor och män och förhållandena dem emellan.

En självklar utgångspunkt för en framgångsrik fattigdomsbekämpning är upplutningen bakom demokrati och mänskliga rättigheter. Den ökande förståelsen för att fattigdom också inkluderar brist på möjligheter och trygghet har satt fokus på respekten för mänskliga rättigheter som en utgångspunkt för ett lands utveckling. Mänskliga rättigheter, demokrati och god samhällsstyrning har många gemensamma aspekter. De är delvis processer som är ömsesidigt förstärkande och utgör varandras förutsättningar. Endast demokratier kan garantera alla medborgare mänskliga rättigheter. En hållbar fattigdomsbekämpning kan därför endast uppnås om vilja till demokratisk samhällsutveckling finns i landet.

Utskottet menar dock att en framgångsrik fattigdomsbekämpning även påverkas av den politik som Sverige och andra länder för när det gäller exempelvis handel, säkerhet och miljö. Av det skälet är resultaten av Johannesburgstoppmötet särskilt viktiga.

Utskottet har tidigare i detta betänkande (avsnittet Globalisering) lyft fram sambandet mellan handel och fattigdomsbekämpning. Frihandel gynnar ett lands utveckling. Ensidiga handelsliberaliseringar befrämjar tillväxt och välfärd på lång sikt. Övergångsvis kan dock problem uppkomma, och det finns anledning att uppmärksamma de effekter som kan drabba u-länderna.

Utskottet vill också framhålla sambanden mellan miljö- och fattigdomsproblemen. Fattiga människor drabbas hårt av såväl lokal som global miljöförstöring. Miljöproblem av olika slag utgör i sig ofta ett hinder för minskad fattigdom. Det är de mest utsatta och fattiga som får sina livsvillkor försämrade av miljöförstöring och som har minst möjligheter att motverka de negativa effekterna av miljöförstöringen. Fattigdom kan också ge upphov till miljöförstöring. Exempel på det är bl.a. jorderosion, överbetning, vegetationsutarmning och förstöring av den marina och kustnära miljön. Inte sällan kan dessutom utvecklingen vara självförstärkande och negativ; miljöförstöring och överexploatering av naturresurser leder till ökad fattigdom, som leder till en förstärkt tendens till överexploatering och miljöförstöring. Sambanden mellan miljö- och fattigdomsproblemen är således komplicerade och måste, för att överbryggas, ses i ett helhetsperspektiv om en hållbar utveckling.

Utskottet vill framhålla det samspel som krävs mellan det internationella samfundet och enskilda länder för att uppnå utveckling och utrota fattigdomen. Ett centralt inslag i detta måste vara att huvudansvaret för enskilda länders utveckling ligger hos respektive lands regering. Det egna landets politik är helt avgörande för hur pass framgångsrikt fattigdomen kan minskas. Det är därför angeläget att det enskilda landet tar ansvar för såväl analyser som planer och åtgärder i det egna landet. Under de senaste åren har nationella fattigdomsstrategier, s.k. Poverty Reduction Strategies (PRS), utarbetats i

allt fler länder. Dessa tar ett samlat grepp på utvecklingsfrågorna i ett enskilt land och arbetas fram i konsultativa processer inom landet. De olika mål som anges i genomförandeplanen i avsnittet om fattigdomsutrotning skall uppnås på sikt inom de nationella fattigdomsstrategierna, bl.a. genom att samliga tre dimensioner av hållbar utveckling integreras i dessa strategier. Det internationella samfundet har åtagit sig att samordna sitt stöd inom ramen för dessa strategier. Ett sextio-tal u-länder arbetar redan med att formulera sina PRS, varav arton har tagit fram färdiga strategier.

Utskottet kan konstatera att det i Sverige finns en lång och stark tradition av internationell solidaritet. Folk rörelser, kyrkor och andra religiösa samfund, forskningsinstitutioner, fackliga organisationer och många olika solidaritets- och biståndsorganisationer har varit viktiga för framväxten och utvecklingen av det nuvarande svenska utvecklingssamarbetet. Under många år har de, jämte politiska partier, skapat opinion för det s.k. enprocentsmålet.

Det svenska ekonomiska stödet och engagemanget för att bekämpa fattigdomen i världen är starkt. Utskottet vill framhålla att det svenska stödet för enprocentsmålet är väl befast såväl i riksdagen som i den allmänna opinionen. Olika undersökningar av svenskarnas attityder till det svenska biståndet, som utskottet kunnat ta del av, bekräftar att biståndsviljan är positiv och att andelen biståndspositiva har ökat sedan slutet av 1990-talet. Utskottet instämmer i de ställningstaganden som utrikesutskottet tidigare gjort genom betänkande 2002/03:UU2 (s. 13 f.). Återgången till enprocentsnivån är en viktig symbolfråga och utskottet anser att denna bör prioriteras. En höjning av biståndet till 1 % av BNI bör därför genomföras under mandatperioden, om det statsfinansiella läget så medger.

Utskottet vill vidare framhålla de enskilda organisationernas viktiga insatser i det svenska utvecklingssamarbetet. En av grundvalarna i Sidas samarbete med de svenska enskilda organisationerna är det s.k. projektbidraget. Det innebär att organisationerna själva driver och genomför en verksamhet som Sida ger bidrag till. Målsättningen är att genom stöd till enskilda organisationers utvecklingssamarbete främja utveckling av ett livskraftigt och demokratiskt civilt samhälle och stärka de lokala samarbetsorganisationerna. Detta görs genom att svenska organisationer betonar kunskapsuppbyggnad och kompetensutveckling hos sina lokala samarbetspartner. Utskottet anser att de viktiga erfarenheter och insikter som enskilda organisationer på detta sätt fått i samarbetet med motsvarande organisationer i andra länder är av värde också för svenska myndigheter och beslutsfattare. Utskottet värdesätter den dialog som finns med det civila samhällets organisationer i frågor om handels-, utrikes-, miljö-, jordbruks-, säkerhets- och biståndspolitik och Sveriges agerande såväl i bilateralt samarbete som i multilaterala organisationer.

Utskottet anser vidare att skuldbördan utgör ett utvecklingshinder i många av de fattigaste länderna. Utskottet ser därför positivt på svenskt agerande för ökade skuldnedskrivningar för dessa länder. Det är också utskottets uppfattning att Sverige på flera sätt och sedan lång tid har föregått med gott exempel vad gäller skuldlättnader för de allra fattigaste länderna. Utgångspunkten för

svensk skuldpolitik har varit att lämna stöd till fattiga och skuldyngda länder som bedriver en sund ekonomisk politik med en tydlig inriktning på fattigdomsbekämpning. Det övergripande ansvaret för landets utveckling vilar därmed på landet självt. Den svenska skuldpolitiken visavi de fattiga länderna syftar till att stödja länderna i deras eget arbete att nå en hanterlig skuldbörda och därigenom förbättra landets möjlighet att bekämpa fattigdom. En grundläggande förutsättning för detta är att orsaken till landets ursprungliga skuldsituation åtgärdas. Sverige har också sedan starten 1996 varmt välkomnat det s.k. HIPC-initiativet (Heavily Indebted Poor Countries) som ett första viktigt steg mot en lösning av skuldkrisen i de fattiga länderna. Sverige har sedan starten år 1996 för skuldsaneringsinitiativet för tungt skuldsatta fattiga länder (HIPC-initiativet) aviserat och inbetalt tre bidrag om totalt 545 miljoner kronor (100, 125 respektive 320 mnkr) till Världsbankens HIPC Trust Fund. Under årsmötena i Världsbanken och IMF i Washington i september 2002 och senare under ett HIPC-möte i Paris aviserade Sverige ytterligare ett bidrag till HIPC Trust Fund om sammanlagt 300 miljoner kronor. Detta inkluderar Sveriges bidrag via EU.

HIPC är ett medel och en möjlighet för de fattiga och skuldyngda länderna att permanent ta sig ur sin ohållbara skuldsituation. En grundläggande förutsättning för detta är emellertid att orsaken till landets ursprungliga skuldsituation åtgärdas. Det är dock inte endast skuldens storlek som är avgörande för hur landets ekonomi utvecklas. Skuldållbarhet är dessutom en funktion av sund ekonomisk politik, direktinvesteringar, utveckling av exportmarknader, fattigdomsbekämpning, skuldhanteringskapacitet m.m. Länderna har härvidlag ett stort eget ansvar för hur deras framtida skuld utvecklas. Biståndets roll är att stödja denna process. Skuldållnadsprogram formuleras i allmänhet i internationella sammanhang, och att mottagarländer för en ansvarsfull ekonomisk politik tillhör de krav givarna ställer. Som bilateral givare fäster Sverige vidare stor vikt vid demokratisk utveckling och respekt för de mänskliga rättigheterna. I detta sammanhang har Sverige och andra givare alltmer uppmärksammat korruption som ett utvecklingshinder. Utskottet noterar vidare att såväl HIPC-initiativet som svenska insatser till stöd för ekonomiska reformer och skuldållnader har varit föremål för överväganden inom ramen för den särskilda parlamentariska kommittén om Sveriges politik för global utveckling (Globkom). Kommittén har presenterat sitt betänkande *En rättvisare värld utan fattigdom*. Betänkande av den parlamentariska kommittén om Sveriges politik för global utveckling (SOU 2001:96). Regeringen väntas överlämna en proposition för en samlad svensk politik för global utveckling till riksdagen under våren 2003.

Förslag som urskillningslöst syftar till att totalt skriva ned skulder för alla utvecklingsländer – i synnerhet medelinkomstländerna – är däremot inte befogade, enligt utskottets mening. Sådana kan t.o.m. visa sig kontraproduktiva för dessa länders strävanden att fullt integrera sig med den internationella kapitalmarknaden. Anledningen till detta är att investerare kan tveka eller begära mycket hög ränta för att låna pengar till de länder som inte kan betala

tillbaka utan måste få skulderna nedskrivna. Tillgången till privata kapitalflöden till rimliga räntesatser är avgörande för medelinkomstländernas utveckling.

Utskottet kan med hänvisning till miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2001/02:MJU16 (s. 83 f.) konstatera att Sverige är pådrivande för att strategier och riktlinjer för integrering av miljöhänsyn som en del i arbetet för hållbar utveckling skall utvecklas eller genomföras inom det multilaterala utvecklingssamarbetet och inom EG-biståndet. En viktig komponent i sådana strategier är att systematiskt göra strategiska miljöbedömningar och miljökonsekvensbedömningar.

Jordbruks- och landsbygdsutveckling har fått en större uppmärksamhet de senaste åren i en rad internationella forum. Direkt bistånd, både bi- och multilateralt, till jordbrukssektorn och landsbygdsutveckling har dock internationellt sett minskat under 1990-talet. Flera faktorer har medverkat till detta, bl.a. givarnas dåliga erfarenheter av det tidigare svaga resultatet inom detta biståndsområde. Samtidigt har nya områden som demokrati, mänskliga rättigheter och miljöfrågor fått större prioritet och därmed även påverkat fördelningen av resurser.

Trots att det direkta stödet till jordbrukssektorn minskat har indirekt stöd för att öka försörjningsmöjligheterna för de fattiga framför allt i Afrika ökat. Detta har främst skett i form av breda hälso- och utbildningsprogram, stöd till infrastruktur på landsbygden och nödvändig institutionsuppbyggnad. Stödet till forskning har också varit betydande. Världsbanken, utvecklingsbankerna men även bilaterala givare har antytt att jordbruks- och landsbygdsutveckling kommer att få högre prioritet och ökade resurser i framtiden.

Utskottet vill i detta sammanhang fästa uppmärksamhet på det viktiga arbete som görs av Internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD). Fonden är ett av FN:s fackorgan med en verksamhet som inriktas på fördelaktiga lån och projekt för att förbättra levnadsförhållandena för landsbygdsbefolkningen i de fattigaste utvecklingsländerna. Verksamheten har i utvärderingar bedömts vara av hög kvalitet. Inom ramen för millennieutvecklingsmålen har IFAD ett specifikt mandat att genom landsbygdsutveckling skapa de rätta förutsättningarna så att fattiga på landsbygden ges möjligheter att förbättra sin situation. Sverige har under senare år haft en särskilt aktiv och framträdande roll i organisationen. Ett arbete för att effektivisera organisationen har också inletts med bl.a. en översyn av lednings- och organisationsstrukturen, chefsrekrytering samt en förstärkning av IFAD:s policyfunktion. Som stöd i detta arbete lämnade Sverige ett extra bidrag till IFAD under år 2001. Utskottet har inhämtat att förhandlingen om påfyllnaden av fonden för tidsperioden 2004–2006 varit mycket lyckosam och inneburit en kraftig ökning för fonden. Sverige bibehåller sin andel av fonden, vilket därmed innebär en ökning av det svenska åtagandet.

Utskottet vill framhålla att även den Globala miljöfonden, GEF, finansierar insatser som gynnar den globala miljön i utvecklingsländer och i länder med övergångsekonomier. GEF har till uppgift att finansiera verksamhet i u-länder

och länder med övergångsekonomier som syftar till att uppnå globala miljövinster inom olika områden. Förhandlingarna om den tredje påfyllningsperioden (avseende tidsperioden 1 juli 2002–30 juni 2006) av fonden avslutades under år 2002 och resulterade i att fonden under den kommande fyraårsperioden har ca 28 miljarder kronor till sitt förfogande. Genom att knyta samman FN-systemet och Världsbanken med sin omfattande budget anses GEF vara den viktigaste internationella fonden som arbetar med globala miljöproblem. Sveriges förhandlade bidrag till fonden uppgår till 664 miljoner kronor. Mot bakgrund av den ökande betydelsen av globala miljöfrågor och att fonden fått nya uppgifter har regeringen redan beslutat om ett extra bidrag till fonden på 100 miljoner kronor.

Utskottet delar regeringens uppfattning att en grundläggande förutsättning för utveckling är bevarande och hållbart utnyttjande av naturresurser. I ansträngningarna att bekämpa fattigdomen utgör de biologiska resurserna, i synnerhet de genetiska resurserna, en potentiell ekonomiskt viktig tillgång i många utvecklingsländer. Det är därför positivt om Sverige främjar utländernas möjlighet att tillvarata dessa resurser på bästa sätt för att åstadkomma en diversifiering av inhemsk produktion och företagande i kombination med ökade exportinkomster.

Utskottet vill i denna del avslutningsvis framhålla, som framgått i det ovanstående, att det svenska utvecklingssamarbetet under åren 2000 och 2001 har varit föremål för översyn av en särskild parlamentarisk kommitté (Kommittén om Sveriges politik för global utveckling, Globkom). Den har presenterat sitt betänkande *En rättvisare värld utan fattigdom*. Betänkande av den parlamentariska kommittén om Sveriges politik för global utveckling (SOU 2001:96). Regeringen väntas överlämna en proposition för en samlad svensk politik för global utveckling till riksdagen under våren 2003.

Utskottet noterar att även EG:s bistånd har varit föremål för reformer och organisationsförändringar. Regeringen har t.ex. i skrivelse 2001/02:160 (Berättelse om verksamheten i Europeiska unionen under 2001) diskuterat de problem i fråga om effektivitet, öppenhet och samordning som tidigare präglade EU:s utvecklingssamarbete och som påtalats i samband med en övergripande utvärdering av EG:s utvecklingssamarbete år 1999. EU:s ministerråd gav kommissionen i uppdrag att utarbeta ett åtgärdsprogram för dessa problem och andra missförhållanden. Kommissionen svarade våren 2000 dels genom att presentera ett specialprogram för reformering av det externa stödet, dels genom förslag om en ny utvecklingspolitik. Under år 2001 fortsatte arbetet med reformerna och med att förbättra samordningen i fält. I oktober presenterade kommissionen för första gången en samlad sammanställning över det yttre stödet, dvs. biståndet. Som ett led i denna reformprocess etablerades Byrån för samarbete EuropeAid (EuropeAid Co-operation Office) i början av år 2001 som en särskild avdelning inom kommissionen. EuropeAid är ansvarig för att genomföra alla EU:s biståndsprogram med undantag av föranslutningsprogrammen för länderna i Central- och Östeuropa (vilka koordineras av generaldirektoratet för utvidgning), humanitärt bistånd (vilket sköts av Echo),

makrofinansiering, åtgärder inom ramen för EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik samt åtgärder som genomförs genom mekanismen för akuta ingripanden. Den politiska styrningen av biståndsprogrammen sker fortfarande från andra avdelningar, t.ex. generaldirektoratet för utvecklingspolitik och generaldirektoratet för yttre förbindelser. Sverige har varit en av de ivrigaste förespråkarna för reformerna och organisationsförändringarna. Vid rådets (utveckling) möte i maj 2001 fokuserade därför det svenska ordförandeskapet på hur biståndet skall effektiviseras. Rådet beslutade om närmare samarbete mellan EG och FN, bl.a. genom mer flexibla finansieringsformer. Dessutom fattades beslut om den handlingsplan och den rapport som kommissionen varje år skall ställa samman om genomförandet av utvecklingspolitiken. I oktober presenterade kommissionen så den första årsrapporten om genomförandet av det yttre stödet. Vid rådsmötet i november ansåg utvecklingsministrarna att det var ett stort framsteg att kommissionen nu för första gången har tagit fram en sammanställning över hela biståndsverksamheten. Dock var kommissionen och medlemsstaterna överens om att rapporten behövde förbättras vad gäller t.ex. resultatanalys av genomförandet av utvecklingspolitiken, inklusive samstämmighetsfrågorna. Vid EU:s ministerrådsmöte (Allmänna frågor och yttre förbindelse) den 24 februari i år hölls EU:s årliga orienteringsdebatt i syfte att uppnå en förbättrad effektivitet av EU:s externa åtgärder och yttre förbindelser genom att öka överensstämmelsen mellan de politiska målsättningarna och EU:s utrikespolitiska agerande. Sverige har välkomnat den uppföljning som sker av EG:s bistånd. Utskottet välkomnar det svenska engagemanget i denna viktiga fråga.

I genomförandeplanen från världstoppmötet har alla regeringar åtagit sig att utveckla nationella program för att stödja människor som lever i fattigdom och deras organisationer. I Sverige fungerar socialtjänstpolitiken som ett skydd för de allra mest sårbara grupperna i samhället. Ansvar för olika former av stödinsatser, såsom socialbidrag och vård av missbrukare, vilar på kommunerna. Staten har en viktig uppgift att svara för lagstiftningsåtgärder, tillsyn, uppföljning och utvärdering. Det är utskottets uppfattning att socialtjänstpolitiken alltid måste syfta till att stärka förmågan och möjligheten till social delaktighet för människor i ekonomiskt och socialt utsatta situationer och särskilt stärka skyddet för barn.

Skyddet för barn i utsatta situationer är särskilt angeläget att uppmärksamma. Även om barn i Sverige i allmänhet har goda uppväxtvillkor och en god hälsa finns det barn som kräver särskild uppmärksamhet. Barn i socialbidragshushåll, barn till missbrukande föräldrar och psykiskt sjuka föräldrar samt barn till ensamföräldrar har i genomsnitt en sämre hälsoutveckling än andra barn. Barn till flyktingar och barn som kommer ensamma till Sverige är riskgrupper ur ett hälsoperspektiv och bör uppmärksammas. Även skillnaderna i hälsa mellan flickor och pojkar bör uppmärksammas.

Utskottet vill framhålla den breda enighet som finns i riksdagen om att målen för barnpolitiken är att barn och ungdomar skall växa upp under goda och trygga förhållanden och att insatser för att sätta barnets bästa i centrum skall

genomsyra alla delar av politiken och all verksamhet i samhället som rör barn. Intentionerna i FN:s konvention om barnets rättigheter från 1989 – som alla världens länder med undantag av USA och Somalia har ställt sig bakom – skall beaktas inom alla politikområden.

Utskottet vill i detta sammanhang också hänvisa till att regeringen i en skrivelse till riksdagen under år 2002 (*Barnpolitiken – arbetet med strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter*) presenterade förslag till åtgärder för att stärka skyddet för barn i utsatta situationer (skr. 2001/02:166, bet. 2001/02:SoU23, rskr. 2001/02:309). Utrikesutskottet har återkommande berett frågor rörande barns rättigheter. Senast gjordes detta i betänkande 2002/03:UU4 Barn i ett internationellt perspektiv där utrikesutskottet, i sin sammanfattning av betänkandet, kunde konstatera att FN:s generalförsamling år 2002 genomförde ett särskilt möte, UNGASS, kring uppföljningen av målen från barntoppmötet år 1990. Utrikesutskottet anför följande: Även om viktiga förbättringar för barn har uppnåtts under det senaste decenniet står det klart att förnyade åtaganden är nödvändiga. I dagens problemspektrum intar de renodlat sociala frågorna en mer framträdande plats än tidigare. Enligt utskottets uppfattning vore det därför av värde om det internationella samfundet kan bidra till att stärka barnets ställning också i dessa avseenden (s. 1). Utskottet gör inget annat ställningstagande.

Utskottet finner även den ökande förekomsten av psykisk ohälsa hos barn och ungdomar oroande och noterar därför med tillfredsställelse att detta uppmärksammas särskilt i målen för folkhälsan som riksdagen nyligen ställt sig bakom genom socialutskottets betänkande 2002/03:SoU7.

Med det anförda föreslår utskottet att motionerna 2002/03:MJ7 (c) yrkande 8, 2002/03:MJ8 (fp) yrkandena 5 och 7, 2002/03:MJ9 (m) yrkandena 4, 5 och 8, 2002/03:MJ10 (kd) yrkandena 3–6, 8 och 17, 2002/03:U239 (kd) yrkande 2, 2002/03:U310 (mp) yrkande 12 och 14 samt 2002/03:U313 (c) yrkandena 3 och 4 lämnas utan vidare åtgärd. Utskottet föreslår vidare att motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 16 lämnas utan vidare åtgärd med hänvisning till ett av socialförsäkringsutskottet nyligen avgivet betänkande om migration och asylpolitik, 2002/03:SfU8, vari flyktingars och asylsökandes situation behandlas. Utskottet konstaterar att Sverige arbetar för att påverka utformningen av de gemensamma reglerna inom Europeiska unionen på det flyktingpolitiska området. Utskottet anser, i likhet med socialförsäkringsutskottet, att det kan behövas en gemensam politik för invandring och en gemensam asylpolitik. Flyktingpolitiken bör bygga på flyktingars rättigheter, internationell solidaritet och full respekt för internationella åtaganden. Utskottet utgår, liksom socialförsäkringsutskottet, från att regeringen arbetar för miniminormer som höjer den lägsta nivån bland medlemsländerna.

Vatten

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker två motionsyrkanden (mp) om att vatten skall betraktas som en grundläggande mänsklig rättighet och som en gemensam global nytthet, fyra yrkanden (kd, mp) om tillgången till rent vatten, samt två yrkanden (mp) om privatiseringar av vatten. Vidare avstyrker utskottet ett yrkande (kd) om regionalt samarbete i Afrika kring vattenpolitik och ett yrkande (kd) om biståndsinsatser för fungerande reningsverk i Östersjön.

Skrivelsen

Regeringen framhåller i skrivelsen att sötvattenfrågorna berörs inom de flesta av genomförandeplanens områden, men kanske främst i ett fattigdoms- och naturresursperspektiv. Vid världstoppmötet gjordes ett nytt åtagande för sanitet som kompletterar Millenniedeklarationens mål om dricksvattenförsörjning. Sammantaget är målet därmed att till år 2015 halvera andelen människor som inte har tillgång till tjänligt dricksvatten och som inte har tillgång till grundläggande sanitet till år 2015. Vidare gjordes ett nytt åtagande om att varje land skall upprätta en nationell plan för integrerad vattenresursförvaltning och effektiv vattenhantering senast år 2005. De marina frågornas hantering i genomförandeplanen tar avstamp i ett naturresursperspektiv där hav och kuster lyfts fram som betydande komponenter för ekonomisk utveckling och hushållssäkerhet i utvecklingsländerna.

Regeringen hänvisar i skrivelsen till det nationella arbetet med genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder inom vattenpolitiken. Även arbetet inom Baltic 21 bedrivs i avsikt att genom aktiviteter i skilda samhällssektorer säkra tillgången på rent vatten.

Regeringen hävdar i skrivelsen att Sverige internationellt gör många insatser som kan bidra till uppfyllandet av målen i genomförandeplanen. Sidas nuvarande verksamhet omfattar bl.a. stöd till sektorn vatten och sanitet (landsbygd och stad), stöd till framtagandet av strategier för integrerad vattenresursförvaltning för avrinningsområden samt stöd till mark- och vattenvård. Sida stöder även samarbete kring gränsöverskridande avrinningsområden, framför allt i Afrika men även i Asien, och bl.a. framtagandet av förvaltningsstrategier. Vidare bidrar Sverige till metodutveckling inom efterfrågestyrd vattenresursförvaltning och stöd till etablerande av övervakningssystem för vattenresurser. Sidas vattenpolicy ligger, enligt regeringens uppfattning, väl i linje med genomförandeplanen.

I skrivelsen hänvisar regeringen till att riksdagen genom beslut i maj 2002 bemyndigade regeringen att ingå som stiftare i stiftelsen Swedish International Water Institute (SIWI). Det huvudsakliga syftet med SIWI:s verksamhet är att främja forskning och utveckling relaterad till vatten. Det årligt återkom-

mande Stockholm Water Symposium är ett centralt inslag i verksamheten som bl.a. möjliggör en dialog mellan vattenexperter, beslutsfattare och allmänhet. En betydande del av SIWI:s verksamhet berör u-länder. Sverige har varit en av initiativtagarna till den mellanstatliga medlemsorganisationen Global Water Partnership Organization (GWPO) som har sitt sekretariat i Stockholm. GWPO har ett mycket omfattande globalt nätverk med expertcentrum på flera håll i världen och har på kort tid blivit världsledande organ för integrerad vattenförvaltning.

När det gäller marina frågor utgår, enligt regeringens skrivelse, den svenska miljöpolitiken från de relevanta miljö kvalitetsmålen och de delmål som antagits av riksdagen. Regeringen hänvisar i skrivelsen vidare till den av regeringen i juni 2002 tillsatta havsmiljökommissionen med uppdraget att ge ytterligare förslag på åtgärder och strategier för hur de nationella miljö kvalitetsmålen, med särskild betoning av den marina miljön, skall kunna uppnås. Dessutom framhåller regeringen att Nordsjösamarbetet syftar till att skydda och förbättra Nordsjöns marina miljö. De deklarerationer som antas inom ramen för Nordsjösamarbetet utgör politiska åtaganden. Vid den femte Nordsjökonferensen i mars 2002 övertog Sverige ordförandeskapet samt sekretariatet för Nordsjösamarbetet.

När det gäller sjösäkerhet och oljeutsläpp samt transporter drivs, enligt skrivelsen, politiken främst inom ramen för Internationella sjöfartsorganisationen (IMO), Helsingforskommissionen (Helcom) och Nordsjösamarbetet.

På EU-nivå levererade Europeiska kommissionen i oktober 2002 ett meddelande om en kommande europeisk marin strategi som innefattar samtliga samhällssektorer såsom jordbruk, fiske, transporter etc., som har en inverkan på den marina miljön. Meddelandet är enligt Europeiska kommissionen ett första steg mot att skapa en övergripande gemensam politik för att skydda haven.

Sida har under år 2002 arbetat fram ett marint initiativ. De grundläggande principerna sammanfaller i stora drag med de mål som lagts fast i genomförandeplanen. Det handlar bl.a. om det uppenbara behovet av integrering av förvaltningen för de olika sektorerna (jordbruk, fiske, miljö, sjöfart, urban utveckling, landsbygdsutveckling etc.) och lokalbefolkningens deltagande i denna förvaltning som påverkar den marina miljön. Dessutom uppmärksammas ökad samordning mellan globala, regionala och nationella insatser.

Motionerna

Miljöpartiet anser i motion 2002/03:U306 (mp) yrkande 1 att tillgången till vatten skall betraktas som en grundläggande mänsklig rättighet och inte kan betraktas som vilken handelsvara som helst. Vidare anser partiet, i yrkande 3, att Sverige bör verka för att vatten internationellt skall betraktas som en gemensam global nytthet.

I yrkande 4, samma motion, vill partiet att Sverige inom FN bör prioritera arbetet med att få fram resurser till fattiga länder för offentliga satsningar som syftar till att öka tillgången till rent vatten enligt FN:s målsättningar. Kristde-

mokraterna anser, enligt motion 2002/03:U284 (kd) yrkande 26, att det krävs konkreta mål för att minska andelen människor som saknar tillgång till rent vatten och goda sanitära faciliteter. Sverige måste, enligt motionen, arbeta för att EU och FN sätter upp mål för att öka andelen människor som har tillgång till rent vatten och goda sanitära faciliteter. Målet att till år 2015 halvera antalet människor som inte har tillgång till tjänligt dricksvatten måste, enligt vad Kristdemokraterna anför i motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 19, ske genom en mycket effektivare vattenanvändning. Vattenåtgången i konstbevattning måste t.ex. minska. I motion 2002/03:U310 (mp) yrkande 5 begärs att den svenska regeringen skall agera kraftigt inom FN och andra internationella organisationer för att lösa finansieringsfrågan så att det även i realiteten skall kunna gå att garantera människors tillgång till både vatten och sanitet samt att kostnaderna för vatten inte får bli orimliga. Det saknas, enligt motionärerna, finansiella åtaganden och garantier mot privatisering av vatten och sanitet, vilket i flera fall redan lett till helt orimliga kostnader och mindre tillgång till vatten för fattiga människor. Miljöpartiet anser också, i motionerna 2002/03:U306 (mp) yrkande 2 och 2002/03:MJ11 (mp) yrkande 3, att Sverige skall verka pådrivande inom IMF och Världsbanken mot privatiseringar av vatten och för satsningar på offentligt ägda vattentjänster.

I motion 2002/03:U290 (kd) yrkande 17 begärs av Kristdemokraterna att regeringen skall verka för att regeringar och regionala organisationer i Afrika bör öka samarbetet kring en hållbar vattenpolitik.

Vikten av att ännu under en tid framöver fortsätta med biståndsinsatser som syftar till att hjälpa länder som ligger öster och söder om Östersjön med kunskap och pengar för att få i gång fungerande reningsverk påtalas i motion 2002/03:MJ432 (kd) yrkande 3.

Utskottets ställningstagande

Världens regeringar enades i samband med FN:s millennietoppmöte i september 2000 om målet att till år 2015 halvera andelen människor utan tillgång till *rent vatten*. FN:s millenniedeklaration är även avsedd att sätta stopp för den ohållbara exploateringen av vattentillgångar genom att utveckla strategier för vattenhushållning på regional, nationell och lokal nivå så att alla får tillgång till vatten i tillräcklig mängd. Vid världstoppmötet i Johannesburg enades stats- och regeringschefer i *genomförandeplanen* om ett nytt åtagande för *sanitet* som kompletterar Millenniedeklarationens mål om dricksvattenförsörjning. Sammantaget är målet att halvera andelen människor som inte har tillgång till tjänligt dricksvatten och som inte har tillgång till grundläggande sanitet år 2015 samt att varje land senast år 2005 skall upprätta en nationell plan för integrerad vattenresursförvaltning och effektiv vattenhantering.

Utskottet välkomnar dessa viktiga åtaganden som världssamfundet gjort och ser positivt på regeringens utfästelse i skrivelsen att verka för att målen för vatten och sanitet genomförs integrerat med hygienutbildning. Därmed kan, enligt utskottets uppfattning, en förbättring av hälsoläget uppnås. Det är

ävenledes, anser utskottet, angeläget att fästa uppmärksamhet på ekologisk sanitet.

Uppemot var sjätte människa i världen saknar tillgång till rent vatten och än fler lever under otillfredsställande sanitära förhållanden. Tolv miljoner personer om året dör i vattenrelaterade sjukdomar enligt bl.a. USAID (United States Agency for International Development) och enligt Världshälsoorganisationen, WHO, drabbas fyra miljarder människor årligen av diarré. Vatten är dessutom en sårbar resurs och när det utnyttjas intensivt kan kvaliteten försämrast. Utsläpp och andra föroreningar löses i vattnet, och sjukdomar och miljöfarliga ämnen kan spridas till människor och miljö. Vattendrag och kustnära hav påverkas och bestånden av fisk och andra havslevande organismer minskar. Färskvattenbrist, utarmade akvatiska ekosystem och ett klimat under förändring hotar miljontals människors liv direkt eller indirekt. Tillgången på dricksvatten, möjligheter till matproduktion och den fysiska miljön omkring oss är andra stora globala utmaningar. Utan tvekan tillhör vattenfrågorna de viktigaste miljö- och utvecklingsfrågorna. Rent vatten är en förutsättning för livskvalitet, ekonomisk och social utveckling samt för ett väl fungerande ekosystem. En säkrad vattenförsörjning för framtida generationer är därför en vital global nytthet.

I FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948 står det i artikel 1 att "envar har rätt till liv". Vatten är en av de viktigaste överlevnadsfaktorerna för varje människa på jorden. Eftersom vatten är en förutsättning för liv skulle det därför kunna vara möjligt att betrakta rätten till vatten, om än inte i juridisk och folkrättslig mening, som en mänsklig rättighet i realiteten. Utskottet anser att en överdrivet legalistisk attityd måste undvikas, speciellt i det praktiska utvecklingssamarbetet, men vill samtidigt påpeka behovet av kunskap om och förståelse för både folkrätten och FN-systemet och dess mekanismer samt de olika regionala instrumenten med dess domstolar och kommittéer. Utskottet anser att en försiktighet bör iakttas så att inte den juridiska basen för de mänskliga rättigheterna urholkas. Internationell rätt och juridiskt bindande MR-konventioner erbjuder konkreta och tydliga referensramar i arbetet för de mänskliga rättigheterna och för att dessa verkkningsfullt skall kunna bidra i det praktiska arbetet.

Utskottet vill betona att Sverige nationellt och internationellt gör många insatser som kan bidra till uppfyllandet av målen i såväl FN:s millenniedeklaration som i genomförandeplanen från världstoppmötet i Johannesburg. Den svenska politiken bidrar därmed i realiteten till att garantera människor rätten till vatten.

Nationellt står Sverige bakom kravet på att vi måste skydda de grundläggande resurser på vilka vår civilisation vilar och att detta krav utgör miljöpolitikens mest tvingande plikt. Det råder bred enighet om att klimatförändringar, resursexploatering och förgiftning av luft och vatten är ödesfrågor både för människors överlevnad och för vår planet, varför Sverige prioriterar insatser för hållbara vattenresurser.

Rent vatten och god sanitet är en grundförutsättning för fattigdomsbekämpning. Även inom utvecklingssamarbetet har Sverige därför sedan många år prioriterat vattenresursfrågor och god hushållning med vatten. Utskottet kan konstatera att Sida har arbetat i över trettio år för att förbättra människors tillgång till rent vatten och höja den hygieniska standarden. Stödet har omfattat en mängd insatser inom bl.a. vattenförsörjning och sanitet, föroreningskydd, samt förvaltning av vattenresurser. Rådgivning och policyfrågor som syftar till god hushållning med vatten är centrala i Sidas arbete. Det svenska utvecklingssamarbetet har också, vilket utskottet återkommer till i det följande, medverkat till nya och renoverade reningsverk kring Östersjön. Av Sidas bistånd till länderna i södra Afrika är en stor del speciellt inriktad på vattenresurser. Sida stöder bl.a. större vattenprojekt i Kenya, Tanzania och Zimbabwe. Sida är också med och finansierar den vattenverksamhet som drivs av FN:s barnfond Unicef i Uganda, Laos och Centralamerika.

På internationell nivå samverkar Sida med Världsbanken och olika FN-organ. Utskottet anser det positivt att Sverige aktivt bidragit till att skapa det internationella nätverket för vattenintressenter, *Global Water Partnership*, och givit stöd till *Global International Waters Assessment*. Sverige tog dessutom, inför toppmötet i Johannesburg, initiativ till att stärka nätverket genom att bilda ett mellanstatligt organ för vattenfrågorna, *Global Water Partnership Organization (GWPO)*, med sekretariat i Stockholm.

Som framgår av redovisningen ovan arbetar Sida intensivt med vattenfrågorna inom utvecklingssamarbetet. Det sker t.ex. i Sidas arbete med att öka kunskapen hos beslutsfattare och lokalbefolkning om hur vatten och vattenresurser kan användas på ett mer hållbart sätt. Sida arbetar också med stöd till samarbeten kring delade vattenresurser eftersom god vattenmiljö och rättvis fördelning av vatten, såväl inom som mellan länder, minskar risken för konflikter. Vidare får program som informerar om sambanden mellan vatten, hygien och hälsa med syfte att minska förekomsten av vattenrelaterade sjukdomar stöd från Sida. Utskottet konstaterar också att Sida genom samarbete och information på flera nivåer arbetar för att skapa tekniska och organisatoriska förutsättningar för att åstadkomma hållbara och lokalt anpassade lösningar på hushållens vattenförsörjning och sanitet. Utskottet förutsätter att Sida fortsatt arbetar för att finna effektivast tänkbara vattenanvändning i olika bevattningsprojekt och liknande.

Utskottet anser det angeläget att även globala vattenfrågor diskuteras ur ett genusperspektiv. Tillgång till rent vatten och till god sanitet, en grundförutsättning för fattigdomsbekämpningen i stort, har en särskild påverkan på levnadsvillkoren för utvecklingsländernas kvinnor och flickor som ofta är ansvariga för vattenhämtning för hygien, hälsa, matlagning, tvätt och hushållsjordbruk.

Utskottet har vidare inhämtat att Sida för tillfället arbetar med att ta fram en ny strategi för det fortsatta utvecklingssamarbetet inom vatten- och sanitetsfrågor. Den nuvarande vattenstrategin är från år 1987 och behandlar främst vattenfrågor på landsbygden, medan den nya strategin kommer att ge

de urbana frågorna en betydligt mer framträdande roll. Strategin kommer att vara vägledande för hur Sida skall hantera vatten- och sanitetsfrågor i framtiden, såväl på landsbygden som i stadsmiljö. Den nya strategin skall underlätta för Sida att höja projektkvaliteten och göra rätt prioriteringar så att projekten ger människor tillgång till vatten och sanitet av bra hygienisk standard. I arbetet med den nya strategin är principer för effektiv användning, hantering och fördelning av vattnet samt metoder för rätt prissättning på vatten viktiga inslag.

Enligt utskottets mening bör vattentillgångar inte privatiseras och kommersialiseras. Utgångspunkten måste vara att alla människor skall ha tillgång till vatten. Vatten kan dock inte distribueras helt gratis och prissättning på vatten är viktigt, inte minst för att förhindra slöseri och ineffektivt utnyttjande. Utskottet anser det angeläget att betona att prissättning på vatten skall ske på ett sätt som tillvaratar de mest utsattas behov och intressen. Det är utskottets bestämda uppfattning att prissättning på vatten inte får komma i konflikt med fattiga människors tillgång till vatten och sanitet, och därmed i konflikt med FN:s millenniedeklaration och genomförandeplanen från världstoppmötet i Johannesburg. En metod för detta kan vara differentierad prissättning.

Vattenförsörjning och avloppssystem har i Sverige byggts upp i kommunal regi, med självkostnadsprincipen som utgångspunkt, på ett sätt som kan fungera som ett föredöme i internationella sammanhang. Utskottet konstaterar att det i de flesta länder hittills varit naturligt att ha ett offentligt ansvar för vatten- och avloppsförsörjning. Det är dock inte i alla länder som man har klarat av att bygga upp en väl fungerande vatten- och avloppsförsörjning inom offentligt satta ramar. Befintliga offentliga system i utvecklingsländerna kan vara både ineffektiva och orättvisa. Många utvecklingsländer har dessutom haft svårigheter att klara av en utbyggnad av befintliga system eftersom såväl kapital som kompetens saknas. Det är därför positivt, anser utskottet, att Sverige verkar för att stärka u-länderna på detta område, både genom utvecklingssamarbete och i de pågående tjänstehandelsförhandlingarna i WTO. Det är utskottets uppfattning att privat medverkan i vatten- och avloppsförsörjning, där den kommer till stånd, bör göras inom offentligt satta ramar. Enligt utskottets mening får det inte heller förekomma att biståndsgivare och utvecklingsbanker utövar påtryckningar på u-länder för en privatisering av vattensektorn.

Världens vattentillgångar är inte jämnt fördelade inom eller mellan olika regioner och länder i världen. Inom olika regioner och länder kan fördelningen dessutom vara ojämn och orättvis. Fördelningen av världens vattentillgångar skapar grogrund för missnöje och konflikter.

Kopplingen mellan vattenförsörjning och säkerhetspolitik är i dag uppenbar och självklar för de flesta. Den nya synen på säkerhet omfattar också hot som inte är militära. I dag ses miljöhot, ökande fattigdom, befolkningstillväxt, resursknapphet, internationell terrorism, okontrollerad vapenspridning och sårbarheten i det högteknologiska samhället som mera eller i alla fall lika

relevanta och påtagliga hot som de militära. Översvämningar och vattenbrist utgör hot mot vår säkerhet. Motsättningar mellan grannländer om hur gemensamt vatten skall nyttjas har i många fall lett till väpnade konflikter och vatten är ofta orsak till konflikter eller i varje fall en del av dem.

I ett modernt säkerhetspolitiskt perspektiv rymmer vattenfrågorna såväl individuella som nationella och globala säkerhetsaspekter. En helhetssyn på vattenfrågorna innefattar många olika dimensioner som befolkningsökningen, olika jordbruksmetoder samt olika kulturer och traditioner.

Förenta nationerna försöker skapa globala regler för vattenhantering. Syftet med ett sådant gemensamt regelverk för hela världen skulle vara att undvika konflikter och lösa problem om hur tvister kring vatten skall lösas. Den konvention som FN har arbetat fram, *The Law of Non-Navigational Uses of International Watercourses* (1997), har dock bara undertecknats av sexton länder och ratificerats av nio. Bland de länder som har ratificerat den kan förutom Sverige också nämnas Libanon, Syrien och Jordanien.

Det förtjänar att framhållas, anser utskottet, att Sverige, med en lång tradition av att värdesätta freds- och konflikthantering, har varit särskilt aktivt i frågan om att skapa en fungerande reglering och förvaltning av gränsöverskridande vattenresurser, i syfte att undvika konflikter. Även det svenska utvecklingssamarbetet syftar, enligt utskottets bedömning, tydligt till god vattenhållning i nationella och internationella sammanhang och kan bidra till att förebygga eller lindra inom- och mellanstatliga konflikter.

Utskottet konstaterar vidare att utrikesutskottet redan tidigare i betänkande 2001/02:UU2 (s. 47), med anledning av ett likalydande yrkande om en hållbar vattenpolitik för Afrika, framhållit att naturresursfrågor som exempelvis vattenfrågor ofta berör flera länder, och att Sverige stöder ett regionalt samarbete. Vattenresursförvaltning är ett prioriterat område för svenskt bistånd och Sida har intensifierat insatserna i södra Afrika och stärkt kapaciteten att förvalta vattenresurser regionalt och lokalt, bl.a. genom att ta fram strategier för hur befintliga vattenresurser skall användas. Vidare kan framhållas att Southern African Water Partnership – ett regionalt nätverk för främjandet av integrerad hållbar vattenresursförvaltning – får svenskt stöd. Sida bedriver ett långsiktigt samarbete med länderna runt Victoriasjön i Östafrika i syfte att vända en mångårig nedåtgående spiral av fattigdom och miljöförstöring mot en bärkraftig utveckling.

Skyddet av den marina miljön i Sveriges närområde är något som utskottet fäster stor vikt vid. Utskottet finner, liksom utrikesutskottet tidigare gjort i betänkande 2000/01:UU11 (s. 29 f.), anledning att hänvisa till FN:s havsrättskonvention från 1982. Konventionen kan beskrivas som en grundlag för haven och har i dag över hundra parter. Nära nog samtliga EU-länder, inklusive Sverige, och gemenskapen har anslutit sig. Konventionen anger den folkrättsliga ramen för i stort sett all fredlig användning av haven och utgör stommen i det rättsliga nätverk av överenskommelser som rör haven. Konventionen tog flera år att framförhandla, då den präglas av en ytterst känslig balans mellan staters olika intressen och förutsättningar. I havsrättskonventionen intar skyd-

det och bevarandet av den marina miljön en central roll där en balans mellan flaggstaters, kuststaters och hamnstaters rättigheter och skyldigheter fastläggs. Utskottet har inhämtat att Sverige har försökt verka för en strängare syn på föroreningar men ser risker med att insistera på att ändra i existerande texter. Det man främst befärrar är att ett försök att genomföra ändringar av enskilda bestämmelser i ett globalt regelverk, med den dignitet som havsrättskonventionen har, får till följd att det havsrättsliga regelsystemet bryts sönder. Då det alltjämt finns stora intressekonflikter, skulle förslag till ändringar med stor sannolikhet leda till krav på ändringar i andra delar av konventionstexten, vilket man vill undvika. Utskottet har förståelse för detta synsätt.

Alla länder runt Östersjön har ett intresse av att förbättra miljön i och kring vårt gemensamma hav. Arbetet tar sin utgångspunkt i flera internationella och regionala överenskommelser, såsom Helsingforskonventionen till skydd för Östersjöns marina miljö (Helcom) och Baltic 21. Vidare ställer EU hårda krav både på medlemsländer och kandidatländer när det gäller miljölagstiftning och genomförandet av miljöskyddsåtgärder, och miljösamarbete med Ryssland sker i ökande grad inom ramen för EU:s nordliga dimension. Utskottet förutsätter att regeringen kommer att prioritera det nationella arbetet och att Sverige kommer att vara drivande internationellt för att skydda den marina miljön.

Sida har sedan början av 1990-talet bidragit i stor omfattning till arbetet med att förbättra miljön i Östersjöregionen. Med Sidas stöd har t.ex. flera avloppsreningsverk tagits i drift i de baltiska länderna och flera polska städer har fått bidrag till bättre va-service. Vidare har stöd givits till en anläggning för hantering av fartygsavfall och oljespill. Avtal har vidare ingåtts om investeringar i ytterligare avloppsreningsverk i Ryssland, Ukraina och de baltiska länderna.

Utskottet konstaterar att stöd till investeringar för vattenförsörjning och avloppsrening har utgjort en central del av det svenska biståndet för att förbättra miljön i och kring Östersjön. Som framgår av budgetpropositionen 2002/03:1, utgiftsområde 7, fäster regeringen fortsatt stor vikt vid att ge stöd i syfte att bevara, skydda och förbättra miljön i och omkring Östersjön. Utskottet ser positivt på detta engagemang från svensk sida.

Utskottet vill i denna del avslutningsvis framhålla att den tredje internationella vattenkonferensen – World Water Forum – i slutet av mars 2003 samlade närmare tio tusen deltagare från hela världen för att diskutera globala vattenfrågor och ta ytterligare steg i arbetet med att genomföra åtagandena från Johannesburg. Under konferensen diskuterades frågor som klimatförändring, vattenresurshantering, bevarande av ekosystem, fattigdomsbekämpning och situationen för kvinnor och barn. Vid konferensen antog ministrar och företrädare för över hundra länder en gemensam deklaration om vatten. I deklarationen betonas bl.a. vikten av en väl fungerande förvaltning av gemensamma vattenresurser, något som Sverige drev under konferensen. Deklarationen konstaterar vidare att arbetet fortsätter med att halvera den del av värl-

dens befolkning som inte har tillgång till dricksvatten av god kvalitet och grundläggande sanitet till år 2015 samt att alla länder skall utveckla integrerade vattenresursplaner till år 2005.

Utskottet värdesätter den möjlighet till dialog mellan flera tusen olika aktörer om viktiga globala vattenfrågor som World Water Forums tredje möte erbjöd i ett hundratal seminarier och föredrag om vatten och vattenförsörjning ur olika perspektiv. Konferensen kunde bidra till en mycket värdefull kunskapsöverföring och dialog i vattenfrågor, som också kan öka samförståndet och identifiera centrala problemområden. Därmed erbjöd ministerkonferensen i Kyoto en plattform för uppföljning och utveckling av initiativ och samarbete i vattenfrågor. Utskottet anser att World Water Forum därmed blev ett viktigt steg framåt i arbetet med att genomföra åtagandena från Johannesburg.

Med det anförda föreslår utskottet att motionerna 2002/03: MJ10 (kd) yrkande 19, 2002/03: MJ11 (mp) yrkande 3, 2002/03: U284 (kd) yrkande 26, 2002/03: U290 (kd) yrkande 17, 2002/03: U306 (mp) yrkandena 1–4, 2002/03: U310 (mp) yrkande 5 samt motion 2002/03: MJ432 (kd) yrkande 3 lämnas utan vidare åtgärd.

Energi

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker tio motionsyrkanden (m, fp, kd, c och v) om den globala klimatpolitiken och ett yrkande (kd) om exportkreditnämndernas verksamhet. Utskottet avstyrker vidare åtta yrkanden (kd, c, mp) om förnybar energi. Slutligen avstyrker utskottet två yrkanden (m och c) om forskningsstrategier och kärnteknikforskning.

Skrivelsen

Av skrivelsen framgår att det inte var möjligt att enas om ett mätbart mål på energiområdet för introduktionen av förnybar energi vid toppmötet i Johannesburg. Däremot beslutade toppmötet att program för ökad tillgång till energi skall integreras i nationella utvecklingsplaner och strategier för fattigdomsbekämpning, och att detta måste göras på ett hållbart sätt. Det antogs vidare rekommendationer om att skyndsamt öka andelen förnybar energi, att alla länder bör växla om från fossila bränslen till förnybar energi och att en kraftig ökning av andelen förnybar energi på global nivå behöver komma till stånd. Dessutom antogs rekommendationer om att i synnerhet i-länderna skall fasa ut subventioner till fossila bränslen.

Grunden för ett hållbart energisystem i Sverige har lagts av regering och riksdag i 2001 års energipolitiska beslut (prop. 2001/02:143, bet. 2001/02: NU17, rskr. 2001/02:137) och klimatpolitiska beslut (prop. 2001/02:55, bet. 2001/02: MJU10, rskr. 2001/02:163). Enligt det energipolitiska beslutet är energipolitikens mål att på kort och lång sikt trygga till-

gången på el och annan energi på med omvärlden konkurrenskraftiga villkor. Energipolitiken skall skapa villkoren för en effektiv och hållbar energianvändning och kostnadseffektiv energiförsörjning med låg negativ påverkan på hälsa, miljö och klimat samt underlätta omställningen till ett ekologiskt uthålligt samhälle.

Sverige inledde år 1997 en satsning på ekologiskt hållbara investeringar i kommunerna genom stöd till s.k. lokala investeringsprogram (LIP). Totalt 6,6 miljarder kronor har avsatts för perioden 1998–2003. Vidare har regeringen avsatt 900 miljoner kronor under perioden 2002–2004 till klimatinvesteringsprogram (KLIMP). Klimatinvesteringsprogrammet skall under mandatperioden utökas för att möjliggöra en ökad takt och höjda ambitioner i klimatarbetet. Syftet är att såväl minska utsläppen av växthusgaser som att spara energi. De lokala program som erhåller stöd skall bidra till positiva strukturförändringar och involvera flera aktörer i samverkan.

Det energipolitiska beslutet innebär en stor satsning på förnybar elproduktion. Målet är att bygga ut den förnybara elproduktionen med 10 TWh till år 2010. Detta skall stimuleras genom ett kvotbaserat elcertifikatsystem som föreslås träda i kraft den 1 maj 2003 (prop. 2002/03:1). Det energipolitiska beslutet innebär även en ytterligare effektivisering av energimarknaden. Handeln med el över Sveriges gränser har sedan avregleringen år 1996 ökat i betydelse. Detta har lett till ett effektivare utnyttjande av de tillgängliga resurserna. Arbetet med att integrera elmarknaderna kommer även fortsättningsvis att vara en central fråga i svensk energipolitik. Motsvarande arbete har påbörjats för att avreglera naturgasmarknaden.

EU har ett övergripande vägledande mål att öka andelen förnybar energi från dagens ca 6 till 12 % år 2010. Främjande av el från förnybara energikällor är ytterligare en viktig prioritering för EU. Främjandet av förnybar energi utgör en viktig del av det åtgärds paket som behövs för att uppfylla Kyotoprotokollet. Även främjande av kraftvärme är en viktig åtgärd. När det gäller främjandet av förnybar elproduktion finns en gemensam lagstiftning genom Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/77/EG från den 27 september 2001 om främjande av el från förnybara energikällor på den inre marknaden för el. Genomförande av direktivet innebär en ökning av andelen förnybar elproduktion till ca 22,1 % år 2010. Varje land har i direktivet tilldelats ett vägledande mål för förnybar elproduktion.

Sverige finansierar utvecklingssamarbete inom olika sektorer som har betydelse för att minska utsläppen av växthusgaser och för att öka upptaget av koldioxid. Merparten av insatserna har inte minskade utsläpp av växthusgaser som huvudsyfte, men har på ett direkt eller indirekt sätt betydelse för klimatfrågan. Satsningar på forskning är av avgörande betydelse för möjligheten att fatta informerade beslut syftande till att minimera klimatförändringarna. Ett viktigt bidrag till förståelsen av klimatsystemet och de förändringar som det genomgår till följd av människans utsläpp är att det finns ett globalt nätverk som förser forskarna med tillförlitliga observationer och andra klimatdata.

Motionerna

I motion 2002/03:U239 (kd) yrkande 5 framförs krav om att Sverige bör driva på för att EU:s klimathandlingsprogram skall få en global inriktning. Enligt motionärerna måste unionen hjälpa u-länderna att bryta kopplingen mellan ekonomisk tillväxt och ökade koldioxidutsläpp. Det globala perspektivet, i synnerhet samarbetet med u-länder, måste integreras i EU:s strategi för hållbar utveckling och det pågående arbetet inom klimathandlingsprogrammet. I motion 2002/03:MJ315 (fp) yrkande 2 framförs krav på en världsomspännande miljöhandlingsplan för att åstadkomma en långsiktigt hållbar nivå på utsläppen av växthusgaser. Enligt motionärerna är det ofta de fattigaste ländernas medborgare som riskerar att drabbas hårdast av klimatförändringar. Miljöplanen måste därför redovisa både hur utsläppen skall minska och hur resurserna skall omfördelas från rika till fattiga länder.

Enligt motion 2002/03:MJ418 (v) yrkande 1 måste åtgärder vidtas för att förmå USA att åter delta i Kyotoprocessen. Motionärerna anför att det är den viktigaste internationella åtgärden för Sverige och EU, och att olika åtgärder för att nå dit kan behöva övervägas. I motion 2002/03:U313 (c) framförs krav om att Sverige bör utöva påtryckningar för att USA snarast skall ratificera Kyotoprotokollet (yrkande10).

Av motion 2002/03:U310 (mp) yrkande 7 framgår att den svenska regeringen bör vara pådrivande i arbetet med att samla de länder som frivilligt accepterar mer långtgående mål, tidtabeller och ökning av de förnybara energikällorna och stärka deras möjligheter att gemensamt föra en sådan politik som innebär en ökning av de förnybara energikällorna.

Enligt motion 2002/03:MJ8 (fp) yrkande 3 bör det införas en europeisk koldioxidavgift som ett första steg mot kraftfullare åtgärder för att motverka de klimatpåverkande utsläppen internationellt. Enligt yrkande 4 bör EU, efter det att det införts en koldioxidavgift inom EU, driva frågan vidare på global nivå. En global avgift på koldioxid skulle kunna leda till en kraftfull reduktion av användningen av fossila bränslen.

I motion 2002/03:MJ7 (c) yrkande 6 framförs krav på att höja den svenska målsättningen i klimatarbetet eftersom det är viktigt att Sverige intar en stark position för att driva klimatarbetet vidare internationellt. I linje med tidigare förslag, föreslår motionärerna en höjd ambitionsnivå där ytterligare 2 procents minskning av växthusgasutsläppen skall eftersträvas jämfört med regeringens målsättning. Av motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 11 framgår att motionärerna delar regeringens syn på det nationella klimatinvesteringsprogrammet i Sverige men anser att det är av yttersta vikt att reglerna som styr anslaget är strikt fokuserade på åtgärder som direkt går att hänföra till minskningar av växthusgaser. Stödet för detta anslag måste, enligt motionärerna, öka.

Enligt motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 20 bör det införas ett fastprissystem för förnybara energikällor. Enligt motionärerna måste Sverige nationellt överge förslaget med kvotbaserat elcertifikatsystem och i stället satsa på ett fastprissystem. Det är också viktigt att Sverige internationellt, enskilt och via EU, försöker få till stånd större satsningar på förnybar energi eftersom målet

att öka andelen förnybar energi är så pass avgörande för utsläppen av förorenande ämnen. Av yrkande 21 framgår att exportkreditnämndernas verksamhet bör miljöanpassas. Eftersom en stor del av energisatsningarna i dag görs med stöd av exportkreditnämnder måste dessa ge långt större prioritet åt energieffektivitet och förnybar energi.

Av motion 2002/03:U284 (kd) yrkande 18 bör multilaterala biståndsgivare göra ökade satsningar för att skapa bättre energiförsörjning, ett ökat användande av förnybara energikällor och ökad tillgång till elektricitet. Framför allt är det viktigt att investeringarna är ekologiskt hållbara och energieffektiva. Det är också viktigt att energin görs tillgänglig för alla, även dem som bor på landsbygden. I motion 2002/03:U288 (mp) framförs krav på att Sverige skall verka aktivt för en ändring av inriktningen i Världsbankens energiutlåning. Minst 20 % av energiutlåningen bör gå till hushållning och projekt baserade på förnybara energikällor (yrkande 1). Motionärerna anser också att informationen till riksdagen bör förbättras och att regeringen varje år bör rapportera till riksdagen om hur hög andel av bankens energiutlåning som har gått till hushållning och förnybar energi, och vilken andel som gått till fossilenergiprojekt (yrkande 2). Regeringen bör årligen informera riksdagen om de beviljade fossilenergiprojekt där man haft en avvikande uppfattning från majoriteten i bankens styrelse (yrkande 3).

Enligt motion 2002/03:U322 (m) yrkande 23 bör Sverige inom FN:s ram verka för att få till stånd begränsningar av koldioxidutsläpp. Enligt motionärerna ökar halterna av växthusgaser huvudsakligen på grund av användningen av fossila bränslen. I det läget borde det vara rimligt att i-världen fokuserar på kärnkraft och andra alternativa energikällor. I motion 2002/03:MJ7 (c) yrkande 5 betonas vikten av att fortsatt driva arbetet för en global tidsplan för införande av alternativ energi eftersom energianvändning i alla dess former är den absolut största miljöfrågan. Enligt motionärerna sker en alltför stor del av energiframställningen från uran vilket också innebär stora risker för miljö och hälsa, med en avfallsförvaring med konsekvenser som det fortfarande inte finns svar på. Enligt motion 2002/03:MJ11 (mp) yrkande 4 är målet för energipolitiken, att på kort och lång sikt trygga tillgången på el och annan energi på med omvärlden konkurrenskraftiga villkor, otillräckligt. Det måste klargöras för marknadens aktörer att svensk kärnkraft skall avvecklas inom en överskådlig tid.

Enligt motion 2002/03:MJ428 (c) yrkande 7 bör Sverige inom såväl EU som andra internationella organ arbeta för att sammanhållna forskningsstrategier kommer till stånd och ökade resurser avsätts inom klimatområdet. Enligt motionärerna är det nödvändigt att en långsiktig forskningsstrategi för minskning av utsläpp av växthusgaser tas fram för att målet med minskade utsläpp av växthusgaser skall kunna nås med en fortsatt hög tillväxt och standard för befolkningen i Sverige och andra länder. Enligt motion 2002/03:MJ9 (m) yrkande 10 tolkar motionärerna regeringens ambition att satsa på vetenskap och forskning som syftar till att minska utsläppen av växthusgaser, som en vilja att häva den s.k. tankeförbudslagen kring kärnteknikutveckling om kärn-

kraft och kärnteknikforskning. Motionärerna uppfattar det som en positiv signal om en vidare utveckling av olika energislag där även kärnteknik ingår.

I motion 2002/03:U326 (c) yrkande 11 framförs krav om att EU skall vara en pådrivande kraft i internationella miljöfrågor. EU måste ta på sig rollen att vara miljöns stridbare förkämpe i det internationella samarbetet. Inom ramen för FN, WTO, IMF och Världsbanken skall EU vara starkt pådrivande för att skärpa och utvidga internationella miljökonventioner och bidra till att anpassa regelverk för handeln i en riktning som försvårar miljödumpning. I kraft av en ökad politisk samstämmighet i miljöfrågorna och en stor ekonomisk tyngd kan EU som enda globala aktör sätta press på USA. Den möjligheten bör i ökad utsträckning användas. EU:s globala miljöpolitik bör ha ett solidariskt utvecklingsperspektiv gentemot de fattigare länderna. Ett förstärkt bistånd med tydlig inriktning mot hållbar utveckling bör vara ett viktigt fundament.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar inledningsvis att tillgång till energi utgör en av grundförutsättningarna för utveckling och är en vital del i fattigdomsbekämpningen. Lika viktigt är det att energiproduktionen är ren. Det är inte ovanligt att den energiproduktion som finns tillgänglig för de allra fattigaste är smutsig och orsakar svåra hälsoproblem. Utskottet delar regeringens bedömning att Sverige måste bidra internationellt för att lösa dessa problem och samtidigt motverka klimatförändringar och andra negativa effekter på hållbar utveckling. Klimatförändringar till följd av ökade utsläpp av s.k. växthusgaser på grund av mänsklig verksamhet är ett av de största globala miljöproblem som mänskligheten står inför under 2000-talet. Ingen annan fråga påverkar på ett så genomgripande sätt alla delar av samhället. Effekterna av klimatförändringarna på jordbruk, samhällsbyggande, kultur och ekonomi, liksom på ekosystemen, kan bli stora och negativa. Klimatfrågan är en av de frågor som tydligast belyser kopplingen mellan miljö och social och ekonomisk utveckling. Att komma tillrätta med klimatförändringarna är en förutsättning för en långsiktigt hållbar utveckling. De utsläppsminskningar som krävs för att långsiktigt hejda klimatförändringarna innebär nödvändiga förändringar i vårt samhällssystem. Eftersom de fossila bränslena svarar för drygt 80 % av världens energiförsörjning har världens länder en omfattande och komplex uppgift att ta itu med. Industrieländerna bär till stor del det historiska ansvaret för den stigande halten av växthusgaser i atmosfären och svarar för drygt hälften av de globala utsläppen i dag. Variationerna globalt är mycket stora och den ojämlika fördelningen av utsläpp i kombination med att det är fattiga länder som troligen kommer att drabbas hårdast av klimatförändringarna innebär enligt utskottet att det är industrieländerna som skall gå före med åtgärder på klimatområdet. På sikt kommer dock utsläpp av koldioxid och andra växthusgaser att behöva begränsas även i utvecklingsländerna.

Kyotoprotokollet träder i kraft när det har ratificerats av minst 55 länder vars utsläppsandel motsvarar minst 55 % av industrieländernas utsläpp år 1990. Internationella interparlamentariska unionen (IPU) antog i mars 2002

en resolution – *Ten years after Rio: Global degradation of the environment and parliamentary support for the Kyoto Protocol* – till stöd för Kyotoprotokollet. Resolutionen betonade vikten av alla staters ratifikation av protokollet. EU:s femton medlemsstater och EG ratificerade gemensamt Kyotoprotokollet den 31 maj 2002. Enligt en uppdatering gjord av IPCC från den 20 mars 2003 framgår att utsläppen från de länder som till detta datum ratificerat Kyotoprotokollet motsvar utsläpp på 43,9 % av de totala utsläppen. Varken Ryssland eller USA har ratificerat protokollet men diskussioner med Ryssland pågår. USA står för 25 % av de globala utsläppen och är därför en viktig aktör i denna fråga. Utskottet anser att det är mycket viktigt att USA lever upp till de åtaganden om en sänkning på 7 % till år 2012 som gjordes år 1997. Utskottet anser att det är ett allvarligt och långsiktigt hot mot hela processen om USA inte följer sina åtaganden eftersom landet ensamt står för en så stor del av världens utsläpp. Utskottet förutsätter att Sverige både inom EU och som enskilt land fortsätter att verka för att USA skall ratificera protokollet. Utskottet finner att det, förutom miljöpolitiska skäl, även finns ekonomiska skäl för detta. Om ett industriland inte tar på sig kostnaden för klimatåtgärder kan det ge konkurrensfördelar för delar av dess industri. USA:s medverkan behövs också för att bidra till finansieringen av de fonder som skall underlätta utvecklingsländernas klimatarbete.

Utskottet anser också att det är angeläget att industriländerna verkligen uppfyller sina skyldigheter gentemot utvecklingsländerna, så som de kommer till uttryck i klimatkonventionen, bl.a. i fråga om stöd till kapacitetsuppbyggnad, tekniköverföring samt anpassning till, och minskad påverkan på klimatet. Speciell uppmärksamhet bör riktas mot sådana länder som är särskilt sårbara. Enligt såväl konventionen som Kyotoprotokollet skall industriländerna dessutom i sitt arbete för att uppnå sina utsläppsmål ta hänsyn till eventuella skadeverkningar i utvecklingsländerna. En annan fråga är utvecklingsländernas egna åtaganden. Utskottet kan konstatera att frågan är känslig. Samtidigt som utvecklingsländerna behöver stöd och en effektiv energiutveckling, står det klart att åtminstone vissa utvecklingsländer efter den första åtagandeperioden 2008–2012 på något sätt också bör medverka med kvantitativa åtaganden. Det behövs ett rättvist och samlat handlande som inte äventyrar utan snarare bidrar till utvecklingsländernas utveckling och kamp mot fattigdom. Utskottet anser att det är viktigt att man strävar mot en rättvisare fördelning mellan olika länder och befolkningsgrupper i fråga om utsläppsnivåer. Utskottet utgår från att regeringen under de närmaste åren prioriterar arbetet för att skapa förutsättningar för detta.

Enligt utskottets mening är det positivt att Sverige tillsammans med andra länder och företag deltar i Världsbankens prototyp för en internationell klimatomfond, *Prototype Carbon Fund*. Syftet är att minska klimatpåverkan i såväl utvecklingsländer som industriländer genom att åstadkomma projekt som kan ge underlag för tillgodoräknande enligt bestämmelserna om gemensamt genomförande respektive mekanismen för en ren utveckling i Kyotoprotokollet. Ett annat minst lika viktigt syfte är att åstadkomma kunskapsutveckling rö-

rande de metodfrågor som aktualiseras i dessa sammanhang. Utskottet ser även positivt på att Exportkreditnämnden (EKN) utvärderat miljöpolicy i sin garantigivning. Översynen har inkluderat frågor om klimatpåverkan och växthusgaser. Enligt den reviderade policyen skall – för projekt som medför mer än minimal miljöpåverkan – miljögranskningen hos EKN lägga särskild vikt vid klimatpåverkan. Även sociala hänsyn skall ingå.

När det gäller EU konstaterar utskottet att det sedan år 1991, då unionen presenterade sin första strategi för att begränsa utsläppen av koldioxid, har lagts fram ett antal klimatrelaterade förslag. Bland dessa kan nämnas direktiv (2001/77/EG) om främjande av elproduktion från förnybara energikällor på den inre marknaden för el, frivilliga avtal om reducerade koldioxidutsläpp med europeiska (European Automobile Manufacturers' Association – ACEA), japanska (Japan Automobile Manufacturers' Association – JAMA) och koreanska (Korean Automobile Manufacturers' Association – KAMA) biltillverkare, direktiv om beskattning av energiprodukter (97/C 139/07). År 1992 lade EG-kommissionen fram ett förslag om en gemensam energi- och koldioxidskatt, vilket inte antogs. För beskattningen av mineraloljor finns ett direktiv men för övriga energislag, dvs. främst el, kol och naturgas, finns ingen gemensam reglering. Kommissionen föreslog år 1997 ett nytt energiskattedirektiv som täcker samtliga energiprodukter. Förslaget har därefter diskuterats inom EU, utan att enighet har kunnat nås. Utskottet delar regeringens uppfattning att det inom det nuvarande fördraget finns en god grund för utökat samarbete på energiområdet – bl.a. bör ett ökat samarbete syfta till en samsyn på hur varje medlemsstat skall bidra till att uppnå målen för energipolitiken i gemenskapen, dvs. försörjningstryggheten, konkurrenskraften och skyddet för miljön. Utskottet ser mycket positivt på initiativet till att arbeta för att ytterligare utveckla och främja förnybar energiteknik som EU tog tillsammans med en grupp likasinnade länder i Johannesburg, som en reaktion på att toppmötet inte kunde enas om mätbara mål för introduktionen av förnybar energi. Utskottet anser att det är angeläget med denna typ av initiativ och att de fullföljs. Utskottet förutsätter att regeringen kommer att verka för detta. Utskottet anser även att det är positivt med initiativ som t.ex. EG-kommissionens förslag till direktiv om handel med utsläppsrätter inom EU. Sverige bör även aktivt driva frågan om en gemensam energibeskattnings inom EU. Samtidigt bör framhållas att energiområdet inte får bli ett gemensamt politikområde eftersom det kännetecknas av känsliga nationella politiska beslut och intressen. När det gäller systemet för handel med utsläppsrätter inom EU antog ministerrådet en politisk överenskommelse i december 2002. Systemet innebär att ett tak sätts för de totala utsläppen som tillåts inom det system som avgränsas inom direktivet. Utsläppen fördelas till anläggningar i form av s.k. utsläppsrätter. Anläggningar som omfattas av direktivet ges en möjlighet att delta i utsläppshandel. Målet är att utsläppsreduktioner skall kunna ske där de är billigast inom unionen och att det övergripande målet skall kunna nås på ett kostnadseffektivt sätt. Den första perioden då direktivet skall gälla omfattar perioden 2005–2007. Ministerrådets överenskommelse

behandlas i enlighet med bestämmelserna om medbeslutande av Europaparlamentet, som kommer att avge sitt yttrande under sommaren 2003.

På nationell nivå har riksdagen tidigare uttalat att den svenska elförsörjningen i ökande utsträckning skall baseras på förnybar energi. Riksdagen har dessutom fastslagit att målet för ökningen av el producerad med förnybara energikällor skall vara 10 TWh från 2002 års nivå till år 2010. Utskottet förutsätter dock att ambitionsnivån höjs, om det visar sig att det finns förutsättningar för att ytterligare öka elproduktionen med förnybara energikällor, i samband med den granskning som skall göras av klimatarbetet år 2004 (2001/02:NU17). Det nationella målet står även väl i överensstämmelse med det ovan nämnda direktivet om främjande av elproduktion från förnybara energikällor som innehåller ett vägledande mål för hur mycket andelen el från förnybara energikällor skall öka inom unionen fram till år 2010. Utskottet instämmer i näringsutskottets tillstyrkande till regeringens förslag om ett system för elcertifikat. Systemet införs för att gynna utbyggnaden av förnybara energikällor för el. Avsikten är att elanvändarna skall vara skyldiga att köpa elcertifikat i relation till sin förbrukning och att inkomsterna från försäljningen skall täcka merkostnaden för att producera förnybar el. Systemet med elcertifikat kommer att gälla från den 1 maj 2003 (prop. 2002/03: 40, bet. 2002/03:NU6, rskr. 2002/03:133). I detta sammanhang bör även uppmärksammas att riksdagen även fattat beslut om ett nytt klimatinvesteringsprogram (KLIMP). Det nya bidragssystemet har en total budget på 900 miljoner kronor under åren 2002–2004.

När det gäller energieffektivisering har ett nytt anslag i statsbudgeten inrättats i enlighet med det beslut som riksdagen fattade i juni 2002 i samband med behandlingen av regeringens proposition om samverkan för en trygg, effektiv och miljövänlig energiförsörjning (prop. 2001/02:143, bet. 2001/02:NU17, rskr. 2001/02:317). Anslaget avser att finansiera bidrag för kommunal energirådgivning, utbildning av och information till energirådgivare samt stöd till regionala energikontor. Vidare avser anslaget insatser för informationspridning, utveckling och spridning av verktyg och metoder samt utbildning om energieffektiv teknik. Det övergripande målet för energiforskning enligt det energipolitiska programmet från år 1997 är att bygga upp vetenskaplig och teknisk kunskap och kompetens på energiområdet inom universiteten, högskolorna och näringslivet. Insatserna kring forskning, utveckling och demonstration inom energiområdet skall bidra till ökad användning av renare och effektivare energiteknik. Utskottet vill i samband härmed betona vikten av forskning inom området för och utveckling av energieffektiviserande teknik. Detta är ett viktigt led i att nå hållbar utveckling.

Med det anförda föreslår utskottet att motionerna 2002/03:MJ7 (c) yrkandena 5 och 6, 2002/03:MJ8 (fp) yrkandena 3 och 4, 2002/03:MJ9 (m) yrkande 10, 2002/03:MJ10 (kd) yrkandena 11, 20 och 21, 2002/03:MJ11 (mp) yrkande 4, 2002/03:U239 (kd) yrkande 5, 2002/03:U284 (kd) yrkande 18, 2002/03:U288 (mp) yrkandena 1–3, 2002/03:U310 (mp) yrkande 7, 2002/03:U313 (c) yrkande 10, 2002/03:U322 (m) yrkande 23, 2002/03:U326

(c) yrkande 11, 2002/03:MJ315(fp) yrkande 2, 2002/03:MJ418 (v) yrkande 1 och 2002/03:MJ428 yrkande 7 lämnas utan vidare åtgärd.

Hälsa

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker två motionsyrkanden (mp) om det svenska ohälsoområdet och Sveriges arbete internationellt för att nå de hälsomål som sattes i Johannesburg, ett yrkande (kd) om den svenska narkotikapolitiken samt tre yrkanden (m, kd och c) om vacciner, hiv/aids-prevention, tuberkulos och malaria.

Skrivelsen

Av skrivelsen framgår att det nationella folkhälsoarbetet har inriktats på faktorer som påverkar hälsan, s.k. bestämningsfaktorer eller hälsodeterminanter, och inte enbart på enskilda sjukdomar. I syfte att förbättra folkhälsan, och bl.a. minska de sociala och könmässiga skillnaderna vad gäller hälsa, har regeringen i den kommande propositionen Mål för folkhälsa (prop. 2002/03:35) föreslagit ett övergripande nationellt mål för folkhälsa samt elva målområden för de viktigaste bestämningsfaktorerna. De elva målområdena är 1. Delaktighet och inflytande i samhället, 2. Ekonomisk och social trygghet, 3. Trygga och goda uppväxtvillkor, 4. Ökad hälsa i arbetslivet, 5. Sunda och säkra miljöer och produkter, 6. En mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård, 7. Gott skydd mot smittspridning, 8. Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa, 9. Ökad fysisk aktivitet, 10. Goda matvanor och säkra livsmedel samt 11. Minskat bruk av tobak och alkohol, ett samhälle fritt från narkotika och dopning samt minskade skadeverkningar av överdrivet spelande. Det nationella målet för folkhälsa bör vara att skapa samhällsliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. I propositionen redovisas synen på formerna för nationell samordning samt behovet av en gemensam struktur för det tvärsektoriella folkhälsoarbetet och en samlad uppföljning och utvärdering. Möjligheter till kulturella upplevelser är en viktig del i det moderna folkhälsoarbetet. Statens folkhälsoinstituts roll när det gäller samordning och uppföljning förtydligas genom propositionen. Den första nationella folkhälsopolitiska rapporten skall presenteras under mandatperioden. Denna blir ett betydelsefullt komplement till den kontinuerliga uppföljningen av hälsoutvecklingen i Sverige. Vidare har Socialstyrelsen i uppdrag att vidareutveckla befintliga sammanfattande hälsomått samt förutsättningarna för ett nationellt folkhälsoindex.

Av handlingsplanen mot narkotika för åren 2002–2005 (prop. 2001/02:91, bet. 2001/02:SoU15, rskr. 2001/02:193) framgår att förebyggande insatser riktade mot ungdomar är ett av de prioriterade områdena. En särskild nationell narkotikasamordnare har fått i uppdrag att ansvara för genomförandet av

handlingsplanen, för vilken 325 miljoner kronor har avsatts för de fyra första åren. För det internationella arbetet tog Sida för två år sedan fram riktlinjer för narkotikarelaterade biståndsinsatser och lyfter där särskilt fram det preventiva arbetet liksom insatser som handlar om att bygga upp nationell institutionell kapacitet för att hantera narkotikaproblem.

Inom EU:s utvecklingssamarbete har 22 miljoner euro avsatts för att motverka hiv/aids i utvecklingsländerna. Särskild uppmärksamhet skall ägnas kvinnors behov. Insatser för reproduktiv hälsa i utvecklingsländerna finansieras med 32 miljoner euro och skall genomföras i samarbete med FN:s befolkningsfond (UNFPA) och International Planned Parenthood Federation (IPPF). Familjeplanering, folkhälsorådgivning och hälsa samt sexualupplysning ingår i programmet som skall pågå i tre och ett halvt år.

Sverige har ett omfattande engagemang internationellt vad gäller hiv/aids. Strategin *Investing in Future Generations*, som godkändes av regeringen i mars 1999, är utgångspunkten och betonar hiv/aids som en bred utvecklingsfråga. Sverige ger stora bidrag till FN:s samlade program för hiv/aids-insatser, UNAIDS, och till Globala fonden för hiv/aids, malaria och tuberkulos. Sverige ingår i den globala fondens styrelse. Inom ramen för ett omfattande bilateralt utvecklingssamarbete prioriteras insatser som riktar sig till ungdomar. Ungdomars rätt till sexualundervisning uppmärksammas liksom hälso- och sjukvårdssystemens snabbt växande behov av utökade resurser för hiv/aids-arbetet.

Motionerna

Enligt motion 2002/03:MJ11 (mp) yrkande 5 bör flera problem inom ohälsområdet i Sverige lyftas fram. Bland dem finns gruppen hemlösa, som ibland även har missbruksproblematik och psykiska problem, barn och ungdomar, som lever i hushåll som har socialbidrag eller ekonomiskt knappa resurser, samt flickor i familjer med starkt patriarkala värderingar. Mäns övergrepp och våld mot kvinnor får också hälsokonsekvenser, och den alldeles särskilt utsatta grupp som befinner sig i Sverige som sexslavar genom trafficking behöver särskilt lyftas fram. Till detta kommer också livsstilsproblematik såsom risken för ökad elallergi, den ökade allergin över huvud taget, ätstörningar och dåliga matvanor.

Av motion 2002/03:U310 (mp) yrkande 8 framgår att den svenska regeringen aktivt bör verka för att målen om hälsa i toppmötets handlingsplan förverkligas så fort som möjligt.

I motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 18 framförs krav på ett åtgärds paket som innefattar utökade resurser och befogenheter till polis- och tullmyndigheter för att minska utbudet av narkotika och förbättringar av och ökade resurser till missbrukarvården för att hjälpa människor ur missbruk. Enligt motionärerna är det inte möjligt att upprätthålla trovärdigheten i målformuleringar om ett drogfritt samhälle, om det inte omsätts i insatser.

Av motion 2002/03:MJ7 (c) yrkande 7 framgår att förebyggande hälsoinsatser bör ges en central plats i svenskt bistånd och att speciell tyngd läggs vid

målet att bromsa och motverka hiv-epidemin. Hiv-prevention i olika former måste integreras i alla länders biståndsprogram på alla de områden där bistånd ges. Enligt motionärerna behövs det resurser för att snarast möjligt nå resultat, och därför bör Sverige senast år 2005 ha uppnått målet att ge en procent av den svenska bruttonationalinkomsten i internationellt bistånd. Enligt motion 2002/03: MJ9 (m) yrkande 7 är en god hälsa en förutsättning för att människor skall kunna bekämpa sin egen fattigdom. Därför välkomnas regeringens stöd för Europeiska kommissionens arbete med att öka tillgången på mediciner, men det krävs fler ansträngningar. Enligt motionärerna bör Sverige även stödja vaccintveckling i preventivt syfte samt öka åtagandet avseende hiv-prevention i tredje land. Av motion 2002/03: MJ10 (kd) yrkande 22 framgår att Sverige bör arbeta inom EU för att öka tillgången på medicin mot hiv/aids, tbc och malaria. Enligt motionärerna kräver kampen mot hiv/aids, tuberkulos och malaria stora resurser men anslagen har inte motsvarat behoven. Sverige bör därför inom EU fortsättningsvis arbeta för att tillgången skall öka på mediciner för bekämpning av hiv/aids, tuberkulos (tbc) och malaria.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar inledningsvis att ohälsa är ett stort problem såväl nationellt som internationellt. Bakom ohälsan finns en mängd olika orsaker, men dessa har ofta ett samband med någon eller några av de tre dimensionerna i hållbar utveckling, dvs. sociala, miljömässiga eller ekonomiska orsaker. Utskottet anser att det är positivt att sambandet mellan miljö och ohälsa uppmärksammas alltmer. Utskottet delar regeringens uppfattning att det övergripande nationella målet för folkhälsoarbetet bör vara att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. En allmän god hälsa utgör i sig en förutsättning för ett samhälle med en långsiktigt hållbar utveckling. För att nå målet om en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen krävs ett långsiktigt, målinriktat och sektorsövergripande arbete inom samtliga sektorer som har ett avgörande inflytande på folkhälsans utveckling. Det är viktigt att få till stånd en bättre samordning på samtliga nivåer i syfte att uppnå större effektivitet samt ökade kunskaper om olika åtgärders samlade effekter på folkhälsan. För att nå målet krävs att delmål utarbetas. Utskottet instämmer därvid i vad socialutskottet tidigare anfört om att regeringen får bestämma de delmål som skall gälla för arbetet baserat på underlag från bl.a. Statens folkhälsoinstitut. Utskottet delar också socialutskottets uppfattning att det är väsentligt att delmålen är uppföljningsbara så att resultatet av arbetet kan mätas. Vidare bör betydelsen av en god hälsa på lika villkor för hela jordens befolkning uppmärksammas. På det internationella planet har Sverige sedan länge bedrivit ett aktivt arbete inom WHO. Utskottet anser att det är angeläget att Sverige fortsätter att verka aktivt för folkhälsointresset och att detta ges fortsatt hög prioritet. Utskottet vill också lyfta fram det arbete som görs inom EU och att EU:s ministerråd nyligen har antagit ett nytt folkhälsoprogram som kommer att bli vägledande för EU:s framtida folkhälsoarbete.

Ett särskilt målområde för folkhälsan är sunda och säkra miljöer och produkter. De framtida insatserna inom området skall utgå ifrån de av riksdagen beslutade miljö kvalitetsmålen och en kretsloppsstrategi som inkluderar en miljöorienterad produktpolitik samt de av riksdagen beslutade konsumentpolitiska målen. Insatserna för att skapa en säker trafikmiljö skall på samma vis utgå från de av riksdagen beslutade målen för transportpolitiken. När det gäller sambandet hälsa och miljö kan också en god inomhusmiljö bidra till en bättre hälsa. Det finns studier som visar att människors vardagsmiljöer och ekonomiska förutsättningar också har stor betydelse för stressnivåer och hälsa. Enligt utskottets mening är det viktigt att de kopplingar som finns mellan hälsa och de tre dimensionerna av hållbar utveckling uppmärksammas. Internationellt har miljöns betydelse för hälsan också blivit alltmer uppmärksammas inom ramen för folkhälsoarbetet. Negativa miljöförändringar bidrar till fler sjukdomar och till ökad fattigdom i många länder. Problemen och orsakerna är av gränsöverskridande natur, vilket gör samarbetet mellan länder och olika sektorer, såsom hälso-, jordbruk- och undervisning, nödvändigt. Sverige har en lång tradition vad gäller förebyggande miljöhälsoarbete, t.ex. insatser som att förbättra arbetsmiljön och att förhindra trafikolyckor och skador i hemmet. Utskottet anser att det är angeläget att denna kunskap används och sprids i det internationella samarbetet. Biståndsorganet Sida arbetar bl.a. med miljöhälsoinsatser där svenska erfarenheter och expertis kan komma till användning till exempel inom lagstiftning, metod och kontrollfrågor samt teknologisk överföring. Sida arbetar också med att hänsyn skall tas till miljöhälsofrågorna i beredning och uppföljning av relevanta hälsoinsatser i samarbetsländerna. Det är angeläget att detta arbete kan fortskrida.

Ett bra arbetsliv med väl fungerande arbetsvillkor minskar den arbetsrelaterade ohälsan, bidrar till en allmänt förbättrad folkhälsa och minskar de sociala skillnaderna i ohälsa. Ökad hälsa i arbetslivet är därför en viktig fråga att driva såväl internationellt som nationellt. I de nationella målen för folkhälsa utgör ökad hälsa i arbetslivet ett särskilt målområde. Av genomförandeplanen från Johannesburg framgår att den Internationella arbetsorganisationens (ILO) och Världshälsoorganisationens program för att minska antalet yrkesrelaterade dödsfall, skador och sjukdomar, skall stärkas. Utskottet vill understryka att arbetet för en god arbetsmiljö är grundläggande för arbetet med folkhälsa. Utskottet anser att det krävs kraftfulla och mångsidiga satsningar för att minska den arbetsrelaterade ohälsan både på det internationella och nationella planet. Nationellt bör arbetet först och främst inriktas på att bryta utvecklingen med ökande arbetsrelaterad sjukskrivning. Ökad hälsa i arbetslivet är också en nyckel till att nå målet med minskad fattigdom. Internationellt sett kan det finnas en motsättning mellan ökad hälsa i arbetslivet och målet att övervinna fattigdom. Det är inte ovanligt att t.ex. små industrier som kan vara en väg ur fattigdom, samtidigt kan utgöra arbetsplatser med hög risk för ohälsa. Utskottet anser att Sverige här har ett särskilt ansvar att bidra med erfarenhet och kunskap inom området för att överbygga denna motsättning. Säkra, hälsosamma arbetsplatser är bidragande till den sociala och eko-

nomiska dimensionen av en långsiktigt hållbar utveckling. Arbetet med att öka hälsan i arbetslivet och skyddet av miljön har dessutom i många fall gemensamma element t.ex. vad gäller kontroll av föroreningar och minskad exponering för hälsoskadliga ämnen.

Urbaniserings- och boendefrågor har också en nära koppling till hälsa. Genom Istanbulkonferensen 1996 och Habitatagendan har dessa frågor lyfts upp på den globala politiska dagordningen. Två övergripande teman som diskuteras i dessa sammanhang är alla människors rätt till goda bostäder och goda boendevillkor, och en hållbar utveckling av människors boplatser i en värld med växande städer som betonar att utvecklingen av städer och samhällen skall ske med hänsyn till miljön samt människors hälsa och välbefinnande. Utskottet anser att det är angeläget att genomföra de åtaganden som gjorts inom ramen för Habitatagendan, för att verka för bättre levnadsstandard för alla människor med betoning på bl.a. hemlöshet, fattigdom, social utslagning, brister i grundläggande infrastruktur och service samt ökad risk för katastrofer. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla den lokala nivåns och underifrånperspektivets betydelse för genomförandet. Vid uppföljningskonferensen, Istanbul+5, i New York i juni 2001 diskuterades de problem och möjligheter som följer av den starka tendensen till fortsatt urbanisering världen runt, där inom en snar framtid hälften av världens invånare bor i städer. En av fyra av världens stadsinvånare lever i dag under fattigdomsgränsen. En stor del av dessa människor lever dessutom i trångboddhet och saknar rättslig säkerhet för sina bostäder. Andra har inte ens en acceptabel bostad. Dessa förhållanden hotar hälsa och livskvalitet för miljarderna människor. Utskottet betonar vikten av att konkreta åtgärder vidtas såväl nationellt som internationellt och att Sverige verkar aktivt för att hitta lösningar på dessa svåra frågor.

Utskottet anser att ett jämställdhetsperspektiv är en självklarhet och att det utgör ett led för att nå ökad hälsa, inte minst den psykosociala hälsan. Jämställdhetsperspektivet bör genomsyra arbetet på alla nivåer och alla delar av politiken. Redan i december 1979 antog FN:s generalförsamling konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (konventionen mot kvinnodiskriminering, CEDAW). Konventionen ratificerades av Sverige 1980 och trädde i kraft den 3 september 1981. Konventionen mot kvinnodiskriminering skapades som ett komplement till de redan existerande grundläggande FN-konventionerna och syftar till att säkerställa att kvinnors rättigheter respekteras genom att förbudet mot diskriminering av kvinnor förtydligas och förstärks. Ett grundläggande krav på de stater som anslutit sig till konventionen är att införa principen om jämställdhet mellan kvinnor och män i sina rättssystem, bl.a. genom att upphäva alla författningar som kan innebära diskriminering av kvinnor och att införa lagstiftning som förbjuder sådan diskriminering. Konventionsstaterna skall även vidta lämpliga åtgärder på bl.a. de politiska, sociala, ekonomiska och kulturella områdena för att säkerställa jämställdheten mellan könen. Utskottet kan konstatera att det ännu återstår mycket arbete innan konventionen kan anses genomförd. I Sverige är det övergripande målet för jämställdhetspolitiken att kvinnor och män skall ha

samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden. Det förutsätter en jämn fördelning av makt och inflytande, samma möjligheter till ekonomiskt oberoende, lika villkor i fråga om företagande, arbete, arbetsvillkor och utvecklingsmöjligheter i arbetet. Målet innebär också tillgång till utbildning och möjligheter till utveckling av personliga ambitioner, intressen och talanger, ett delat ansvar för hem och barn och frihet från könsrelaterat våld. I maj 1996 beslutade Sveriges riksdag att främjande av jämställdhet mellan kvinnor och män skall vara ett mål för svenskt utvecklingssamarbete. Sverige har också medverkat till att jämställdhet tas upp i de betydelsefulla FN-konferenserna under 1990-talet och därvid gjort åtaganden som omfattar såväl jämställdhet i Sverige som stöd till jämställdhet i de länder med vilka Sverige samarbetar – bilateralt, multilateralt och genom enskilda organisationer. Inom svenskt biståndssamarbete accepteras inte argument som hänvisar till kulturella, religiösa eller liknande specifika förhållanden för att rättfärdiga kränkningar av mänskliga rättigheter. Utskottet förutsätter att detta arbete kommer att fortsätta och att jämställdhetsperspektivet kommer att ha en fortsatt prioriterad ställning.

En viktig hälsoaspekt är också en trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa. Utskottet kan konstatera att Sverige har en lång tradition när det gäller upplysningsarbete kring frågor relaterade till sexualitet och samlevnad. Att främja en trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa i befolkningen har utgjort en hörnsten i det folkhälsopolitiska arbetet. En trygg sexualitet, fri från fördomar, diskriminering, tvång och våld, är hälsosam. Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa skall därför utgöra ett av målområdena för folkhälsan. Kunskap är en viktig källa till att nå målet och en bra sex- och samlevnadsundervisning kan spela en nyckelroll för ungas utveckling och är särskilt viktig för dem vars hälsa riskerar att utvecklas ogynnsamt. Rätten att själv få välja partner, samlevnadsform, om eller när man skall få barn, borde gälla för alla människor. Denna rätt är dock långt ifrån säkerställd även om det skett vissa förbättringar inom området. Utskottet anser att det är viktigt att sprida denna rättighet till alla och förutsätter att Sverige även fortsatt aktivt arbetar internationellt för människors sexuella och reproduktiva hälsa. Sverige har goda förutsättningar att dela med sig av sin tradition när det gäller upplysningsarbete. Även genom att fortsätta att främja jämställdhet kan en förbättring ske.

Som en del i rätten till en god hälsa ligger också ett skydd mot sexuell exploatering. Den 1 juli 2002 infördes ett nytt brott i brottsbalken benämnt människohandel för sexuella ändamål. Avsikten är att förstärka det straffrättsliga skyddet mot sådan handel med människor som syftar till att de skall utnyttjas för sexuella ändamål. Brottet tar sikte på sådan gränsöverskridande handel med människor som syftar till att dessa skall utsättas för sexualbrott, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål. Samtidigt kriminaliserades försök, förberedelse och stämpling till människohandel för sexuella ändamål liksom underlåtenhet att avslöja sådant brott. De nya reglerna utgör ett första steg i riktning mot utökad krimi-

nalisering av alla former av människohandel. Utskottet betonar att det är angeläget att detta arbete följs upp och vidareutvecklas såväl nationellt som internationellt. Utskottet ser mycket positivt på att regeringen fortsatt kommer att prioritera frågor som rör handel med människor och att Sveriges samlade ansträngningar för att genom internationellt samarbete motverka denna brottslighet fortsätter med oförminskad kraft. Människohandel är också en prioriterad fråga för Europeiska polisbyrån (Europol), där man bl.a. analyserar och utväxlar information och underrättelser om människohandel, organiserad illegal invandring, övergrepp mot barn, däribland barnpornografi på Internet m.m. Utskottet anser att handeln med människor måste bekämpas med effektiva och kraftfulla medel.

En grupp vars hälsa är särskilt viktig utgörs av barn och ungdom, eftersom hälsotillståndet tidigt i livet har stor inverkan på hälsotillståndet under resten av livet. För att ge barn och ungdomar så goda och trygga uppväxtförhållanden som möjligt bör samhällets barn- och ungdomspolitik anpassas till den värld barn och ungdomar lever i och som ständigt förändras på grund av vad som händer i omvärlden. Utskottet anser att det är en central politisk uppgift att förbättra för *alla* barn och ungdomar med satsningar inom hela detta område – och ungdomspolitiska satsningar kan ses som en värdefull investering även för framtiden. När det gäller barn i familjer som uppbär ekonomiskt bistånd för sin försörjning vill utskottet lyfta fram det mål som riksdagen har ställt sig bakom, nämligen att halvera antalet socialbidragstagare mellan åren 1999 och 2004. Utskottet vill vidare peka på att riksdagen har godkänt en strategi för att förverkliga FN:s barnkonvention i Sverige. Målsättningen med strategin är att konventionen och dess intentioner skall finnas med i allt offentligt beslutsfattande som rör barn. Det är utomordentligt angeläget att barnkonventionen tillämpas och får genomslag på alla nivåer i samhället och att konventionen genomsyrar allt arbete hos myndigheter, kommuner och landsting som direkt eller indirekt rör barn. Utskottet ser också positivt på regeringens målsättning att statsbudgeten inom några år skall ha ett tydligt barnperspektiv. När det gäller förekomsten psykisk ohälsa hos barn och ungdomar vill utskottet framhålla att den ökade förekomsten är oroande och måste föranleda kraftsamlingar både centralt och lokalt i de verksamheter som möter barn och ungdomar. Utskottet utgår från att barns och ungdomars psykiska ohälsa kommer att ingå som en viktig del i regeringens kommande redovisning av mål och inriktning för det samlade folkhälsoarbetet. När det gäller utsatta barn anser utskottet att det är mycket viktigt att dessa tidigt uppmärksammas och erhåller stöd. Breda, generella och förebyggande insatser har stor betydelse i detta sammanhang.

En annan särskilt utsatt grupp är människor med funktionshinder. Uppskattningsvis sex till sju procent av jordens befolkning, eller mellan 250 och 300 miljoner människor, har ett funktionshinder. Två tredjedelar av dessa lever i fattiga länder och tillhör ofta de fattigaste bland de fattiga. En av de vanligaste orsakerna till funktionshinder i fattiga länder är att den medicinska vården inte har resurser nog. Den brist på bl.a. mat, acceptabel bostad, in-

komst och ökad exponering för sjukdom som fattigdom innebär, är i många fall också bidragande orsaker till funktionshinder. Funktionshindrade människor lever många gånger i en mycket utsatt situation och möts inte sällan av diskriminering och oförståelse. Människor med funktionshinder ställs dessutom ofta utanför samhällsutvecklingen, vilket också kan innebära ett socialt utanförskap. Utskottet konstaterar att en befolkning består av de människor som faktiskt finns med alla deras olika förutsättningar. Det arbete som pågår både nationellt och internationellt måste därför inriktas på att möjliggöra för människor med funktionshinder att vara delaktiga i utvecklingen i sina respektive länder och att människor med funktionshinder skall kunna delta i samhällslivet på de villkor som gäller för befolkningen som helhet. Ett hållbart samhälle är ett samhälle där alla människors rättigheter tas till vara. Riksdagen har antagit en nationell handlingsplan för handikappolitiken som skall gälla till 2010 (prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240). Målet med handikappolitiken är enligt planen ett samhälle som gör det möjligt för människor med funktionshinder att bli fullt delaktiga i samhällslivet. Handikapperspektivet skall genomsyra alla samhällssektorer. Diskriminering av människor med funktionshinder skall bekämpas. I handlingsplanen ställs bl.a. krav på att offentliga miljöer och allmänna transportmedel skall vara tillgängliga för alla före år 2010. Utskottet förutsätter att planen genomförs och att dess mål också genomsyrar Sveriges arbete internationellt.

Över 40 miljoner människor är i dag hivsmittade i världen, en mycket stor andel av dessa är barn och ungdomar. Hälften av alla nya hivfall i världen utgörs av ungdomar i åldrarna 15 till 24 år. De flesta av dessa lever under svåra förhållanden med fattigdom, drogmissbruk, prostitution, våld och sexuella övergrepp. Många av de drabbade är både föräldra- och hemlösa. Endast en bråkdel av dem vet att de är smittade. De flesta som i dag smittas av hiv eller påverkas av de negativa konsekvenser hiv/aids medför är barn och ungdomar.

Hiv/aids är ett av världens allvarligaste utvecklingsproblem med svåra följder för så gott som samtliga samhällssektorer i de hårdast drabbade länderna. Redan vunna framsteg på utvecklingens område riskerar att rullas tillbaka. Utskottet konstaterar att fattigdom är både orsak till och effekt av spridningen av hiv/aids. Situationen är särskilt dramatisk i södra Afrika och i Östeuropa. Många länder saknar resurser för förebyggande åtgärder och för att hantera konsekvenserna av hiv/aids på ett bra sätt.

Världens regeringar enades i samband med FN:s millennietoppmöte i september år 2000 om målet att före år 2015 stoppa spridningen av bl.a. hiv/aids och malaria. Även i slutdokumentet från barntoppmötet år 2002 är kampen mot hiv/aids ett av huvudmålen.

Utskottet kan konstatera att hiv/aids är ett utvecklingsproblem som kräver ett brett angreppssätt och åtgärder som tar fasta på såväl förebyggande arbete som vård, behandling och lindring av följderna för den enskilde och samhället som helhet.

Sverige verkar såväl bi- som multilateralt för att samtliga samarbetsländer skall intensifiera sina ansträngningar i kampen mot hiv/aids. Insatser i Afrika – där hiv/aids-läget är svårast – bör, enligt utskottets mening, kompletteras med åtgärder i regioner där epidemin växer snabbt, framför allt Asien och delar av Östeuropa.

Utskottet välkomnar att FN inrättar en kommission på hög nivå om aids-situationen i Afrika. Syftet med denna är att försöka begränsa spridningen av hiv/aids i världsdelen. Kommissionen är främst tänkt att hjälpa afrikanska staters styrande att hantera verkningarna av den epidemi som allvarligt hotar att hämma utvecklingen på kontinenten. Den kommer därmed inte enbart att arbeta med hiv/aids utan också med förvaltning och good governance. Utskottet konstaterar i detta sammanhang vikten av att hiv/aids-problematiken erkänns och uppmärksammas från det politiska ledarskapet i drabbade länder. Vid en internationell konferens i Katmandu, Nepal nyligen diskuterades dessa problem och goda exempel redovisades. Särskilt viktigt är det att angripa problemet i de områden där spridningen ännu är begränsad. Det är likaså angeläget att det sker en satsning av nationella resurser och att dessa allokeras till förebyggande åtgärder. Trots att många afrikanska ledare lyckats höja det allmänna medvetandet om hiv/aids och hur sjukdomen kan undvikas, återstår, enligt utskottets förmenande, mycket att göra i många länder.

Utskottet ser med tillfredsställelse på att Sverige i det internationella arbetet driver uppfattningen att sjukdomens allvarliga följder måste vara styrande för arbetet mot hiv/aids. Skillnader i kultur, religion och människosyn får därför inte lägga hinder i vägen för ett effektivt arbete. Varje enskilt land har ett ansvar att förebygga och hindra spridningen av hiv/aids och hantera följderna av hiv/epidemin. Enligt utskottets mening bör Sverige i sin dialog med samarbetsländerna inom utvecklingssamarbetet särskilt stödja dessa länders eget arbete med att uppfylla de åtaganden som de gjort i internationella sammanhang vad gäller bekämpning av sjukdomen.

Den av Sida utarbetade hiv/aids-strategin *Att investera för framtida generation* är ett arbetsverktyg för insatser inom alla sektorer och i alla samarbetsländer.

Strategin lyfter fram olika typer av insatser som anses nödvändiga i kampen mot hiv/aids. Det handlar t.ex. om att öka det politiska ansvaret, bygga ut effektiva hälsosystem, fortsätta preventionsarbetet, ge stöd till smittade och drabbade samt planera och hålla beredskap inom alla sektorer för att hantera konsekvenserna av epidemin.

Sverige driver också vikten av att integrera hiv/aids i det arbete som görs av FN:s olika fonder och program. Under det svenska ordförandeskapet i EU var t.ex. Sverige mycket aktivt i förhandlingarna om den deklaration om hiv/aids som FN:s generalförsamling antog i juni 2001.

Det är utskottets uppfattning att UNAIDS, där Sverige ingår i styrelsen, under sin korta existens i hög grad har bidragit till att öka uppmärksamheten på hiv/aids. Utskottet delar regeringens positiva syn på det arbete som organisationen hittills utfört. UNAIDS kommer att spela en betydelsefull roll i arbe-

tet med att genomföra de åtaganden som världens länder gjorde i juni 2001 vid generalförsamlingens särskilda möte om hiv/aids. Inte minst tydligt är detta i södra Afrika och i några av länderna i Östeuropa. Samarbetet med den nybildade Globala fonden mot aids, tuberkulos och malaria, som Sverige har avsatt 600 miljoner kronor under tre år till och där Sverige likaledes ingår i styrelsen, kommer också att ställa ökade krav på UNAIDS. Sverige har ökat stödet till UNAIDS och under år 2002 uppgick det till 52 miljoner kronor.

I takt med spridningen av hiv/aids ställs hälsovårdens resurser i utvecklingsländerna inför stora utmaningar. Utskottet kan konstatera att ett mycket viktigt inslag i svenskt utvecklingssamarbete gäller uppbyggnaden av hälso-system. Sverige bidrar aktivt inom både WHO och UNAIDS för att detta skall prioriteras. Inom den globala fonden har Sverige också drivit uppfattningen att medel från fonden kan användas till att bygga upp hälsosystem.

Det kan särskilt framhållas, menar utskottet, att svensk forskning inom området är internationellt erkänd. Det gäller såväl specifik medicinsk forskning om hiv/aids, som forskning om internationell hälsa och utveckling. Utskottet konstaterar att Sverige därmed har goda förutsättningar att bidra till att kunskaper och erfarenheter inom området får internationell spridning.

Världens fattigaste drabbas även hårt av andra sjukdomar som malaria, tuberkulos, mässling. Utskottet anser att det är mycket angeläget att stärka det förebyggande arbetet även vad gäller dessa sjukdomar. Ett led är att göra de vacciner som finns mot sjukdomarna tillgängliga för alla.

När det gäller droger delar utskottet den av riksdagen vid flera tillfällen uttalade visionen om ett narkotikafritt samhälle och att denna vision skall genomsyra den svenska narkotikapolitiken såväl nationellt som internationellt. I Sverige sker en stor satsning på bekämpning av narkotika. I denna satsning ingår bl.a. det av riksdagen godkända förslaget till en nationell narkotikahandlingsplan (prop. 2001/02:91, bet. 2001/02:SoU15, yttr. 2001/02:JuU5y). Den nationella narkotikahandlingsplanen innehåller bl.a. följande huvudpunkter: insatser mot efterfrågan, insatser mot utbudet, insatser inom kriminalvården, kompetensutveckling, forskning, uppföljning och statistik samt internationellt samarbete. Riksdagens justitie- och socialutskott har inlett ett samarbete kring narkotikafrågor som beräknas pågå hela innevarande valperiod. I planeringen för det utvidgade samarbetet ingår att mot slutet av valperioden göra en gemensam bedömning av hur framgångsrikt arbetet med narkotikabekämpningen är. Riksdagen har tillkännagivit att regeringen senast den 29 april 2005 bör avlämna en resultatskrivelse till riksdagen. Denna bör innehålla en redogörelse för utgångsläget vid redovisningsperiodens början, en beskrivning av vidtagna åtgärder och uppnådda resultat samt regeringens analys och bedömning (bet. 2002/03:JuU13, prot. 2002/03:92, bet. 2002/03:SoU5, prot. 2002/03:87). När det gäller Sveriges insatser mot narkotikan på internationell nivå har riksdagen vid flera tillfällen under de senaste åren redovisat sin inställning. Utskottet vill uttrycka sin oro för den globala utveckling av narkotikahandeln som pågår och den påverkan utvecklingen har för Sveriges del, framför allt vad gäller dagens ungdomar. Utskottet konstaterar också att det

alltmer utbredda missbruket i fattiga länder har förödande konsekvenser för dess befolkningar och är ett bidragande hot mot dessa länders möjlighet till utveckling. I likhet med vad som tidigare anförts i riksdagen vill utskottet betona att det är angeläget att regeringen med kraft fortsätter att bekämpa alla krav på legalisering av narkotika och liberalisering av narkotikapolitiken, såväl nationellt som på det internationella planet och att Sveriges internationella narkotikapolitik är tydlig, konsekvent och långsiktig. Det är viktigt att Sverige arbetar intensivt för att förhindra angrepp på FN:s narkotikakonventioner från drogliberala organisationer. Utskottet förutsätter att Sveriges internationella engagemang för en restriktiv narkotikapolitik ligger fast och att Sverige fortsätter att delta mycket aktivt i det internationella samarbetet på detta område.

Med det anförda föreslår utskottet att motionerna 2002/03:MJ7 (c) yrkande 7, 2002/03:MJ9 (m) yrkande 7, 2002/03:MJ10 (kd) yrkandena 18 och 22, 2002/03:MJ11 (mp) yrkande 5 och 2002/03:U310 (mp) yrkande 8 lämnas utan vidare åtgärd.

Jordbruk

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker två motionsyrkanden (m) om handel på rättvisa villkor, ett yrkande (mp) om genmodifierad mat och genmodifierat utsäde, två yrkanden (c) om minskade jordbrukssubventioner och avskaffade exportstöd, ett yrkande (kd) om ekologiskt jordbruk och slutligen ett yrkande (c) om livsmedelskvalitet och livsmedelssäkerhet.

Skrivelsen

Jordbruk är en mångfacetterad verksamhet, med multifunktionell betydelse för samhället. Påverkan på miljön är såväl positiv som negativ. Vid sidan av livsmedelsproduktionen påverkar jordbruket i olika former och grad mark, vatten och luft samtidigt som det skapar en mängd kultur- och naturvärden. Jordbruket måste därför för att bidra till en positiv utveckling nationellt, inom EU och på global nivå vara såväl ekonomiskt, socialt som miljömässigt hållbart. Ett jordbruk med denna inriktning kan bidra till bl.a. fattigdomsbekämpning, öka kvinnors delaktighet i beslut som rör landsbygdsutveckling och livsmedelsproduktion samt ge ökad livsmedelssäkerhet.

Målet för livsmedelspolitiken är en miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbar produktion av livsmedel. I Sverige är de långsiktiga målen för en hållbar livsmedelsproduktion i stora delar fastlagda genom de nationella miljökvalitetsmålen. För jordbrukssektorn är de mest centrala målen Ett rikt odlingslandskap, Ingen övergödning, Grundvatten av god kvalitet och Giftfri miljö. Sverige ligger långt framme i omställningen till ett ekologiskt hållbart jordbruk. Den ekologiska odlingen är en av flera delar i omställningen till ett

ekologiskt hållbart jordbruk. Det är nu drygt 15 procent av åkerarealen som brukas ekologiskt. Förutsättningarna att nå regeringens mål om 20 procent ekologiskt odlad mark år 2005 är goda.

Jordbrukarens val av insatsmedel, produktionsmetoder m.m. är avgörande för graden av miljöpåverkan. Här är jordbrukarens kunskap om olika åtgärders effekt på miljön viktig för framgång i miljöarbetet. Kunskapsunderlag i form av forskning, försöks- och utvecklingsverksamhet tillsammans med en väl fungerande och tillgänglig rådgivningsverksamhet är viktiga delar i de svenska nationella åtgärdsprogrammen för jordbrukets miljöpåverkan.

Betydelsen av en näring som ger arbetsmöjligheter åt både män och kvinnor är viktig att uppmärksamma. Kvinnors förutsättningar, kompetens och rätt till beslutsfattande bör tas till vara i så stor utsträckning som möjligt, både nationellt och internationellt. I det nationella perspektivet arbetar Sverige för att kvinnors betydelse i jordbruks- och landsbygdssektorn måste uppmärksammas och deras ställning stärkas. I Sveriges utvecklingssamarbete skall policy och operativt bistånd utformas i enlighet med jämställdhetsmålet och ett genusperspektiv skall genomsyra verksamheten. Kvinnor i utvecklingsländer är jordbrukare i hög utsträckning och har en viktig roll inom livsmedelsförsörjningen.

Åtaganden i Johannesburg om ökat tillträde till existerande marknader samt utveckling av nya marknader för förädlade jordbruksprodukter är enligt svensk mening ett viktigt åtagande som ligger i linje med svensk strategi på handelsområdet. Inte minst kan detta få betydelse för de pågående WTO-förhandlingarna. För att uppnå detta mål förordar Sverige generella tullsänkningar och en minskning av spridningen i tullnivåer samt en eliminering av tulltoppar, dvs. mycket höga tullar i jämförelse med genomsnittstullen. Sverige driver vidare att tulle skalering (ju högre en varas förädlingsgrad är desto högre tull) skall elimineras. Tulle skalering innebär att tullstrukturen gynnar den inhemska förädlingsindustrin och drabbar framför allt utvecklingsländerna, vilket hindrar en utveckling av deras livsmedelsindustri.

Antalet undernärda människor i världen i dag beräknas vara drygt 800 miljoner. Av dessa lever 75 % på landsbygden och är helt eller delvis beroende av småskaligt jordbruk, boskapsskötsel eller fiske för sin överlevnad. Sverige har ett omfattande internationellt samarbete, såväl bilateralt som multilateralt, som syftar till att förbättra den fattiga landsbygdsbefolkningens situation på ett hållbart sätt. Insatserna tar sin utgångspunkt i en helhetssyn där de fattiga hushållens försörjningssystem och tryggade tillgång till naturresurser sätts i centrum. Resultatet av analysen blir ofta att det krävs insatser inom olika områden och på olika nivåer i samhället. Det kan handla om allt från det som har med själva produktionen att göra till kvinnors tillgång till mark, effekter av hiv/aids, vidareförädling av grödor eller tillgång till marknader och krediter.

Svenska insatser för jordbruket i u-länder bör, i enlighet med genomförandeplanen från toppmötet, utgå från en helhetssyn på hållbar utveckling. I Kambodja har exempelvis stöd givits till infrastrukturinvesteringar och lokal

institutionsuppbyggnad på landsbygden. Detta har bl.a. resulterat i ett ökat kvinnligt deltagande i beslutsfattande samt att befolkningar från tidigare gerillaområden har kunnat återintegreras i samhället med minskad fattigdom som följd. Genom The Regional Land Management Unit (RELMA) som verkar i östra och södra Afrika stöder Sverige insatser av innovativt slag med målet att förbättra livsmedelssäkerheten bland småbrukare. Insatserna är som regel av pilotkaraktär, där ny teknik och nya arbetsmetoder identifieras, testas och utvärderas i nära samarbete med lokalbefolkningen.

Motionerna

Enligt motion 2002/03:MJ9 (m) måste tullarna på jordbruksprodukter bort, inte minst eftersom u-ländernas komparativa fördel är stor inom detta segment. Särskilt upprörande är tulleskaleringen, som innebär att de u-länder som förädlar sina produkter straffas ytterligare för detta (yrkande 2). Enligt motionärerna innebär handel på rättvisa villkor att få handla fritt i en globaliserad värld där stater varken subventionerar, främjar särintressen eller reser tullmurar. Sverige bör därför i WTO och EU verka för att tullar och subventioner avskaffas (yrkande 3).

I motion 2002/03:U310 (mp) yrkande 6 framhålls att den svenska regeringen bör agera kraftfullt i EU och WTO för att förhindra försäljning av genmodifierad mat och genmodifierat utsäde till fattigare länder eftersom livsmedelssäkerheten liksom småböndernas ekonomi hotas. Dessutom finns risk för eventuella framtida skador av genmodifierade grödor.

I motion 2002/03:U298 (c) framförs krav på att Sverige bilateralt men även genom EU samt i internationella organisationer bör utöva påtryckningar på USA att minska subventionerna till jordbruket (yrkande 9). Sverige bör med stor kraft driva att i-länderna avskaffar exportstöd till jordbruksprodukter eftersom det utgör ett allvarligt hinder mot u-ländernas möjligheter att exportera på världsmarknaden (yrkande 13). Sverige bör dessutom tydligare driva frågor om livsmedelskvalitet och livsmedelssäkerhet inför kommande WTO-förhandlingar eftersom liberaliseringen av import i utvecklingsländerna har lett till att billigare import på många håll slagit ut lokal produktion, med följd att fattiga majs- och risbönder inte längre kan försörja sig på sitt jordbruk (yrkande 14).

Av motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 23 framgår att regeringen måste förändra politiska styrmedel och resurser så att de överensstämmer med en utveckling mot ett ekologiskt hållbart jordbruk. Enligt motionärerna är en förutsättning för att jordbruket skall finnas kvar som basnäring i hela landet att konkurrensvillkoren är samma som omvärldens bl.a. genom en reducering av dieselskatten, att staten bär kostnader för en djurdatabas och viss avbytarverksamhet samt förenklingar av jordbruksbyråkratin.

Utskottets ställningstagande

Jordbruket är det största av människan skapade ekosystemet och som framhålls i skrivelsen en mångfacetterad verksamhet med multifunktionell bety-

delse för samhället. Utskottet gör samma bedömning som regeringen att jordbruket måste bidra till en positiv utveckling nationellt, inom EU och på global nivå. Det måste vara såväl ekonomiskt, socialt som miljömässigt hållbart. Ett jordbruk som har denna inriktning har en viktig funktion i arbetet mot en hållbar utveckling och kan bidra till bl.a. ökad livsmedelssäkerhet, öka kvinnors delaktighet i beslut som rör landsbygdsutveckling och livsmedelsproduktion samt fattigdomsbekämpning. Rätten till mat är en mänsklig rättighet, som finns inskriven i flera konventioner. Trots att det i dag finns tillräckligt med resurser för att producera livsmedel så att alla skulle kunna få äta sig mätta, är mer än 800 miljoner människor undernärda och går ständigt hungriga.

Som ett led i försöken att lösa frågan med världssvälten arrangerades World Food Summit (WFS), Världslivsmedelstoppmötet, i Rom hösten 1996. Resultatet från WFS var en överenskommelse om att halvera världshungern före 2015. Målet, som nu också finns med i FN:s millenniemål, kommer med nuvarande insatser inte att nås. Med nuvarande takt, en årlig minskning på ca 6 miljoner hungrande, kommer målet troligen inte att nås förrän år 2030. Med anledning av detta möttes nationella ledare och delegater ännu en gång i Rom i juni 2002. Vid de båda toppmötena är det begreppet livsmedelssäkerhet som har stått i centrum. I Romdeklarationen definieras livsmedelssäkerhet som att "... alla människor vid alla tidpunkter har fysisk och ekonomisk tillgång till tillräckligt med näringsriktig och säker föda". I deklarationen placeras begreppet livsmedelssäkerhet i ett vidare sammanhang genom att det också kopplas till fattigdomsbekämpning, fred, uthålligt användande av naturresurser, handelspolitik och förekomsten av naturkatastrofer. Utskottet anser att det är angeläget att Sverige verkar för livsmedelssäkerhet både som en fråga om tillgång till mat och som säkra livsmedel.

När det gäller livsmedelssäkerhet i u-länder uppnås sådan i första hand genom en målmedveten politik för att avskaffa eller reducera fattigdomen. Ett rättvist och marknadsorienterat system för handel med jordbruksprodukter kan ge viktiga bidrag i denna strävan. Det är i detta sammanhang dock viktigt att identifiera och stödja utvecklingsländernas behov av att värna egna produkter liksom deras behov av övergångstider. Avreglering och liberalisering av i-länders jordbruks- och handelspolitik är viktiga medel för att förbättra förutsättningarna för livsmedelsproduktionen i u-länder. Inom OECD har jordbruksministrarna överenskommit om ett långsiktigt mål att verka för påtagliga, progressiva minskningar av stöd- och skyddsåtgärder. Riksdagen beslutade år 1998 att Sverige skall arbeta för en jordbruks- och livsmedelspolitik inom EU som bl.a. bidrar till global livsmedelssäkerhet. Detta mål skall uppnås med hjälp av avreglering av de delar av EU:s jordbrukspolitik som stör världshandeln med jordbruksvaror och livsmedel, bl.a. genom att pressa ner världsmarknadspriserna (se vidare nedan).

Riksdagen har vid flera tillfällen framhållit att EG:s rättsakter på livsmedelsområdet till övervägande del är totalharmoniserade. Det innebär att det inte är tillåtet för ett medlemsland att ha vare sig strängare eller mer liberala

bestämmelser. EG:s regler bygger i stora delar på internationella rekommendationer från Codex Alimentarius, som är samlingsnamnet för FAO:s (FN:s livsmedelsorgan Food and Agriculture Organization) och WHO:s gemensamma program för bl.a. standarder, riktlinjer och råd.

I januari 2002 beslutades att det skall inrättas en europeisk myndighet för livsmedelssäkerhet. Den nyinrättade livsmedelsmyndigheten skall arbeta med riskvärdering och information på livsmedelsområdet. Dess arbete är också tänkt att utgöra ett stöd för kommissionen, medlemsstaterna och Europaparlamentet i framtida lagstiftningsarbete. Samtidigt antogs allmänna principer och krav för hur gemenskapen och medlemsstaterna skall lagstifta inom livsmedelsområdet. Enligt vad som föreskrivs i förordningen skall bl.a. livsmedel, foder, livsmedelsproducerande djur och alla andra ämnen som är avsedda för eller kan antas ingå i ett livsmedel eller foder kunna spåras genom hela produktions-, bearbetnings- och konsumtionskedjan.

Utskottet välkomnar att man inom EU på senare år har stramat upp insatserna på livsmedelsområdet väsentligt och att det pågående arbetet kan förväntas leda till klara förbättringar när det gäller livsmedelssäkerhet och information om livsmedel till konsumenterna. Utskottet förutsätter att Sverige fortsätter att aktivt driva de frågor som hänger samman med livsmedelssäkerhet. Utskottet instämmer i vad regeringen tidigare anfört (skr. 2001/02:148 Mål och inriktning för det svenska arbetet med konsumentfrågor i EU) att Sverige även i fortsättningen bör ha som mål att verka för att konsumenternas krav sätts mer i fokus i samband med hanteringen av och informationen om livsmedel för att konsumenternas intressen tydligare skall beaktas.

När det gäller den ekologiska produktionen har riksdagen anfört att den bör ses som en del i en strategisk satsning för ett hållbart svenskt jordbruk. Den ekologiska produktionen är en spjutspets i arbetet med att miljöanpassa jordbruket och utvecklingen av denna produktion är ett prioriterat område. Riksdagen har därför beslutat att den ekologiskt odlade arealen bör kunna fördubblas till år 2005 och att den ekologiska animalieproduktionen bör öka (prop. 1997/98:2, bet. 1997/98:JoU9, rskr. 1997/98:116 samt skr. 1999/2000:14, bet. 1999/2000:MJU2, rskr. 1999/2000:91 och 1999/2000:92). Utskottet konstaterar att konsumenternas efterfrågan på ekologiska livsmedel är avgörande för om målen kan nås. Samtidigt är det viktigt att skapa förutsättningar för en marknadsutveckling där efterfrågan på ekologiska livsmedel kan tillgodoses och där produktionen kan ske utan permanenta produktionsstöd. Utskottet anser därför att det är angeläget med en ökad kunskapsuppbyggnad inom den ekologiska produktionen för att effektivisera produktionen och bättre tydliggöra den ekologiska produktionens miljöeffekter.

Frågor om handel med ekologiska produkter från tredje världen anser utskottet vara i flera avseenden komplicerade och ibland svårlösta. I EG:s förordning om ekologisk produktion av jordbruksprodukter och uppgifter därom på jordbruksprodukter och livsmedel, ställs krav på att kontrollorganen skall vara ackrediterade av nationella organ. Enligt vad utskottet erfarit är en svårighet i sammanhanget att det i tredje världens länder ofta saknas sådana

inhemska kontrollorgan och att myndighetsstrukturen ofta inte är sådan att ackrediterade organ finns. Utskottet förutsätter att Sverige fortsätter att verka för att överbygga dessa svårigheter.

Utskottet vill i detta sammanhang även fästa uppmärksamhet på den pågående halvtidsöversynen (MTR) av den gemensamma jordbrukspolitiken (CAP). De presenterade förslagen innebär i praktiken en reformering av den gemensamma jordbrukspolitiken och i det sammanhanget måste vikten av integrering av miljöhänsyn och hållbar utveckling i reformarbetet uppmärksammas särskilt. Enligt av riksdagen godkända riktlinjer skall jordbruks- och livsmedelsproduktionen främjas genom en reform av jordbruks- och livsmedelspolitiken inom EU med särskilt avseende på successivt borttagande av EG:s marknadsordningar och på en avveckling av gränsskyddet med hänsyn till internationella åtaganden. I riktlinjerna ligger också en strävan mot konkurrenskraftiga företag och höga etiska krav för djurhållningen. Därutöver skall den biologiska mångfalden främjas och värdefulla natur- och kulturmiljöer bevaras. Över huvud taget skall politiken inriktas på ett varierat odlingslandskap med en minimering av miljöbelastningen samt ett tillgodoseende av en långsiktig hushållning med naturresurserna. Utskottet förutsätter att regeringen aktivt verkar för att den gemensamma jordbrukspolitiken förändras mot kraftigt minskade subventioner av jordbruksproduktionen och livsmedelsexporten.

I det globala perspektivet kan jordbruket ses som nyckeln till utveckling. Riksdagen har vid ett flertal tillfällen anfört att Sverige skall verka för en öppen och regelbaserad handel, som också kommer de fattiga länderna till del. Detta betyder dels att Sverige och EU skall vara beredda att öppna sina marknader på områden av särskilt intresse för u-länderna, dels att fattiga länder får det stöd de behöver för att bedriva förhandlingar på ett sådant sätt att deras intressen får genomslag. Utskottet anser att ett första steg i denna riktning är en snabbare avveckling av i-ländernas handelshinder avseende produkter som u-länder kan exportera, exempelvis jordbruks- och fiskeprodukter.

Utskottet vill åter igen (se avsnitt *Globalisering*) framhålla att det i högsta grad är ett svenskt intresse att värna om frihandel som princip och att frihandel kan vara en stark välståndsskapande kraft såväl för de utvecklade länderna som för världens fattigaste länder. Utskottet instämmer i vad näringsutskottet nyligen konstaterat om att u-länderna har en sämre utgångsposition, bl.a. beroende på att många industriländer, inklusive EU-kretsen, fortfarande har betydande hinder för import av varor som är viktiga för u-länderna. Dessa länder behöver tillträde till industriländernas marknader men också en friare världshandel rent generellt för att kunna dra nytta av sina komparativa fördelar.

WTO har i dag 144 medlemsländer och ytterligare ett trettiotal som förhandlar om medlemskap. WTO-avtalen bygger på principerna om handelsliberalisering och icke-diskriminering. De liberaliseringar som två WTO-medlemmar kommer överens om utsträcks i princip automatiskt till att om-

fatta samtliga andra WTO-länder enligt mest-gynnad-nationsprincipen. Vidare åtar sig varje land att ge importerade varor samma behandling som liknande varor som producerats inom landet får med avseende på t.ex. skatter. I ministerdeklarationen från Doha, Qatar år 2001 betonas målet om en hållbar utveckling starkt. Inget land skall hindras från att vidta åtgärder för att skydda människor, djur, växter, hälsa eller miljö, samtidigt som sådana åtgärder inte får användas på ett godtyckligt eller diskriminerande sätt eller som ett dolt sätt att begränsa handeln.

I de redan påbörjade jordbruksförhandlingarna är det långsiktiga målet ett marknadsorienterat system. Detta kräver fundamentala ändringar för att korrigera och hindra begränsningar på världsmarknaden för jordbruksprodukter. En särskild och förmånlig behandling av u-länder skall utgöra en integrerad del i alla delar av förhandlingarna, så att dessa länder kan ta hänsyn till sina utvecklingsbehov inklusive livsmedelssäkerhet och landsbygdsutveckling. EU svarar för 92 % av WTO-medlemmarnas samlade exportbidrag inom jordbrukssektorn. I de pågående jordbruksförhandlingarna inom WTO har EU villkorat sin beredskap till tullsänkningar och utfasning av exportbidragen med att andra i-länder, inklusive USA, skall göra motsvarande åtaganden. EU och Sverige har hävdad ståndpunkten att även andra former av exportstöd än bidrag bör omfattas av neddragningskrav och internationell disciplin. Detta gäller exempelvis subventionselementet i det av USA tillämpade systemet med krediter och kreditgarantier vid export. Sverige och EU anser att det är logiskt att alla exportstöd som verkar handelsstörande (t.ex. bundet bistånd i form av livsmedelshjälp), vilka försvårar inte minst u-ländernas jordbruksexport, skall likabehandlas. Därför bör inte enbart, som hittills varit fallet, exportbidragen regleras i WTO:s jordbruksavtal. För EU var det i Doha mycket svårt att lösa frågan om huruvida ett åtagande skulle göras om att på sikt avskaffa exportsubventionerna på jordbruksområdet. Till slut kunde EU gå med på en kompromiss, nämligen att en utfasning av exportsubventionerna skall ske utan att ”föregripa utfallet av förhandlingarna”. Utskottet anser att Sverige även fortsättningsvis bör verka för att den inslagna vägen fullföljs.

Sverige har sedan sitt inträde i EU arbetat för en avreglering av EU:s tullar och andra handelshinder och tillhör därigenom de länder som siktar på den mest långtgående minskningen av tullarna. Utskottet ser detta som mycket positivt och förutsätter att Sverige kommer att fortsätta att driva denna linje inom såväl EU som WTO.

I februari 2001 beslutade EU (allmänna rådet) att avskaffa tullar och kvoter för alla varor utom vapen för de 49 fattigaste länderna i världen. För en stor mängd varor inträdde tullfriheten redan den 5 mars 2001, medan socker, ris och bananer kommer att åtnjuta tullfrihet först efter en övergångsperiod. För bananer reduceras tullsatsen årligen med 20 % under perioden 2002–2006. För ris och socker skall tullfriheten vara helt införd under år 2009. För att kompensera de berörda u-länderna för den fördröjda övergångsperioden har EU erbjudit omedelbart marknadstillträde för socker och ris upp till vissa kvantiteter. Processen övervakas av kommissionen, som också skall avge

rapport till ministerrådet år 2005 angående konsekvenserna av det nya systemet för såväl EU-länderna som för de fattiga länderna.

Utskottet välkomnar denna utveckling inom EU och riksdagen uttryckte redan för ett år sedan stor tillfredsställelse över att beslutsprocessen inom EU hade lett fram till resultatet att de fattigaste länderna kommer att få fullständig tullfrihet till EU-länderna. I likhet med vad som anfördes då, vill utskottet betona att det uppnådda resultatet endast bör ses som ett steg mot målet och att det bör följas av ytterligare liberaliseringar av världshandeln. I likhet med näringsutskottet vill utskottet framhålla att det är mycket angeläget att införa bättre tillträde till EU:s och andra i-länders marknader för t.ex. jordbruksvaror från alla u-länder – inte enbart från de minst utvecklade länderna.

Avslutningsvis vill utskottet peka på jordbrukets stora betydelse som en näring som ger arbetsmöjligheter åt både män och kvinnor. Utskottet vill peka på vikten av att regeringen arbetar med ett tydligt jämställdhetsperspektiv inom jordbruket. Det är av stor vikt att kvinnors förutsättningar, kompetens och rätt till beslutsfattande tas till vara i så stor utsträckning som möjligt, både nationellt och internationellt. Utskottet delar regeringens syn att Sverige i det nationella perspektivet skall arbeta för att kvinnors betydelse i jordbruks- och landsbygdssektorn uppmärksammas och att deras ställning stärks.

När det gäller Sveriges utvecklingsarbete vill utskottet betona vikten av att allt bistånd utformas i enlighet med jämställdhetsmålet och att ett genusperspektiv skall genomsyra verksamheten. I många av världens länder är merparten av livsmedelsproducenterna kvinnor men endast en begränsad del av jordens tillgångar i form av mark, finansiella resurser, teknologi etc. ägs eller kontrolleras av kvinnor. En majoritet av världens 1,3 miljarder fattiga är kvinnor, trots att kvinnor i de flesta länder är mycket ekonomiskt aktiva och ofta är huvudproducenter av den mat som framställs för familjen. Det är därmed i stor utsträckning kvinnorna som tar på sig ansvaret för det ekosystem jordbruket utgör. Exempel på könsbaserad diskriminering förekommer världen över vad gäller tillgång till mark, bostäder, krediter, utbildning, arbete, lön etc. Kvinnor utesluts dessutom ofta från beslutande församlingar på alla nivåer i frågor som rör fördelning av gemensamma ekonomiska resurser. Utskottet anser att jämställdhet är både ett mål i sig och ett oundgängligt instrument i arbetet mot fattigdom och hunger.

Med det anförda föreslår utskottet att motionerna 2002/03:MJ9 (m) yrkandena 2 och 3, 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 23, 2002/03:U298 (c) yrkandena 9, 13 och 14 och 2002/03:U310 (mp) yrkande 6 lämnas utan vidare åtgärd.

Biologisk mångfald

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker ett motionsyrkande (m) om inrättande av en miljöfond, ett yrkande (m) om avsättning av skogsmark samt ett yrkande (kd) om fisket i Östersjön.

Skrivelsen

Av skrivelsen framgår att regeringen, som ett led i arbetet med att bevara och hållbart nyttja den biologiska mångfalden, har givit Naturvårdsverket och Centrum för biologisk mångfald (CBM) i uppdrag att arbeta fram ett underlag till ett nytt sextonde miljökvalitetsmål för biologisk mångfald. I uppdraget ingår även att precisera delmål. Arbetet tar avstamp bl.a. i världstoppmötet i Johannesburg. Nyligen antog regeringen en samlad naturvårdspolitik (skr. 2001/02:173) där riktlinjer för den fortsatta nationella naturvårdspolitiken slås fast. Inte minst understryks vikten av att verka i nära samarbete med lokala intressenter, brukare och näringslivet för att öka sektorsintegreringen och ansvaret avseende naturvård. Nyligen har Sida tillsammans med CBM initierat ett projekt för att närmare integrera biologisk mångfald, naturresursförvaltning, biosäkerhet och utvecklingsaspekter. Denna koppling är avgörande för att i framtiden nå hållbar utveckling och målen i genomförandeplanen.

När det gäller hållbart skogsbruk ligger Sveriges skogspolitik sedan långt tillbaka väl i linje med genomförandeplanen från Johannesburg. Regeringen avser att lägga en proposition som på nytt stadfäster och utvecklar detta arbete i en anda av hållbarhetstänkande. Regeringen avser att fram till år 2010 genom olika mekanismer undanta ytterligare 900 000 hektar skyddsvärd skogsmark från skogsproduktion i landet. Skogsvårdsorganisationen har genomfört projektet Grönare skog för att bl.a. öka kunskapen hos skogsägare om vikten av hållbart nyttjande och bevarande av skogsmark. Organisationen arbetar också med skogens sociala värden där friluftsliv och tätortsnära skogsmiljöer är viktiga aspekter för bevarande och hållbart nyttjande av skogen som resurs. Sverige kommer att ge en fortsatt hög prioritet åt det internationella skogsarbetet och verka aktivt för hållbart skogsbruk (Sustainable Forest Management, SFM) i alla forum. Sverige stöttar särskilt forskning till stöd för SFM.

Regeringen avser också att lägga en proposition om bl.a. kust- och insjöfisket som ett led i att skapa ett hållbart fiske på alla områden. Fiskeriverket har också fått i uppdrag att utreda hur olika fiskemetoder såsom drivgarn och bottentrålning påverkar de marina ekosystemen. Dessutom skall mer selektiva fångstmetoder även fortsättningsvis utvecklas för att säkerställa ett hållbart fiske och att bestånden hålls inom biologiskt säkra gränser. Regeringen lämnade under året en skrivelse om EU:s framtida fiskeripolitik, *Ansvarsfullt fiske – Svenska prioriteringar för EU:s framtida fiskeripolitik, m.m.* (skr. 2001/02:152, bet. 2001/02:MJU23, rskr. 2001/02:321), till riksdagen. Skrivelsen utgår från regeringens mål att förvaltningen av gemenskapens fiskeresurser skall ske på ett hållbart sätt och i enlighet med såväl försiktighetsprincipen som ekosystemansatsen. Det innebär att förvaltningsbeslut skall baseras såväl på forskarnas rekommendationer avseende tekniska åtgärder som på högsta tillåtna fångstmängder och moratorium. Subventioner som bidrar till överkapacitet skall fasas ut. En minskning av fiskeflottans kapacitet är också nödvändig för att anpassas till resursens storlek. En annan central förutsättning är en minskning av det olagliga och oreglerade fisket, vars omfattning dels utgör

allvarliga hot mot bestånden i flera delar av världen, bl.a. i djuphavsgravar, dels underminerar de regionala fiskerierorganisationernas verksamhet. Ett brett och skyndsamt genomförande av den internationella handlingsplanen för att hindra och eliminera olagligt, icke rapporterat och oreglerat fiske är likaså ett prioriterat svenskt område.

Sverige verkar i dag också inom unionen när det gäller att leva upp till de åtaganden som följer av konventionen om biologisk mångfald (CBD). Inte minst blir detta synligt inom jordbruksområdet. Arbetet är främst inriktat på att EU aktivt skall verka för att arbetet med och inom CBD och andra internationella avtal med anknytning till biologisk mångfald drivs framåt. Bland annat verkar Sverige för att ytterligare hotade arter skall listas i det s.k. Bernavtalet och därmed bli skyddade inom EU och listade på unionens art- och habitatdirektiv.

Sverige driver på samma sätt aktivt frågan om utveckling och effektivisering av arbetet inom de internationella avtal som berör frågorna runt bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Inom CBD verkar Sverige bl.a. för att problematiken runt främmande arter hanteras liksom vikten av att finna mekanismer för att säkerställa u-ländernas (och särskilt då ursprungs- och lokalbefolkningarnas) del av vinsterna som emanerar från nyttjandet av genetiska resurser och traditionell kunskap som kommer från dessa länder och befolkningar.

Motionerna

Enligt motion 2002/03:MJ9 (m) är en orsak till skogsskövling att fattiga människor röjer i närområdet för att få ved. Den globala skogsarealen har under de senaste 33 åren inte fallit med mer än 0,44 procent. Ytterligare orsaker till skövling är dåligt eller obefintligt definierade ägarförhållanden. Enligt motionärerna finns det ingen som värnar om skogen där äganderätten har satts ur spel. Det gäller även generellt för god miljövård och tillväxt att det ingen äger, är det ingen som värnar om. I fallet med skogen vänder därför motionärerna sig emot regeringens förslag att avsätta ytterligare 900 000 hektar skog från skogsproduktion (yrkande 11). Enligt motionärerna bör det i stället inrättas en miljöfond för biologisk mångfald för bevarande av värdefulla miljöer (yrkande 12).

I motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 24 framhålls att något måste göras för att få bukt med svartfisket. Överfisket av torsk i Östersjön kan uppskattas till minst 50 % av de kvoter som fastställts. Som ett led i att motverka detta kräver motionärerna ökade kontroller och skärpta sanktioner vid överträdelser av de bestämmelser som reglerar fisket. Därutöver krävs även andra åtgärder, som bl.a. fler och större områden som är fredade för torskfiske, förlängt fiskeuppehåll under fiskens lekperiod och utökade minimimått för fångad fisk genom ytterligare krav på redskapen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar inledningsvis att den svenska naturvårdspolitiken baseras på fem grundläggande värden: 1) människors hälsa, 2) den biologiska mångfalden och naturmiljön, 3) kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena, 4) ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga och 5) en god hushållning med naturresurser. Dessa värden kan inte ses som enskilda storheter utan är beroende av varandra och har också varit utgångspunkten för utformningen av de av riksdagen antagna miljö kvalitetsmålen och de beslutade delmålen (prop. 2000/01:130, bet. 2001/02: MJU3, rskr. 2001/02:36). Samtliga femton miljö kvalitetsmål har åtminstone indirekta samband med naturvärden i och med att de rör miljö kvaliteter eller uttrycker ett önskvärt miljötillstånd som har betydelse för biosfären, ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga, de ekologiska tjänster som ekosystemen tillhandahåller, de genetiska resurserna m.m. Naturvärden har härigenom stark koppling till hållbar utveckling.

Naturvärden har historiskt sett sitt ursprung i områdesskyddet men utskottet kan konstatera att naturvärden har breddats under 1990-talet med bevarandet av biologisk mångfald, parallellt med ökat sektorsansvar. I dag är det inte helt lätt att på ett enkelt sätt definiera och avgränsa begreppet naturvård. Det hänger nära ihop med samhällsutvecklingen i stort och måste ses som en del av denna. Förutsättningarna för naturvärden avgörs ofta av hur utvecklingen ser ut inom olika samhälls- och politikområden. Naturvärden kommer alltmer att även handla om att upprätthålla fungerande ekosystem som inkluderar funktioner, strukturer och processer samt de principer om bevarande, etik, hållbart nyttjande och god hushållning som bör gälla. Utskottet anser det angeläget att denna koppling till utvecklingen inom olika samhälls- och politikområden görs även i det fortsatta arbetet och att *kunskaperna* härom ständigt förbättras.

Fortsatt kunskapsuppbyggnad, med en vid innebörd, har en avgörande betydelse för om naturvärden långsiktigt skall nå framgång. Det finns behov av en gedigen kunskap om naturen och de problem och hotbilder som finns. Däremot kan lösningar på hur målen skall nås inte enbart tillhandahållas av naturvetenskapen. En grundläggande förutsättning för naturvårdens långsiktiga framgång är graden av acceptans och engagemang som olika grupper och intressen har i och för naturvårdens mål. Det handlar om gemensamma lärande- och beslutsprocesser och en vilja att förändra den rådande situationen. Vidare måste kunskap kunna omsättas i konkret handling. Utskottet anser att det bör ske en parallell kunskapsuppbyggnad inom olika delar av vetenskapen. Ett sätt att öka kunskapen på naturvårdens område är, som regeringen påpekat i sin skrivelse om den framtida naturvården (skr. 2001/02:173), ett gemensamt lärande i konkreta projekt och dialoger där olika intressenter och aktörer bidrar med kunskap och erfarenheter.

I detta sammanhang kan nämnas miljö kvalitetsmålet Levande skogar. För att det skall kunna nås inom en generation är det angeläget att skogsbolag och enskilda markägare fortsätter att frivilligt skydda skogsmark av hänsyn till höga natur- och kulturmiljö värden och av sociala skäl. Mot den bakgrunden

har miljö- och jordbruksutskottet tidigare anfört att fortsatta satsningar på långsiktigt skydd av skogsmark är nödvändiga för att urskogar och produktiva representativa skogar med höga biologiska värden bevaras för framtiden. Riksdagen har fastslagit att ytterligare 900 000 ha skyddsvärd skogsmark skall undantas från skogsproduktion till år 2010, varav statens ansvar för skydd uppskattas till ca 400 000 ha. Delmålet förutsätter alltså ett frivilligt ansvarstagande för skydd av minst 500 000 ha skogsmark. Förutom statens del bygger delmålet på att skogsbolag och enskilda markägare frivilligt skyddar skogsmark med höga natur- och kulturvärden, ett arbete som redan i dag pågår och som utskottet finner mycket positivt.

När det gäller EU kan utskottet konstatera att åtskilligt har gjorts inom området. I EU:s strategi för hållbar utveckling ingår ansvarsfull förvaltning av naturresurserna som ett av fyra prioriterade områden. Strategin slår fast att hög ekonomisk tillväxt måste gå hand i hand med hållbar användning av naturresurser och avfallsnivåer samt med bibehållandet av biologisk mångfald och bevarandet av ekosystemen. Enligt EU:s sjätte miljöhandlingsprogram utgör natur och biologisk mångfald ett av fyra prioriterade områden inom gemenskapens miljöarbete. Programmet betonar att en försiktig användning av naturresurserna och skydd av det globala ekosystemet tillsammans med ekonomisk välfärd och en balanserad social utveckling utgör förutsättningarna för hållbar utveckling. Vidare framhålls att sunda naturliga system som befinner sig i balans är en förutsättning för livet på vår jord.

Utskottet anser att Sverige bör fortsätta att vara pådrivande inom de delar av naturvårdspolitiken som är gemensamma för EU. Det gäller framför allt genomförandet av EU:s strategi för biologisk mångfald med tillhörande aktionsplaner för naturresurser, jordbruk, fiske samt utveckling och bistånd. Det är enligt utskottets mening viktigt att påpeka att också den gemensamma regional- och transportpolitiken har kopplingar till naturvård. Sverige bör driva en fortsatt sektorsintegrering, dvs. integrera naturvärden i relevanta politikområden, så att fastlagda mål uppnås. Viktiga utmaningar är reformeringen av fiske- och jordbrukspolitik i hållbar riktning. En närliggande fråga är utveckling och samordning av olika politikområden så att dessa inte motverkar utan bidrar till att fastlagda miljö- och naturvårdsmål uppnås. Utskottet vill i sammanhanget framhålla den nya integrerade jordbruks- och landsbygdpolitik som håller på att växa fram och den potential som finns när det gäller att skapa goda förutsättningar för naturvärden. Utskottet anser att det i stor utsträckning handlar om att nu gemensamt genomföra de ambitiösa målsättningar som redovisas i sjätte miljöhandlingsprogrammet. Den stora utmaningen när det gäller det fortsatta arbetet inom EU ligger i att förändra och utveckla andra politikområden i en hållbar riktning så att de bidrar till att de miljömål som lagts fast inom EU uppnås.

Negativa effekter av förändringarna i den globala miljön blir först märkbara i de fattiga länderna, och de fattigaste människorna i dessa länder drabbas hårdast. Sambanden mellan fattigdom och miljöförstöring är dock komplexa och det finns många exempel på fattiga människor som lever i balans

med tillgången på naturresurser. De negativa effekterna på miljön uppstår oftast när fattigdomen är kombinerad med andra faktorer som hög befolkningstillväxt, brister i ägande- eller nyttjanderätt till naturresurser, otillräcklig lagreglering, kortsiktig ekonomisk politik och olika marknadsimperfectioner. Bristen på kunskap samt frånvaro av demokratiskt inflytande och demokratiska kontrollinstrument utgör andra viktiga faktorer. Genom att ratificera konventionen om biologisk mångfald har Sverige också förbundit sig både att bevara den svenska biologiska mångfalden och att stödja u-länderna i deras regionala, nationella och lokala arbete för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald.

Den ökade globaliseringen berör också naturvården, framför allt genom ökad frihandel och konsumtion av varor som produceras långt från hemlandet. Konsumtions- och handelsmönster liksom resvanor påverkar naturvården i många länder, såväl positivt som negativt. Utrikesutskottet har i sitt betänkande som bl.a. berör miljö och handel konstaterat att hållbar utveckling redan i dag är ett uttalat mål för Världshandelsorganisationen – WTO (bet. 2001/02:UU4, prot. 2001/02:101). I Marrakechavtalet om upprättandet av WTO framhålls bl.a. vikten av att höja levnadsstandarden, säkerställa full sysselsättning och utnyttja världens resurser i enlighet med målsättningen om en hållbar utveckling i syfte att skydda och bevara miljön. Utskottet kan konstatera att bevarandet av biologisk mångfald kommer in som en del i detta. Sverige har gjort en rad åtaganden inom ramen för olika konventioner och andra internationella processer. Sverige har gjort flera viktiga åtaganden inom konventionen för biologisk mångfald. Bland annat skall en översyn av styrmedel göras, inklusive ekonomiska styrmedel, så att dessa inte motverkar bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald och biologiska resurser. Incitament som har negativ påverkan på biologisk mångfald skall avvecklas och miljökonsekvensbeskrivningar samt miljöbedömningar skall tillämpas i syfte att minimera negativ påverkan på biologisk mångfald och naturmiljön i övrigt. Vidare skall möjligheter till deltagande från allmänheten ges i olika processer, vilket även behandlas specifikt i Århuskonventionen.

Utskottet vill i detta sammanhang också peka på vikten av samordning och prioritering av internationella avtal, konventioner och processer globalt som berör naturvård. Regeringen har tidigare anfört att en strategi för hur målen skall nås inom de prioriterade områdena skall läggas upp (skr. 2001/02:173). Utskottet ser positivt på att en sådan prioritering kommer till stånd inklusive rapportering om alla processer. Detta innebär en krävande arbetsuppgift för Sverige men torde vara en ännu mer svårlöst uppgift för många andra länder med mindre resurser, t.ex. utvecklingsländer. I likhet med vad regeringen anfört anser utskottet att det är mycket angeläget att hitta vägar för att samordna arbetet för att förenkla såväl rapportering och deltagande i möten som det viktiga genomförandearbetet, utan att förlora i skärpa vad gäller åtaganden. En förbättrad samordning och förenklad rapportering underlättar även för såväl enskilda som företag och myndigheter att följa det pågående arbetet.

De grundläggande målen i konventionen om biologisk mångfald är bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald samt rättvis fördelning av vinster från genetiska resurser. Dessa mål skall enligt konventionen uppnås genom tillämpning av en ekosystemansats. Den kan beskrivas som ett samlat uttryck för att ta ett helhetsgrepp om ekosystemet när man planerar någon form av förändring av mark- eller vattenanvändningen. Det innebär att alla olika faktorer, ekologiska, sociala, ekonomiska och kulturella, skall beaktas redan på planeringsstadiet. Utskottet vill betona vikten av att ekosystemansatsen tillämpas och att Sverige fortsätter att vara drivande i att få till stånd denna helhetssyn och driva frågan i internationella forum.

Ett område där ekosystemansatsen spelar en särskilt viktig roll är i arbetet med skyddet av den marina miljön. Av de beslutade miljö kvalitetsmålen är det de två målen Levande sjöar och vattendrag respektive Hav i balans samt levande kust och skärgård som tydligast berör fiske och naturvård. Riksdagen har tidigare konstaterat att regeringen vidtagit ett flertal åtgärder för att dessa mål skall kunna uppfyllas. Bland annat kan nämnas att Fiskeriverket skall arbeta aktivt för att miljö kvalitetsmålen uppfylls inom en generation, bl.a. genom att uttaget av fisk anpassas till att fiskresurserna kan återhämta sig, att bifångsterna minskar, att ett fortsatt och utökat skydd av skyddsvärda akvatiska miljöer kommer till stånd samt att åtgärder vidtas för hotade arter och fiskstammar. Myndigheten skall vidare driva på utvecklingen av selektiva redskap såväl nationellt som internationellt samt vidta förbättringar för att minimera bifångster. Inom fiskerikontrollen skall en vidareutveckling ske av det riskanalysbaserade fiskerikontrollsystemet i samverkan med Kustbevakningen.

Riksdagen har vid flera tillfällen framhållit att målsättningen för den gemensamma fiskepolitiken skall vara att den bedrivs på ett långsiktig hållbart sätt. Den framtida fiskepolitiken bör därför utvecklas så att den bättre bidrar till detta mål. Arbetet måste utgå från vetenskapliga bedömningar av bestånden, och försiktighetsprincipen skall tillämpas. Utskottet förutsätter att det svenska arbetet när det gäller revideringen av EU:s gemensamma fiskeripolitik kommer att inriktas mot en ökad integrering av miljöhänsyn och hållbar utveckling. Utskottet anser att de viktigaste åtgärderna bl.a. är att verka för en anpassning av fiskeflottan så att en hållbar balans uppnås mellan fiskeansträngning och tillgängliga fiskeresurser. Vidare måste regeringen verka för en ekosystembaserad fiskeriförvaltning, en restaurering av överutnyttjade fiskbestånd och ett återuppbyggande av väsentliga fiskbestånd som i dag befinner sig utanför säkra biologiska gränser. Andra åtgärder som bör vidtas är införandet av mer selektiva fiskemetoder, genomförandet av en åtgärdsplan för biologisk mångfald inom fiskerinäringen, förbättrad fiskerikontroll och fortsatt utveckling och främjande av vetenskaplig forskning om den akvatiska miljön.

Riksdagen har tidigare uppmärksammat att den bekymmersamma situationen när det gäller fiskeresurserna i havet tydliggör behovet av det arbete som redan är påbörjat med att skapa marina skyddsområden. Detta arbete bör

prioriteras och genomförs skyndsamt. Den rådande situationen vad gäller fisket visar att behovet av skydds- och uppväxtområden för fisk är akut. Att inrätta marina skyddsområden är nödvändigt både med hänsyn till bevarandet av de marina miljöerna och för att säkra fiskenäringens ekonomiska förutsättningar (se även under avsnittet Vatten). Eftersom arbetet med den marina miljön i stor utsträckning bygger på internationell samverkan finner utskottet det nödvändigt att Sverige aktivt verkar för att fisket bedrivs på ett hållbart sätt såväl inom EU som internationellt.

Med det anförda föreslår utskottet att motionerna 2002/03: MJ9 (m) yrkandena 11–12 och 2002/03: MJ10 (kd) yrkande 24 lämnas utan vidare åtgärd.

Kunskap och information om hållbar utveckling

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker två motionsyrkanden (v och mp) om partnerskap samt ett yrkande (mp) om företagens sociala ansvar. Utskottet avstyrker vidare ett yrkande (m) om bidrag till ungdoms- och miljöorganisationer samt ett yrkande (kd) om frivilliga organisationers och näringslivets deltagande i det internationella samarbetet. Slutligen avstyrker utskottet två yrkanden (mp) om uppföljningen av toppmötet i Johannesburg och ett yrkande (c) om utbildning om hållbar utveckling i läroplanen.

Skrivelsen

En samlad kunskap om pågående och nya partnerskap för hållbar utveckling är önskvärd. Initiativ som involverar många sektorer och som uppvisar förmåga att effektivt främja hållbar utveckling bör framhållas så att lärdomar kan dras. Regeringen kommer i sin revidering av Sveriges nationella strategi för hållbar utveckling att beakta hur samverkansinitiativ kan tas till vara i den samlade politiken för hållbar utveckling.

De svenska folkrörelserna bär på en tradition som i hög grad bidragit till vårt lands demokrati, välfärd och miljöansvar. Folkbildningen som bidragit till att lägga grunden till allmänhetens medvetenhet i frågor som rör hållbar utveckling har fortsatt en viktig roll härvidlag. Människor skall ha bästa möjliga förutsättningar att bilda och delta i olika typer av folkrörelser och föreningar. Regeringen kommer därför att genomföra återkommande s.k. folkrörelseforum för dialoger mellan regeringen och företrädare för folkrörelser, föreningar och andra medborgarsammanslutningar. Under år 2003 kommer ett sådant folkrörelseforum med tre seminarier och en stor konferens att arrangeras för att diskutera förutsättningar för att verka i den ideella sektorn.

Den statliga folkrörelsepolitiken samordnas genom en arbetsgrupp inom Regeringskansliet med representanter för samtliga departement (Ju 2001:O). Ungdomar lämnade ett mycket viktigt bidrag till den svenska uppföljningen av Riokonferensen 1992 genom att driva på det lokala Agenda 21-arbetet.

Inför världstoppmötet i Johannesburg gav regeringen stöd till ungdomsrörelser i syfte att låta dem ge uttryck för sina idéer och sin kritik. I maj 2001 arrangerade Miljödepartementet, som en del i det svenska EU-ordförandeskapsprogrammet, en ungdomskonferens i Borgholm med omkring 250 deltagare från 107 länder. Regeringen ger i uppföljningen av världstoppmötet stöd till Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer, LSU, som genomför en informationsinsats i svenska skolor om hållbar utveckling.

Genomförandeplanen framhåller att utbildning är en viktig faktor för att främja hållbar utveckling och att aspekten hållbar utveckling skall integreras på alla nivåer av utbildningssystem för att främja utbildning som en nyckelfaktor för förändring. Alla medborgare måste dessutom ha tillgång till ett brett spektrum av formell och informell utbildning för livslångt lärande och för att främja hållbar utveckling. Regeringen avser att fortsatt sträva efter att alla former och nivåer av utbildning i Sverige skall inkludera aspekten hållbar utveckling. Det skall ingå som en naturlig del i alla ämnen där det är relevant men även kunna ges, särskilt vid högre utbildning, som specialiserade kurser. Lärarna har en avgörande betydelse för att aspekten hållbar utveckling inkluderas i undervisningen. Eftersom denna aspekt omfattar sociala, ekonomiska och miljömässiga faktorer som är sinsemellan beroende ökar lärarnas behov av att samarbeta över ämnesgränser. Utbildningen av lärare måste beakta detta och dagens lärare ges möjlighet till kvalificerad kompetensutveckling såväl i valet av undervisningsmetoder som inom respektive ämne. Insatser för didaktisk forskning och utveckling med tanke på utbildning för hållbar utveckling måste därför ske.

Motionerna

I motion 2002/03:MJ9 (m) yrkande 13 uppmärksammas behovet av en fortsatt stimulerande debatt från många oberoende aktörer kring begrepp som hållbar utveckling samtidigt som vissa aktörers oberoende ifrågasätts med hänvisning till att de är ekonomiskt beroende av regeringen. Vidare anförs att det dessutom är olämpligt att staten genom Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (LSU) behandlar unga människor som ett kollektiv eftersom ungdomar, som andra människor, inte har samma åsikter.

Enligt motion 2002/03:MJ10 (kd) yrkande 1 bör frivilliga organisationer (NGO:er) få en tydligare och starkare ställning i arbetet inför, under och efter toppmöten av den typ som hölls i Johannesburg. Det är också viktigt att partnerskap med näringslivet får större utrymme i det fortsatta arbetet. I motion 2002/03:U310 (mp) yrkande 3 framförs krav på att Sverige skall ta på sig en roll att få fram kriterier för och uppföljning av partnerskapen eftersom slutdokumentet från Johannesburg inte har några kriterier för vilket slags samarbete eller program som verkligen bidrar till hållbar utveckling. I motion 2002/03:U293 (v) yrkande 6 är motionärerna kritiska mot de partnerskap som diskuterades i Johannesburg eftersom det inte finns något regelverk för hur dessa skall bidra till målen i handlingsprogrammet samt att det inte finns några ordentliga strategier och mål i handlingsplanen att bygga partnerskapen

på. Partnerskapen kan dessutom bidra till att makt flyttas från stater till företag. Regeringen bör ta initiativ på detta område både internationellt och nationellt så att företag kan hållas ansvariga för eventuella brott var de än begås i världen.

I motion 2002/03:U310 (mp) yrkande 4 framförs krav på att den svenska regeringen skall agera för tvingande regelverk avseende hur företagen skall hållas ansvariga för sitt agerande i fattiga länder och i olika partnerskap, och om en rättsligt bindande konvention för företagens sociala ansvar inom FN.

Enligt motion 2002/03:U310 (c) yrkande 4 bör läroplanen/kursplanen innehålla en tydligare målformulering vad gäller kunskapen om en hållbar utveckling eftersom kunskap och medvetande om en hållbar utveckling lägger grunden för allt fortsatt arbete.

I motion 2002/03:U310 (mp) framförs krav på att Sverige och den svenska regeringen bör och kan spela en viktig roll genom att ta initiativ i olika sammanhang så att det sker en reell uppföljning av besluten från Johannesburg. Ett första steg på hemmaplan vore att riksdagen under våren 2003 anordnar en särskild debatt om resultaten från Johannesburgkonferensen, vad som hänt därefter och hur man kan gå vidare. Debatten bör ligga till grund för beslut om vilka internationella initiativ Sverige skall ta för att åstadkomma en god global uppföljning av Johannesburgkonferensen (yrkande 9). Vidare framgår att alla de frågeställningar som fortfarande inte nått en lösning vid FN-konferensen i Johannesburg fortsättningsvis bör prioriteras av den svenska regeringen och svenska myndigheter på alla nivåer, lokalt, regionalt, nationellt och i vårt internationella arbete för att nå en hållbar utveckling (yrkande 1).

Utskottets ställningstagande

För att nå en målet med en långsiktigt hållbar utveckling vill utskottet understryka vikten av att alla delar av samhället involveras i arbetet med att nå målet. Alla aktörer – konsumenter, producenter, beslutsfattare – har således ett gemensamt ansvar för genomförandet. Arbetet måste fortsätta på internationell, nationell och lokal nivå för att de planer och program som antagits skall kunna fullföljas. Som framhålls i genomförandeplanen är det mycket angeläget att både allmänhet och beslutsfattare har tillgång till kunskap och information för att kunna delta. I detta sammanhang vill utskottet peka på Århuskonventionen och dess genomförande i EG-rätten. Genomförandet innebär att allmänheten har rätt till information. Rätten till information enligt Århuskonventionen består av dels en "aktiv" del som gäller allmänhetens rätt att söka information hos offentliga myndigheter och en skyldighet för dessa myndigheter att tillhandahålla informationen på begäran, dels en "passiv" del som innebär en skyldighet för myndigheterna att samla in och sprida information utan att en uttrycklig begäran föreligger.

Utskottet konstaterar att Agenda 21-arbetet har varit ett viktigt led i att involvera olika samhällsgrupper i arbetet med hållbar utveckling. Det svenska

Agenda 21-arbetet är vid en internationell jämförelse på flera sätt unikt. Redan år 1993 slogs det fast att genomförandet av besluten vid FN:s konferens om miljö och utveckling genom Agenda 21 i första hand var en kommunal angelägenhet och att inga centrala direktiv om arbetet utformades. Det svenska arbetet med Agenda 21 och hållbar utveckling har sedan det påbörjades präglats av ett tydligt underifrånperspektiv. Agenda 21-arbetet har på olika sätt bidragit till att samverkan mellan olika sektorer har ökat. Detta gäller såväl inom kommunerna som samarbete med andra aktörer utanför den kommunala sfären. Samrådsgrupper och nätverk har bildats för att diskutera olika hållbarhetsfrågor. Skilda former av partnerskap har också ingåtts för att genomföra olika åtaganden. Under perioden 1994–96 beviljades 137 olika projekt medel. Ett åttiotal av dessa följdes upp av Naturvårdsverket, som i sin utvärdering bedömde att bidragen givit upphov till flera konkreta miljöförbättringar. En annan positiv faktor var att ett antal arbetstillfällen också hade tillskapats. Utskottet kan konstatera att intensiteten i Agenda 21-arbetet har minskat under senare år men vill ändå peka på de många positiva effekterna av detta arbete och framhålla vikten av att det fortsätter. Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat kommer under våren 2003 att presentera sina slutsatser av Agenda 21- och Habitatarbetet och kommer då också att lägga fram förslag om hur detta arbete kan vidareutvecklas.

En fråga som fick stort utrymme i Johannesburg var vilket ansvar som företagen kan ha och bör ta på sig när det gäller social och miljömässig utveckling i så kallade partnerskap mellan näringsliv och samhällsorgan. Vid världstoppmötet lanserades så kallade typ 2-initiativ. Dessa består av internationella partnerskapsinitiativ mellan tre eller fler olika parter – regeringar, näringsliv, internationella organisationer och frivilligorganisationer. Syftet är att mer konkret visa på praktisk handling för att uppnå de intentioner och rekommendationer som anges i den överenskomna genomförandeplanen (s.k. typ 1-initiativ).

Typ 2-initiativen skall ses som ett komplement till de överenskommelser som träffades. Initiativen är frivilliga till sin karaktär och skall inte ersätta andra statliga åtgärder. De skall ha en koppling till resultatet från mötet i Johannesburg eller Millenniedeklarationen, och integrera alla tre aspekterna i hållbarhetsbegreppet. Processen skall vara öppen och en återkoppling av resultat och erfarenheter skall ske. Typ 2-initiativen skall vara förankrade lokalt men samtidigt ha en internationell koppling. Genomförandeplanen innehåller många referenser till behovet av att inleda olika former av partnerskap mellan samhällsaktörer för att underlätta genomförandet av rekommendationerna inom planens olika sektorsområden. Utskottet ser positivt på arbetet med olika partnerskapsinitiativ och ser dessa som ett nödvändigt komplement till övriga beslutade åtgärder. Utskottet förordar dock att formerna och reglerna kring olika partnerskap blir föremål för fortsatta diskussioner med målsättningen att det internationella samfundet kan enas om vissa principer för hur typ 2-initiativen skall följas upp. Utskottet förutsätter att bl.a. inform-

ation om partnerskapens utveckling kommer att följas upp så att kunskap kan spridas om erfarenheter och uppnådda resultat.

En nyckel i arbetet med hållbar utveckling är kunskap och information. Forskning och utveckling spelar här en viktig roll. Det bedrivs i dag en omfattande forskning och utveckling vid de svenska universiteten och högskolorna som på olika sätt knyter an till hållbar utveckling. Det gäller såväl grundforskning som tillämpad forskning. För att öka kvaliteten och takten i omställningsarbetet mot en hållbar utveckling anser utskottet att det är viktigt med en ökad samverkan mellan forskare och praktiker i miljöarbetet på alla nivåer. Även det civila samhället och intresseorganisationer måste involveras i detta arbete. Forskningsresultaten måste göras tillgängliga på ett sådant sätt att de kan få genomslag på alla nivåer, eftersom ett brett deltagande är en förutsättning för att kunna nå målet med hållbar utveckling. Det är vidare angeläget att främja kontakterna mellan praktiker och forskare för att utveckla nya tekniker, kunskaper och att snabbare kunna pröva och använda dem i större skala. En annan viktig dimension är att forskarsamhället får en bättre bild av vilka problem och behov som forskningen kan behöva inriktas mot. Utskottet anser det viktigt att dessa frågor utvecklas i det kommande arbetet, som skall leda fram till den forskningspolitiska proposition som regeringen avser att lämna till riksdagen under år 2004.

En annan viktig aspekt av kunskap och information är att målet om hållbar utveckling integreras i utbildningen. Den 20 december 2002 beslöt FN:s generalförsamling att förklara åren 2005–2015 som ett årtionde för utbildning för hållbar utveckling. Utskottet välkomnar att regeringen i samband med detta har lyft fram utbildning för hållbar utveckling genom att bl.a. träffa en överenskommelse om ett handlingsprogram och mål för utbildning för hållbar utveckling i Östersjöregionen, Baltic 21 Education, liksom att inom ramen för Nordiska rådet arrangera en konferens om utbildning för hållbar utveckling som är planerad till den 12–13 juni i år i Karlskrona. Utskottet anser vidare att det är mycket angeläget att universitet och högskolor, inom ramen för det självständiga ansvar dessa har för att utveckla kurser och program, beaktar de möjligheter som finns att genom den högre utbildningen bidra till en hållbar utveckling. Utskottet kan vidare konstatera att frågan om utbildning för hållbar utveckling stärkts i och med världstoppmötet i Johannesburg. I samband med de diskussioner som hölls där bjöd regeringen in till ett internationellt seminarium om utbildning för hållbar utveckling. Utskottet vill understryka vikten av att detta seminarium genomförs.

Eftersom människors attityder och livsstil grundläggs i tidig ålder är det angeläget att redan i förskolan starta arbetet med att öka intresset och kunskaperna om hållbar utveckling. Lärandet bör sedan byggas på genom hela utbildningssystemet. Detta bör särskilt framgå i läroplanerna för de olika skolformerna. Eftersom frågor om hållbar utveckling inte kan föras till ett avgränsat område utan berör många kunskapsområden bör utbildning för hållbar utveckling förekomma i alla ämnen och som en integrerad del i utbildningssystemet.

Utskottet anser vidare att arbetet med hållbar utveckling är en dynamisk process som förutsätter ett kontinuerligt kunskapsinhämtande. Alla medborgare skall ha tillgång till ett brett spektrum av formell och informell utbildning för ett livslångt lärande för att främja hållbar utveckling. Utskottet ser därmed positivt på regeringens ambition att alla former och nivåer av utbildning i Sverige skall inkludera aspekten hållbar utveckling. Det är därvid av stor betydelse att utbildningen avser alla tre aspekter av hållbar utveckling. Detta förutsätter i sin tur en satsning på kompetensutveckling av lärare på alla nivåer. Utskottet vill också framhålla den betydelsefulla roll som folkbildningen spelar och ser mycket positivt på regeringens avsikter att genomföra återkommande s.k. folkrörelseforum för dialoger mellan regeringen och företrädare för folkrörelser, föreningar och andra medborgarsammanslutningar. Enligt utskottets mening är det viktigt att också riksdagen involveras i dessa dialoger.

Avslutningsvis konstaterar utskottet att den stora utmaningen när det gäller att nå hållbar utveckling ligger i genomförandet. En viktig aspekt av genomförandet är utvärdering och uppföljning med vars hjälp man kan få tillstånd bättre samordning av olika insatser och som kan medverka till att målkonflikter och suboptimeringar undviks till förmån för synergieffekter och långsiktiga resultat. Av skrivelsen framgår att regeringen avser att följa upp genomförandet av den nationella strategin för hållbar utveckling under hösten 2003. I samband därmed kommer slutsatserna och genomförandeplanen från toppmötet i Johannesburg att belysas särskilt. Dessutom kommer det av Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat nyligen framlagda slutbetänkandet att behandlas. Det är angeläget att den analys som regeringen gör i detta sammanhang tar sin utgångspunkt i resultaten från samtliga de stora internationella konferenser som hållits från och med toppmötet i Rio de Janeiro. I betänkandet En rättvisare värld utan fattigdom (SOU: 2001:96), som överlämnades i mars 2002 av den parlamentariska utredningen för en samlad svensk politik för global utveckling (Globkom), beskrivs nya förutsättningar och ambitioner i kampen mot fattigdom. Detta betänkande kommer att ligga till grund för en proposition som kommer att föreläggas riksdagen under år 2003. Som tidigare omnämnts har regeringen också aviserat att den som ett led i arbetet för att uppnå hållbara konsumtions- och produktionsmönster under våren 2003 kommer att presentera en proposition om ett giftfritt och resurssnålt samhälle. I tillägg härtill kommer den årliga uppföljningen av miljömålen. Utskottet förutsätter att regeringen i sitt arbete kommer att tillämpa den slutsats som drogs i Johannesburg att all utveckling skall vara hållbar i ekonomisk, social och miljömässig bemärkelse och i sitt kommande arbete redogör för på vilket sätt de föreslagna åtgärderna bidrar till genomförandet. Utskottet förutsätter vidare att regeringen i de kommande propositionerna återkommer med förslag till lösningar av de problem som utskottet behandlat i detta betänkande.

Med det anförda föreslår utskottet att motionerna 2002/03: MJ7 (c) yrkande 4, 2002/03: MJ9 (m) yrkande 13, 2002/03: MJ10 (kd) yrkande 1, 2002/03:

U293 (v) yrkande 6 och 2002/03:U310 (mp) yrkandena 1, 3, 4 och 9 lämnas utan vidare åtgärd.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Globalisering (punkt 1)

av Catharina Elmsäter-Svärd (m), Ewa Björling (m) och Lars Lindblad (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ9 yrkande 1 och avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkandena 2 och 9, 2002/03:MJ8 yrkande 6, 2002/03:MJ10 yrkandena 2 och 7, 2002/03:U293 yrkande 3, 2002/03:U294 yrkande 19, 2002/03:U298 yrkandena 11 och 12, 2002/03:U310 yrkandena 2, 11 och 15 samt 2002/03:MJ315 yrkande 17.

Ställningstagande

Alltsedan människan växlade från att vara jägare till jordbrukare har grödor och boskap förädlats. Grödorna ger större avkastning samtidigt som de blir mer motståndskraftiga mot oväder och insektsangrepp. Boskapen blir friskare och lämnar fölaktligen också ifrån sig bättre produkter. Den s.k. gröna revolutionen har handlat dels om en inre förfining av djur och växter, dels om ytterligare förbättringar genom medicinering, kemikalieanvändning och liknande.

Mot denna bakgrund får ensidig uppmuntran av ekologisk produktion starkt ifrågasättas, i synnerhet som denna uppmuntran skulle innebära att import av eko-produkter från u-länder främjas. Det finns vissa risker förenade med det ekologiska jordbruk i u-länder, som förordats av regeringen. Ett visst bruk av bekämpningsmedel är t.ex. ofta nödvändigt i denna biotop. Att främja import av eko-produkter från u-länder får dessutom imperialistiska drag. Europeiska unionen bör vare sig favorisera ekologiskt eller konventionellt jordbruk, utan överlåta dessa beslut på en fri marknad. Moderaterna anser att jordbruket måste bli mer konsumentorienterat och vill därför slå vakt om underifrånperspektivet. Att favorisera eko-produkter, oavsett om det sker av Europeiska unionen eller ensidigt av Sverige, är något som starkt bör avvisas. Ett främjande av import av eko-produkter blir ytterligare mer anmärkningsvärt med beaktande av EU:s allmänna jordbrukspolitik. Tullarna på jordbruksprodukter bör avskaffas, inte minst eftersom u-ländernas komparativa fördel är stor inom detta segment. Tullar och subventioner försvårar

u-ländernas utveckling. Särskilt upprörande är den s.k. tulleskaleringen som innebär att u-länder som förädlar sina produkter straffas ytterligare. Rättvisa villkor måste vara att få handla fritt i en globaliserad värld där stater varken subventionerar, främjar särintressen eller reser tullmurar. Sverige bör därför i WTO och EU verka för att tullar och subventioner avskaffas.

2. Globalisering (punkt 1)

av Sverker Thorén (fp) och Birgitta Ohlsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:U294 yrkande 19 och 2002/03:U293 yrkande 3, 2002/03:U298 yrkandena 11 och 12 samt 2002/03:U310 yrkandena 2, 11 och 15, 2002/03:U299 yrkande 17 samt avslår motionerna 2002/03:U294 yrkande 6, 2002/03:U294 yrkande 19 och 2002/03:U293 yrkande 3, 2002/03:U298 yrkandena 11 och 12 samt 2002/03:U310 yrkandena 2, 11 och 15.

Ställningstagande

I miljöpolitiken och i vårt eget miljömedvetande krävs mer solidaritet med människor i fattiga länder. De tidigt industrialiserade länderna har en tradition av att exploatera utvecklingsländernas resurser i form av människor, råvaror och miljö. Folkpartiet anser att vi måste eftersträva en miljöutveckling som gynnar hela världen. Bindande globala överenskommelser måste vidareutvecklas, liksom kunskaps- och tekniköverföring. I de fattiga delarna av världen äventyras människors överlevnad av brist på rent vatten och odlingsbar mark. Fattigdomen tvingar ofta fram en livsföring som allvarligt tär på naturresurser. Genom frihandel ökar möjligheterna att lösa många stora miljöproblem.

Genom frihandel ökar möjligheterna att lösa många stora miljöproblem. Frihandel leder till effektivare hushållning med resurser, skapar resurser och effektivare hushållning för att lösa olika typer av miljöproblem. Den innebär också att miljövänlig teknik sprids snabbare. Frihandel skapar möjligheter för utvecklingsländerna att bryta fattigdomen. Folkpartiet liberalerna anser också att EU omedelbart skall avskaffa sina tullar mot de fattigaste utvecklingsländerna. Frihandel skapar möjligheter för utvecklingsländerna att själva förädla sina naturtillgångar, vilket kan leda till minskade transportvolym. Klimatfrågan är vår tids största miljöfråga varför åtgärder måste vidtas för att kraftigt minska klimatpåverkande utsläpp. De flesta klimatforskare är överens om att jordens klimat håller på att förändras och att människans utsläpp av framför allt växthusgaser spelar en stor roll. Det är ofta de fattigaste ländernas befolkning som riskerar att drabbas hårdast av klimatförändringar. En global skatt på koldioxid skulle kunna leda till en kraftfull reduktion av användningen av fossila bränslen. En sådan måste dock samordnas med ambitionen

att införa en global handel med utsläppsrätter av koldioxid. Folkpartiet lägger stor vikt vid miljöfrämjande insatser.

Vi anser att arbetet för att öka frihandeln är en självklarhet om fattigdomen i världen skall minska och välfärden öka. För alla är frihandelns fördelar inte lika självklara. Ökad världshandel anses av vissa leda till t.ex. negativa miljöeffekter. Handel behöver dock inte vara skadligt för miljön. Det är när länder växer, när människor får det bättre som man kan börja göra något åt miljöproblemen, t.ex. genom renare metoder för uppvärmning och matlagning, bättre sanitära förhållanden osv. Människor som är dömda till fattigdom genom att vi stoppar deras handel blir inte heller några starka miljökampar.

Fattigdomen i världen kan mildras genom ekonomisk tillväxt, särskilt om den kombineras med åtgärder på den nationella nivån som förbättrar inkomst- och förmögenhetsfördelningen. En av de viktigaste förutsättningarna för en ökad tillväxt är en fri utrikeshandel. Frihandeln är således central i alla diskussioner om globalisering och utveckling, även om den ingalunda är den enda frågan. De senaste decenniernas utveckling visar att u-länder som öppnat sig för internationella kapital- och handelsrörelser fått en högre tillväxt och ett större välstånd jämfört med u-länder som tillämpat omfattande valuta-regleringar, kapitalrestriktioner och andra typer av protektionistiska åtgärder. För många u-länder är jordbruks- och textilprodukter den absolut viktigaste källan till inkomst. Det är framför allt inom dessa områden som u-länderna är konkurrenskraftiga gentemot i-världens producenter. Sverige måste driva på så att Europeiska unionen avskaffar kvoterna inom textilområdet och arbetar för att världens textil- och konfektionshandel blir fri. En avreglering av EU:s jordbruksmarknad måste snarast påbörjas. Några reformer som behöver genomföras är bl.a. att slopa skyddstullar, att ge exportörer från fattiga länder fritt marknadstillträde och att minska jordbrukssubventionerna med åtminstone 70 %.

3. Globalisering (punkt 1)

av Roger Karlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03: MJ7 yrkande 2 och avslår motionerna 2002/03: MJ7 yrkande 9, 2002/03: MJ8 yrkande 6, 2002/03: MJ9 yrkande 1, 2002/03: MJ10 yrkandena 2 och 7, 2002/03: U293 yrkande 3, 2002/03: U294 yrkande 19, 2002/03: U298 yrkandena 11 och 12, 2002/03: U310 yrkandena 2, 11 och 15 samt 2002/03: MJ315 yrkande 17.

Ställningstagande

Centerpartiet anser att det är viktigt att få med näringslivet i arbetet med hållbar utveckling. Företagare och entreprenörer är bra på nytänkande, och

detta skall vi dra nytta av. Ett miljöanpassat näringsliv är en viktig förutsättning för att ställa om Sverige till ett ekologiskt hållbart samhälle. Den miljödrivna utvecklingen inrymmer en enorm potential, både för miljön och den ekonomiska tillväxten. Vid toppmötet i Johannesburg var näringslivet en part som tilläts vara aktiv och delaktig. Skillnaden när det gäller näringslivets delaktighet var stor jämfört med toppmötet i Rio. Nu vilar ett tungt ansvar på den svenska regeringen att få en lika konstruktiv dialog med det svenska näringslivet. Centerpartiet vill rikta en uppmaning till regeringen att inse vikten av att göra näringslivet delaktigt i det fortsatta arbetet, inte minst de små och medelstora företagen. Projektet *Globalt ansvar* har inte varit ett lyckat försök att skapa dialog med svenska företag för en hållbar utveckling. Endast ett fåtal företag står bakom projektet. Betydligt fler svenska företag är anslutna till FN:s mer lyckade projekt *Global Compact*. Näringslivet är således på intet vis ointresserat av hållbar utveckling. Den aktuella projektformen har dock inte fungerat och haft en nonchalant och oengagerad hantering. För att stimulera näringslivet att arbeta förebyggande med miljöfrågor och sociala frågor är det också viktigt att de statliga företagen fungerar som föregångare. Det finns många exempel på när statligt ägda företag skulle behöva en tydligare etisk och miljömässig handlingslinje. Riksdagen bör därför uppdraga åt regeringen att utarbeta etiska och miljömässiga riktlinjer för de statliga företagen.

4. Globalisering (punkt 1)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:U310 yrkandena 2 och 11 samt avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkandena 2 och 9, 2002/03:MJ8 yrkande 6, 2002/03:MJ9 yrkande 1, 2002/03:MJ10 yrkandena 2 och 7, 2002/03:U293 yrkande 3, 2002/03:U294 yrkande 19, 2002/03:U298 yrkandena 11 och 12, 2002/03:U310 yrkande 15 samt 2002/03:MJ315 yrkande 17.

Ställningstagande

En av frågeställningarna som kvarstår efter Johannesburgkonferensen är relationen mellan FN:s konventioner om miljö och mänskliga rättigheter och internationella handelsavtal. Detta har varit en av de viktigaste frågorna också för folkrörelsearbetet inför och under förhandlingarna. Målet att FN:s avtal på t.ex. miljöområdet skall vara överordnade WTO-avtalet uppnåddes inte, även om vissa framsteg gjordes. Det finns nu formuleringar om att avtalen skall vara "ömsesidigt stödjande", men tolkningen av detta skall diskuteras inom ramen för den ena sidan, nämligen inom WTO:s arbetsprogram. Det finns

därmed en klar risk för att för stor vikt läggs vid handelsöverväganden på bekostnad av andra aspekter.

Vidare kan WTO, till skillnad från FN-systemet när det gäller miljöavtalen, använda sin rättsliga apparat för sanktioner mot länder och därför sätta kraft bakom sina slutsatser. Eftersom flera av de frågor som behandlades på Johannesburgkonferensen i praktiken kan komma att avgöras inom ramen för WTO är det viktigt att Sverige betonar andra än rena handelsperspektiv i sitt agerande inom organisationen. Sverige bör t.ex. verka för att WTO blir en mer öppen och demokratisk organisation samt att det skall införas sociala och miljömässiga klausuler i handelsavtalen.

Den typ av globalisering som Miljöpartiet de gröna vill medverka till sker underifrån, på demokratisk grund, utan en förenklad tillväxttro och med *rättvis* frihandel som ledstjärna.

5. Institutionellt ramverk (punkt 2)

av Sven Gunnar Persson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:U239 yrkande 3 och avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkandena 1 och 3, 2002/03:MJ10 yrkandena 9 och 25, 2002/03:MJ11 yrkande 1, 2002/03:U263 yrkande 10, 2002/03:U310 yrkandena 10, 13 och 16, 2002/03:U324 yrkande 9 och 2002/03:MJ428 yrkande 48.

Ställningstagande

Kristdemokraterna anser att det globala samarbetet i miljöfrågor lider av bristen på starka institutioner. Jämfört med världshandelsorganisationen WTO, som har en tvistlösningsmekanism och fungerande sanktionsmöjligheter, saknar världssamfundet tillräckliga möjligheter att genomdriva efterlevnaden av olika miljökonventioner. FN:s miljöorgan UNEP fyller en viktig funktion men är mycket begränsat när det gäller resurser, personal och befogenheter. Det har lett till att många i stället vänder blicken mot WTO som en mer kraftfull organisation. WTO kan dock knappast anses vara ett lämpligt forum för att hantera internationell miljöpolitik. Det globala ramverket på miljöområdet måste stärkas, även om de flesta hoten mot en hållbar utveckling till sist måste åtgärdas på nationell nivå. Kristdemokraterna anser att detta bör vara en prioriterad uppgift för Sverige i uppföljningsarbetet av Johannesburgstoppmötet.

I en rapport från WTO förra året föreslås att WTO:s samarbetsmodell, med lagbaserade rättigheter och skyldigheter, kan tjäna som modell för en ny global samarbetsarkitektur på miljöområdet. Det förslaget bör utredas ytterligare.

Även EU:s ministerråd har uttryckt stöd för en starkare global samarbetsarkitektur. Man har välkomnat den nya arbetsgrupp inom UNEP som skall se över det internationella miljösamarbetet, inklusive finansieringsmöjligheterna. En "Global Environment Organization", GEO, har föreslagits både från UNEP och från en arbetsgrupp inom FN som förbereder toppmötet "Finansiering för utveckling". Möjligheten att skapa en sådan global miljöorganisation bör snarast utredas. Den skulle ha som uppgift att övervaka och kontrollera konventionernas efterlevnad. Den bör också ha resurser att följa världsutvecklingen på miljöområdet genom samarbete med nationella myndigheter och oberoende organisationer. Kunskapen är fortfarande mycket begränsad på många områden, exempelvis om utvecklingen i världen på den biologiska mångfaldens område. En huvuduppgift bör vara att förmedla kunskaper om hur goda politiska styrmedel och handlingsprogram kan se ut, inte minst till de fattigaste länderna. Sverige och de andra EU-länderna har, trots allt, kommit relativt långt i arbetet med att konkretisera hållbarhetstänkandet till praktisk politik. Det gäller exempelvis integreringen av hållbar utveckling i samtliga politikområden, kemikaliestrategin, den integrerade produktpolitiken (IPP), det sjätte miljöhandlingsprogrammet, klimatförändringsstrategin och andra pågående åtgärder. Sådana framsteg måste kommuniceras till omvärlden, och i synnerhet bör relevant information och erfarenheter delas med u-länderna. Sådan kunskapsöverföring är en central förutsättning för att u-länderna skall kunna närma sig en hållbar utveckling. Lämpliga former för kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyte på det globala planet bör utvecklas. Detta skulle kunna göras inom ramen för en starkare global miljöorganisation, vilket också föreslås i en nyutkommen UNEP-rapport.

6. Institutionellt ramverk (punkt 2)

av Sverker Thorén (fp), Birgitta Ohlsson (fp) och Roger Karlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ428 yrkande 48 och avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkandena 1 och 3, 2002/03:MJ10 yrkandena 9 och 25, 2002/03:MJ11 yrkande 1, 2002/03:U239 yrkande 3, 2002/03:U263 yrkande 10, 2002/03:U310 yrkandena 10, 13 och 16 samt 2002/03:U324 yrkande 9.

Ställningstagande

Europa behöver en gemensam miljöpolitik. Miljöfrågorna kan inte längre i första hand ses som en nationell fråga. Global miljösamverkan kan enbart genomföras genom fast och bindande samarbete. Sverige bör agera som föredöme när det gäller höga miljökrav, teknologiskt och solidariskt nytänkande m.m. För att nå verkliga lösningar på de globala miljöhoten finns det ingen

viktigare förutsättning än att dramatiskt öka trycket och engagemanget i den internationella miljöpolitiken. Våra partier delar och driver uppfattningen att miljöproblem är gränsöverskridande och bör behandlas i EU. Vi anser därför att en gemensam europeisk miljöpolitik (Common Environmental Policy, CEP) bör utarbetas. Målet för en gemensam europeisk miljöpolitik bör vara tvådelat. För det första måste ambitionsnivån i EU:s inre miljöarbete höjas. Europeiska unionen bör gradvis ställas om till ett ekologiskt hållbart samhälle. Långtgående miljöskatter och lagstiftning blir möjliga genom att alla länderna går tillsammans och alltså inte kan locka till sig företag och jobb med lägre miljökrav – s.k. miljödumpning. Genom en fortgående utvidgning med fler länder, och genom ett massivt miljö- och utvecklingsbistånd till övriga länder i närområdet, kan miljösituationen i Europa radikalt förbättras. För det andra måste EU ta på sig rollen att vara miljöns stridbare förkämpe i det internationella samarbetet. Inom ramen för FN, VEU, IMF och Världsbanken skall EU vara starkt pådrivande för att skärpa och utvidga internationella miljökonventioner och bidra till att anpassa regelverk för handeln i en riktning som försvårar miljödumpning. I kraft av en ökad politisk samstämmighet i miljöfrågorna och en stor ekonomisk tyngd kan EU som enda globala aktör sätta press på USA. Den möjligheten bör i ökad utsträckning användas. EU:s globala miljöpolitik bör ha ett solidariskt utvecklingsperspektiv gentemot de fattigare länderna. Ett förstärkt bistånd med tydlig inriktning mot hållbar utveckling bör vara ett viktigt fundament.

7. Institutionellt ramverk (punkt 2)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 7. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ11 yrkande 1 och avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkandena 1 och 3, 2002/03:MJ10 yrkandena 9 och 25, 2002/03:U239 yrkande 3, 2002/03:U263 yrkande 10, 2002/03:U310 yrkandena 10, 13 och 16, 2002/03:U324 yrkande 9 och 2002/03:MJ428 yrkande 48.

Ställningstagande

Miljöpartiet de gröna delar inte uppfattningen att det ”måste finnas en ömsesidigt stödjande relation mellan WTO:s regelverk och de multilaterala konventionerna på miljöområdet och det sociala området”. Enligt vår mening är detta en alltför defensiv hållning eftersom den undviker den centrala frågan om vad som sker i händelse av konflikt. Miljöpartiet de gröna anser att det måste tydliggöras att multilaterala konventioner på såväl miljöområdet som det sociala området skall tas in i WTO:s regelverk och ges status som handelsundantag.

Vidare måste internationella miljööverenskommelser utvecklas och utvidgas. Ökad handel förstärker den ekonomiska utvecklingen, oavsett om den är hållbar eller inte. Om miljöregler är eftersatta på nationell nivå i vissa länder så att en ekonomisk utveckling ökar miljöbelastningen kan en ökad handel förstärka denna tendens. Man behöver se över de paragrafer i världshandelsorganisationens regelverk och andra handelsrättsliga överenskommelser som beskriver hur olika länder vid behov skall kunna skydda sina ekologiskt ansvarstagande industrier från s.k. dumpning. Att vissa länder skaffar sig kostnadsfördelar genom att inte ta ansvar för en hållbar utveckling utgör ett hållbarhetshinder. Detta bör i längden anses allvarligare än ett handelshinder. Att komma till rätta med miljödumpning är viktigt dels för den globala miljön, dels för de berörda länderna.

Miljöpartiet anser också att en internationell miljödomstol bör inrättas med just de motiveringar som utskottet redogör för i den inledande texten. Avslagsmotiveringen är långsökt och håller inte för ett närmare skärskådande.

8. Hållbarhetskommission (punkt 3)

av Sverker Thorén (fp), Sven Gunnar Persson (kd), Birgitta Ohlsson (fp), Roger Karlsson (c) och Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 8. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ8 yrkande 1.

Ställningstagande

Framtidens stora miljöutmaningar måste hanteras med nya strategier. En lärdom från FN-toppmötet i Johannesburg är att vi inte kan använda gamla tiders organisation, regelverk och styrmedel för att hantera den mycket genomgripande utveckling som krävs. Det gäller också i hög grad Sverige. Vi tror inte att det går att klara 2000-talets utmaningar med en struktur som utvecklats under efterkrigstiden och präglats av 1970- och 1980-talens frågeställningar. Det är tydligt att politiken inte har lyckats finna former för samverkan mellan olika sfärer i samhället, något som är helt nödvändigt om vi skall få till stånd en samlad utvecklingskraft. Vi anser därför att initiativ bör tas till en djupgående analys av vilka organisatoriska, lagstiftningsmässiga, ekonomiska samt forsknings- och utbildningsmässiga förändringar som behövs för att samhället bättre skall kunna arbeta för en hållbar utveckling. Särskilt bör denna analys beakta behoven av tvärdisciplinärt arbete över olika områdes- eller sektorsgränser. Vi föreslår därför att en hållbarhetskommission tillsätts med uppgift att se över vilka effektiviseringar och moderniseringar av samhällets regelverk, styrmedel och upplysningsverksamhet som behöver göras, inte minst för att undvika att samhället motverkar goda initiativ från individer och företag. Kommissionens uppgift skall likaså vara att i samråd

med näringsliv och opinionsbildande organisationer finna former för hur man skall integrera strävandena mot en hållbar utveckling och hur man bäst organiserar samhällets behov av utbildningsinsatser inom detta område. Kommissionen bör ha ekonomiska resurser för att initiera utredningar och riktad forskning inom sitt område.

9. Förändrade konsumtions- och produktionsmönster (punkt 4)

av Catharina Elmsäter-Svärd (m), Ewa Björling (m) och Lars Lindblad (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 9. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ9 yrkande 6 samt avslår motionerna 2002/03:MJ8 yrkande 2, 2002/03:MJ10 yrkandena 12–15, 2002/03:MJ11 yrkande 2, 2002/03:K432 yrkande 17 samt 2002/03:U293 yrkande 1.

Ställningstagande

Den tidigare ofta omtalade klyftan mellan i- och u-länder är på väg att ersättas av en ny klyfta mellan u-länder som växer ikapp i-världen och u-länder som stagnerar och blir allt fattigare. Vissa länder som fått omfattande bistånd under flera decennier har ändå inte lyckats minska fattigdomen. Enligt Moderaternas uppfattning måste Sverige i biståndssamarbetet fokusera på erfarenheter från länder som har lyckats med en snabb fattigdomsminskning. En målmedveten förändring av politiken kan, även för tidigare kraftigt vanstyrda ekonomier, få till stånd en positiv utveckling från fattigdom mot tillväxt. Påståendet att de minst utvecklade länderna marginaliseras alltmer i den globala ekonomin är felaktigt. Fattiga länder har tack vare den globala ekonomin en möjlighet att rekordsnabbt öka välståndet. De minst utvecklade länderna marginaliseras däremot alltmer i slutna ekonomier, där endast protektionism och självförsörjning tillåts. Samma grundläggande invändning kan riktas mot s.k. etisk märkning, vilken påstås ligga i linje med arbetet med den nationella strategin för hållbar utveckling. En risk med den etiska märkningen är att produktionen inte utsätts för viktig global konkurrens. Konkurrens har t.ex. lett till att amerikanska arbetsgivare betalar åtta gånger högre lön än genomsnittet i de fattigaste u-länderna.

10. Förändrade konsumtions- och produktionsmönster (punkt 4)

av Sverker Thorén (fp) och Birgitta Ohlsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 10. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:MJ8 yrkande 2 och 2002/03:K432 yrkande 17 samt avslår motionerna 2002/03:MJ9 yrkande 6, 2002/03:MJ10 yrkandena 12–15, 2002/03:MJ11 yrkande 2 samt 2002/03:U293 yrkande 1.

Ställningstagande

För att uppnå en hållbar konsumtion, i Johannesburgsdokumentets mening, är kunniga och välinformerade konsumenter en nyckelfaktor. Genom information om de sociala och miljömässiga följderna av olika konsumtionsval kan individen göra upplysta val utifrån sina personliga prioriteringar. Det grundläggande kravet är dock att konsumenten inte vilseleds beträffande produktens eller tjänstens innehåll och funktioner. Vi liberaler vill verka för säkrare och sundare livsmedel. Inom EU bör målet vara att utforma en gemensam europeisk livsmedelspolitik, som gör det möjligt för människor att känna trygghet med vad de äter – oavsett var de befinner sig inom EU. Kravet på korrekt information är absolut, och målet måste vara att all mat skall vara ofarlig. Inom EU är det därför nödvändigt att bl.a. utveckla ett system för kontroll av märkningen. Ett sådant system borde givetvis vara globalt, men det vi har makt över och huvudsakligt ansvar för är den europeiska marknaden. Den i Johannesburg antagna definitionen av begreppet hållbar utveckling omfattar ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet. Folkpartiet ser i och för sig att en utvidgning av begreppet hållbar utveckling kan tillföra konsumenten mera makt, men vill samtidigt varna för att det kan vara svårt att kombinera flera kriterier i en och samma märkningsform. Det finns därför även i framtiden behov av att särskilja de olika hållbarhetsmålen från varandra. Stor försiktighet bör också iaktas med att sätta likhetstecken mellan etisk och social märkning av de modeller som förekommer på den svenska marknaden och ekonomisk och social hållbarhet enligt Johannesburgsdokumentets definition.

11. Förändrade konsumtions- och produktionsmönster (punkt 4)

av Sven Gunnar Persson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 11. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ10 yrkande 15 samt avslår motionerna 2002/03:MJ8 yrkande 2, 2002/03:MJ9 yrkande 6, 2002/03:MJ10 yrkandena 12–14, 2002/03:MJ11 yrkande 2, 2002/03:K432 yrkande 17 och 2002/03:U293 yrkande 1.

Ställningstagande

Arbetet med miljömärkning av trädgårdsredskap, arbetsmaskiner, motorer och andra miljöpåverkande utrustningar och produkter måste intensifieras. Kristdemokraterna menar att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med förslag till hur ekonomiska styrmedel kan användas i syfte att öka andelen miljömärkta arbetsmaskiner m.m. En lösning skulle t.ex. kunna vara en momssänkning av miljömärkta gräsklippare och andra arbetsmaskiner samt av utombordsmotorer. Visar det sig att en frivillig övergång till miljövänligare motorer inte går snabbt nog bör ett förbud mot motorer som inte klarar uppsatta kriterier för emissioner övervägas. De ekonomiska styrmedlen och de miljöpolitiska åtgärderna måste också ses över utifrån ett fördelnings- och glesbygdsperspektiv. Tydliga mål måste sättas som samverkar med skatteregler och andra styrmedel.

12. Förändrade konsumtions- och produktionsmönster (punkt 4)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 12. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ11 yrkande 2 samt avslår motionerna 2002/03:MJ8 yrkande 2, 2002/03:MJ9 yrkande 6, 2002/03:MJ10 yrkandena 12–15, 2002/03:K432 yrkande 17 och 2002/03:U293 yrkande 1.

Ställningstagande

Miljöpartiet de gröna anser att det är oerhört väsentligt att vara tydlig med vad som ingår i begreppet hållbar utveckling. Inom Finans- och Näringsdepartementen har försök gjorts att precisera begreppet. Även om, enligt vår mening, departementen har en ohållbar definition av hållbar utveckling har den ändå den förtjänsten att den är tydlig och kan antas få konsekvenser för den förda politiken. Definitionen går att diskutera, kritisera, försvara, ansluta sig till eller ta avstånd från. Tyvärr kan man inte säga detsamma om regeringens föreliggande skrivelse. Det går inte att utläsa om skrivelsen ansluter sig till Finans- och Näringsdepartementens syn eller ej, eller ens om departementens syn är förenlig med skrivelsen eller ej. Med denna oklarhet får det antas att Finans- och Näringsdepartementen kommer att utgå från att skrivelsens syn på hållbar utveckling är förenlig med deras definition, med medföljande negativa konsekvenser för den förda politiken. Miljöpartiet de gröna anser att begreppet hållbar utveckling måste ges en tydligare innebörd. Det behövs därför tydliga, mätbara, övergripande och långsiktiga mål för att skapa hållbara produktions- och konsumtionsmönster. Det hittills mest långtgående försöket att formulera sådana mål har gjorts av miljöorganisationen Friends of the Earth Europe (i Sverige Miljöförbundet Jordens Vänner) i termer av "rätt-

vist miljöutrymme". Ett villkor för ett uthålligt samhälle enligt detta synsätt är ett samhälle vars resursförbrukning håller sig inom landets rättvisa andel av miljöutrymmet. Vi anser att regeringen bör ge i uppdrag åt Naturvårdsverket och Statistiska centralbyrån att i samråd med andra formulera mål för Sverige i sådana termer. Myndigheterna bör också ges i uppdrag att fortsätta utvecklandet av indikatorer för att kunna fortlöpande mäta användningen av miljöutrymmet i olika avseenden.

13. Förbud mot HA-oljor (punkt 5)

av Sven Gunnar Persson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 13. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ10 yrkande 10.

Ställningstagande

När integrering skall ske av sociala, ekonomiska och miljömässiga hänsynstaganden måste regeringen säkerställa att giftiga ämnen och kemikalier fasas ut ur kretsloppen. I ett personbilsdäck ingår cirka en liter cancerframkallande, mjukgörande HA-oljor (högaromatiska oljor). HA-oljor är en restprodukt från raffinering och innehåller polyaromatiska kolväten, som är ett av de mest angelägna ämnena att få bort i utsläpp till vatten. På grund av den miljöskada HA-oljor utgör bör ett förbud mot att sälja däck som innehåller HA-oljor införas i Sverige. Kristdemokraterna kräver att regeringen skyndsamt återkommer till riksdagen med ett sådant förslag.

14. Privatbilism (punkt 6)

av Catharina Elmsäter-Svärd (m), Ewa Björling (m) och Lars Lindblad (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 14. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ9 yrkande 9.

Ställningstagande

Välstånd utgör inget hot mot miljön. Tvärtom är det i välstånd som vi har råd att finna metoder för ett lägre tärande på naturresurser. Under FN:s konferens om den mänskliga miljön i Stockholm 1972 uttrycktes det oro för att olja och andra råvaror höll på att uttömmas. Den annalkande katastrofen sades hänga samman med tron på den ständiga tillväxten. Bekymrade tankar fördes också fram om vad som skulle hända med världens kopparreserver, när alla kineser fick råd att skaffa sig telefon. Vad alla sådana statiska resonemang bortser i

från är tillväxtens förmåga att utnyttja ändliga råvaror alltmer resurssnålt. De gigantiska kopparkablarna har ersatts av fiberoptik. Det finns därför inget som hindrar att många, många fler människor på vår jord underlättar sina liv genom att äga en bil. Vill man komma åt problematiken kring koldioxidutsläpp tar skrivelsen upp en bättre lösning: Stimulera användning av befintlig effektiv energiteknik och främja introduktionen av ny. Vi avfärdar därför en tydlig politisk styrning som leder till minskade behov av privatbilism.

15. Fattigdomsbekämpning (punkt 7)

av Catharina Elmsäter-Svärd (m), Ewa Björling (m) och Lars Lindblad (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 15. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ9 yrkandena 5 och 8 samt avslår motionerna 2002/03:MJ8 yrkande 7, 2002/03:MJ9 yrkande 4, 2002/03:MJ10 yrkandena 3–6 och 17, 2002/03:U239 yrkande 2, 2002/03:U310 yrkandena 12 och 14 samt 2002/03:U313 yrkandena 3 och 4.

Ställningstagande

Den tidigare ofta omtalade klyftan mellan i- och u-länder är på väg att ersättas av en ny klyfta mellan u-länder som växer ikapp i-världen och u-länder som stagnerar och blir allt fattigare. Vissa länder som fått omfattande bistånd under flera decennier har ändå inte lyckats minska fattigdomen. Det är därför inte riktigt att ställa upp utbetalningsmål för biståndet. Det är fattigdomsminskningen som måste vara målet. I detta arbete är det av yttersta vikt att det utvecklas ett bättre samarbete med frivilligorganisationer, som t.ex. Röda Korset. Sverige måste vidare visa större beredvillighet till skuldavskrivningar. Skuldavskrivningar måste vara kopplade till stränga krav, eftersom avskrivningarna annars riskerar att motverka sitt syfte. Vi menar att Sverige skall ta initiativ till en total skuldavskrivning år 2004 för högt skuldsatta låginkomstländer (s.k. HIPC), varav huvuddelen finns i Afrika söder om Sahara. Fyra krav bör ställas i detta sammanhang: ingen ny upplåning, ingen korruption och inget vanstyre, ingen användning i krig samt att det måste komma fattiga människor till godo.

16. Fattigdomsbekämpning (punkt 7)

av Sverker Thorén (fp) och Birgitta Ohlsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 16. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ8 yrkande 7 och

avslår motionerna 2002/03:MJ9 yrkandena 4, 5 och 8, 2002/03:MJ10 yrkandena 3–6 och 17, 2002/03:U239 yrkande 2, 2002/03:U310 yrkandena 12 och 14 samt 2002/03:U313 yrkandena 3 och 4.

Ställningstagande

Folkpartiet är det parti som tydligast och tidigast velat föra in jämställdhetsmål och kvinnofrågor i biståndspolitik. Jämställdhetsfrågorna skall utgöra en integrerad del i svensk politik för global utveckling. Trots att jämställdhetsmålet för svenskt utvecklingssamarbete nu har funnits sedan mitten av 1990-talet har det inte sällan varit svårt att visa upp resultat som fått praktiska återverkningar i större skala. Sverige har förvisso medverkat till att flytta fram kvinnans position i ett flertal utvecklingsländer, men också framdeles måste nya grepp tas samtidigt som jämställdhetsarbetet utvecklas och prioriteras i ett internationellt perspektiv. Sverige har både den kunskap och de erfarenheter som krävs för att vara med och leda detta arbete i de fattigaste länderna. Folkpartiet anser att man i planeringen av alla biståndsinsatser aktivt bör arbeta med att föra in ett jämställdhetsperspektiv, så att projekt och program kommer kvinnor och män till del i lika hög grad samt utjämnar existerande skevheter och orättvisor. I vissa fall är det berättigat att satsa på riktade insatser, såväl för kvinnor som för män.

17. Fattigdomsbekämpning (punkt 7)

av Sven Gunnar Persson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 17. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ10 yrkandena 5 och 6 samt avslår motionerna 2002/03:MJ8 yrkande 7, 2002/03:MJ9 yrkandena 4, 5 och 8, 2002/03:MJ10 yrkandena 3, 4 och 17, 2002/03:U239 yrkande 2, 2002/03:U310 yrkandena 12 och 14 samt 2002/03:U313 yrkandena 3 och 4.

Ställningstagande

Internationell solidaritet kan inte enbart bygga på att den rika delen av världen delar med sig av sitt överflöd av resurser. De fattiga länderna är mest hjälpta av stöd i former som möjliggör för dem att själva skapa och upprätthålla en god situation för utveckling och fattigdomsbekämpning. Detta inte är möjligt att uppnå så länge inte varje enskild individs mänskliga fri- och rättigheter främjas, skyddas och institutionaliseras. Inom biståndspolitik är mänskliga rättigheter såväl ett mål som ett medel. Ekonomisk och social utveckling är en förutsättning för att kunna åtnjuta de mänskliga rättigheterna fullt ut. Samtidigt är mänskliga rättigheter normalt sett en förutsättning för tillväxt och utveckling. Kristdemokraterna anser därför att det är en absolut nödvändighet

för utvecklingssamarbetet att hela biståndet genomsyras av mänskliga rättigheter, samt att specifika MR-projekt prioriteras. På så sätt främjas människovärdet och möjligheterna att höja levnadsnivån för de fattigaste.

Europeiska unionen har ett särskilt ansvar för att verka för en minskning av den globala fattigdomen. Kristdemokraterna är därför kritiska mot Sveriges agerande i Europeiska unionen, där regeringen inte tillräckligt har drivit på EU när det gäller att förbättra biståndet och göra det mer effektivt.

18. Fattigdomsbekämpning (punkt 7)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 18. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:U310 yrkande 14 och avslår motionerna 2002/03:MJ8 yrkande 7, 2002/03:MJ9 yrkandena 4, 5 och 8, 2002/03:MJ10 yrkandena 3–6 och 17, 2002/03:U239 yrkande 2, 2002/03:U310 yrkande 12 samt 2002/03:U313 yrkandena 3 och 4.

Ställningstagande

Vid millennieskiftet samlades världens ledare i FN:s generalförsamling för att sätta upp nya och ambitiösa målsättningar för att bekämpa fattigdomen i världen. I millenniedeklarationen erkände de ett ”kollektivt ansvar för att principerna om människors värdighet, jämlikhet och jämställdhet upprätthålls på det globala planet”. De lovade att göra sitt ”yttersta för att befria våra medmänniskor – män, kvinnor och barn – från den extrema fattigdomens elände och förnedring”.

I millenniedeklarationen finns också en uppsättning mål för att förverkliga ambitionerna. De handlar bl.a. om att utradera extrem fattigdom och hunger, att alla barn skall gå i skolan år 2015, att främja jämställdhet mellan könen och öka kvinnors delaktighet, att förbättra mödrahälsan, att bekämpa hiv/aids, malaria och andra folksjukdomar, att trygga en hållbar miljö samt att utveckla ett globalt partnerskap för utvecklingssamarbete.

Millenniemaletsättningar är förpliktande för både länder och alla internationella organisationer. Miljöpartiet de gröna anser att de fattiga ländernas skulder är ett strukturellt hinder för att kunna förverkliga millenniemaletsättningar. Nödvändiga medel som behövs för att bekämpa fattigdom och sjukdomar går i stället till att betala av på ibland illegitima skulder.

Mot bakgrund av detta anser vi att de fattiga länder som har höga och ohanterliga skuldbördor behöver snabbare och effektivare skuldavskrivningar. För att detta skall bli möjligt bör Sverige verka för att HIPC-initiativet reformeras så att nivån på skuldåttnader kopplas till länders möjligheter att uppnå FN:s millenniemaletsättningar.

HIPC-initiativet introducerades 1996 för att skriva av de allra fattigaste ländernas skulder. I september 2002 hade endast 6 av de 38 mest skuldtungda länderna nått slutpunkten och fått skuldlättnader till den av Världsbanken och Internationella valutafonden definierade ”hållbara nivån”. Det betyder att skulderna skrivs av till en ”hållbar” nivå, som i de flesta fall definieras som att den totala skuldbördan inte överstiger 150 % av de prognostiserade årliga exportinkomsterna.

Definitionen av vad som är en ”hållbar” skuldnivå tar inte heller hänsyn till den rådande situationen i varje land och i vilken mån det behövs resurser för att nå de internationella utvecklingsmålen. Det handlar t.ex. om hur många som lever i fattigdom, hur många barn som går i skolan och hur många som har tillgång till hälsovård. HIPC-initiativet har inte skapat en stabil skuldsituation för de fattigaste länderna, vilket numera erkänns av Världsbanken. Bland annat därför diskuteras s.k. *topping up*-åtgärder, som handlar om att ge extra stöd just vid den s.k. slutpunkten av HIPC-processen.

Definitionen av ”hållbar skuldnivå” är således problematisk. Såväl Världsbanken som Internationella valutafonden konstaterade i samband med sina årsmöten i september 2002 att ett flertal av HIPC-länderna, framför allt på grund av optimistiska beräkningar av kommande exportintäkter, inte kommer att ha uppnått en ”hållbar skuldbörda” efter att de har nått utlovade skuldlättnader. Det här innebär att länderna riskerar att fastna i ännu en destruktiv skuldspiral med fortsatt omfattande behov av skuldlättnader.

Miljöpartiet de gröna anser att den ekonomiskt fyrkantiga och socialt likgiltiga definitionen av ”hållbar skuld” inte beaktar de enskilda ländernas behov och förutsättningar. Vi anser att HIPC-initiativet inte räcker. En förutsättning för att nå de internationella utvecklingsmålen, som de fastställs i FN:s millenniedeklaration, är att 100 % av HIPC-ländernas skulder skrivs av.

19. Skuldavskrivningar och demokratiska respektive ekonomiska reformer (punkt 8)

av Sverker Thorén (fp), Sven Gunnar Persson (kd), Birgitta Ohlsson (fp) och Roger Karlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 19. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03: MJ7 yrkande 8, 2002/03: MJ8 yrkande 5 och 2002/03: MJ10 yrkande 8.

Ställningstagande

Världens fattiga länder tyngs av skuldbördor till både länder och organisationer. För många utvecklingsländer utgör skuldbördan ett enormt problem som kraftigt begränsar och ibland omöjliggör deras möjligheter att utvecklas. Skuldbördan är ett hinder för dessa länders möjlighet till hållbar utveckling.

Skuldavskrivningar spelar därför en central roll i frigörandet av resurser i utländerna, vilka skall riktas till att uppnå en hållbar utveckling. Skuldavskrivningarna är ett första viktigt steg i arbetet för att nå det gemensamma målet om att halvera fattigdomen till 2015.

Skuldfrågan måste prioriteras högre av de utvecklade länderna. De rika länderna måste i högre grad efterskänka de fattiga ländernas skulder. Sverige borde vara ett föredöme i det internationella samfundet och leda det globala arbetet för skuldavskrivningar.

Skuldavskrivningar skall kombineras med demokratiska och ekonomiska reformer och kamp mot korruptionen. Det är inte acceptabelt att skulder avskrivs för icke demokratiska länder som är ovilliga att genomföra demokratiska och ekonomiska reformer. Sådana skuldavskrivningar gynnar enbart en elit och korruptionen i utvecklingsländerna. Utan reformer kommer länderna aldrig att kunna ta sig ur den skuldfälla de hamnat i. Vad ovan anförts om att villkora skuldavskrivningar av tredje världens skulder med demokratiska och ekonomiska reformer samt kamp mot korruption bör ges regeringen till känna.

20. Vatten som mänsklig rättighet (punkt 11)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 20. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:U306 yrkande 1.

Ställningstagande

Rent vatten, vårt viktigaste livsmedel, är en bristvara på många håll i världen. Trovärdiga uppgifter gör gällande att ungefär 1,4 miljarder människor i världen saknar tillgång till rent vatten och att minst 12 miljoner människor årligen dör till följd av sjukdomar som har samband med vatten. Beräkningar visar att år 2025 kommer ca 3 miljarder människor i världen att bo i områden med dålig tillgång till vatten. Befolkningstillväxten kommer att vara störst i städerna där tillgången till vatten kan begränsa möjligheten till utveckling.

Orsakerna till att de användbara vattenresurserna minskar dramatiskt är bl.a. ineffektiv användning, utsläpp av orenat avloppsvatten, fördyrande privatiseringar och ökat befolkningstryck. Bland de allvarliga effekter som följer av ökande vattenbrist finns konflikter om knappa vattenresurser. På många håll i världen betraktas vattenfrågan redan i dag som en del av säkerhetspolitiken, och med en alltför rask takt i WTO-arbetet med avregleringar av tjänstemarknaden inom ramen för GATS finns starka farhågor att tillgången till billigt vatten kan hotas.

Världens regeringar enades i samband med FN:s millennietoppmöte i september 2000 om målet att till år 2015 halvera andelen människor utan tillgång till *rent vatten*.

I FN:s allmänna förklaring om de *mänskliga rättigheterna* från 1948 står det i artikel 1 att "envar har rätt till liv". Vatten är en av de viktigaste överlevnadsfaktorerna för varje människa på jorden. Eftersom vatten är en förutsättning för liv skall tillgång till vatten betraktas som en grundläggande mänsklig rättighet. Tillgång till vatten får inte betraktas som vilken handelsvara som helst.

Av just dessa skäl behöver vattnet som mänsklighetens förnämsta livsmedel det starkaste tänkbara legala skyddet, tvärtemot antydningarna i majoritetens text.

21. Effektivare vattenanvändning (punkt 12)

av Sven Gunnar Persson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 21. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03: MJ10 yrkande 19.

Ställningstagande

Bristen på färskvatten är akut i ett växande antal regioner. Målet att halvera antalet människor som inte har tillgång till tjänligt dricksvatten till 2015 måste ske främst genom en långt effektivare användning av vattnet. För att målen skall nås krävs t.ex. att vattenåtgången i konstbevattning minskar med minst 30 %. Kristdemokraterna anser att regeringen måste vara pådrivande för att bidra till att målen uppnås.

22. Energi (punkt 13)

av Catharina Elmsäter-Svärd (m), Ewa Björling (m) och Lars Lindblad (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 22. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03: MJ9 yrkande 10 och 2002/03: U322 yrkande 23 samt avslår motionerna 2002/03: MJ7 yrkandena 5 och 6, 2002/03: MJ8 yrkandena 3 och 4, 2002/03: MJ10 yrkandena 11, 20 och 21, 2002/03: MJ11 yrkande 4, 2002/03: U239 yrkande 5, 2002/03: U284 yrkande 18, 2002/03: U288 yrkandena 1–3, 2002/03: U310 yrkande 7, 2002/03: U313 yrkande 10, 2002/03: U326 yrkande 11, 2002/03: MJ315 yrkande 2, 2002/03: MJ418 yrkande 1 och 2002/03: MJ428 yrkande 7.

Ställningstagande

Fattigdomsbekämpning framstår som en av de viktigaste insatserna som kan göras för miljön. Två miljarder människor i u-världen saknar el, och det går inte att avskaffa fattigdom utan att varje hushåll har tillgång till el. Men fattiga länder kan inte bygga upp sin elförsörjning på kärnkraft, vattenkraft eller andra avancerade kraftsystem. I stället är de främst hänvisade till fossila bränslen. Halterna av växthusgaser ökar i atmosfären med klimatförändringar som följd. Detta beror huvudsakligen just på användningen av fossila bränslen. Det är därför direkt ansvarslöst av Sverige och många andra i-länder att öka sina egna behov av fossila bränslen. De tekniskt och ekonomiskt avancerade länderna bör i första hand utnyttja tekniskt avancerade kraftsystem. I rådande läge borde det därför vara rimligt att i-världen hårdare fokuserade på kärnkraft och andra alternativa energikällor som kräver tekniskt avancerade lösningar. Vill man komma åt problematiken kring koldioxidutsläppen tar regeringen i skrivelsen upp en bra lösning: Stimulera användning av befintlig effektiv energiteknik och främja introduktionen av ny. Vi tolkar förslaget som ett efterlängt erkännande av kärnkraften och framför allt en vidare utveckling av olika energislag där även olika former av kärnteknik ingår. Regeringens ambition att satsa på vetenskap och forskning som syftar till att minska utsläppen av växthusgaser tolkar vi som en vilja att häva den s.k. tankeförbudslagen kring kärnteknikutveckling.

23. Energi (punkt 13)

av Sverker Thorén (fp) och Birgitta Ohlsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 23. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:MJ8 yrkandena 3 och 4 samt 2002/03:MJ315 yrkande 2 och avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkandena 5 och 6, 2002/03:MJ9 yrkande 10, 2002/03:MJ10 yrkandena 11, 20 och 21, 2002/03:MJ11 yrkande 4, 2002/03:U239 yrkande 5, 2002/03:U284 yrkande 18, 2002/03:U288 yrkandena 1–3, 2002/03:U310 yrkande 7, 2002/03:U313 yrkande 10, 2002/03:U322 yrkande 23, 2002/03:U326 yrkande 11, 2002/03:MJ418 yrkande 1 och 2002/03:MJ428 yrkande 7.

Ställningstagande

Globala klimatförändringar som orsakas av människan är ett av vår tids största miljöhot. Under sommaren 2002 kämpade tusentals människor på den europeiska kontinenten för att rädda sina hus undan de skyfall som hotade att dränka deras hem medan vi i Sverige hade en rekordvarm sommar med temperaturer långt över det normala för våra breddgrader. De flesta klimatforskare är överens om att jordens klimat håller på att förändras och att männi-

skans utsläpp av framför allt växthusgaser spelar en stor roll. Det är ofta de fattigaste ländernas befolkning som riskerar att drabbas hårdast av sådana förändringar. Klimatsystemet är trögt, och vi har troligen därför endast sett en del av de klimatförändringar som kommer att ske till följd av de utsläpp som hittills har gjorts. Den överenskommelse världssamfundet enades om i Kyoto 1997 innebar endast en liten reduktion av ökningen av koldioxidutsläpp jämfört med om inga åtgärder vidtagits. Oavsett om Kyotoprotokollets mål kommer att nås eller inte behöver förhandlingar om tillåtna utsläpp efter 2010 påbörjas. Sannolikt kommer utsläppen att behöva minskas i betydligt högre grad. Kraftfullare åtgärder mot de klimatpåverkande utsläppen måste därför göras internationellt. Ett första steg är att införa en europeisk miniminivå för koldioxidavgiften. Folkpartiet stöder också de förslag som finns om handel med utsläppsrätter, men en europeisk koldioxidavgift och en handel med utsläppsrätter kommer inte att vara nog för att klara utmaningen. Frågan om en koldioxidavgift bör därför drivas vidare på global nivå, efter det att den införts i EU. En global avgift på koldioxid skulle kunna leda till en kraftfull reducering av användningen av fossila bränslen.

24. Energi (punkt 13)

av Sven Gunnar Persson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 24. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:U284 yrkandena 11, 20 och 21 samt 2002/03:U284 yrkande 18 och avslår motionerna 2002/03:U284 yrkandena 5 och 6, 2002/03:U284 yrkandena 3 och 4, 2002/03:U284 yrkande 10, 2002/03:U284 yrkande 4, 2002/03:U284 yrkande 5, 2002/03:U284 yrkandena 1–3, 2002/03:U284 yrkande 7, 2002/03:U284 yrkande 10, 2002/03:U284 yrkande 23, 2002/03:U284 yrkande 11, 2002/03:U284 yrkande 2, 2002/03:U284 yrkande 1 och 2002/03:U284 yrkande 7.

Ställningstagande

Det finns i dag ett stort och ökande behov av energi i utvecklingsländerna, vilket kommer att kräva enorma investeringar i infrastruktur och tjänster för energiförsörjning. Tillgången till energi är ett viktigt instrument för utveckling. Därför behövs det sunda och samordnade strategier för energiförsörjningen. Framför allt är det viktigt att investeringarna är ekologiskt hållbara och energieffektiva och att energin görs tillgänglig för alla, även dem som bor på landsbygden. Användandet av förnybara källor är också en viktig utgångspunkt för en hållbar utveckling och för minskade koldioxidutsläpp. För detta behövs också stora investeringar från i-världen. Samarbete krävs mellan en rad olika aktörer, såväl av biståndsdonatorer och -mottagare som av privata

företag i både i-världen och utvecklingsländerna. Vi menar att man bör miljöanpassa exportkreditnämndernas verksamhet. En stor del av energisatsningarna görs i dag med stöd av exportkreditnämnder, och dessa måste ge långt större prioritet åt energieffektivitet och förnybar energi. Inför förhandlingarna i Johannesburg hade EU satt upp som mål att fatta beslut om att öka andelen förnybar energi med 15 % till 2015. Toppmötet misslyckades dock att enas om detta mål. Eftersom målet är så pass avgörande för utsläppen av förorenande ämnen är det viktigt att Sverige internationellt, enskilt och via EU, försöker få till stånd större satsningar på förnybar energi. Nationellt måste Sverige överge förslaget med kvotbaserat elcertifikatsystem och i stället satsa på ett fastprissystem och på så sätt ge förnybara energikällor bättre förutsättningar till effektiv tillväxt. Det är dessutom av yttersta vikt att reglerna som styr anslaget för det nationella klimatinvesteringsprogrammet är fokuserade på åtgärder som direkt går att hänföra till minskade utsläpp av växthusgaser. Kristdemokraterna anser att programmet är av stor vikt för att minska utsläppen av växthusgaser och öka energibesparingen och anser därför att stödet till detta anslag dessutom måste öka.

25. Energi (punkt 13)

av Roger Karlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 25. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:MJ7 yrkande 5 och 2002/03:MJ428 yrkande 7 samt avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkande 6, 2002/03:MJ8 yrkandena 3 och 4, 2002/03:MJ9 yrkande 10, 2002/03:MJ10 yrkandena 11, 20 och 21, 2002/03:MJ11 yrkande 4, 2002/03:U239 yrkande 5, 2002/03:U284 yrkande 18, 2002/03:U288 yrkandena 1–3, 2002/03:U310 yrkande 7, 2002/03:U313 yrkande 10, 2002/03:U322 yrkande 23, 2002/03:U326 yrkande 11, 2002/03:MJ315 yrkande 2 och 2002/03:MJ418 yrkande 1.

Ställningstagande

Det var ett stort misslyckande att länderna inte kom överens om en tidsplan för införande av alternativ energi vid toppmötet i Johannesburg, i synnerhet mot bakgrund av att energianvändning i alla dess former är den absolut största miljöfrågan. Alltför stora delar av energiframställningen sker antingen genom förbränning av fossila bränslen eller kommer från uran. Förbränning av fossila bränslen ökar riskerna för en skadlig växthuseffekt, och energiutvinning från uran innebär stora risker för miljö och hälsa samt en avfallsförvaring vars konsekvenser vi fortfarande inte har svar på. Uran i sig är dessutom en ändlig resurs som inte hör hemma i en plan för en uthållig utveckling.

Den långsiktiga och ansvarsfulla energipolitik som nu har inletts är ett viktigt steg för att vi skall uppnå målen i den nationella genomförandeplanen för utställig utveckling. Mot denna bakgrund bör Sverige fortsätta där toppmötet i Johannesburg misslyckades och fortsätta att driva arbetet för en global tidsplan för införande av alternativ energi.

För att uppnå målet att till år 2050 minska utsläppen av växthusgaser till 4,5 ton koldioxidekvivalenter per år och invånare måste kortsiktiga åtgärder kombineras med långsiktiga strategier. För att målet skall nås med en fortsatt hög tillväxt och standard för befolkningen i Sverige och andra länder, är det nödvändigt att en långsiktig forskningsstrategi för minskning av utsläpp av växthusgaser kommer till stånd. Sverige bör såväl inom EU som i andra internationella organ arbeta för att sammanhållna forskningsstrategier och ökade resurser kommer till stånd inom klimatområdet.

26. Energi (punkt 13)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 26. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:U288 yrkandena 2 och 3 samt 2002/03:U310 yrkande 7 och avslår motionerna 2002/03: MJ7 yrkandena 5 och 6, 2002/03: MJ8 yrkandena 3 och 4, 2002/03: MJ9 yrkande 10, 2002/03: MJ10 yrkandena 11, 20 och 21, 2002/03: MJ11 yrkande 4, 2002/03: U239 yrkande 5, 2002/03: U284 yrkande 18, 2002/03: U288 yrkande 1, 2002/03: U313 yrkande 10, 2002/03: U322 yrkande 23, 2002/03: U326 yrkande 11, 2002/03: MJ315 yrkande 2, 2002/03: MJ418 yrkande 1 och 2002/03: MJ428 yrkande 7.

Ställningstagande

Tyvärr kunde inte toppmötet i Johannesburg enas om det blygsamma förslaget att öka nuvarande andel förnybar energi från 13,9 % till 15 % fram till 2010 utan antog endast rekommendationer om att skyndsamt öka andelen förnybar energi. Orsaken till misslyckandet var att oljeländer från både väst och syd motarbetade förslaget. Grunden i USA:s och de oljeproducerande ländernas samarbetsorganisation OPEC:s förhandlingspositioner var att till varje pris motsätta sig nya eller bindande mål och avtal. Som en följd av misslyckandet har ett initiativ nu tagits för en "koalition av de villiga", där man samlar de länder som frivilligt accepterar mål, tidtabell och ökning av de förnybara energikällorna som går längre än den överenskomna texten.

Miljöpartiet anser att den svenska regeringen bör vara pådrivande i detta arbete för att få en ökning av de förnybara energikällorna. En annan viktig faktor för en ökad andel förnybar energi är finansieringen. Världsbanken säger sig vilja satsa på förnybar energi, men gör tvärtom. Informationen om

bankens energiutlåning ur klimatperspektiv är bristfällig, och den har inte uppskattat utsläppen av växthusgaser från ett flertal av sina projekt. Sedan 1992 uppskattas banken ha satsat närmare 16 miljarder dollar på fossilenergi-projekt, och endast 1 miljard dollar på förnybar energi och hushållning. Miljöpartiet anser att informationen till riksdagen om Världsbankens utlåning bör förbättras. Regeringen bör varje år rapportera till riksdagen vilken andel av bankens energiutlåning som har gått till hushållning och förnybar energi, och vilken andel som gått till fossilenergiprojekt. Regeringen bör också årligen informera riksdagen om de fossilenergiprojekt som Världsbanken har beviljat men där Sverige haft en avvikande uppfattning från majoriteten i bankens styrelse.

27. Hälsa (punkt 14)

av Catharina Elmsäter-Svärd (m), Ewa Björling (m) och Lars Lindblad (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 27. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03: MJ9 yrkande 7 och avslår motionerna 2002/03: MJ7 yrkande 7, 2002/03: MJ10 yrkandena 18 och 22, 2002/03: MJ11 yrkande 5 och 2002/03: U310 yrkande 8.

Ställningstagande

En god hälsa är en förutsättning för att människor skall kunna bekämpa sin egen fattigdom. Därför välkomnar vi att regeringen stöder Europeiska kommissionens arbete med att öka tillgången på mediciner. Det krävs emellertid fler ansträngningar. Vi förordar att Sverige även stöder vaccnutveckling i preventivt syfte samt att Sverige ökar sitt åtagande avseende hivprevention i tredje land. Vi vill också understryka Sveriges delansvar för att öka tillgängligheten till redan existerande vacciner. Detta bör ges regeringen till känna.

28. Hälsa (punkt 14)

av Sven Gunnar Persson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 28. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03: MJ10 yrkandena 18 och 22 samt avslår motionerna 2002/03: MJ7 yrkande 7, 2002/03: MJ9 yrkande 7, 2002/03: MJ11 yrkande 5 och 2002/03: U310 yrkande 8.

Ställningstagande

När det gäller hälsa finns det två områden som Kristdemokraterna särskilt vill lyfta fram. Det ena är narkotika och det andra är de tre allvarligaste överförbara sjukdomar som plågar vår värld i dag, nämligen hiv/aids, tuberkulos (tbc) och malaria.

När det gäller narkotika har situationen i landet försämrats genom att utbudet ökat samtidigt som insatserna mot narkotika minskat. Dessutom har kompetens, kontinuitet och samordning gått förlorad. Det förekommer brister inte minst inom den vård och behandling som erbjuds missbrukare. De stödjande miljöerna bland barn och unga har också förändrats. Regeringens narkotikapolitiska handlingsplan saknar tillräckliga åtgärder. Det behövs ett åtgärdspaket som innefattar utökade resurser och befogenheter till polis- och tullmyndigheter. Vidare måste missbrukarvården förbättras och få mer resurser. Att upptäcka och inse att ens barn eller tonåring tar droger är svårt. Föräldrar och familjer som på något sätt har erfarenhet av en anhörig med missbruksproblem vittnar om hur svårt det är att tyda signalerna och även att få hjälp och stöd. På det här området finns det således mycket övrigt att önska. Kristdemokraterna anser att vård och omsorg måste ges en särställning i samhället och därmed tillförsäkras tillräckliga resurser. Det är också nödvändigt att göra en översyn av hur kommuner och landsting samverkar kring vården och rehabiliteringen av personer som missbrukar alkohol och/eller narkotika. Det är även viktigt att se över stödet till individer som genomgått en lyckad drogrehabilitering. För att kunna klara av en drogfri vardag krävs ett större personligt stöd än som i dag ges.

När det gäller det andra området, hiv/aids, tuberkulos (tbc) och malaria, så drabbar dessa sjukdomar fattiga i oproportionerlig grad. I slutet av år 2002 uppskattas antalet hivinfekterade till omkring 40 miljoner runtom i världen. Vid sidan om de negativa konsekvenserna för dödligheten, sjuklighetstalen och medellivslängden är skadeverkningarna för den samhälleliga och ekonomiska utvecklingen både långtgående och ödeläggande. På det individuella planet drivs människor allt djupare in i misär när familjerna förlorar sina försörjare, utkomstmöjligheterna försvagas, produktiva tillgångar säljs och besparingarna går åt till kostnaderna för hälsovård och för begravingar. Dessutom riskerar dessa sjukdomars negativa inverkan på samhället att rubba stabiliteten i hela samhällen. Risker ökar för konflikter. Kampen mot hiv/aids, tuberkulos och malaria kräver stora resurser. Kristdemokraterna har inom EU gått i täten för att öka resursanslagen för sjukdomsbekämpning. Dessvärre har anslagen inte motsvarat behoven. Sverige skall inom EU fortsättningsvis arbeta för att tillgången skall öka på mediciner för bekämpning av hiv/aids, tuberkulos (tbc) och malaria.

29. Biologisk mångfald (punkt 16)

av Catharina Elmsäter-Svärd (m), Ewa Björling (m) och Lars Lindblad (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 29. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ9 yrkandena 11 och 12 och avslår motion 2002/03:MJ10 yrkande 24.

Ställningstagande

En orsak till skogsskövling i u-länder är att fattiga människor röjer i närområdet för att få ved. Ved motsvarar visserligen endast omkring 1 % av världens energiförbrukning, men i u-länderna rör det sig om 25 % och i Afrika över 50 %. Ytterligare orsaker till skövling är dåligt eller obefintligt definierade ägarförhållanden. Det som alla äger, äger ingen och där äganderätten har satts ur spel finns det ingen som värnar om skogen. Vi vänder oss därför emot regeringens förslag att avsätta ytterligare 900 000 hektar skog från skogsproduktion. Förutom att det innebär ett samhällsekonomiskt avbräck av stora dimensioner, är det ett uttryck för bristande tilltro för skogsägarnas förmåga att bruka skogen med omsorg. Skogsskövling är ett lokalt problem som i grunden bottnar i fattigdom. Globalt har skogsarealen de senaste 33 åren inte fallit med mer än 0,44 %, och i Sverige är det inte ovanligt att arealen stiger från ett år till ett annat. Vad gäller den biologiska mångfalden föreslår vi i stället inrättandet av en fond. Medel ur denna fond skall användas för bevarande av värdefulla miljöer.

30. Kunskap och information om hållbar utveckling (punkt 17)

av Catharina Elmsäter-Svärd (m), Ewa Björling (m) och Lars Lindblad (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 30. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:MJ9 yrkande 13 och avslår motionerna 2002/03:MJ7 yrkande 4, 2002/03:MJ10 yrkande 1, 2002/03:U293 yrkande 6 och 2002/03:U310 yrkandena 1, 3, 4 och 9.

Ställningstagande

Det behövs en fortsatt, stimulerande debatt med många oberoende aktörer kring begrepp som hållbar utveckling. En sådan debatt förutsätter emellertid att aktörerna är just oberoende. Att göra Världsnaturfonden och Naturskyddsföreningen ekonomiskt beroende av regeringen försvårar deras kritiska granskning av staten och den opinionsbildning som de ägnar sig åt. Det är även olämpligt att staten genom Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (LSU) behandlar unga människor som ett kollektiv. Vår egen ungdomsorganisation har av den anledningen lämnat LSU, eftersom de kollektivistiska tongångarna strider mot den moderata ideologin. Dessa kollektivistiska ton-

gångar går även att finna i regeringens skrivelsen av vilken det bl.a. framgår att regeringen gav stöd till ungdomsrörelser i syfte att låta dem ge uttryck för sina idéer och sin kritik inför toppmötet i Johannesburg. Detta är ett ensidigt och styvmoderligt sätt att nalkas unga människor. Ungdomar har ingen samlad kritik om alla delar, lika lite som andra människor.

31. Kunskap och information om hållbar utveckling (punkt 17)

av Sven Gunnar Persson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 31. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03: MJ10 yrkande 1 och avslår motionerna 2002/03: MJ7 yrkande 4, 2002/03: MJ9 yrkande 13, 2002/03: U293 yrkande 6 och 2002/03: U310 yrkandena 1, 3, 4 och 9.

Ställningstagande

Regeringen konstaterar i sin skrivelse att resultaten av Johannesburgsmötet inte är tillräckliga för att lösa problemen när det gäller att bevara naturresurser, hejda global miljöförstörelse och utrota fattigdom. Folkrorelserna som deltog vid mötet var också kritiska bl.a. mot att de mellanstatliga överenskommelserna inte var mer långtgående. Kristdemokraterna instämmer i denna kritik och menar att frivilliga organisationer måste få en tydligare och starkare ställning i arbetet inför, under och efter denna typ av toppmöten. Partnerskap med näringslivet är också ett mycket viktigt redskap som måste få större utrymme i det fortsatta arbetet. Detta bör ges regeringen till känna.

32. Kunskap och information om hållbar utveckling (punkt 17)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 32. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03: U310 yrkandena 1, 3, 4 och 9 samt avslår motionerna 2002/03: MJ7 yrkande 4, 2002/03: MJ9 yrkande 13, 2002/03: MJ10 yrkande 1 och 2002/03: U293 yrkande 6.

Ställningstagande

Den viktigaste FN-konferensen hittills på miljöområdet var Riokonferensen år 1992. Ett centralt underlag till konferensen, Brundtlandkommissionens rapport "Vår gemensamma framtid" från år 1986, pekade på att de växande globala miljöhoten var ett resultat av både fattigdom i de fattiga länderna och överkonsumtion i de industrialiserade länderna. Konferensen tog fram ett antal nyckeldokument, som Agenda 21 med dess ambitiösa visioner om änd-

ringar i både rika och fattiga länder. Det förespeglades överföringar av resurser till fattiga länder. Men samtidigt lades många obekväma frågor åt sidan. Världsbankens strukturanpassningsprogram som ledde till förödande sociala konsekvenser ifrågasattes inte. Detsamma gällde skuldskrisen och världens finansiella system, trots att de bidrog till en gigantisk kapitalflykt från de fattiga länderna. Inte heller problematiserades de multinationella storföretagens roll.

Inför Johannesburgskonferensen var ambitionen att i olika avseenden flytta fram positionerna från Rio, t.ex. genom att fastställa konkreta mål och tidtabeller för att genomföra de ambitioner som antagits av FN. Ju närmare konferensen man kom, desto tydligare blev det att kampen skulle handla om att värna de resultat som redan uppnåtts i Rio. En förskjutning skedde där förhållanden i fattiga länder lyftes fram, medan behovet av förändringar i rika länder tonades ner. De överenskomna dokumenten saknar både konkreta målsättningar och tidtabeller utom inom några få områden.

Visionerna är således borta. I Sverige avspeglas detta i t.ex. försvagningen av Agenda 21-arbetet i många kommuner och de fortsatta problemen med att på allvar integrera miljöhänsyn i centrala politikområden på riksnivå och inom EU.

Det som presenterades som den stora nyheten var ”partnerskap”. Tanken är att företag och regeringar tillsammans med andra aktörer skall förbinda sig att finansiera och genomföra utvecklingsprogram runt om i världen. Det finns dock inte fastslaget några kriterier för vilket slags samarbete eller program som verkligen bidrar till hållbar utveckling, och det finns inga krav på uppföljning eller utvärdering av programmen.

Miljöpartiet de gröna anser att Sverige skall ta initiativ för att få fram kriterier för att bedöma hur partnerskapen kan bidra till en hållbar utveckling och utforma system för uppföljning av partnerskapen.

De multinationella företagens styrka och makt i utvecklingssammanhang föranledde många fristående organisationer att driva frågan om *Corporate Accountability*, dvs. att det skall finnas tvingande regelverk för hur företagen skall hållas ansvariga för exempelvis miljökonsekvenser och sociala konsekvenser av sitt agerande i fattiga länder och i olika partnerskap. Den överenskomna texten innebär ett steg framåt, men den är tvetydig. Miljöpartiet de gröna anser att den svenska regeringen skall driva frågan om en rättsligt bindande konvention för företagens sociala ansvar vidare inom FN.

Sedan resultaten från Johannesburgskonferensen analyserats bör beslut fattas om vilka andra frågor Sverige bör prioritera i det internationella arbetet för att åstadkomma en god global uppföljning av Johannesburgskonferensen. Miljöpartiet de gröna har i olika sammanhang pekat på några frågor som är centrala. Det gäller t.ex. att FN:s konventioner om miljö och mänskliga rättigheter rättsligen skall överställas internationella handelsavtal, att Sverige bör ta initiativet till en global diskussion om rättvist miljöutrymme, faktor 10 och gröna nyckeltal, att Sverige bör arbeta för en allmän avskrivning av utvecklingsländernas offentliga skulder till staten, Internationella valutafonden

och Världsbanken samt en rättssäker instans för att lösa internationella miljötvister, som omnämns i andra reservationer.

Miljöpartiet de gröna anser att alla de frågeställningar som fortfarande inte nått en lösning i Johannesburg fortsättningsvis måste prioriteras av den svenska regeringen och svenska myndigheter på alla nivåer, lokalt, regionalt, nationellt samt i det internationella arbetet, för att nå en hållbar utveckling. Vi anser att uppföljningen av besluten från konferensen i Johannesburg är synnerligen betydelsefulla. Sverige och den svenska regeringen bör och kan spela en viktig roll genom att ta initiativ i olika sammanhang så att detta verkligen sker.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden.

1. Johannesburg – FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling

av Sven Gunnar Persson (kd).

Inledning

Efter FN:s miljökonferens i Rio 1992 var förhoppningarna stora om vad världstoppmötet i Johannesburg skulle kunna åstadkomma. Det var i Johannesburg som ambitionerna från Rio skulle omsättas i konkret handling. Vissa framsteg gjordes vad gäller energi- och vattenfrågor, men Kristdemokraterna anser att de radikala, djärva greppen för att gå till botten med en rad svåra miljö- och utvecklingsproblem saknas. Nu har Sverige och EU en viktig uppgift att fortsätta arbetet för att få till stånd fler konkreta mål och åtgärder för hållbar utveckling.

Begreppet ”hållbar utveckling” definieras ofta som ”en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov”. Genom att betona generationsperspektivet återspeglar denna definition mycket väl en av de principer som är grundläggande för Kristdemokraternas förhållningssätt till miljön, det vi kallar förvaltarens principen. Med detta menas att människan är förvaltare av – och inte herre över – bland annat naturen och miljön. Det ger oss människor ett speciellt ansvar. Vi ska agera med en långsiktig helhetssyn med respekt för både vår samtida omgivning och kommande generationer.

Förvaltarens princip gäller både de egna personliga resurserna och de materiella värdena: miljö- och naturresurser. Vi ska agera på ett sådant sätt att vi med stolthet kan överlämna frukterna av vårt arbete. Det förutsätter att vi förvaltar och inte på ett ansvarslost sätt förbrukar ändliga resurser och naturvärden. Det förutsätter också att agerandet grundas på försiktighetsprincipen. Med detta menas att om misstanke finns om hot mot eller oåterkallelig skada på miljön, måste extra försiktighet tillämpas. Avsaknad av vetenskapliga bevis får inte användas som ursäkt för att skjuta upp åtgärder för att förhindra miljöförstöring.

Det behövs övergripande ramar och förutsättningar som möjliggör och uppmuntrar en långsiktigt hållbar livsstil. Miljöhänsyn behöver genomsyra alla politikområden. Hållbar utveckling förutsätter att ekologi, ekonomi och sociala hänsyn integreras. Olika styrmedel, såväl informativa och regulativa som ekonomiska, kompletterar varandra och kan användas var för sig eller tillsammans, beroende på verksamhetsområde. Lagstiftning med förbud och gränsvärden, en ekologiskt färgad skattepolitik, miljöledningssystem, miljövänlig upphandling samt utbildning till konsumentmakt är exempel på strate-

giska instrument som måste användas. Substitutionsprincipen, som innebär att mindre farliga ämnen så långt möjligt skall ersätta farliga, är också ett viktigt verktyg.

En marknadsekonomi utifrån ett förvaltarskapsperspektiv ger möjligheter att driva utvecklingen så att den blir ekologiskt hållbar. För att kunna möta en del av de utmaningar som kraven på en hållbar utveckling innebär krävs också ett mångfacetterat bistånd som kan skapa balans mellan utveckling och hänsynstagande, och som kan bidra till konfliktförebyggande och främja social utveckling och mänskliga rättigheter. Det går inte att överskatta vikten av att väva samman biståndspolitikens olika beståndsdelar till en handlingskraftig enhet. Det går inte att separera diskussionen om ekonomisk utveckling och debatten om hållbar utveckling. Diskussioner om frihandels positiva effekter måste balanseras mot, exempelvis, insikten om att tillgängliga resurser inte är oändliga. Vi måste också uppmärksamma och angripa ett antal mycket omfattande problem som hämmar en positiv utveckling. Ett sådant problem är att dagens energisystem leder till svåra hälsoeffekter, förstörelse av skog och mark och ett förändrat klimat. Den akuta och växande färskvattenkrisen i ett antal regioner är ett annat problem. Den omfattande spridningen av hiv/aids ett tredje.

Kristdemokraterna anser att ökad internationell handel och investeringar leder till ekonomisk och social utveckling i fattiga länder. Vi ser samtidigt ett problem i att den livsstil som nu sprids från den rika världen inte är långsiktigt hållbar. Redan Riokonferensen 1991 slog fast att västvärldens konsumtionsvanor leder till katastrofala effekter för miljö och klimat. Lösningen på problemet är dels en effektivisering av i-ländernas egen energi- och resurshantering, dels att i-länderna bistår u-länderna med teknisk hjälp att hoppa över smutsiga utvecklingssteg.

De fattiga ländernas utveckling måste alltså genomsyras av mycket intelligentare energi- och materialanvändning. Om inte kommer miljökonsekvenserna lokalt, regionalt men också globalt att bli katastrofala. Redan i dag finns den nödvändiga tekniken. Om man satsade på alternativ energiteknik – som till exempel solceller och vätgas – skulle miljövinster vara mycket stora. Detsamma gäller reningsteknik. Dessa tekniker och andra typer av teknik måste överföras till fattiga länder genom samarbete mellan länder. Problemet är att vi för närvarande saknar mekanismer för ett sådant samarbete samt att vi i vår egen region inte ger tillräcklig stimulans åt miljöanpassad teknik. Kristdemokraterna menar att det svenska internationella biståndet i högre grad skall inriktas på miljövänliga alternativ för en ökad hållbar tillväxt i utvecklingsländerna.

EU:s roll och ansvar

EU:s roll och betydelse för hållbar utveckling går inte att överskatta. Kristdemokraterna anser att EU måste visa en mer öppen attityd mot sin omvärld. EU:s flyktingpolitik måste bli mer human. Det utrikespolitiska ansvarstagandet måste bli starkare och mer gemensamt. Detta gäller såväl rivandet av

handelsmurarna som ansvaret för att implementera hållbara utvecklingsstrukturer m.m. inom EU:s gränser, men också utanför dessa gränser.

Vi menar vidare att EU måste driva på för ett starkare globalt samarbete kring hållbarhetsfrågorna. Detta är ett moraliskt ansvar för EU och den rika delen av världen, vars konsumtionssystem orsakat många av problemen.

Inför Johannesburgstoppmötet pekade EU-kommissionen på fyra övergripande områden som måste prioriteras: skydd av de naturresurser som ligger till grund för ekonomisk utveckling, inte minst dricksvatten, energi och jord. Målet måste vara att bryta sambandet mellan ekonomisk tillväxt och ökad miljöbelastning.

Integration av miljöaspekter och bekämpning av fattigdomen, dvs. kopplingarna mellan fattigdom och miljöförstöring måste förstås bättre.

Främjande av en hållbar globalisering, dvs. se till att den internationella handeln entydigt främjar hållbar utveckling och inte går på tvärs mot ambitionerna på t.ex. miljöområdet.

Främjande av god förvaltningssed och större engagemang, vilket bl.a. handlar om att förstärka institutioner på både internationell och nationell nivå.

Med dessa prioriteringar som grund måste EU och Sverige ta initiativ till ett förstärkt internationellt samarbete på miljöområdet som också tar hänsyn till de fattiga ländernas villkor och akuta problem. Europa har i dag möjlighet att inta en global ledarroll, inte minst på miljöområdet, i ett läge där USA tyvärr ofta intar en skeptisk attityd till internationella avtal, t.ex. Kyotoprotokollet.

Livscykelanalyser

För att skapa resurssnåla kretslopp och bygga upp en effektiv avfallshantering är det viktigt att de ekonomiska styrmedlen är väl utformade. Det måste säkerställas att dessa understöder tanken med hur vi vill att avfallet skall hanteras i första hand (den s.k. avfallshierarkin). För att få fram ett gott beslutsunderlag måste större resurser avsättas till livscykelanalyser som innebär totala beräkningar av utsläpp under produkters/avfalls hela livscykel så att dessa hanteras på bästa sätt. Kristdemokraterna anser att hänsyn också måste tas till avfallets beskaffenhet och eventuella transporters längd, så att avvägning mot miljönyttan kan ske i enskilda fall och hänsyn tas till lokala faktorer.

Som tidigare nämnts är viktigt att så tidigt som möjligt få ut giftiga ämnen ur kretsloppen t.ex. genom att förbjuda bromerade flamskyddsmedel, HA-oljor, PFOS etc.

Utveckling av miljöteknik

När det gäller utveckling av miljöteknik har regeringen lagt förslag om att skapa ett nationellt centrum för främjande av innovation, kommersialisering och export av miljöteknik. Utveckling och export av miljöteknik är angeläget men vi vill också peka på vikten av att detta centrum får en understödande och samordnande roll som inte kväver de initiativ och det innovationsarbete

som finns på universitet/högskolor och i privat sektor. Dessa bör i stället få möjlighet till stöd och bidrag t.ex. genom gemensamma projekt.

Regeringen har också angett att man vill etablera en längre tids samarbete med Kina för utbyte av policy, teknik och kunnande. I detta samarbete måste också kraven på förbättringar av mänskliga rättigheter i Kina ges ökat utrymme.

Sårbara och utsatta människor samt barns psykosociala hälsa

Det finns flera områden där särskilda insatser till stöd för utsatta och sårbara människor är nödvändiga för att en hållbar social utveckling skall kunna förverkligas. När det gäller organiserad människosmuggling, barnens situation och narkotikapolitiken menar Kristdemokraterna att ytterligare insatser behöver göras.

Den organiserade människosmugglingen har under de senaste åren krävt många liv. Utsatta människor som flyr från svåra omständigheter är beredda att satsa allt de äger för att ta sig till något annat land även om ovissheten om utgången är stor. I allt detta mänskliga lidande finns det de som lever på att organisera denna flykt. Den flyktingpolitik som förs inom EU har delvis bidragit till denna mörka utveckling. Kristdemokraterna anser att det är mycket viktigt att det skapas minimikriterier för asylprövning och invandringspolitik inom EU. Vi tror att man på bästa sätt kan uppnå en human flyktingpolitik genom att samarbeta. Samtidigt måste dessa minimikriterier läggas på en högre nivå än vad som hittills diskuterats. Minimikriterierna kan heller aldrig accepteras om de inte tillåter en mer generös nationell hållning. Denna gemensamma asyl- och flyktingpolitik skall leda till att medlemsländerna tar ett solidariskt ansvar för flyktingströmmar och att varje flykting får en rätts-säker och human prövning av sina asylskäl, oavsett land. Detta är vår utgångspunkt. Däremot innebär det inte att EU:s medlemsländer skall skapa en ogenomtränglig mur och därmed urholka asylrätten. Det skärpta visumkravet, transportörsansvaret, Dublinkonventionen m.m. har dessvärre lett till en allmän osäkerhet om vart vi är på väg. Vi får på intet sätt, genom vår gemensamma asyl- och flyktingpolitik, skapa en marknad för dem som smugglar människor.

Särskild uppmärksamhet måste ges till den människosmuggling som har till syfte att exploatera kvinnor och barn sexuellt. Ytterligare resurser och samverkan nationellt och internationellt krävs för att komma till rätta med denna människoförnedrande hantering.

Under de senaste åren har det kommit många signaler om att svenska barn mår allt sämre. För ansvarstagande politiker går det inte att blunda för dessa tendenser. När regeringen i den nämnda skrivelsen (skr. 2001/02:166) anger den framtida inriktningen av barnpolitiken finns det knappast något som tyder på att den tagit signalerna om barns psykiska ohälsa på allvar. I Sverige tas ca 70 000 barn och ungdomar om hand av den öppna barn- och ungdomspsykiatrin. Under år 2001 ökade köerna med 40 % och väntetiderna kan ibland vara upp till två år.

I den socialdemokratiska barnpolitiken finns familjen knappast med över huvud taget. Dess roll intas där av andra aktörer i samhället. Detta är en del av problemet när det gäller den tilltagande psykiska ohälsan hos barn. Frågan är vem skall bestämma – föräldrarna eller regeringen. När regeringen redogör för vad den gjort för att uppfylla barnkonventionen är det symptomatiskt att man pekar på maxtaxan inom förskoleverksamheten som ett exempel. Nu krävs en kraftsamling för att ta fram tillräckliga resurser i syfte att ge utsatta barn och ungdomar det stöd och den hjälp som de behöver. Inte minst gäller detta resurser till de barn- och ungdomspsykiatriska mottagningarna. Mer tid för barnen är viktigare än allt annat.

Narkotikasituationen i landet har försämrats genom ett ökat utbud samtidigt som insatserna minskat, och kompetens, kontinuitet och samordning gått förlorade. Det förekommer brister inte minst inom den vård och behandling som erbjuds missbrukare. De stödjande miljöerna bland barn och unga har också förändrats.

Regeringens narkotikapolitiska handlingsplan (prop. 2001/02:91) saknade tillräckliga åtgärder för att minska utbudet av narkotika och hjälpa människor ur ett missbruk. Det behövs ett åtgärds paket som innefattar utökade resurser och befogenheter till polis- och tullmyndigheter. Vidare måste missbruksvården förbättras och få mer resurser. Det är inte möjligt att upprätthålla trovärdigheten i målformuleringar om ett drogfritt samhälle, om det inte omsätts i insatser. I dag har vi ett alltför stort avstånd mellan narkotikapolitikens högt ställda målsättning och verkligheten.

Att upptäcka och inse att ens barn eller tonåring tar droger är svårt. Föräldrar och familjer som på något sätt har erfarenhet av en anhörig med missbruksproblem vittnar om hur svårt det är att tyda signalerna och även att få hjälp och stöd. På det här området finns det således mycket övrigt att önska.

Kristdemokraterna anser att vård och omsorg måste ges en särställning i samhället och därmed tillförsäkras tillräckliga resurser. Därför måste de resurser som tillförs landsting och kommuner främst användas till att säkerställa en god vård och omsorg för svårt och långvarigt sjuka. Den satsning som regeringen gjort i den senaste budgetpropositionen är inte tillräcklig för att garantera en god vård och omsorg.

Det är nödvändigt att göra en översyn av hur kommuner och landsting samverkar kring vården och rehabiliteringen av personer som missbrukar alkohol och/eller narkotika. Det är även viktigt att se över stödet till individer som genomgått en lyckad drogrehabilitering. För att kunna klara av en drogfri vardag krävs ett större personligt stöd än som i dag ges.

Mycket återstår således att uppnå för att vi internationellt, regionalt och globalt skall kunna tala om att en hållbar utveckling är för handen ekonomiskt, socialt och ekologiskt.

2. Johannesburg – FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling

av Kjell-Erik Karlsson (v).

Globaliseringen

Om bindande regler för transnationella företag

Vänsterpartiet anser att det är positivt att regeringen redovisar i skrivelse 2002/03:29 hur den avser att gå vidare med frågan om att på internationell nivå reglera företagens ansvar. Det är jämfört med tidigare ställningstaganden från regeringen ganska långtgående ambitioner för hur företagens ansvar skall regleras.

För att utveckla denna politik, för att ge folkrörelser och andra delar av samhället möjlighet till påverkan samt för att åstadkomma en samlad politik för företagens ansvar anser jag att regeringen borde gå vidare med en utredning om en sådan politik. Vi ser det annars som svårt att förverkliga de intentioner regeringen beskriver i skrivelsen.

Stöd till fattigdomsbekämpning

Om skuldsanering

Regeringen redogör i skrivelse 2002/03:29 för den politik som förs för skuldavskrivning för U-länder. Jag ser denna politik som otillräcklig och förutsätter att regeringen gör mer långtgående åtaganden i den aviserade Utvecklingspropositionen som skall lämnas till riksdagen under år 2003.

Att vi lever i en förhållandevis god miljö i den rika delen av världen beror delvis på att en trägen kamp av arbetar- och miljörelser har förbättrat miljön, både på arbetsplatserna och utanför dem. Men vår relativt goda miljö beror delvis också på att mycket miljöförstörande produktion nu för tiden sker i fattigare länder i syd. Vår ekonomiska tillväxt sker bl.a. tack vare att vi har kunnat konsumera så mycket naturresurser från länderna i syd, och vi importerar mer och mer för varje år. Detta leder till att vi i den rika delen av världen sakta men säkert har arbetat upp, och fortsätter att arbeta upp, en ekologisk skuld. Det är en skuld till kommande generationer, liksom till fattigare länder och folkgrupper i syd, för alla de naturresurser vi i praktiken bestulit dem på genom vår överkonsumtion. Dessa klyftor skär dock inte enbart mellan länder, utan också genom varje land. En liten rik elit äger och kontrollerar den betydande delen av världens resurser. Jag anser att vi i den rika delen av världen måste ta en betydligt större aktiv del i minskningen av de fattiga ländernas skuldbörda.

Vatten

En fråga som nu diskuteras inom WTO är regler för handel med tjänster. Vi anser att det finns stora risker med att avreglera detta område eftersom det skulle kunna försvåra staters möjlighet att garantera alla invånares rätt till grundläggande välfärdstjänster. Ett exempel som tydliggör detta är vattenförsörjningen, vilket tas upp i betänkandet.

Rent dricksvatten är en rättighet och ett gemensamt ansvar. En förutsättning för att stater skall kunna garantera sina medborgare den rätten är att staten har kontroll över vattenförsörjningen eller kan ställa krav på de bolag som äger vattendistributionen. De nya regler som diskuteras inom WTO kring handel med tjänster riskerar att försvåra för stater att ha den kontrollen. Vi anser därför den typen av regleringar av företagets rättigheter kring handel med tjänster som diskuteras inom WTO som mycket riskfyllda.

Kunskap och information om hållbar utveckling

Om partnerskap mellan regeringar och företag

Vänsterpartiet delar regeringens och utskottets bedömning att ett arbete med partnerskap mellan regeringar och företag kan ge positiva bidrag till arbetet med hållbar utveckling. Men vi ser samtidigt en hel del risker med det arbets sättet. Bland annat att det inte finns något officiellt regelverk för hur partnerskapen skall användas för att bidra till att målen i handlingsprogrammet nås, att partnerskapen kan bidra till att makt flyttas från stater till företag. Det finns inte heller några ordentliga strategier och mål i handlingsplanen att bygga partnerskapen på. Det finns också en risk för att partnerskapen endast blir ”öar” av projekt för hållbar utveckling medan huvudinriktningen i resten av ekonomin fortsätter som vanligt. Partnerskapen måste också ses i ljuset av den diskussion som förs inom WTO om ökad avreglering inom olika områden, t.ex. inom handel med tjänster. En sådan avreglering i kombination med att företag förväntas bidra till lösningar för att tillgodose grundläggande behov kan driva på en utveckling av privatisering av försörjningen av viktiga basbehov, såsom exempelvis vattenförsörjning. En sådan utveckling skulle kunna försvåra möjligheten att garantera alla rätten till att få sina grundläggande rättigheter tillgodosedda. Vi ser det därför som positivt att regeringen i skrivelsen skriver att den avser att verka för ett multilateralt regelverk kring partnerskapen.

3. Johannesburg – FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling

av Lotta N Hedström (mp).

Rättvis frihandel

Miljöpartiet är i stort enigt med utskottet om funktionen av frihandel, men delar inte synen att frihandel ”enbart” kan skapa välstånd. Just frihandel på de industrialiserade ländernas villkor utan rättvisekrav har tvärtom i sekler skapat missgynnande villkor för fattiga länder, tvingat dem till avregleringar och exportexponering, t.ex. med avsalugrödor i stället för inhemsk basproduktion, på ett sätt som de många gånger inte kunnat och fortfarande, med nuvarande WTO-struktur, inte kan dra fördelar av. Vi hade därför konsekvent i hela betänkandetext hellre sett skrivningen ”*rättvis* frihandel” för att understryka med vilken modifiering världshandeln bör försiggå.

Asylpolitik

I en långsiktigt hållbar global politik måste utrymmet för människor att fritt välja uppehållsort, arbetsort och bostadsort vara en självklar rättighet. Problemet med dagens ordning är dels att många delar av jorden inte kan erbjuda försörjning och trygghet för hela sin befolkning, varför många tvingas söka skyl, fly eller flytta mot sin vilja, dels att mycket av politiken enbart bygger på att stävja för mottagarländerna oönskad migration. Det senare gäller i högsta grad för EU:s harmoniserade regelverk och Miljöpartiet delar inte majoritetens uppfattning att det behövs en gemensam asylpolitik för EU-området.

Vår vision om en globaliserad värld innehåller regler som underlättar frivillig migration, som verkligen är humana och generösa för asylsökande, som uppmuntrar arbetskraftsinvandring i områden som saknar arbetskraft och som är intimt sammanlänkade med ett genomtänkt integrationsarbete med stark lagstiftning mot diskriminering, rasism och etnisk förföljelse. Det skulle leda till positiva och självreglerande flyttmönster. Vi kan därför inte dela beskrivningarna i utskottsbetänkandet om den beskrivna flyktingsituationen.

Utskottets arbete

Miljöpartiet de gröna anser att det sammansatta utrikes-, miljö- och jordbruksutskottet borde ha tagit tillfället i akt att i den anda som betänkandet inleds med också flytta fram positionerna och besluta om nya tidsatta svenska åtaganden, såsom utskottet själv initialt föreslagit för att "arbetet nu koncentreras på genomförande och åtgärder globalt, nationellt, regionalt och lokalt".

Vi menar att intentionerna om ett fokus på genomförande och implementering, som pläderas för i Johannesburgsdokumentet, i regeringens skrivelse och utskottets inledningskapitel, därmed inte följs och att riksdagen nu föreläggis en renodlat deskriptiv text. Betänkandet borde ha åtföljts av en konkret genomförandeplan med tidsatta åtgärder och mål.

4. Fattigdomsbekämpning

av Sverker Thorén (fp), Sven Gunnar Persson (kd), Birgitta Ohlsson (fp) och Roger Karlsson (c).

Ett grundläggande problem är nivån på vissa länders biståndsanslag. Den genomsnittliga bistånds nivån i procent av ländernas BNP har sedan toppmötet i Rio minskat avsevärt och ligger nu betydligt under FN:s rekommendation om att alla länder bör ge minst 0,7 % av BNP i bistånd. Vi anser att det är mycket viktigt att Sverige fortsätter att föregå med gott exempel och avsätter en vid en internationell jämförelse hög anslagspost för det internationella biståndet. Sverige måste snabbt återgå till enprocentsmålet.

5. Jordbruk

av Sven Gunnar Persson (kd) och Roger Karlsson (c).

Ett långsiktigt hållbart jordbruk med goda möjligheter till produktion av livsmedel av hög kvalitet är en grundläggande förutsättning för hållbar utveckling nationellt, regionalt och globalt. Det förslag till halvtidsöversyn av EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) som utskottet i positiva ordalag hänvisar till innebär dramatiska förändringar av förutsättningarna för att driva jordbruksföretag i Sverige. Vi är starkt kritiska till att den svenska regeringen med stöd av utskottsmajoriteten varit pådrivande för de förändringar som Europeiska kommissionen nu föreslår. Detta har skett utan att konsekvenserna för möjligheterna att producera livsmedel av hög kvalitet i hela landet har utretts. Vi menar att kommissionens förslag kan komma att innebära en omfattande utslagning av svensk livsmedelsproduktion. Särskilt gäller detta i områden som inte är de allra mest gynnsamma för sådan produktion, vilket kommer att leda till en ytterligare utarmning av landsbygdsområden i norra Sverige samt i skogs- och mellanbygder. Kommissionens förslag innebär att jordbrukare erhåller ersättningar utan att dessa är kopplade till produktion. Enligt flera konsekvensbedömningar som gjorts under senare tid kommer detta att leda till en omfattande minskning av antalet betesdjur. Detta leder i sin tur till att möjligheterna att hålla landskapet öppet minskas och bevarandet av den biologiska mångfalden begränsas. Ur ett hållbarhetsperspektiv är detta mycket viktigt eftersom en stor del av den biologiska mångfalden i Sverige finns just i hagmarker som hävdas av betande djur. Halvtidsöversynen av den gemensamma jordbrukspolitiken innebär enligt vår mening inte de positiva konsekvenser för hållbar utveckling som utskottsbetänkandet ger uttryck för.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

I skrivelse 2002/03:29 Johannesburg – FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling redovisar och värderar regeringen (Miljödepartementet) besluten vid världstoppmötet i Johannesburg den 26 augusti–4 september 2002. Regeringen redogör för pågående insatser i syfte att nå de mål som ingår i genomförandeplanen och pekar på vissa utmaningar som förestår. Dessa gäller såväl i vårt eget land som i samarbetet inom EU, FN och andra internationella samarbetsorgan.

Följdmotioner

2002/03: MJ7 av Jan Andersson m.fl. (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den nationella strategin för uthållig utveckling tydligare skall präglas av ett underifrånperspektiv.
2. Riksdagen begär att regeringen utarbetar etiska och miljömässiga riktlinjer för de statliga företagen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att i revideringen av den nationella strategin för hållbar utveckling som skall göras under 2003 måste kvinnors och barns rättigheter lyftas fram mycket tydligare.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en tydligare målformulering i läroplanen/kursplanen vad gäller kunskapen om en hållbar utveckling.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att fortsatt driva arbetet för en global tidsplan för införande av alternativ energi.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att höja den svenska målsättningen i klimatarbetet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att i svenskt bistånd ge förebyggande hälsoinsatser en central plats och då lägga speciell tyngd vid målet att bromsa och motverka hiv-epidemin.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att villkora avskrivningen av Sveriges del av tredje världens

skulder med demokratiska och ekonomiska reformer samt med kamp mot korruption.

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige internationellt verkar för att globalt företagsansvar i FN:s regi införs.

2002/03: MJ8 av Sverker Thorén m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en hållbarhetskommission.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om begreppet "hållbar utveckling" i konsumentpolitiken.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en europeisk miniminivå för koldioxidavgift.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en global koldioxidavgift.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bistånd och skuldavskrivningar.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om frihandel.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om jämställdhet i det internationella arbetet.

2002/03: MJ9 av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om import av ekologiska produkter från u-länder.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om handel på rättvisa villkor.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Sveriges inställning till frihandel gentemot WTO och EU.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige och EU i de u-länder där så behövs bör verka för ett system för att garantera mänskliga rättigheter och demokrati.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett förbättrat samarbete mellan staten och frivillighetsorganisationer.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om spridningen av etisk märkning.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vacciner och hivprevention.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skuldavskrivning 2004 för högt skuldsatta låginkomstländer.

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en politisk styrning som leder till minskade behov av privatbilism.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kärnkraft och kärnteknikforskning.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att avsätta ytterligare 900 000 hektar skogsmark från skogsproduktion.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättandet av en miljöfond för biologisk mångfald.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bidrag till ungdoms- och miljöorganisationer.

2002/03: MJ10 av Sven Gunnar Persson m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om NGO:er och näringslivets ställning i det internationella samarbetet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om handel för hållbar utveckling.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om internationell solidaritet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att återgå till enprocentsmålet i det internationella biståndet.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förbättrat bistånd inom EU.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om prioritering av mänskliga rättigheter.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om informations- och kommunikationsteknik i utvecklingsprogrammen.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skuldavskrivningar.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om stöd till Agenda 21-arbetet i kommunerna.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förbud mot bromerade flamskyddsmedel och HA-oljor.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inriktningen på klimatinvesteringsprogrammen.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om resurser till livscykelanalyser.

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utveckling av miljöteknik.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om samarbete med Kina.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om miljömärkta arbetsmaskiner, båtmotorer samt ekonomiska styrmedel.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om stöd till utsatta och sårbara människor.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om barns psykosociala hälsa.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om narkotikapolitiken.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en effektivare vattenanvändning.
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om införande av fastprissystem för förnybara energikällor.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en miljöanpassning av exportkreditnämndernas verksamhet.
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Sveriges arbete inom EU för att öka tillgången på medicin mot hiv/aids, tbc och malaria.
23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om jordbruket.
24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om fiskefrågor.
25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om EU:s ansvar.

2002/03: MJ11 av Gunnar Goude och Lotta N Hedström (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om globalisering och om en internationell miljödomstol.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om förändrade produktions- och konsumtionsmönster, behovet av mätbara mål och uppföljningar av användningen av naturresurser.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om privatisering av vatten.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om energi.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om hälsa.

Motioner från allmänna motionstiden 2002

2002/03:K432 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

- 17.1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för en bättre och effektivare miljöpolitik samt livsmedelssäkerhetspolitik.

2002/03:U239 av Holger Gustafsson m.fl. (kd):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör vara pådrivande i att utveckla nya finansieringsmekanismer för globala miljöinsatser.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förstärka den globala samarbetsarkitekturen på miljöområdet.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör driva på för att EU:s klimathandlingsprogram får en global inriktning.

2002/03:U263 av Lotta N Hedström m.fl. (mp):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett säkerhetsråd inrättas inom ramen för FN som verkar för en miljömässig, social, ekonomisk och demokratiskt hållbar utveckling.

2002/03:U284 av Alf Svensson m.fl. (kd):

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökade satsningar hos multilaterala biståndsgivare för en bättre energiförsörjning, ett ökat användande av förnybara energikällor och ökad tillgång till elektricitet.
26. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det krävs konkreta mål för att minska andelen människor som saknar tillgång till rent vatten och goda sanitära faciliteter.

2002/03:U288 av Ingegerd Saarinen m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inriktningen på Sveriges agerande beträffande energiutlåningen i Världsbanken och andra internationella finansieringsinstitutioner.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om regeringens årliga rapportering till riksdagen om inriktningen på bankens energiutlåning.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om regeringens årliga rapportering till riksdagen om dess ställningstagande angående beviljade fossilenergiprojekt i banken.

2002/03:U290 av Rosita Runegrund m.fl. (kd):

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen skall verka för att regeringar och regionala organisationer i Afrika bör öka sina samarbeten kring en hållbar vattenpolitik.

2002/03:U293 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en global kemikaliepolitik.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av allianser av progressiva länder som går före i det internationella samarbetet för att vi också skall få en globalisering av politiken och demokratin och inte bara av ekonomin.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om de partnerskap mellan stater och företag som diskuterades i Johannesburg.

2002/03:U294 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för miljöfrämjande insatser.

2002/03:U298 av Agne Hansson m.fl. (c):

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att Sverige bilateralt men även genom EU samt internationella organisationer bör utöva påtryckningar på USA att minska subventionerna till jordbruket.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att Sverige bör verka för en fortsatt och ökad liberalisering av u-ländernas egen handelspolitik.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att det behövs klara regler för hur brott mot miljöavtal skall hanteras i handeln.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att Sverige med stor kraft bör driva att i-länderna avskaffar exportstöd till jordbruksprodukter.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att Sverige tydligare bör driva frågor om livsmedelskvalitet och livsmedelssäkerhet inför kommande WTO-förhandlingar.

2002/03:U306 av Lotta N Hedström m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillgång till vatten skall betraktas som en grundläggande mänsklig rättighet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall verka pådrivande inom IMF och Världsbanken mot privatiseringar av vatten och för satsningar på offentligt ägda vattentjänster.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör verka för att vatten skall betraktas som en gemensam global nytthet internationellt.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige inom FN bör prioritera arbetet med att få fram resurser till fattiga länder för offentliga satsningar som syftar till att öka tillgången till rent vatten enligt FN:s målsättningar.

2002/03:U310 av Maria Wetterstrand m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att alla de frågeställningar som fortfarande inte nått en lösning vid FN-konferensen i Johannesburg fortsättningsvis skall prioriteras av den svenska regeringen och svenska myndigheter på alla nivåer, lokalt, regionalt, nationellt och i vårt internationella arbete för att nå en hållbar utveckling.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det är viktigt att Sverige agerar på ett konstruktivt sätt inom ramen för WTO-förhandlingarna, eftersom många av utvecklingsfrågorna och de frågor som behandlades på Johannesburgskonferensen kommer att avgöras där.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall ta på sig en roll att få fram kriterier för och uppföljning av partnerskapen.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den svenska regeringen skall driva frågan om en rättsligt bindande konvention för företagens sociala ansvar vidare inom FN.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den svenska regeringen skall agera kraftigt inom FN och andra internationella organisationer för att lösa finansieringsfrågan så att det även i realiteten skall kunna gå att garantera människors tillgång till både vatten och sanitet samt att kostnaderna för vatten inte får bli orimliga.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den svenska regeringen skall agera i EU och WTO för att förhindra försäljning av genmodifierad mat och utsäde till fattigare länder.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den svenska regeringen bör vara pådrivande i arbetet med att samla de länder som frivilligt accepterar mer långtgående mål, tidtabeller och ökningsplaner av de förnybara energikällorna och stärka deras möjligheter att gemensamt föra en sådan politik.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att den svenska regeringen aktivt bör verka för att målen om hälsa i konferensens handlingsplan skall förverkligas så fort som möjligt.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om betydelsen av uppföljning av besluten från konferensen i Johannesburg.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall verka för att FN-organens rättsliga och administrativa kompetenser förstärks för att kunna garantera en hållbar utveckling globalt.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall driva på för att FN:s konventioner om miljö och mänskliga rättigheter rättsligen skall överställas internationella handelsavtal.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall verka för att GEF får ökade resurser.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall verka för att UNEP skall uppgraderas till att bli en världsmiljöorganisation (WEO).
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör arbeta för en allmän avskrivning av utvecklingsländernas offentliga skulder till staten, Internationella valutafonden och Världsbanken.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör ta initiativet till en global diskussion om rättvist miljöutrymme, faktor 10, och gröna nyckeltal.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige aktivt bör driva frågan om en rättssäker instans för att lösa internationella miljötvister.

2002/03:U313 av Agne Hansson m.fl. (c):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att landsbygds- och jordbruksutvecklingen måste få högre prioritet i samarbetet med utvecklingsländer om fattigdomsmålet skall kunna uppnås.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om jordbrukstillväxtens betydelse för att minska fattigdomen.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att Sverige bör utöva påtryckningar för att USA snarast skall ratificera Kyotoprotokollet.

2002/03:U322 av Bo Lundgren m.fl. (m):

23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige inom FN:s ram bör verka för att få till stånd begränsningar av koldioxidutsläpp.

2002/03:U324 av Ulf Holm m.fl. (mp):

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att man bör verka för inrättande av en miljökommitté som enligt fastlagda principer för miljöpolitiken granskar förslag till beslut.

2002/03:U326 av Maud Olofsson m.fl. (c):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att EU skall vara en pådrivande kraft i internationella miljöfrågor.

2002/03:MJ315 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om de globala klimatförändringarna.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av internationell miljösamverkan.

2002/03:MJ418 av Kjell-Erik Karlsson m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att åtgärder skall vidtas för att förmå USA att åter delta i Kyoto-processen.

2002/03:MJ428 av Maud Olofsson m.fl. (c):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör inom EU såväl som andra internationella organ arbeta för att sammanhålla forskningsstrategier och ökade resurser kommer till stånd inom klimatområdet.
48. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en gemensam europeisk miljöpolitik (CEP).

2002/03:MJ432 av Alf Svensson m.fl. (kd):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om svenskt bistånd till de länder på andra sidan Östersjön som, via sina reningsverk, står för de största utsläppen till vattnet.

BILAGA 2

Protokoll från offentligt seminarium om uppföljningen av FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling i Johannesburg

Tid: Fredagen den 11 april 2003 kl. 10.00–13.00

Lokal: Förstakammarsalen

Externa medverkande

EG-kommissionen

Margot Wallström, kommissionär

Ola Hennung, assistent

Miljödepartementet

Krister Nilsson, statssekreterare

Jakob Ström, departementssekreterare

Helen Ågren, departementssekreterare

Aili Käärik, departementssekreterare

Åsa Andersson, departementssekreterare

Utrikesdepartementet

Kajsa Olovsson, departementsråd, UD-ih

Joakim Reuter, sakkunnig, UD-ih

Daniel Blockert, departementssekreterare, UD-ih

Catarina Hedlund, departementssekreterare, UD-ih

Lennart Hjälmmåker, departementsråd, Global utveckling

Patrick Rabe, departementssekreterare, Global utveckling

Mikael Ståhl, departementssekreterare, Global utveckling

Helena Wickström, aspirant

Naturvårdsverket

Ulf Svidén, direktör för internationella sekretariatet

Inger Klöfver, enhetschef för hållbar produktion och konsumtion

Kommerskollegium

Tina Trollås, u-landsfrågor

Sida

Jan Olsson, chef för Sidas Policyenhet

Mats Segnestam, chef för Sidas Miljöpolicyenhet

UNDP

Mats Djurberg, UNDP, external affairs officer

Svenskt Näringsliv

Ingela Bendrot, ansvarig för hållbar utveckling

Göran Norén, ansvarig för internationell handel och samordning

Formas

Lisa Sennerby Forsse, professor

Stockholm Environment Institute

Göran Nilsson Axberg, deputy director

Statens institut för ekologisk hållbarhet (IEH)

Ola Engelmark, direktör

Utrikespolitiska institutet

Elisabeth Corell, doktor, Wallenbergsforskare i miljö och hållbarhet

Svenska naturskyddsföreningen

Göran Eklöf, avdelningschef, internationella avdelningen

Världsnaturfonden WWF

Dennis Pamlin, projektledare global miljöpolicy

Rädda Barnen

Eva Clarhäll

MISTRA

Måns Lönnroth, vd

Forum Syd

Åsa Romson, policyenheten

Svenska kyrkan

Karin Lexén

Sveriges Kristna Råd

Lennart Molin, direktor, biträdande generalsekreterare

Miljöförbundet Jordens Vänner

Anna Jonsson

Tove Zetterström

LO

Sven Nyberg

Svenska Röda korset

Håkan Jarmar

Per-Allan Olsson

**Svenska Handikapporganisationers Internationella
Biståndsstiftelse (SHIA)**

Jamie Bolling

Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU)

Leif Holmberg

Attack i Sverige

Jerker Thorsell

Forskare

Stefan de Vylder

Torbjörn Lundqvist, Institutet för framtidsstudier

Eva Mineur, doktorand, Umeå universitet

Deltagande ledamöter

Catharina Elmsäter-Svärd (m) ordförande

Sinikka Bohlin (s) vice ordförande

Sverker Thorén (fp)

Carina Hägg (s)

Alf Eriksson (s)

Sven Gunnar Persson (kd)

Kjell-Erik Karlsson (v)

Ewa Björling (m)

Roger Karlsson (c)

Lars Lindblad (m)

Rolf Lindén (s)

Mikaela Valtersson (mp)

Rune Berglund (s)

Bengt-Anders Johansson (m)

Rosita Runegrund (kd)

Sermin Özurküt (v)

Christin Nilsson (s)

Kaj Nordquist (s)

Sammansatta utrikes-, miljö- och jordbruksutskottets seminarium om uppföljningen av FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling i Johannesburg

Ordföranden: Det är nu dags att börja det sammansatta utrikes-, miljö- och jordbruksutskottets offentliga seminarium som är en uppföljning av toppmötet i Johannesburg om en hållbar utveckling.

Det sammansatta utskottet håller nu på att arbeta med den skrivelse som regeringen har gjort. Och detta är ett led för oss att ytterligare inhämta kunskap och få möjlighet att ställa frågor.

De som finns här i dag är representanter för det sammansatta utskottet och framför allt inbjudna gäster.

Upplägget för dagens seminarium som är tänkt att pågå fram till kl. 13 är indelat i tre områden. Den första tanken var att Margot Wallström, som är vår kommissionär, skulle inleda. Men jag kan börja med att tala om att det inte blir så. Hon kommer att komma hit, men flyget har just landat, och hon beräknas vara här kl. 10.30. Vi kommer därför att inleda med att utskottets ledamöter får ställa frågor till de inbjudna gästerna om globalisering och institutionellt ramverk för hållbar utveckling. När Margot Wallström sedan kommer håller hon ett kortare anförande, och ledamöterna kommer att kunna ställa en fråga var per parti. Därefter blir det kaffe. Och sedan har vi den tredje delen som handlar om förändrade konsumtions- och produktionsmönster samt stöd till fattigdomsbekämpning.

Hela denna hearing kommer att sändas direkt i TV. Så förutom er som är här hälsar jag övriga välkomna till denna hearing samt er som finns uppe på läktaren.

Det som sägs vid denna utfrågning kommer också att dokumenteras.

De som kommer att se till att hålla ordning på detta är bland annat jag själv som heter Catharina Elmsäter-Svärd, och jag är ordförande i det sammansatta utskottet. Till min hjälp här i presidiet finns också Sinikka Bohlin som är vice ordförande och de två kanslicheferna från vardera utskottet, Thomas Hörberg, som är kanslichef i utrikesutskottet, och Björn G:son Wessman, som är kanslichef på miljö- och jordbruksutskottet.

Välkomna hit. Vi börjar nu utfrågningen.

Rune Berglund (s): Jag vill ställa min fråga till Svenskt Näringsliv. EU har lagt fram en grönbok om företagens sociala ansvar. Jag vill fråga vilka verktyg som behövs för att näringslivet i Sverige bättre ska kunna medverka till en hållbar utveckling både socialt och miljömässigt.

Göran Norén: Grönboken innehåller ett antal steg. Många av dem går ut på att skapa en dialog, som det ser ut i dag, där man har ett ganska ambitiöst program med en lång serie möten. Jag tror att det är 30–40. En del av dem kommer att handla om hur man utvecklar verktyg och mer strömlinjeformade procedurer. Poängen från vår sida är att det inte saknas verktyg som det ser ut

i dag. Det finns hur mycket regelverk, hur mycket koder och hur mycket olika typer av konventioner som helst. Problemet är nog snarast det motsatta, att man inte riktigt ser skogen för alla träd. Vad man möjligen skulle önska sig är någonting som på något sätt underlättar och strömlinjeformar detta lite grann.

Sedan finns det också ett arbete som pågår internationellt med att försöka utveckla en standard på detta område. Riktigt vart det kommer att ta vägen och vad det kommer att handla om är ganska oklart i dagsläget.

Men huvudproblemet är inte frånvaron av olika regelverk och olika instrument utan snarare att det finns så enormt många att man inte riktigt vet vad det är som gäller.

Ingela Bendrot: Jag skulle vilja komplettera lite grann. Jag har varit med både på konferensen i Johannesburg och på konferensen i Rio för tio år sedan. Jag tycker att man kan dra vissa paralleller med utvecklingen som har skett efter Riokonferensen. Efter Riokonferensen var det också en väldigt stark fokusering på företagens miljöansvar. Och under dessa år har det skett en otroligt snabb utveckling, bland annat när det gäller rapportering och självpåtaget ansvar till exempel i form av olika certifierade miljöledningssystem.

Som många av er här säkert vet är Sverige världsledande när det gäller till exempel antal certifierade verksamheter enligt ISO 1401. Det är något som har skett under loppet av bara ett fåtal år.

Ewa Björling (m): Jag skulle vilja ställa min fråga till någon från Utrikesdepartementet. En ökad globalisering är någonting mycket positivt. Det tycker i alla fall många av oss. Men däremot ställer vi också högre krav på alla länder. Det innebär som jag ser det att man i stället numera ska bidra med det som man är bäst på, det vill säga spetskompetens.

Min fråga är: Vad är er åsikt om vad Sverige bäst kan bidra med? Vad är vår spetskompetens inom området hållbar utveckling, och hur kopplar ni det sedan vidare till FN:s millenniemål? Ett av de åtta målen handlar just om hållbar utveckling. Vilken del där tror ni är svårast att uppnå, och vad bidrar vi bäst med?

Lennart Hjälmdåker: Det är en mycket bred, stor och relevant fråga. Vi ser förstås globaliseringen som en väldigt viktig del i utvecklingssamarbetet men också i den breda utvecklingen.

Jag kan börja med att konstatera att, som är väl känt av utskotten, regeringen till riksdagen inom kort kommer att presentera en proposition om en framtida svensk politik för global utveckling där många av dessa frågor förstås kommer att täckas in.

Frågan relaterade också till millenniemålen och hur man skulle uppnå dem. Jag kan konstatera att vi under 90-talet genom alla FN-konferenser sett hur samsynen på utvecklingen har blivit allt större och hur man har kommit fram till en gemensam internationell syn på vad vi menar med utveckling och vad som krävs för utveckling och för att uppnå utveckling. Denna samsyn har bekräftats vid olika konferenser och sammanfördes i millenniemålen och i millenniedeklarationen som frågeställaren också tog upp.

Ett annat tillfälle då detta togs upp var vid FN:s konferens i Monterrey där man också bekräftade vikten av att alla aktörer är med för att uppnå hållbar utveckling. Det talades om de inhemska aktörerna på nationell nivå. Det talades om nationella aktörer. Det talades om behovet av en rad olika åtgärder. Och det talades om behovet av att göra något på institutionsområdet. Hela begreppet hållbar utveckling är alltså väldigt brett och ger utrymme för olika aktörer här.

Anledningen till att jag säger allt detta är att det är väldigt svårt att säga exakt var spetskompetensen finns. Vi kommer nämligen in på så många områden. Jag hade själv glädjen att arbeta i New York i början av 90-talet när konferensen i Rio var och när vi första gången etablerade begreppet hållbar utveckling. Då blev det också väldigt klart att hållbar utveckling innebär många andra saker än miljöfrågor. Det är ekonomiska frågor, sociala frågor och miljöfrågor. Men det handlar också om *good governance*, *transparency* och om hur man sköter ett land och hur demokratier byggs upp. Det är väldigt brett. Sverige kommer också in där med sitt bistånd. Jag skulle vilja konstatera att det är väldigt svårt att identifiera någon enda spetskompetens. Däremot kan svensk kompetens komma in på väldigt många områden i detta breda begrepp.

Sverker Thorén (fp): En av uppgifterna från Johannesburgsmötet var att gå tillbaka till den lokala och regionala nivån och se över strukturer, system och styrmedel för att bättre nå hållbar utveckling.

Min fråga som är viktig för oss i beslutsfattande positioner är: Vad ser ni som de största strukturella hindren eller systemfelen som hindrar oss att ta rejäla kliv mot hållbar utveckling?

Jag vore tacksam för att under dagen få många svar på detta. Men jag vänder mig först till dem som står utanför statliga myndigheter och verk. Jag vänder mig till Eva Mineur, till Svenskt Näringsliv och till Svenska naturskyddsföreningen.

Eva Mineur: Du frågade om de största strukturella hindren för att kunna uppnå hållbar utveckling. Jag tror att det absolut största hindret är attitydfrågan. Precis som har nämnts här tidigare finns det ett regelverk som är ganska väl utvecklat i Sverige, och vi ligger rätt så långt fram om man jämför med många andra länder. Men det största strukturella problemet är alltså attitydfrågan och att helt enkelt försöka få människor att förstå att det handlar om individens ansvar i detta.

Hur man ska göra det som politiker är kanske att försöka nå ned till medborgare. Det finns i dag ett stort tryck från människor som säger att politik bedrivs väldigt långt från dem själva. Det är bland annat det som jag som statsvetare studerar. Jag tycker att det största uppdraget för politiker är att försöka hitta en dialog med medborgare där man trycker på att det är individens ansvar i det hela som kan göra att vi når en förändring. Då tror jag inte att det räcker att argumentera för att det finns regler, lagstiftning och så vidare, utan man måste helt enkelt försöka vidga demokratin på ett sådant sätt

att människor får förtroende för politiken och så att de känner att det är de som individer som har en del i det hela.

Göran Eklöf: Jag ska bygga på det som den tidigare talaren sade. Det handlar väldigt mycket om att erbjuda medborgarna möjlighet att göra rätt val. Det är nämligen inte alltid så lätt att leva så miljövänligt som man vill. Det handlar då om att samhället måste skapa de strukturer och erbjuda de alternativ som gör det lättare och självklart lättare än att göra de dåliga valen. Då handlar det om grundläggande saker i samhället som att det finns tillgång till bra och relevant miljöinformation inte bara om enstaka produkter utan också om miljöeffekter och liknande av andra val som man gör. Det handlar om hur skatte- och avgiftssystemen är uppbyggda, att man genom ekonomiska styrmedel befrämjar de miljövänliga alternativen. Det handlar om hur samhället bygger sin infrastruktur. Det har också väldigt långsiktiga konsekvenser för att man inte bygger fast sig i energisystem, transportsystem eller annat som är väldigt långsiktiga investeringar och där det som vi vet tar väldigt lång tid att ställa om till miljövänligare och energisnålare alternativ.

Att inte bygga fast sig i strukturer, att utforma ekonomiska styrmedel och incitament som hjälper medborgarna att fatta rätt val är de huvudsakliga faktorer som jag skulle vilja identifiera.

Ordföranden: Representanterna för Svenskt Näringsliv kommer att få svara på den fråga som riktades till dem. Jag såg också att Röda Korset ville komma in. Men vi kommer strax att bryta denna talarlista för att släppa in Margot Wallström.

Ingela Bendrot: För företagens del handlar detta i mycket hög utsträckning om det lokala företagsklimatet, det vill säga att politiker och tjänstemän skapar goda villkor för företagen på den lokala nivån. Det kan handla om den kommunala servicen men framför allt om hur man bemöter företagen. Det handlar väldigt mycket om attityder. Då kanske någon undrar varför det är så viktigt om man ser till begreppet hållbar utveckling. Men Sverige har en väldigt liten andel små och medelstora företag. Och det vore väldigt bra om vi kunde få många fler företag i Sverige.

Om vi jämför till exempel med Danmark ser vi att Sverige ligger långt efter när det gäller nystartade företag. Jag tror att Sverige ligger på ungefär 30:e plats när det gäller att starta nya företag.

Danmark ligger också väldigt långt fram när det gäller att satsa på miljöteknik och miljövänlig affärsutveckling. Jag tror att det väldigt mycket beror på att Danmark hela tiden får ett mycket stort antal nya företag. Och det är en väldigt positivt bidragande aspekt på det hela.

Ett annat problem i Sverige är att vi har väldigt långa handläggningstider just nu. Det gör att förnyelsen och moderniseringen av framför allt industrin tar mycket längre tid än vad de skulle behöva. Vi vet alla att det behövs ny teknik och mer energieffektivisering och nya produkter som kan utvecklas. Då är det väldigt viktigt att miljölagstiftningen stöder en sådan utveckling. Det är därför som det är viktigt med korta handläggningstider.

Ordföranden: Nu hälsar jag Margot Wallström välkommen tillbaka hem till Sverige.

Margot Wallström: Det är trevligt att vara tillbaka i riksdagen. Jag vill först rikta ett tack till det sammansatta utrikes-, miljö- och jordbruksutskottet för att jag får chansen att berätta om hur jag ser på våra möjligheter att följa upp världstoppmötet i Johannesburg och också tala om globalisering och hållbar utveckling.

Det är nu snart 20 år sedan den definition etablerades som har blivit den gängse. Det var Gro Harlem Brundtland som sade att hållbar utveckling är en sådan utveckling som gör att vi kan tillgodose våra egna behov utan att tära på de naturresurser som framtida generationers välfärd är beroende av.

Det mervärde som denna definition har gett oss är att det för in framtiden i våra diskussioner och i våra politiska ställningstaganden. Det ändrar också vårt geografiska perspektiv, att vi inser att det som vi gör påverkar inte bara oss i vår del av världen utan globalt.

Vi kan omkring oss se många exempel på ohållbara trender, men kanske mer sällan positiva exempel. Därför ska jag börja med en liten berättelse om San Martin i Guatemala. Detta var en mycket fattig stad där de flesta invånarna försörjde sig på jordbruk men med väldigt magert resultat. Det var dålig avkastning på åkrarna. Och de som kunde valde att lämna San Martin.

I början på 70-talet kom det en amerikansk biståndsorganisation till denna stad och lärde invånarna ett både billigt och miljövänligt sätt att öka matproduktionen. Först planterade man gräshäckar runt åkermarkerna för att förhindra erosion. Man började växla de traditionella spannmålen med bönor, ärtor och andra grönsaker för att förbättra jordmånen. Man kunde också minska konstbevattningen. Inom bara några år hade man ökat skördarna med 600–900 % utan att använda några kemiska tillsatser. Och i takt med att tillgången på mat och vatten förbättrades kunde man också förbättra sin hälsa. Jordbruken växte, och det gav nya arbetstillfällen och en ökad köpkraft. Och den här staden fick råd att satsa på vård, skola och omsorg, och lantbrukarna fick tid att ägna sig också åt den lokala politiken och bilda en rörelse som kallas Jordbrukare för jordbrukare som snabbt växte i denna region. När man sedan fick orkanen Mitch som drabbade Centralamerika och förstörde tusentals konventionella lantbruk klarade sig San Martin och många andra ekologiska lantbruk. Och en del av skörden gick till och med att rädda.

Detta exempel illustrerar vad hållbar utveckling handlar om. Ekonomiska fördelar går hand i hand med förbättringar inom den sociala sektorn samtidigt som miljön bevaras. Och då och då måste vi ta ned det tjugiga begreppet hållbar utveckling till vad det i realiteten kan innebära.

Tyvärr är San Martin fortfarande ett ganska isolerat exempel. Trots att välståndet generellt har ökat under de senaste 20 åren har denna rikedom inte fördelats rättvist, och det är på bekostnad av en försämrad miljö. Gapet mellan rika och fattiga har ökat, och det kan illustreras av att 1 % av världens rikaste tjänar lika mycket som 57 % av världens fattiga. Hälften av jordens

befolkning saknar tillgång till sanitära förhållanden, och en tredjedel saknar elektricitet.

Det har gått elva år sedan mötet i Rio. Det är viktigt att komma ihåg att det mötet ägde rum i en helt annorlunda politisk atmosfär. Det var en tid då optimism och framtidshopp präglade hela världssamfundet. Kalla kriget var över, den globala ekonomin började återhämta sig, handelsrundan i Uruguay var över, och världen såg också en ökad miljömedvetenhet sprida sig. Man hade väldigt stora förväntningar på mötet i Rio, och till stor del tyckte man väl att de infriades. Man förberedde dessutom en rad konventioner, och man hade praktiska dokument som man diskuterade. Ändå kan man säga att det fanns samma kritik från miljöorganisationerna då som vi faktiskt fick efter detta möte. Det glömmes man gärna bort. Man ser tillbaka på detta som en stor framgång, men det var väldigt mycket kritik också då.

Mötet i Rio har framför allt genom Agenda 21 förberett vägen för det internationella ramverk som vi i dag har för hållbar utveckling. Agenda 21 är en sorts överlevnadsprogram för planeten jorden – 40 kapitel, 450 sidor, analyser, åtgärdsprogram och rekommendationer om allt från fattigdomsbekämpning till förändrade konsumtionsmönster, hälsovård, demokrati och kvinnokamp. Det unika med Agenda 21 var och är själva helhetssynen, men också att budskapen inte bara riktade sig till världens regeringar utan till en lång rad strategiska grupper – kvinnor, barn, ungdomar, ursprungsbefolkningar, miljöorganisationer, kommuner, fackföreningar, näringslivet, vetenskapsvärlden, lantbrukare. Alla kan och måste ta ansvar i sin sektor, i sitt företag, i sin skog, i sin kyrka eller i det privata hushållet.

Här har Sverige varit världsledande. Vi har haft ett unikt deltagande med lokala Agenda 21-grupper. Sverige ligger långt fram i arbetet.

Vi har varit på väg på en resa från Rio till Johannesburg. Den resan har gått via Doha och Monterrey. Som en följd av FN:s millenniummöte fattade handelsministrarna i Doha beslut om att göra en ny handelsrunda som tog hänsyn till bistånds- och miljöfrågorna i högre grad.

Under de förhandlingarna var kommissionens och EU:s prioritering att skyndsamt avsluta Dohas biståndsagenda, eller komma till ett bra beslut om Dohas biståndsagenda. Den gör det möjligt för utvecklingsländerna att få tillträde till våra marknader, inte minst för ländernas jordbruksprodukter. Det kan göra en global hållbar utveckling möjlig.

I Monterrey bara några månader efter Doha arrangerade FN en internationell biståndskonferens där 50 stats- och regeringschefer och mer än 200 ministrar samlades för att leva upp till biståndsmålet från FN:s millenniemål.

EU ger årligen 27 miljarder euro i bistånd. Det motsvarar mer än hälften av världens samlade biståndskaka. I Doha bestämde EU att gå från 0,33 % av BNP upp till 0,39 % av BNP till år 2006. Det är ett första steg mot FN-målet på 0,7 %. Det ger i reda pengar ytterligare 6 miljarder euro årligen. Det är bara fyra medlemsländer som har nått eller ligger över 0,7 % av BNP. Det är Sverige, Holland, Luxemburg och Danmark.

Så till Johannesburg. Vilka konsekvenser fick mötena för Johannesburg? Till skillnad från Rio möttes man i Johannesburg med en känsla, och det uttrycktes tydligt, att världen sedan Rio hade delats upp i vinnare och förlorare. Det var helt klart vilka det var som var förlorare. Sådan var stämningen. Det var ett mycket svårare politiskt läge.

Till skillnad från Rio var det också uppenbart att alla de tjugiga mål som man enades om i Rio inte hade lett till konkret handling. De hade inte omsatts i praktiken. I stället för att minska ökade både det sociala trycket och miljötrycket under 80-talet och 90-talet. USA hade lämnat klimatförhandlingarna. IT-bubblan hade spruckit, och tillväxten mattades. Här möttes man i en helt annan stämning.

Jag menar nog att utan EU:s ledande roll hade vi inte fått en överenskommelse i Johannesburg. Det var viktigt att någon tog på sig ledartröjan och drev på för konkreta mål och överenskommelser också i Johannesburg. Vi drev en ambitiös dagordning. Vi försökte att skapa ett brett och konkret ramverk för hållbar utveckling och bygga på Doha och Monterrey.

Den handlingsplan som man kom överens om i Johannesburg innehåller flera mätbara mål. Det handlar om sanitet, kemikalier, fiskekvoter, biologisk mångfald, nationella strategier för hållbar utveckling och också hållbara konsumtions- och produktionsmönster.

Det som var positivt i Johannesburg var att också här var det civila samhället mer aktivt. Inriktningen var att man skulle skapa partnerskap för handling. Här var också näringslivet mycket mer närvarande. Miljöorganisationerna har alltid funnits där. Utan miljöorganisationerna hade inte mycket hänt på området eller i kampen för hållbar utveckling. Nu tillkom också näringslivet som en mer aktiv part.

De partnerskap som bildades handlade om vatten, energi, hälsa, biologisk mångfald och jordbruk. Där finns regeringar, internationella institutioner och det civila samhället med.

Vi var besvikna att vi inte kom längre när det gäller målet om förnyelsebar energi. Vi drev kravet på att få en konkret tidtabell och konkreta mål för förnyelsebar energi. När vi inte nådde ända fram med detta skapade vi en frivillig allians av länder som ville gå längre. I dag är det 80 länder som har antecknat sig och anslutit sig till vår frivilliga allians. Det är meningen att vi ska följa upp det först och främst i juni under gröna veckan. Så småningom kommer Tyskland också att anordna en stor konferens för de länderna.

Vi tog också ett eget initiativ på vattenområdet från EU:s sida. Ett av de viktigaste nya målen som tillkom i Johannesburg är just detta att halvera antalet människor som saknar tillgång till grundläggande sanitet. Det är en ganska överväldigande siffra på 2,4 miljarder människor som inte har det.

Det har varit lite tabu. Det medgav man också i Sydafrika. Vatten är okej att tala om och behovet av rent dricksvatten. Men man kan inte tala om att tusentals skolor bara i Sydafrika saknar toalett. Det kan vara skolor som har tusen elever. Det drabbar särskilt flickorna. Här kan vi inte ens föreställa oss det problemet att behöva skicka barn till en skola som saknar toalett. Detta

måste man börja tala om. Vi har satt upp ett konkret mål. Nu är det viktigt att vi kan leva upp till detta.

För en vecka sedan skrev också kommissionens president Romano Prodi till samtliga EU:s stats- och regeringschefer om vatteninitiativet. Kommissionen vill etablera en europeisk vattenfond som kan ge tekniskt stöd och samfinansiera olika vattenprojekt. Då talar vi om 1 miljard euro. Här ska man i första hand fokusera på projekt i Afrika. Det är ett sätt att visa att vi nu skaffar fram pengarna.

Var står vi då i dag med hållbar utveckling? Min bedömning är att det finns ett globalt partnerskap för hållbar utveckling på det sättet att det finns på den politiska dagordningen internationellt och också i de flesta länder. Det har försett oss med nya mål och instrument för att uppnå dem. Men om det ska bli framgångsrikt måste vi väldigt snabbt gå från ord till handling.

Det var vårt motto från EU:s sida i Johannesburg. *From words to deeds*. Vi går nu från ord till handling. Då behöver vi konkreta handlingsprogram. Den första stationen på vägen är i New York när Kommittén för hållbar utveckling och FN:s kommitté för hållbar utveckling ska ta ställning till frågan.

För min del menar jag att det först och främst är otroligt viktigt att CSD mäter och rapporterar om hur det går och hur vi sakta men säkert tar oss mot de mål vi har kommit överens om.

För det andra måste varje regering nationellt göra sin hemläxa, öka biståndet, rasera handelsmurar och avskaffa olika former av exportstöd.

För det tredje ska vi inte heller vara rädda för att gå våra egna vägar när det behövs. Alliansen om förnyelsebar energi är ett exempel. Näringslivet måste också involveras i partnerskapen.

För det fjärde håller vi i gång motorerna under CSD:s ledning. Det har funnits en idé om att göra en sorts tillfälliga grupper, eller ad hoc-grupper, med länder som är villiga att sätta fart på arbetet. Det kan vara en intressant idé.

På EU-nivå har vi bekräftat vår inställning till hållbar utveckling senast under vårt toppmöte i Bryssel. I den så kallade syntesrapporten som man beslutade om då följer vi upp våra åtaganden från Johannesburg.

Vi håller på med en ny kemikalielagstiftning. Den 7 maj beslutar kommissionen om den nya kemikalielagstiftningen och skickar då ut den på en bred remiss.

Vi har fått beslut om en ny harmoniserad energiskatt. Vi har lagt fram förslag om skadeståndsansvar vid miljöskador. Det bygger på att det är förorenarna som ska betala. Vi har tagit initiativ för att lyfta fram och förbättra förutsättningarna för miljövänlig teknik. Det är ett område där jag vill påstå att vi har många världsledande företag i Europa.

Vi följer noggrant klimatmålet. Som ni vet driver vi Kyotoprotokollet och vill nu att ryssarna också ska ratificera så att det ska träda i kraft.

Jag vill avslutningsvis nämna fyra områden där jag tror att den svenska riksdagen kan spela en avgörande roll framöver.

Jag tror att Sverige kan driva på också via CSD, kommissionen för hållbar utveckling, i FN. Möjligen ska Sverige också titta på om det är någonting som kan hjälpa till att man bildar en sorts ad hoc-grupper på speciella områden där Sverige kan ha ett intresse och är särskilt ambitiöst och få med sig ett antal andra länder där man på högsta politiska nivå vill axla ansvaret. Vi visar vägen och kan hitta idéer om hur man ska kunna föra arbetet framåt.

Jag tror att vi alla medlemsländer i EU behöver göra reklam för vårt vatteninitiativ och mobilisera svensk expertis på det området. Då menas förstås inte att bara göra reklam utan att jobba med det konkret. Här behövs också en nationell checklista över vad som behöver göras i Sverige för att bidra till Johannesburg. Det förstår jag att ni redan förbereder.

Vi måste ta täten och konkretisera arbetet med hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Det har nu blivit ett allmänt begrepp och koncept som används. Vad betyder det, och hur får vi det att komma till liv på ett bra sätt? Hur konkretiserar vi det?

Jag tror också att man ska förnya arbetet och engagemanget för Agenda 21 på lokal nivå. Det har jag förstått redan är på gång.

Naturligtvis är det just nu fokus på kriget i Irak och vad som händer efteråt. Världsscenen ser nu också annorlunda ut. Det förstärker bara min tro på hållbar utveckling. Jag menar att det måste vara den vägledande visionen för EU inför framtiden. Jag hoppas att också konventet ska komma fram till detta.

Det är det sätt på vilket vi kan gifta ihop de ekonomiska, sociala och miljömässiga målen för EU. Vi måste bekämpa orsakerna till terrorism, till exempel fattigdom. Det gör vi bäst genom att sätta upp hållbar utveckling som ett övergripande mål. Tack för att ni har lyssnat så länge.

Ordföranden: Tack så mycket, Margot Wallström. Du får gärna stå kvar i talarstolen. Du höll dessutom tiden föredömligt, vilket jag som ordförande uppskattar. Jag tror att det var bra för er som sitter hemma och lyssnar på diskussionen att kunna få en sammanfattning av vad det offentliga seminariet handlar om.

Nu kommer en företrädare för varje parti att ha möjlighet att ställa frågor direkt till dig. Den som först ska ställa en fråga är Sven Gunnar Persson från Kristdemokraterna, och därefter är det Kjell-Erik Karlsson. Varsågod, Sven Gunnar.

Sven Gunnar Persson (kd): Tack, fru ordförande. Också jag till tacka för en mycket intressant exposé över vad som händer på den globala och europeiska arenan. Jag vill haka på det kommissionären sade om det viktiga i att nu gå från ord till handling.

En avgörande faktor för om arbetet med hållbar utveckling ska kunna föras framåt är i vilken omfattning arbetet kan få en bred folklig förankring och förankring i näringslivet. Frågorna om frivilligorganisationerna och näringslivets roll i arbetet för hållbar utveckling i ett globalt perspektiv får för lite utrymme.

Jag vill ställa en fråga till kommissionären. Egentligen skulle jag också vilja fråga några av frivilligorganisationerna hur de ser på sin roll, sina möj-

ligheter och vilka hinder som finns. Men i det här fallet får jag rikta frågan till kommissionären. Hur ser kommissionen på NGO:er och näringslivets roll för att komma vidare i arbetet och vilka möjligheter och resurser som kan behövas som stöd?

Margot Wallström: Det är helt avgörande att vi kan mobilisera miljöorganisationerna väldigt brett men också att vi får med industrins företrädare. Jag tror ändå att partnerskapen är ett sätt att få med olika intressegrupper i den konkreta uppföljningen och i konkreta projekt. Det kan till exempel handla om vatten.

Vi vet att det i många fall lika mycket är fråga om att skapa en demokratisk process i till exempel många av de afrikanska länderna. Där kan våra miljöorganisationer, som representerar en lång demokratisk tradition, ha en väldigt viktig roll.

Det vi gör är att vi försöker att finansiera bidrag ekonomiskt så att miljöorganisationerna kan jobba. Men det mesta av det konkreta jobbet måste nog ske i medlemsländerna som är närmast. Här kan vi hjälpas åt. Vi ser till att alltid formellt ha med miljöorganisationer och också företrädare för industrin, och i medlemsländerna tar man i sina konkreta projekt också med dem. Det är helt avgörande för om vi ska lyckas.

Vi ska komma ihåg att de som aldrig har vikit från målen om hållbar utveckling trots allt är miljöorganisationerna. De har hållit det vid liv. De har tvingat oss att gå på gång komma tillbaka till en hållbar utveckling.

Hade vi inte lyckats i Johannesburg, inte kommit överens och inte fått USA att skriva på handlingsplanen hade det varit borta. Jag är helt övertygad om att konceptet om hållbar utveckling hade varit borta. Det var mycket som stod på spel. Nu har vi behållit det. Nu gäller det att vi visar att vi kan tillämpa det.

Ordföranden: Tack för det. Ordet och frågan går vidare till Kjell-Erik Karlsson, Vänsterpartiet, och därefter Roger Karlsson. Varsågod.

Kjell-Erik Karlsson: När det gäller bindande regler för transnationella företag redovisar regeringen i sin skrivelse hur den avser att gå vidare med frågan att på internationell nivå reglera företagens ansvar. Vad anser kommissionen behövs för att utveckla den politiken för att ge folkrörelser och andra delar av samhället möjlighet till påverkan och åstadkomma en samlad politik för företagens ansvar?

Margot Wallström: Det behövs ett mycket större ansvarstagande av företagen. Inför Johannesburg var det många miljöorganisationer som drev att man skulle få ett internationellt regelverk om *corporate social responsibility*. Det handlar om företagens inte bara sociala ansvar utan också miljöansvar.

Tyvärr hade man inte hunnit förbereda det tillräckligt mycket för att man skulle vara beredd att fatta beslut i Johannesburg om bindande internationella regler. Jag tror att man satte i gång för sent med det arbetet.

Jag är helt inställd på det. Kommissionen menar att det är nödvändigt att driva det arbetet framåt. Nästa steg som man kan ta är förmodligen att få

bindande regler om hur man till exempel ska redovisa sitt miljöarbete. Nu är det frivilligt. Vi har byggt upp organisationer som ska hjälpa företagen att också redovisa sina miljöinsatser.

Det är vad jag föreställer mig ska hända som ett nästa steg. Man får internationella bindande regler om detta. På samma sätt är det med det sociala ansvaret så att man bygger ut det mycket tydligare. För att vara riktigt realistisk har det inte riktigt tagit form så att man vet vad det är konkret som vi ska diskutera. Men själva försöker vi att driva det i den riktningen och se till att vi stöter på företagen för att de ska rapportera.

Jag tror att det är många företag som accepterar detta. De säger: Om vi gör det borde man skapa likartade villkor för företagen. Alla borde tvingas redovisa hur de jobbar med kanske framför allt miljöfrågorna så att man får en sådan redovisning och revision.

Ordföranden: Tack för det. Då är det Roger Karlsson, Centerpartiet, och därefter Mikaela Valtersson. Varsågod, Roger.

Roger Karlsson (c): Tack fru ordförande. Jag skulle först vilja tacka Margot Wallström för ett mycket engagerat anförande.

Min fråga handlar om kemikalier och kemikalielagstiftningen. Signaler har nått mig från miljörelsen i Sverige att substitutionsprincipen inom EU håller på att slarvas bort. Kommissionären nämnde att den 7 maj ska kommissionen fatta beslut om ett förslag till kemikalielagstiftning som sedan ska skickas ut på remiss.

Min fråga är: Hur tillämpas substitutionsprincipen i lagförslaget?

Margot Wallström: Detta är mitt favoritämne. Tack för att du frågade om kemikaliepolitiken. Den har vi nu jobbat med länge. Vitboken kom för två år sedan. Vi satte minst fyra viktiga mål.

Vi sade att vi måste täcka kunskapsgapet som finns. Vi vet nästan ingenting om de tusentals kemikalier som vi använder varje dag. Vi måste ändra bevisbördan så att det inte är myndigheterna som ska bevisa att en kemikalie är farlig utan producenterna som ska visa att den antingen är ofarlig eller att man kan hantera riskerna med den.

Vi måste ändra på den konstiga uppdelning som finns mellan nya och gamla kemikalier som gör att vi inte alls prövar hur farliga de gamla är, nämligen de som producerades före 1981. Det gäller också de nya som man vill släppa ut på marknaden. Det är en fullständigt hopplös och långsam procedur för att introducera nya kemikalier.

Vi måste se till att etablera en hög skyddsnivå till skydd för människors hälsa och miljön. Det har vi lyckats med. Vi etablerar nu världens bästa system för att kontrollera kemikalier. Det är den mest ambitiösa kemikaliepolitiken i världen. Det är vad vi ska diskutera den 7 maj och som sedan ska ut på en Internetremissrunda.

Det är självklart att substitutionsprincipen ligger bakom hela upplägget. Jag kan bara ge ett bevis. Det finns naturligtvis i skrift att man ska ta hänsyn till substitutionsprincipen. Det vi säger är att det inte kan vara den enda faktorn. Det vet Sverige av erfarenhet.

Sverige är nog det land där man har försökt detta mest konsekvent. Vi vet också hur svårt det är att tillämpa det i allt man gör. Man måste också ta med andra faktorer i beräkning. Men principen är viktig. Den finns där och ligger bakom hela upplägget.

Det innebär till exempel att vi har en regel om kemikalier i produkter. Alla de som nu ska importera produkter kommer att fråga: Vad är det för kemikalier i vattenmuggen, eller vad det nu är för någonting, som jag köper? Kan ni garantera att den är ofarlig? Kan jag säga till myndigheterna att det är ofarligt och ingen risk att det kommer ut i miljön?

Man kommer att driva på utvecklingen mot substitution och mot ofarligare ämnen. Det är hela tanken med att ha ett godkännandeförfarande. Det kommer omedelbart att leda till att man söker efter mindre farliga alternativ. Det är fortfarande en vägledande princip i det vi har gjort i kemikalielagstiftningen.

Sedan kommer vi säkert att bråka om exakt formulering. Men så är det. Det finns inskrivet tydligt.

Ordföranden: Tack för det, Margot. Då är det Mikaela Valtersson, Miljöpartiet, och därefter Alf Eriksson:

Mikaela Valtersson: Min fråga handlar om någonting som Margot Wallström berörde i sitt anförande om EU:s roll i processen.

Ett fundamentalt problem i miljöpolitiken är hur man hanterar de spänningar som uppstår när miljöhänsyn krockar med andra intressen. Jag tänker då särskilt på kortsiktiga ekonomiska intressen.

Det ser vi också inom EU. Kommissionen satte till exempel tidigare i år sina egna intressen före bevarandet av torsken i Östersjön när Sverige ville gå in och ta ett ansvar, även om nu kommissionen sent omsider insett sitt misstag och försöker rätta till det.

EU:s regler för statsstöd riskerar också att allvarligt försvåra för Sverige att använda den kostnadseffektiva skatteväxlingen i klimatpolitiken. Det har en svensk utredning brottats med i dagarna.

Margot Wallström poängterade i sitt anförande att EU hade en drivande och ledande roll under Johannesburgstoppmötet. En sådan roll förpliktigar och innebär också ett fortsatt ansvar när man ska gå från ord till handling.

Mot den bakgrunden undrar jag vad du som miljökommissionär avser att göra för att ge miljöhänsyn och resursbevarande högre prioritet framför kortsiktigt ekonomiskt intresse inom EU för att kunna driva miljöfrågorna med trovärdighet i uppföljningen av Rio- och Johannesburgstoppmötet i fortsättningen.

Margot Wallström: Det är precis det vi gör. Vi gör det i fiskepolitiken, i jordbrukspolitiken och i vår handelspolitik.

Samtidigt är EU medlemsländerna. I slutänden är det medlemsländerna som bestämmer. Det är ett tydligt exempel på detta. Medlemsländerna satte sig emot torskfiskestoppet och kommissionens förslag till en radikal neddragning av torskfisket i Östersjön. Man accepterade inte en lika radikal neddragning

ning som kommissionen hade föreslagit. Därför kommer det nu att bli ett torskfiskestopp.

Vi bygger det på vad de ekologiska ramarna ger. Det är den viktiga omvägning som sker med till exempel översynen av fiskepolitiken. Här var det ett antal medlemsländer som inte ville acceptera detta. En följd av detta blev att Sverige ville gå längre. Då ifrågasatte kommissionen vilken effekt det skulle få.

Man behövde titta på: Vilka är de internationella reglerna, och vilka är EU:s regler? Men i synen på att vi måste bevara torsken i Östersjön har vi absolut ingen annan uppfattning. Kommissionen var mer ambitiös i sitt ursprungliga förslag än vad medlemsländerna då var beredda att acceptera.

På samma sätt gör vi när vi nu ser över jordbrukspolitiken, som är det riktigt känsliga området. Där återstår väldigt mycket att göra innan vi kan säga att vi har reformerat den så att vi är helt nöjda.

Även här har kommissionens förslag inneburit en tydlig förskjutning mot mer av landsbygdsutveckling och miljöinsatser. Det ska gynnas i ett framtida system.

Ni vet också att det finns några stora medlemsländer som inte vill ändra på jordbrukspolitiken. De vill behålla den precis som det ser ut i dag. Det gör det därför också mycket svårare att tala med en röst i internationella förhandlingar.

Det är fortfarande så att EU importerar mest jordbruksprodukter och också mest livsmedel från fattiga länder. Inte ens om du lägger ihop den import som sker från USA:s, Japans, Australiens och Kanadas sida får du lika stor andel som vad EU importerar. Här har vi öppnat våra marknader till exempel genom initiativet *Everything but arms*. Vi har en helt fri marknad för de fattigaste länderna.

Det är viktigt att vi hela tiden är på vår vakt så att det inte blir så att den enda handen inte vet vad den andra gör eller att vi har politikområden som står i konflikt med varandra. Det finns fortfarande en hel del att röja upp i. Jag tycker ändå att vi är på rätt väg. Nu finns hållbar utveckling som en övergripande och vägledande princip för EU.

Ordföranden: Då går ordet till Alf Eriksson, Socialdemokraterna, och därefter till Lars Lindblad. Varsågod.

Alf Eriksson: Jag vill tacka Margot Wallström för ett engagerat anförande. Jag har en fråga på ett svenskt favoritämne, att gå före.

Hållbar utveckling handlar också om välfärd och välfärdsfrågorna. För många länder, framför allt utvecklingsländerna, står av naturliga skäl de grundläggande välfärdsfrågorna överst på dagordningen. De kan komma i konflikt med hållbarhetsfrågorna. Det gäller exempelvis miljöförstöring, kemikalier, exploatering av ändliga resurser, och så vidare.

Från svensk sida har vi ofta framfört att vi måste gå före med åtgärder för att visa på goda exempel och att det går att förena hållbar utveckling med bibehållen välfärd. Min fråga är: Hur är kommissionens syn på EU i detta

sammanhang? Är det en likartad syn inom kommissionen att EU bör gå före och visa på exempel för att få övriga världen med oss på området?

Margot Wallström: Det är vad vi gör. Vi visar vägen. På många av de områden som diskuterades i Johannesburg är det EU som har den mest ambitiösa lagstiftningen. Vi märkte också hur motståndet såg ut. Bekymret var också det politiska läget. U-länderna känner: Vi får inte tillräckligt stor tillgång till era marknader. Ni sätter upp handelshinder. Ni ger oss inte tillräckligt bistånd. Ni lever inte upp till era tjugusiga målsättningar.

Risken var att debatten skulle fastna där och att vi aldrig skulle komma längre. Vi skulle framför allt inte komma till miljöfrågorna. I dag ser många u-länder miljöfrågorna som ytterligare ett sätt för oss att sätta upp handelshinder och göra det krångligt för dem att komma in på våra marknader.

Våra konsumenter accepterar inte vad som helst. De tycker att vi bara vill förhindra utveckling i deras länder. Miljöfrågorna upplevs därför som en sorts lyxbekymmer och ett lyxproblem som de får ta itu med sedan.

Precis i det läget var vi i Johannesburg. *Trade and aid* var det första som kom upp. Vi försökte att lösa de frågorna så att vi kunde komma in på miljöfrågor. Det är också ett misslyckande för oss. Trots att vi är den största biståndsgivaren i världen har vi inte lyckats tala tillräckligt tydligt med biståndsländerna om hållbar utveckling, klimatfrågan eller allt det som är så viktigt.

Vi måste demonstrera i praktiken att det är till fördel och inte en kostnad, en börda och ett bekymmer att investera på miljöområdet. Det är därför som det är så viktigt med miljövänlig teknik och att vi hjälps åt med att illustrera det i verkligheten.

Det var också en sorts pedagogiskt bekymmer i Johannesburg förutom ett reellt problem att få tillräckligt starka skrivningar. Du har helt rätt. All vår miljölagstiftning är minimidirektiv som tillåter medlemsländerna att gå före.

Jag skulle vilja veta vilket område som finns där inte vi har den mest ambitiösa miljöpolitiken. Också på klimatområdet är det vi som visar vägen. Vi är beredda att genomföra det i praktiken. Vi är också beredda att börja pröva handel med utsläppsrätter. Vi jobbar internationellt för att man ska ratificera Kyotoprotokollet.

Tanken är att vi ska vara goda förebilder.

Lars Lindblad (m): Min fråga rör miljöaspekterna i hållbar utveckling. Frågan riktas till miljökommissionären, men jag ser gärna kommentarer från miljöorganisationerna och Svenskt Näringsliv – om presidiet så tillåter.

Det kan finnas skäl att påminna om att Sverige har en relativt god miljö om man jämför med många andra länder. Säkert beror detta mycket på att vi har en låg befolkningstäthet och ett renare energisystem. Inte minst handlar det om att vi har ett näringsliv som har arbetat med hållbarhetsfrågor i flera decennier. Det finns många enskilda i befolkningen som är engagerade i miljöorganisationer eller enskilt för en bättre miljö.

När vi i den politiska sfären talar om hållbar utveckling betonar vi nästan alltid underifrånperspektivet och vikten av att människor tar egna initiativ.

Agenda 21 är ett sådant exempel. När vi kommer med de konkreta åtgärderna, både från global nivå, EU-nivå och nationell nivå, handlar det mycket om den politiska sfärens åtgärder. Lagar, regler, pengar till myndigheter och så vidare.

Hur ska vi komma ifrån detta perspektiv och hitta de konkreta verktygen för att få in de enskilda i arbetet på ett tydligare sätt än vi har lyckats med hittills?

Margot Wallström: Jag tror att man behöver göra tre saker.

Man måste jobba med att få rätt priser på saker. Man måste få in miljöaspekten och miljökostnaderna i priset, så att man mer använder ekonomiska styrinstrument. Vi kommer att behöva skatter och avgifter som ett instrument i miljöpolitiken framöver. Då kan det inte vara olika i Europa. Där förespråkar jag en harmonisering av miljöskatter och avgifter.

Vi måste påverka konsumenterna. Vi kommer att behöva mobilisera konsumenter och aktiva medborgare i framtiden. Hur ska man informera, och hur ska man ge återkoppling, så att det blir en fördel av att cykla i stället för att ta bilen till jobbet varje morgon, eller att jag är bra på att sopsortera? De tror inte sina öron när vi berättar att det i Sverige finns kameror i soprummen, en övervakning av vad folk gör i soprummen! De tror inte att det är sant. Det behövs mer positiv uppmuntran för att konsumenterna ska vara villiga att göra jobbet.

Man måste påverka produktions- och konsumtionsmönster. Man måste se till att produktionen har en livscykelanalys för sina produkter. Man ska titta på dem från vaggan till graven, eller helst från vagga till vagga. Det kan vi göra på olika sätt, producentansvar eller olika styrinstrument. Det behövs för att komplettera den lagstiftning vi redan har, de 200–300 lagreglerna. Vi har en rejäl grund att stå på, men vi kan behöva använda frivilliga överenskommelser. Det har vi till exempel med bilindustrin, både den europeiska, japanska och koreanska bilindustrin. Vi har en överenskommelse om att de ska minska koldioxidutsläppen. Där har vi inte lagstiftat utan i stället kommit överens med dem. Vi följer upp och övervakar noga. De sakerna är viktiga.

Lars Lindblad (m): Jag skulle gärna vilja ha en kommentar från Svenskt Näringsliv och miljöorganisationerna.

Ordföranden: Vi tar det sedan. Vi har all tid i världen att återkomma.

Sverker Thorén (fp): Jag tar chansen att lyfta upp den fråga jag har ställt på ett nationellt plan. Det var en av de frågor som kom tillbaka från Johannesburg. Det gäller frågan om att gå tillbaka och finna strukturella systemfel som hindrar oss att nå hållbar utveckling. När jag har chans att fråga miljökommissionären vill jag lyfta upp frågan till EU-nivå. Vad på EU-nivå bedömer Margot Wallström är de största strukturella hindren eller systemfelen som måste övervinnas för att ta ett rejält kliv gentemot hållbar utveckling?

Margot Wallström: Det har att göra med konkreta politikområden.

Vi måste klara ut hur vi ska transportera oss framöver om inte det ska bli ett överstigit bekymmer. Vi måste klara ut energiförsörjningen och energi-

politiken framöver. Vi måste förstås jobba med jordbrukspolitiken om vi ska kunna ta itu med de riktigt stora miljöutmaningarna. Det gäller att integrera miljöaspekten och den sociala aspekten i alla de ekonomiska bedömningarna mycket tidigare. Än så länge går det i bästa fall i tre parallella spår.

Varje stort politiskt förslag som läggs fram från kommissionens sida ska prövas utifrån hur det lever upp till målet om hållbar utveckling. Numera har vi sådana utvärderingsinstrument. Det ska bli väldigt spännande att se hur det fungerar. Det tvingar oss att börja tänka mer långsiktigt och i ett bredare geografiskt perspektiv.

Visst finns det många systemfel, och de sitter framför allt i huvudet. Det är hela attityden, att vi inte har lärt oss att förstå vad hållbar utveckling kan ge och hur den ska tillämpas.

Ordföranden: Nu, Margot Wallström, får du sätta dig.

Under de 25 minuter vi har kvar innan vi bryter för kaffepaus kommer vi att fortsätta med möjligheten för ledamöter att ställa frågor till er övriga.

Kaj Nordquist (s): Fru ordförande! Jag vill ställa en fråga till Svenska Handikapporganisationers Internationella Biståndsstiftelse.

Hur definierar ni hållbar utveckling? Hur tycker ni att man ska se till att man faktiskt uppnår en hållbar utveckling där marginaliserade grupper inte fortsätter att vara marginaliserade?

Jamie Bolling: Jag ska ge en definition av hur hållbar utveckling ska uppnås.

Hållbar utveckling inkluderar alla grupper i samhället, en ekonomi i en värld där alla inkluderas. De fattiga ska inkluderas.

I dag lever 10 % av världens befolkning med funktionsnedsättning. Flertalet av dem utestängs dagligen på alla samhällsområden på grund av fysiska barriärer, bristande vilja och negativa attityder. Man ska gå från ord till handling när det gäller miljöfrågor. Hur ska vi se på det? Man måste från början inkludera gruppen. Vi har perspektivet. Vi tittar på vad som krävs för att inkludera människor med funktionshinder vad gäller miljöfrågor. Vi ska inte fortsätta att utestänga människor, som det finns exempel på i alla länder i världen.

För att kunna uppnå detta behövs ett förändrat synsätt. Vi vill medverka till strategier och metoder. Vi tar gärna ett helhetsperspektiv. Våra erfarenheter är att de fattigaste är gruppen människor med funktionsnedsättningar. Hur inkluderar vi dem i miljöfrågor? Det gäller att från början ha korssektoriell vy av saker och ting och inkludera alla.

Sven Gunnar Persson (kd): Miljökommissionären och jag var rörande ense om att frivilligorganisationernas och näringslivets roll var avgörande för att få riktig kraft i arbetet med hållbar utveckling. Jag vill föra vidare den fråga jag var inne på tidigare till några av organisationerna. Jag vill höra hur till exempel Svenska naturskyddsföreningen, Rädda Barnen, Sveriges Kristna Råd och Svenskt Näringsliv ser på sin roll och sina möjligheter och eventuellt vilka hinder som finns för att verksamt kunna bidra till och ha den nyckelroll som de flesta är ense om att ha.

Eva Carlhäll: Vår roll i Rädda Barnen är att lyfta fram barnen och barnkonventionen. Den är vårt verktyg i vårt arbete. I förhållande till hållbar utveckling ser vi att mycket görs men att det inte tas så stor hänsyn till barnen, som är framtiden. Vi inkluderar inte dem i frågan.

De som berörs mest av miljöförstöring är barnen. Vi måste föra in dem mer i diskussionen än vad vi gör i dag. I vår verksamhet i världen försöker vi att lyssna till barnen och höra vad de ser som problem och vad de har för lösningar.

Margot Wallström tog upp problemet med sanitet. När vi har frågat barn i till exempel Pakistan säger de att de inte äter någonting innan de går till skolan eftersom de inte kan gå på den eventuella eller obefintliga toaletten. Speciellt flickor har problem. Det finns otaliga andra vittnesmål från barn.

Barn syns inte. Vi lyfter inte fram barnen tillräckligt mycket i debatten.

Hinder är attityder. Vi inser inte att barn och ungdomar har kapacitet och kan bidra i diskussionen.

Göran Eklöf: Det var en så bred fråga att jag var tvungen att fundera på vad jag skulle lyfta upp.

Jag tänkte lyfta upp någonting som kanske inte är så självklart för vilken roll vi spelar i Sverige. Svenska naturskyddsföreningen samverkar kraftigt internationellt med miljöorganisationer i andra delar av världen.

En roll vi kan ha är att i samverkan med miljöorganisationer i framför allt utvecklingsländerna men också med övergångsländerna i öst arbeta fram positioner och förslag som bygger på ett globalt helhetsperspektiv, som inte bara ser den svenska miljödebatten och den svenska välfärdsdebatten utan också integrerar perspektiv framför allt från de globalt sett marginaliserade grupperna. En sådan huvuduppgift vi bedriver i vårt internationella arbete är att slå hål på den segslitna myten om att fattiga människor inte har råd att bry sig om miljön. Det är ofta tvärtom. Det är snarare så att om det är några som verkligen inte har råd att inte bry sig om miljön är det de fattiga människorna – som lever direkt av naturresurser, skogen, jorden, vattnet. Vi ser som en viktig roll att åskådliggöra och visa hur just de rika ländernas produktions- och konsumtionsmönster undergräver möjligheterna för uthållig utveckling i många utvecklingsländer. I det arbetet finns det långt kvar att gå innan det globala helhetsperspektivet på hållbar utveckling slår igenom i det allmänna medvetandet eller i många politiska församlingar.

Lennart Molin: Sveriges Kristna Råd är samarbetsorganet i Sverige för kyrkorna i Sverige. I det här sammanhanget har vi två uppgifter. Den ena är att samordna kyrkorna i olika insatser och se till att så många kyrkor som möjligt är med, helst alla. Den andra uppgiften är att vara kanal mellan kyrkorna i Sverige och internationella ekumeniska organisationer, till exempel Kyrkornas Världsråd, Europeiska Kyrkokonferensen, men också de internationella katolska organisationerna. Den katolska kyrkan är i allmänhet inte med i den internationella ekumeniken men är delaktig i Sveriges Kristna Råd.

I de här sammanhangen har det länge funnits samtal och arbete kring hållbar utveckling, med framför allt en betoning av att hålla ihop de sociala,

ekonomiska och miljömässiga målen. Det har i Kyrkornas Världsråd funnits en kritik mot begreppet hållbar utveckling, att det är alltför bestämt av hur man ser det i ord. Man har hellre velat tala om hållbara samhällen.

I kyrkornas arbete med dessa frågor har de etiska grundfrågorna varit viktiga. Det är som det har påpekats här, nämligen att det krävs ett intensivt arbete för att förändra attityder, ett brett folkbildningsarbete för att få så stor och bred delaktighet som möjligt.

Sveriges Kristna Råd har inga egna konkreta projekt, men det har kyrkorna. Det finns mycket att berätta. Till exempel kan Karin Lexén berätta om vad Svenska kyrkan gör. Jag bollar över frågan till henne.

Ordföranden: Jag kommer inte att låta Karin få ordet just nu. Vi får återkomma. Det är fem frågeställare kvar och tio minuter kvar.

Per-Allan Olsson: Internationella Röda Kors-rörelsen tycker inte att man kan tala om hållbar utveckling utan att tala om hiv/aids-problemen. Det är en ohållbar utveckling. Det är ett sådant stort hot mot de kriterier för utveckling som man har arbetat med de senaste decennierna. Vi talar om länder med en infektionsnivå på 30—40 % av befolkningen.

Under den senaste svältkatastrofen i Afrika har det med önskvärd tydlighet blivit klart att de mekanismer som finns för återhämtning i byarna, bland lantbruksbefolkningen, inte gäller längre. Det betyder att de kriterier som man arbetar med ur ett utvecklingsperspektiv inte gäller i samma grad. Där krävs ett helt annat samarbete i humanitärt multisektorarbete. Hiv/aids-frågan är inte ett hälsoproblem utan ett utvecklingsproblem och något som vi måste samlas kring.

Jag nämner ett initiativ. Lake Victoria-initiativet förenar – inspirerat av Östersjösamarbetet – både miljöaspekterna och de socioekonomiska hälsoaspekterna runt sjön och ger en möjlighet för NGO:er, lokala och internationella organisationer och regeringar att långsiktigt försöka göra något.

Ordföranden: Jag vill ge en påminnelse. Det block vi håller på att ställa frågor om – vi håller på att glida in på område 2 – är globalisering och institutionellt ramverk för hållbar utveckling.

Carina Hägg (s): Jag vill rikta min fråga till UD, men det skulle också vara intressant om Margot Wallström har möjlighet att ge en kommentar.

Det är viktigt att vi inom svensk politik självständigt formar de mål och frågor som vi är beredda att driva, att vi samordnar oss med EU och ser kommissionen som en resurs. För att veta på vilket sätt vi bäst driver frågor utanför EU-kretsen måste vi också veta mer om hur andra länder prioriterar frågorna. Det är också viktigt att de länder som har kommit långt när det gäller ekonomisk, teknisk och politisk utveckling tar ansvar för frågorna och går före.

Jag har varit lite orolig för att ett så stort land som USA under Bushadministrationen inte har varit berett att visa tillräcklig vilja. Det är möjligt att det har svängt, att det i dag finns ett större intresse. Är USA i dag, när Bushadministrationen har suttit på plats ett tag, mer intresserat av att driva miljöfrågor?

Margot Wallström: Det är enkelt att svara: Nej, de har verkligen inte demonstrerat något som helst intresse av att föra upp miljöfrågan allra högst på den politiska dagordningen. Tvärtom. Det gör oss bekymrade. Vi får en svag motpart. Vi vill ju gärna samarbeta med USA, och vi anser att det är absolut nödvändigt.

De miljöproblem vi ser i dag är i hög grad globala. De är världsproblem. Vi måste lösa dem globalt genom samverkan. Därför är det bekymmersamt. Jag hoppas fortfarande att det kan rätta till sig. Kanske kan vi visa vägen med Kyotoprotokollet, som över 100 länder har ratificerat, där vi skapar ett internationellt regelverk, det enda som existerar. Förr eller senare måste USA återvända.

Krister Nilsson: Jag kan från Miljödepartementets sida ge en kort kommentar kring vårt internationella arbete.

I samarbetet hittar vi positioner och söker bryggor, inte minst vi i de industrialiserade länderna och utvecklingsländerna, i syfte att hitta de mål vi tillsammans kan driva inom EU.

Du pratade om att gå före. I bryggan mellan utvecklingsländerna och industriländerna måste vi hitta de prioriterade frågorna och bygga ett förtroende. Det är avgörande.

Jag kan peka på hur vi aktivt jobbar för att leva upp till det du pekar på. I samband med klimatförhandlingarna var det tydligt hur Sverige tillsammans med kommissionen gjorde ett aktivt arbete för att söka kontakt med olika länder för att se vilka gångbara modeller som finns för att gå vidare. Det relaterade till den allvarliga situationen när USA sade att man lämnade förhandlingarna.

Inför Johannesburg hade vi problem med vad det skulle bli för resultat. Skulle vi hamna i den situation Margot beskrev tidigare att det skulle bli ett totalt fiasko utan överenskommelse? Sverige jobbade tillsammans med Sydafrika och Brasilien för att bygga en axel från Stockholm -72, Rio -92 till Sydafrika -02. Vi jobbade aktivt med detta. Jag tror att det förslag Margot tog upp i sitt anförande om att bilda allianser på ytterligare områden än energiområdet kommer att vara viktigt framöver när det gäller implementeringen av Johannesburgsagendan.

Lars Lindblad (m): I min tidigare fråga till Margot Wallström påstod jag att politiker oftast har lättare att hitta konkreta överifrånlösningar i fråga om miljöutveckling, till exempel när det gäller att stoppa och hindra företag och enskilda människor från att göra saker eller att få myndigheter att med hjälp av tilläggsanslag ta tag i något. Samtidigt ligger kraften för hållbar utveckling hos enskilda människor och företagare.

Min fråga till Naturskyddsföreningen och Svenskt Näringsliv är om ni ser några konkreta verktyg för hur vi ska få ytterligare fart på underifrånperspektivet som vi alla efterfrågar.

Ingela Bendrot: Mycket handlar om att skapa förutsättningar, precis som jag sade tidigare, för företagsamheten. Det är viktigt att skapa förutsättningar för företag och enskilda att gå i rätt riktning. Miljöpolitiken tar ofta sin utgångs-

punkt i ett snävt fokus där man sällan eller aldrig tänker på de ekonomiska konsekvenserna. Jag tog tidigare upp exemplet med miljölagstiftningen, där man egentligen har goda ambitioner men där de långa handläggningstiderna leder till att vi inte får den modernisering av industrin som är så viktig för en utveckling som går i rätt riktning. Det är ett bra exempel där regelverket motverkar hållbar utveckling. Även om ambitionen är att motverka miljöproblemen blir ambitionen tyvärr den motsatta.

Det finns också sätt att använda för att uppmuntra företag. En del kommuner sätter ned tillsynsavgifterna för företag som har miljöcertifierad verksamhet. Det är ett konkret exempel på den nationella nivån.

Göran Eklöf: Inom det civila samhället och miljörörelsen pågår bland annat ett livaktigt konkret arbete för att uppnå direkta miljöförbättringar genom olika typer av projekt, miljömärkningsarbete och opinions- och attitydförändringsarbete. Även inom många företag pågår ett aktivt miljöarbete som driver utvecklingen av anpassad teknik framåt, och så vidare.

Jag vill ändå betona att det är viktigt att den politiska debatten handlar om och fokuserar på de politiska lösningarna. Mycket handlar om det som flera har nämnt om att skapa förutsättningar och att få fram rätt priser.

Det var en stor debatt i Johannesburg om partnerskapsinitiativ. Den debatten missuppfattades ibland som att folk var emot partnerskapsinitiativ, vilket vi naturligtvis inte är. Debatten handlade om – och det är viktigt – att politikererna måste ta ansvaret för att genomföra sina beslut. De kan inte utlokalisera ett sådant ansvar. Risker var – och till en liten del blev det så – att de konkreta politiska åtagandena ersattes av åtaganden som politikererna inte kan hållas ansvariga för. Därför är det viktigt att hållbarhetsdebatten i de politiska församlingarna fokuserar vid vad staten, institutionerna och myndigheterna ska göra.

Ordföranden: Om Kjell-Erik Karlsson, Vänsterpartiet, har en kort fråga som kräver ett kort svar är det okej att ställa den före kaffepausen, annars väntar vi till efter kaffepausen.

Kjell-Erik Karlsson (v): Nej, den är inte kort.

Ordföranden: Då väntar vi. Vi sätter dig överst. Vi kommer att bryta nu. Roger Karlsson och Mikaela Valtersson står på listan efter kaffepausen.

Ordföranden: Välkomna in igen efter kaffepausen till det offentliga seminariet! Det sammansatta utskottet här består av utrikes-, miljö- och jordbruksutskotten. Frågor kan ställas om det som hände i Johannesburg och vid det toppmöte som då behandlade hållbar utveckling.

I blocket före kaffepausen var vi inne på det som handlar om globalisering och institutionellt ramverk för hållbar utveckling. Jag lovade mina kolleger att de skulle få återkomma och ställa frågor under förutsättning att frågorna är korta. Vi har tre frågor kvar, och därefter ska vi gå över på blocket som handlar om konsumtions- och produktionsmönster och stöd till fattigdomsbekämpning.

Kjell-Erik Karlsson (v): Jag skulle vilja ställa en fråga till Jordens Vänner om WTO och EU:s investeringsavtal. I dag saknar 1,2 miljarder människor tillgång till rent dricksvatten. 2,4 miljarder saknar tillräckligt med vatten för avlopp och tillfredsställande hygien. Med det som bakgrund vill jag fråga Jordens Vänner: Hur ser ni på vad som händer med EU:s investeringsavtal och WTO? Skulle ni kunna utveckla vad ni tror eller vet om vad detta kommer att leda till?

Tove Zetterström: EU driver ju många av de nya frågorna i WTO om ett nytt investeringsavtal, om ett konkurrensavtal och om offentlig upphandling. Det gäller även huruvida GATS-avtalet om tjänster ska utvidgas. Det påverkar framför allt vattendistributionen i många länder, som privatiseras. Detta gör att många fattiga människor inte längre har råd med rent vatten. Vatten, som är ett så grundläggande behov, ses som en handelsvara bland alla andra.

Alla de nya avtalen som EU driver på hårt för i WTO ger ökade möjligheter för framför allt transnationella företag att etablera sig i tredje världen. Vi inom Jordens Vänner och även Friends of the Earth International har drivit en kampanj inför Johannesburg, och vi fortsätter också att göra det, för att företagens ökade möjligheter och rättigheter att investera också måste balanseras mot skyldigheter. Det måste alltså finnas bindande regler för företagens ansvarighet när det gäller sociala frågor, miljöfrågor och arbetsrättsfrågor.

Däremot vill vi inte se att detta tas upp inom WTO. Vi vill inte att WTO:s mandat ska utvidgas ytterligare, vilket har föreslagits av till exempel Indien och Kina i WTO:s arbetsgrupp om handel och investeringar. Vi vill att diskussionerna ska föras vidare i mer lämpliga forum inom FN.

Anna Jonsson: Jag tänkte kommentera de frågor som kom upp under det tidigare passet angående vilka resurser som kan behövas som stöd för miljöorganisationer. Det ena är finansiellt stöd, som Margot var inne på. Där kan man se att större delen av det stöd som finns nationellt blir projektstöd, vilket innebär att man indirekt styr miljöorganisationernas arbete in till vissa områden. Det ser vi som en begränsning. Det innebär att vi inte alltid kan ta itu med just de frågor som vi ser som mest akuta.

Det handlar också om praktiska saker. Många av oss jobbar ideellt. Det kan handla om så enkla saker som att få en kallelse i tid för att kunna ta ledigt från jobbet och så vidare. Man ska alltså helt enkelt vara medveten om att detta är en ganska resurssvag grupp och att man får anpassa sina metoder till det.

Roger Karlsson (c): Jag vill rikta en fråga till Nationalkommittén för Agenda 21 och Habitat. Den handlar om hållbarhet. Hållbarhet byggs för mig underifrån. Särskilt viktigt tycker jag att det är i en alltmer globaliserad värld. Det gäller hållbarhet som byggs dels av enskilda människor och enskilda företagare, dels av företag.

Min fråga är: Vilka hot och möjligheter ser Nationalkommittén för Agenda 21 i att skapa delaktighet i hållbar utveckling? Jag upplever att vi trots att vi har jobbat med Agenda 21 i Sverige inte har kommit ned från kommunerna och ut till människorna på ett riktigt bra sätt.

Ordföranden: Jag ser att Rolf Lindells plats är tom.

Roger Karlsson (c): Då har jag en alternativ svarare, nämligen Institutet för framtidsstudier. Har man studerat ...

Ordföranden: Den platsen är också tom. Du får skicka frågan vidare till någon annan.

Ola Engelmark: Jag kan referera från en Agenda 21-konferens som vi hade tillsammans med Svenskt Näringsliv och Naturvårdsverket i förra veckan. Där deltog Sveriges kommuner, näringslivet, staten och så vidare.

Inom kort går vi ut med ett upprop där vi tillsammans visar vad som behövs för att förnya Agenda 21-arbetet och ge det en förnyad avspark. Det intressanta är att det verkligen behövs. Man faller ned på de ganska grundläggande mänskliga aspekterna. Det behövs fler mötesplatser för kommunikation. Tyvärr har vi alltför bristfällig kommunikation mellan aktörsgrupperna. Näringslivet pratar med sina aktörer inom sina egna nätverk och kommunerna och de ideella organisationerna gör likadant. Det visar sig vara en framgångsfaktor med många mötesplatser. Ju fler mötesplatser det finns där människor kan mötas – allmänhet, näringsliv, kommuner, myndigheter, ideella organisationer och inte minst forskare – desto bättre lyckas man med Agenda 21-arbetet.

Mikaela Valtersson (mp): Några av de svåraste frågorna i Johannesburgprocessen var handelsfrågorna och fattiga länders krav på att ges större hänsyn. Det var särskilt folkrörelserna som uppmärksammade detta. Jag skulle vilja rikta en fråga till dels UD, dels Forum Syd, för att höra vilken ni anser att anledningen mer specifikt var till att handelsfrågorna var så kontroversiella. Och vad bör vi i Sverige tänka på avseende detta? Hur bör man agera framöver i processen för att få med de här delarna på ett bra och konstruktivt sätt?

Kajsa Olovsson: Det är naturligt att handelsfrågorna får en viktig roll när man diskuterar hållbar utveckling mot bakgrund av att det ekonomiska benet är ett av de viktigare benen för att åstadkomma hållbar utveckling och för att bidra till fattigdomsminskning. Där har vi en ganska dålig tradition när det gäller att öppna våra marknader för u-länderna och därmed möjliggöra för dem att med egna medel finansiera sin egen utveckling.

Vad vi kan göra i framtiden är naturligtvis att fortsätta att driva på för att inom den europeiska unionen öppna våra marknader, särskilt för produkter som är av intresse för u-länderna. Vi talar då framför allt om jordbruksprodukter och även om tekoprodukter. Vi har också ett ansvar för att ändra strukturen på våra handelshinder så att vi underlättar för u-länder att exportera också produkter som har ett ökat förädlingsvärde.

Åsa Romson: Jag uppmärksammade att man från Folkrörelsernas sida framför allt lyfte fram att problemet med handelsfrågorna när de diskuterades i Johannesburgprocessen handlade om utvecklingsländernas intressen inom handelspolitiken, som är underordnade de intressen som USA och EU driver i han-

delsorganisationen. Det handlade också mycket om att FN-systemet höll på att kapitulera inför världshandelsorganisationen.

Det som jag sade om utvecklingsländernas intressen i världshandelsorganisationen syftar naturligtvis delvis till det som Utrikesdepartementet tar upp här, det vill säga den orättvisa jordbrukspolitiken. Den pratar vi ganska ofta om i Sverige, och där är vi nog ganska överens. Men det är också så att handelsreglerna i dag på jordbruksområdet tvingar länder att inte – inte ens under kortare tidsperioder – ha skyddstullar för varor, inte ens när det finns ett stort behov av att till exempel gå över till en hållbar utveckling. Vi vet ju att det kan vara viktigt ibland på jordbrukssidan. Detta stoppar handelsreglerna som de ser ut i dag, och det gör naturligtvis inte situationen lättare för fattiga länder.

Egentligen handlar också obalansen inom handelsorganisationen om alla de nya avtalen, som inte primärt är handelsavtal. Det kan handla om patentregler, det handlar om tjänstehandeln, som Jordens Vänner tog upp här, och det handlar ännu mer om de nyare frågorna som föreligger inför nästa ministermöte – investeringsfrågorna. De har egentligen inte något intresse i utvecklingsperspektiv, som vi ser det.

När det gäller FN-systemets kapitulation tryckte många svenska organisationer hårt på en sak. I och med att man i Johannesburg diskuterade handelsfrågorna utifrån att man skulle implementera Dohaagendan och de beslut som var fattade i WTO så underställde man sig också därmed en annan organisation, det vill säga WTO. Många folkrörelser och, trodde vi, kanske även den svenska regeringen såg det som naturligt att FN är den organisation som alltmer är den övergripande organisationen. FN bör vara det inom det system som har den övergripande politiken för hållbar utveckling. När man då ser att mycket i praktiken undermineras eller hindras inom handelssystemet så ska också FN vara det system som står upp för hållbar utveckling och inte till en handelsorganisation lämnar över till exempel definitionerna av vad som är motiverat ur miljösynpunkt och vilka åtgärder som kan vara handelshindrande. Detta bör naturligtvis FN själv se till, och det tryckte man hårt på från både miljöorganisationer och det civila samhället i stort.

Ordföranden: Tack för det! Det här med hållbar utveckling kan vara hur vitt och hur brett som helst. Men för att försöka få någon styrning på det hela i utfrågningen så går vi nu över till nästa block som frågeställarna kommer att inrikta sig på. Jag repeterar att det handlar om förändrade konsumtions- och produktionsmönster samt stöd till fattigdomsbekämpning.

Nu har vi satt upp en ny talarordning igen. Den som först kommer att ställa en fråga är Christin Nilsson. Därefter är det Ewa Björling. Då vill jag återigen säga, bara så att ni kommer ihåg det: Försök att ställa en fråga. Den ska också riktas till en konkret organisation. Det får max vara två. Och gör helst inte frågan så vid. Vi ska se hur vi klarar av den här sista timmen. Varsågod Christin Nilsson, Socialdemokraterna!

Christin Nilsson (s): Tack. Jag har en fråga till Forum Syd. Den handlar just om fattigdomsbekämpning kontra hållbar utveckling med inriktning på kvin-

nor. Vilka är de viktigaste åtgärder vi kan vidta så att även kvinnorna kommer in i den här processen?

Åsa Romson: Jag förstår inte riktigt vad du menar med "den här processen".

Christin Nilsson (s): Processen för en hållbar utveckling kontra detta med en positiv utveckling för utvecklingsländerna, och då inriktat på just kvinnorna.

Åsa Romson: Om kvinnorna inte kommer in i processen är det ju inte en hållbar utveckling. Det står väldigt tydligt definierat i processen, såsom jag uppfattar hållbar utveckling, att kvinnorna som grupp är väldigt viktiga. De bär i många delar möjligheten till en hållbar utveckling. Vi vet också att när det gäller fattigdomsbekämpning är kvinnorna en oerhört viktig grupp. När den gruppens behov inte är tillgodosedda får vi inte heller någon effektiv fattigdomsbekämpning. Så det är naturligtvis en huvudmålgrupp.

Jag tycker att det dokument som kom fram från Johannesburg diskuterade denna fråga ganska seriöst. Vi hade mycket diskussioner mellan de svenska företrädarna och folkrörelserna omkring hur Sverige skulle driva att få fokus på kvinnorna som grupp när det gäller fattigdomsbekämpning. Det här är också en fråga där jag upplever att Sverige har en ganska god kompetens på biståndsområdet. Egentligen skulle jag kanske vilja bolla över detta även till andra organisationer, som Rädda Barnen eller Svenska kyrkan.

Ordföranden: Det gör vi ju inte. Vi kan hoppas att någon kanske har möjlighet att ställa en fråga, inte minst till Svenska kyrkan som jag har fått säga nej till två gånger när man har försökt bolla över frågor. Jag säger det lite tydligt så att någon kan anta utmaningen. Då går ordet till Ewa Björling, Moderaterna. Därefter är det Sverker Thorén. Varsågod, Ewa!

Ewa Björling (m): Tack. Jag skulle vilja ställa min fråga till Utrikesdepartementet igen. Återigen vill jag komma in på miljödelsmålen. De åtta mål som finns är av olika art. Det visar sig att det verkar vara mål åtta som är absolut svårast att uppnå. Det handlar om globalt partnerskap, utveckling av frihandel och ekonomi och så vidare. Samtidigt måste man ta med i det här att mål fyra, som handlar om att utrota sjukdomar, ändå måste vara det som är mest akut, som jag ser det. Ska man vara lite mer drastisk är det så att om vi inte klarar av mål fyra, att minska hiv, malaria, tuberkulos och alla andra allvarliga, i vissa fall dödliga, sjukdomar, kommer fattigdomen så att säga drastiskt att reducera sig själv.

Hur ser det ut här? Hur arbetar man? Hur fokuserar man? Det måste ändå vara så att mål fyra är det som borde komma allra först. Då tänker jag främst på hur utvecklingen ser ut när det gäller att få fram bra, billiga mediciner i utländerna. Hur ser avtalen ut? Kommer man vidare framåt? Man har kommit en bit på vägen genom de här partiella patentrörelserna, men jag skulle vilja se mycket större kraft i just den biten och en snabbare utveckling.

Ordföranden: Skulle Ewa Björling bara kunna göra det smidigare för den som ska svara och förtydliga för alla andra vad som menas med mål åtta och mål fyra?

Ewa Björling (m): Mål åtta handlar om att utveckla ett globalt partnerskap för utveckling. Det är det övergripande målet. Det handlar om att diskutera tullfrihet. Det handlar om att utveckla stabila ekonomier. Det handlar om att skapa demokrati och helt enkelt bygga upp bra samhällen att leva i för u-ländernas folk. Mål fyra handlar om att minska barnadödligheten. Det är därigenom också kopplat till mål sex, att bekämpa hiv, malaria och andra sjukdomar.

Ordföranden: Då har vi Lennart Hjälmmåker från UD. Varsågod!

Lennart Hjälmmåker: Tack. Jag återkommer gärna till millenniemålen. Vi tycker nämligen att de är väldigt viktiga. Jag är också glad att frågeställaren gör den här distinktionen mellan mål åtta och de andra målen. Man kan konstatera att inte bara mål fyra, utan kanske till och med alla de sju första målen, handlar väldigt mycket om utvecklingen i våra samarbetsländer medan det åttonde målet, om partnerskap, handlar om vad vi kan göra från nord för syd.

De sju första målen innehåller det här med sjukdomar, hiv/aids. De handlar också om utbildning och fattigdomsfrågor i ett brett perspektiv. Jag ska gärna säga några ord om sjukdomar. Jag kan bara konstatera, också relaterat till den tidigare frågan om jämställdhet, att målet om utbildning är väldigt viktigt. Här talas det om lika villkor mellan pojkar och flickor, så jämställdhetsaspekten genomsyrar också de här målen i väldigt hög grad.

Det är mycket viktigt att frågan om hiv/aids kommer upp. Sverige gör mycket i frågan. Som frågeställaren säger är det så att om inte folk överlever blir det inte mycket utveckling. Det är väldigt viktigt att vi ser hiv/aids som det stora utvecklingsproblemet det är. Det är en ekonomisk och social fråga och en utvecklingsfråga. Det är en hälsofråga, men bara till viss del. Det är mycket mer än en hälsofråga. Vi måste alltså angripa det här på ett brett sätt.

Det gör Sverige på olika sätt, multilateralt och bilateralt. På det multilaterala området är våra största insatser att stödja FN:s program UNAIDS och att stödja den globala hälsofonden, fonden för de tre sjukdomarna malaria, tuberkulos och hiv/aids. Vi sitter i styrelsen och driver en aktiv politik i den fonden. Det är förstas viktigt att vi jobbar på basplanet. Det är viktigt att det här genomsyrar våra breda, fattigdomsinriktade program och att vi kan komma till rätta med detta på basplanet. Jag tror att vi driver detta på ett brett och bra sätt.

Ordföranden: Vi tackar för det. Då går vi vidare till Sverker Thorén, Folkpartiet. Därefter är det Rosita Runegrund. Varsågod, Sverker!

Sverker Thorén (fp): Ett rejält kliv mot hållbar utveckling tror jag kommer att tas när vi förmår att använda vår offentliga upphandling på ett vettigt sätt. Min fråga är till Krister Nilsson till att börja med, men jag vädjar också till ordföranden att någon fristående ska få svara på frågan. Frågan gäller hur trenden ser ut när det gäller offentlig upphandling av hållbara varor och tjänster. Finns det mätningar, och vad görs för att få den rejäla kraften och drivet mot den här utvecklingen?

Ordföranden: Då ska jag säga, innan Krister Nilsson börjar svara, att du får välja vem som ska svara.

Sverker Thorén (fp): Då har jag gjort mitt val.

Ordföranden: Du har gjort ditt val. Då svarar Krister Nilsson. Varsågod!

Krister Nilsson: Tackar. Offentlig upphandling är naturligtvis oerhört viktigt för att få en utveckling mot hållbara produktions- och konsumtionsmönster. Vi har från regeringens sida aktivt inom ramen för EU drivit att få en tydlig och klar tolkning. Man kan väl säga att ett av problemen har varit huruvida man kan ställa tydliga krav eller inte inom ramen för de direktiv som har funnits i EU. Den osäkerheten har gjort, kan man väl säga, att utvecklingen inte har gått så fort och så bra som vi hade önskat. Direktivet har ändå kommit dithän att vi känner att det ger ett större stöd.

För att göra ytterligare insatser har det utvecklats ett system, ett större, yt-baserat stöd, till offentlig upphandling. Det har vi från regeringens sida stött. Det kommer att läggas fram inom ramen för Miljöstyrningsrådet, som är en samarbetsorganisation mellan kommunerna och Landstingsförbundet och numera också näringslivet och staten. Jag tror att utvecklingen av den offentliga upphandlingen kopplat till upphandling generellt inom näringslivet och till ökad användning för produktstandarder kommer att bidra till att vi inom de närmaste åren kommer att få ett nytt instrument för det som vi också kallar integrerad produktpolitik. Vi tror att det ligger något väldigt positivt i det.

Vi bedriver alltså en aktiv politik där, vilket jag tror kommer att innebära att vi bättre tar vara på den potential som vi tror finns. Några exakta siffror har jag tyvärr dock inte just nu.

Ordföranden: Då tackar vi Krister Nilsson för det. Då är det Rosita Runegrund, Kristdemokraterna. Därefter är det Kjell-Erik Karlsson. Varsågod!

Rosita Runegrund: Tack, fru ordförande! Jag skulle vilja ställa en fråga angående bistånds nivån. I Rio gavs rekommendationen 0,4 % av BNP. Nu vet man att det ligger på 0,2 % till 0,3 %. FN:s rekommendationer är på 0,7 %. Det är viktigt att arbeta med effektivisering och med kopplingen till MR och demokrati. Min fråga vill jag ställa till UD. Vilka är möjligheterna att relativt snabbt öka biståndsresurserna globalt? Och hur går arbetet med att effektivisera det tidigare hårt kritiserade EU-biståndet?

Ordföranden: Vem känner sig manad att svara på det? Det är Lennart Hjälmmåker igen.

Lennart Hjälmmåker: Låt mig börja med biståndsvolymen globalt, som frågan rörde. Där känner vi alla till att FN har en målsättning på 0,7 % av bruttonationalinkomsten. Vi har också sett under många år hur andelen har sjunkit. Den har sjunkit mycket för att stora givarländer som USA tyvärr har sänkt sitt bistånd kraftigt. Vi har också sett hur Japan, som till och med låg över USA för några år sedan, har tvingats skära ned på sitt bistånd.

När man tittar på biståndsvolymen totalt innebar Monterreykonferensen ett genombrott. Margot Wallström var inne på det förut. Det intressanta var att Europa kunde enas och gå till Monterrey med enad röst. Den enade rösten

satte press på USA, så att också USA kom ut på planen i Monterrey. Det som hände inför Monterrey var att efter en hård kamp inom i EU, en kamp där Sverige tillsammans med Holland hade en ledande roll, lyckades EU:s länder komma överens om det här målet, som Margot Wallström nämnde, att vi till 2006 ska nå upp till 0,39 % av BNI.

Det låter inte mycket man talar om procenttal, men det innebär en ökning fram till 2006 på mellan sex och sju miljarder dollar. Det är stora pengar i det här sammanhanget, när det samlade biståndet är ungefär 50 miljarder dollar. Så Monterrey innebar ett genombrott, ett trendbrott. Det var glädjande och viktigt. Det innebar att också USA i Monterrey kom fram med nya pengar och lade fem nya miljarder US-dollar på bordet för att matcha de europeiska insatserna. Vi ser det som väldigt viktigt att ett enat Europa här kunde sätta press på USA.

När det gäller EU-biståndet för vi på olika sätt en dialog. Vi följer EU-biståndet. Vi såg att den parlamentariska kommittén Globcom lade fram sitt betänkande för ett drygt år sedan. Där fördes det fram mycket kritik mot EU-biståndet. Detta är en fråga som säkert också kommer att behandlas i den proposition som kommer så småningom och som jag nämnde tidigare i dag, så jag vill inte säga mer om detta i dag.

Ordföranden: Då går frågan vidare till Kjell-Erik Karlsson, Vänsterpartiet. Därefter är det Roger Karlsson. Varsågod, Kjell-Erik!

Kjell-Erik Karlsson (v): Jag vill ställa min fråga till Forum Syd. Partnerskap mellan regeringar och företag kan, som många uppfattar det, leda till både positiva och negativa förändringar i konsumtions- och produktionsmönster och i fattigdomsbekämpningen. Kan ni utveckla er syn på partnerskap mellan regeringar och företag? Ger partnerskap positiva bidrag till arbetet med en hållbar utveckling eller ser ni risker med det arbetssättet? Vad jag vet finns det inte något officiellt regelverk för hur partnerskap ska användas för att man ska nå målen i handlingsprogrammet.

Åsa Romson: Återigen vet jag inte om Forum Syd är den organisation som bäst kan svara på det. Göran Eklöf från Naturskyddsföreningen var inne på frågan tidigare. Jag kan bara ge min bild av de diskussioner som vi har haft under Johannesburgprocessen kring vad som är många organisationers syn på det här. Det är, som också Göran var inne på, inte så att man är negativ till partnerskap. Det är i Sverige och allmänt känt att vi har haft väldigt positiva partnerskap i vissa delar, som miljöcertifiering och sådant, mellan organisationer, företag och offentliga institutioner eller förvaltningar.

Det som kom upp inför Johannesburg var som många uppfattade det, och det är även min analys, något som störde den här ordningen. Man diskuterade vad det var man skulle kunna hålla politikerna ansvariga för. Vad ville man att världens företagare, statsministrar och statschefer skulle åka till Johannesburg och ta på sig för ansvar? Man ville inte att de skulle abdikera från ansvaret genom att säga att alltihop ska lösas av partnerskap mellan andra aktörer, eller i samarbete med andra aktörer.

Det var egentligen den diskussionen som man förde i Johannesburg. Man var positiv till olika partnerskap. Det fanns olika grenar bland folkrörelserna. Det var en del som sade att om man tar in denna typ av partnerskap i den här processen, Johannesburgsprocessen, då legitimerar man också att politikerna inte tar sitt ansvar för att genomföra en mycket bra och framåtsyftande handlingsplan för den politiska agendan. Det var andra organisationer som framförde att det ännu så länge inte finns allmänt vedertagna, bindande regler för hur företag får agera när det gäller lobbying och påverkan från kortsiktiga ekonomiska intressen, till skillnad från företag som naturligtvis också jobbar för de långsiktiga intressena. De hade svårt att se hur man skulle hantera det här utan regler kring partnerskapens funktion och uppföljning, som du också och pekade på.

Ordföranden: Tack för det, Åsa! Nu har jag på den förnamnda listan Roger Karlsson, Centerpartiet. Därefter är det Marianne Samuelsson. Ni har möjlighet att vinka till min bisittare Sinikka Bohlin om ni vill komma upp lite mer på talarlistan. Då ordnar vi det. Ni kan ju fundera på vilka som ännu inte har fått någon fråga. Då var det Roger Karlsson, Centerpartiet. Varsågod!

Roger Karlsson (c): Tack, fru ordförande! Jag ska tillfredsställa fru ordföranden genom att ställa en fråga till Svenska kyrkan. En viktig del i förändrade konsumtions- och produktionsmönster tror jag är kapitalplaceringar, alltså finansiella tjänster, hur vi väljer att placera vårt kapital, till exempel pensionskapital. Lite är det ju så att en satsning på etik och miljö blir ett slags avvikande placering. Frågorna till Svenska kyrkan skulle i så fall vara: Hur jobbar ni själva med era kapitalplaceringar? Och hur kan man jobba för att etik- och miljöaspekter blir det normala när man placerar kapital?

Ordföranden: Varsågod, nu har ni chansen.

Karin Lexén: Jag hade hoppats att jag skulle få prata om vårt internationella arbete. Det är faktiskt det som jag arbetar med. Jag vill ändå bara passa på att nämna, i relation till detta med finansieringsfrågor, en fråga som inte har varit uppe här. Det är en fråga som gäller fattigdomsbekämpning och som också har med kvinnors möjligheter att göra. Det är mikrokrediter, som vi har flera försök omkring. Det är intressant på det sättet att återbetalningsfrekvensen faktiskt är väldigt hög från fattiga människor. Det är ofta kvinnor som lånar lite pengar. De kan inte låna på någon säkerhet, utan det är deras löfte och moral som gäller. Och pengarna kommer tillbaka! Därmed fick jag lyfta fram ett annat exempel.

Placeringar och etik är en jätteviktig fråga som vi för många diskussioner kring. Jag tror att man måste se placeringar som ett sätt att stimulera verksamheter som man tror på. Jag vet inte om det är ett svar på din fråga när det gäller etik och miljö. Vill du ställa en följdfråga? Det är ganska brett, det här också.

Ordföranden: Är du nöjd? Jag tror att Roger Karlsson också uppskattade det där andra som du lade till, så det tackar vi för. Då är det Marianne Samuelsson, Miljöpartiet, varsågod! Därefter är det Rolf Lindén.

Marianne Samuelsson (mp): Tack. Inför Johannesburg drev miljörelsen frågan om bindande regler för stora företags ansvar mot bakgrund av att frivilliga åtaganden, som man hade utlovat i samband med Riokonferensen tio år tidigare, inte hade givit så mycket i praktiken. Mot bakgrund av det undrar jag vad Svenskt Näringsliv anser om miljörelsens krav på bindande regler för storföretags agerande.

För att vara lite mer konkret: Det finns ju i dag vedertagna regler för ekonomisk redovisning. Skulle man kunna tänka sig agera för att också miljöeffekterna skulle kunna redovisas på ett likartat sätt, till exempel att man ställer krav på börsbolagen i Sverige att redovisa sina koldioxidutsläpp enligt en regel som skulle kunna vara jämförbar?

Ordföranden: Ni får avgöra vem av er som ska svara.

Göran Norén: Jag tror att vad man konsekvent gör fel i det här sammanhanget, det man underskattar och missbedömer, är det tryck som kommer från marknaden själv på olika aktörer. Jag delar nog inte riktigt uppfattningen att det har hänt så lite sedan 1992. Jag tror att man kan visa väldigt tydligt att det inte minst inom svenskt näringsliv har hänt väldigt mycket när det gäller miljöarbete, utsläpp och sådana saker.

I dag finns det ett väldigt starkt tryck från hela marknaden. Det kan vara kunders krav. Det kan vara anställdas krav. Det kan vara kapitalplacerares krav på olika typer av agerande från företagen. Det gäller såväl etik och miljö som sociala faktorer. Det trycket på företagen är väldigt starkt. Det går, så att säga på frivillig väg, långt utöver vad lagstiftningen säger.

En annan fråga som gäller det här med bindande regler är frågan om huvudproblemet är att företag inte lever upp till lagstiftningen. Eller är huvudproblemet att lagstiftningen i många länder är för dåligt utformad? Mitt svar på frågan är nog att huvudproblemet är att många stater inte tar sitt ansvar för att ha en vettig lagstiftning och vettiga regelverk och att företagen tvärtom går utöver vad lagstiftningen säger när de agerar på många marknader.

Ordföranden: Vill du ha en kompletteringsfråga, Marianne?

Marianne Samuelsson (mp): Innebär det att företagen skulle vilja ha mer globala regler för företagen, med lagstiftning som vore global och enhetlig?

Göran Norén: Vi är i nästan alla sammanhang för klara och tydliga spelregler och bestämda regler att leva efter. Problemet med kravet på bindande regler tycker jag fortfarande är att man på något sätt hamnar i en cirkel. Om huvudproblemet är att ett stort antal länder inte har tillräcklig lagstiftning, vad är det som säger att de kommer att ändra sitt beteende om man har bindande regler för företagen? Hur ska vi implementera det här?

En internationell konvention implementeras normalt genom att man gör någonting i sin nationella lagstiftning som innebär att man kan sätta de här orden i kraft, så att säga. De länder som i dag ger sjutton i olika miljökrav, krav på mänskliga rättigheter eller vad det nu vara månne, vad är det som talar för att de skulle ändra sitt beteende för att man har en bindande konvention? Det krävs fortfarande en implementering i nationell lagstiftning förutsatt

att man inte skapar något slags superglobal, överstatlig domstol. Det är med all respekt, tror jag, rätt så långt borta som det ser ut i dag.

Ordföranden: Då så. Då går vidare i frågeställningarna. Då är det Rolf Lindén, Socialdemokraterna. Därefter är det Sven Gunnar Persson. Varsågod!

Rolf Lindén (s): Tack, fru ordförande! Jag har en fråga som jag vill ställa till Dennis Pamlin på Världsnaturfonden. Den handlar om våra skogar. Som vi alla vet har skogen en stor betydelse för den biologiska mångfalden. Bland annat motverkar den jorderosion och störningar i vattenflöden. Dessutom ger den oss energi av olika slag som vi väl känner till. Skogen hotas dock som bekant av skövling. Då är min fråga: Vilka åtgärder anser Världsnaturfonden att det krävs akut för att stoppa skogsskövlingen?

Dennis Pamlin: Jag måste börja med att säga till dem som sitter och tittar på det här på TV att det finns en vital och intressant diskussion kring det här, med stor passion och massor med kraft. Det är svårt att få fram den kraften då folk har två minuter på sig att försöka svara på frågor om några av de största utmaningar vi står inför. Världsnaturfonden jobbar vetenskapligt och seriöst med de här frågorna sedan många år. Det känns faktiskt inte seriöst att försöka svara på den väldigt viktiga fråga som du ställer på den korta tid jag har. Jag tar det gärna med dig efteråt och hoppas att det finns andra forum där massmedier och andra kan få ta upp sådana här stora och komplexa frågor. Det här funkar tyvärr inte riktigt.

Ordföranden: Då får vi nöja oss med det. Vi får väl hänvisa till någon bra hemsida eller något annat i ert fortsatta arbete. Så är det naturligtvis. Det här området är hur vitt och brett som helst. Det blir lite kort i olika frågor. Vi får ta det för vad det är. Det är väl en bra upplysning för dem som tittar på oss. Vill Rolf Lindén fullfölja med någon annan fråga? Nej, då går vi vidare på listan. Då är det Sven Gunnar Persson, Kristdemokraterna, och därefter Carina Hägg. Varsågod!

Sven Gunnar Persson (kd): Tack. Jag ska ställa frågan till en organisation som inte har fått någon fråga tidigare, och det är Sida. Det finns en diskussion om hur utvecklingsländerna ska kunna tillgodogöra sig ny, avancerad teknik som ofta är väldigt kostsam men som är mer effektiv och energisnål utan att gå hela den långa vägen som i-världen har gjort när det gäller utveckling av denna teknik. Det handlar alltså om att tillgodogöra sig tekniksprång. Hur ser utvecklingen ut för närvarande på det här området nationellt och internationellt med finansieringsmekanismer, kunskapsöverföring och sådana saker? Det här tror jag också har väldigt stor betydelse för den fattiga delen av världen och dess möjligheter att täta gapet lite snabbare än om de skulle gå den långa vägen.

Ordföranden: Vem av er två vill haka på?

Jan Olsson: Om vi tar det utifrån vårt perspektiv så är en väldigt viktig del av Sidas verksamhet att hjälpa till att bygga kapacitet. Det görs på väldigt många olika sätt. Det finns något som en gång i tiden kallades för BITS-kurser, där personer i utvecklingsländer får möjlighet att komma till Sverige eller att

delta i kurser på annat håll i världen arrangerade med Sidas stöd. Det finns inom ett stort antal tekniska områden. Vidare byggs kapacitet i anslutning till de program och projekt som vi stöder i länderna. En speciell satsning under senare år har varit IT-sidan, eftersom vi uppfattar att det är en förhållandevis billig teknologi som kan leda väldigt långt och som också är överförbar på ett ganska snabbt sätt.

Ordföranden: Tack så mycket för det, Jan Olsson från Sida.

Sven Gunnar Persson (kd): Får jag bara ställa en liten följdfråga? Är partnerskap i samband med detta en fungerande metod i arbetet med just att komma till tekniksprång?

Jan Olsson: Partnerskap är alltid en metod att sträva efter och en metod som man ska kunna utnyttja. Om du i partnerskap lägger inte bara en diskussion regering till regering utan tar med att det också gäller aktörer i vårt land och aktörer i våra samarbetsländer, då tror jag att partnerskap är en väldigt bra metod för att föra ut det här.

Ordföranden: Tack för det. Då har vi Carina Hägg, Socialdemokraterna, och därefter Sverker Thorén. Varsågod!

Carina Hägg (s): Tack. Vi vet att livsmedelssäkerhet och försörjningssystem är avgörande i fattigdomsbekämpningen. Därför vill jag ställa en fråga till Sida. Det vore kanske också bra om LO, som har kontakt med lantarbetarna, kunde få möjlighet att komplettera svaret. Jag undrar vika åtgärder man anser vara viktigast för att skapa ett hållbart jordbruk globalt. Då är det också viktigt att man tar med genderperspektivet i svaret.

Ordföranden: Vem ska börja, Sida eller LO? "Varsågod", säger Jan Olsson och räcker ut handen. Ska vi skicka frågan till LO först då, med lantarbetarnas perspektiv med i bagaget. Varsågod!

Sven Nyberg: Svenska lantarbetareförbundet, som numera har gått upp i Kommunal, har varit väldigt aktiva inom Lantarbetarinternationalen när det gäller de här frågorna och har drivit en rad projekt där man har försökt delge svenska och nordiska erfarenheter kring arbetsmiljöarbete och sådant som en del i jordbrukspolitik och livsmedelssäkerheten. Annars tror jag att det grundläggande ändå är att jobba via det internationella regelsystemet. Exempelvis vill jag nog hävda att en verksamhet som ibland blir lite förtalad, ILO-arbetet och ILO-konventionerna, har ett genomslag på bland annat det här området. Trots många bristfälligheter och problem uppmärksammas ändå överträdelser inom bland annat den här sektorn på ett sätt som gör att det är väldigt viktigt att fortsätta hävda de här frågorna.

Annars vill jag anknyta till en intressant sak om man tittar på helhetsperspektivet på en hållbar utveckling, som ju nära anknyter till livsmedelsfrågorna och skogsfrågorna som vi var inne på nyss. Då vill jag peka på FSC-certifieringen, som har förenat ekonomin, miljön och den sociala sidan i arbetet. Där har vi sett hur arbetsmiljöarbetet har lyfts, delvis av miljöarbetet. Det är ett bra exempel på en integrerad syn. Där har också organisationerna kunnat samarbeta. När vi går in i den här typen av frivilligt arbete vill vi ändå

betona att det bottnar i att det är ett komplement till det överenskomna regelsystemet, inte ett substitut.

Ordföranden: Tack så mycket, Sven Nyberg. Då ska vi se vad Sida säger. Det är tydligen inte Jan Olsson som ska svara.

Mats Segnestam: Jag tror inte att det finns något riktigt enkelt svar på den frågan. Det går nog inte att i ett svep se till att det blir ett hållbart jordbruk över jorden. Däremot finns det mängder av saker som vi kan göra och som vi delvis redan gör när det gäller att få till stånd ett tänkande åt det hållet. Ett exempel på detta är hanteringen av vattenresurser. Det är den fullständigt avgörande frågan för jordbrukets framtid i världen. Där arbetar också Sida inom ramen för det EU-vatteninitiativ som vi hörde om. På några år har vattenfrågorna seglat upp som en av de verkligt stora frågorna som världen försöker att hantera, nu senast vid den stora konferensen i Kyoto. Den frågan tror jag är avgörande för det som händer på jordbrukssidan.

Sedan pågår det en hel del forskning på området. Där är Sida med och stöder jordbruksforskning på olika sätt. En rätt stor del av jordbruksforskningen är i dag inriktad på frågorna kring ett hållbart jordbruk.

Vi går också in och ger direkt stöd till en miljövänlig jordbruksproduktion i liten skala. Margot Wallström nämnde ett exempel på detta, och ibland kan man ana en hållbarhet från såväl social och ekonomisk som miljömässig utgångspunkt i förlängningen av sådan produktion. Det pågår åtskilliga sådana insatser också genom enskilda organisationer.

Vi stöder också en diskussion kring miljövänlig produktion i anslutning till handelsfrågorna. En del har varit inne på det tidigare här i dag. Sida stöder konsortier av icke-statliga organisationer som sätter något slags miljöpress på världshandelsorganisationer. Där är vi inne och stöder mera direkt certifieringsmöjligheter.

Detta är exempel på ett antal insatser av väldigt olika slag som tillsammans kan leda till en mer hållbar jordbruksproduktion.

Carina Hägg (s): Jag skulle gärna vilja ha en liten komplettering. Det är också viktigt att man tar med en genderanalys. Jag känner en väldigt stor oro för att vi i det som vi medverkar till – ofta på väldigt goda grunder – inte tar med jämställdhetsanalyser. Därför ställer vi kanske en stor grupp duktiga jordbrukare – kvinnor, som i många länder står för merparten av jordbruksproduktionen – åt sidan, och då får vi en dubbelt negativ inverkan på det som skulle bli positivt.

Mats Segnestam: Jag kan inte annat än att instämma helhjärtat. Förlåt att jag glömde bort att svara på den delen.

Från Sida håller vi precis nu på att göra en total översyn när det gäller genderaspekter på hela Sidas verksamhet. Vi håller på att revidera den handlingsplan för genderfrågor som vi har haft sedan tidigare. Kopplingen till jordbruket är fullständigt central i det sammanhanget. Precis som du säger är det väldigt många av de enskilda jordbruken som hanteras enbart av kvinnor. Så den frågan är central för Sida.

Sverker Thorén (fp): Utbildning och kunskap är avgörande för att kunna förstå hur man ska handla för en hållbar utbildning. Det är viktigt att den dimensionen finns med i all utbildning ända från första början. Min fråga till UD är: Hur agerar Sverige internationellt för att detta ska bli en verklighet globalt?

Krister Nilsson: Jag kan nämna några exempel. Just utbildningens betydelse för att anamma en hållbar utveckling i generella termer var någonting som lyftes fram av vår statsminister Göran Persson under toppmötet i Johannesburg. Han avgav där ett löfte om att Sverige skulle ta initiativ till att utveckla dessa delar i både teori och praktik och sedan återkomma med en konferens under innevarande år. Den planeras nu för fullt och kommer att genomföras i höst, och det är Utbildningsdepartementet som har det ansvaret.

Dessutom har utbildningsfrågorna haft hög prioritet inom ramen för Baltic 21-arbetet. Som ansvarigt land driver vi det arbetet vidare. Vi kommer att fånga upp den tråden i de internationella möten som vi ska ha under året både i Kiev och när vi samlar Östersjöstaternas råd för att se hur vi kan gå vidare med det arbete som Sverige har bedrivit hitintills.

Sverker Thorén (fp): Det var positivt att höra. Vi fick ju också ett konkret råd från kommissionär Wallström om att bilda allianser för att driva speciella frågor. Det är min förhoppning att Sverige gör så.

Kaj Nordquist (s): En insikt som mer och mer breder ut sig är att fattigdom inte bara handlar om att inte ha någonting att äta eller dricka, utan det handlar om att man inte har några egentliga handlingsalternativ beroende på att man är inkapabel att kontrollera sin egen situation.

Jag vill fråga Sida hur detta kommer att förändra Sidas biståndsverksamhet och på vilket sätt man avser att den policy vi står för ska genomsyra internationella organisationer. På vilket sätt ökar vi fattiga människors förmåga att kontrollera sin egen situation för att på det sättet nå fram till en hållbar utveckling? På vilket sätt kan vi se till – det som Carina nämnde om genderaspekten är oerhört viktig – att de människor som får resurser från oss verkligen ökar sin egen makt och kontroll så att resurserna inte hamnar hos dem som redan har makten och som egentligen har varit i vägen för utvecklingen?

Jan Olsson: Helt riktigt. Fattigdom är inte bara materiell fattigdom utan det är i mycket stor utsträckning brist på makt och brist på möjligheter att påverka sin egen situation. Det så kallade mångdimensionella fattigdomsbegreppet har nu erkänts även internationellt, och det är någonting som vi har arbetat med från svensk sida under de senaste 40 åren.

I samband med den nya internationella agendan har även Sida sett över sin policy. Det som togs fram i början av det här året är en övergripande policy som heter *Perspectives on poverty* och det ska vara ett styrdokument för all Sidas verksamhet. I detta dokument betonas väldigt starkt vikten av att vi ska grunda vårt samarbete och våra insatser på en väl genomförd fattigdomsanalys. I denna fattigdomsanalys är en maktanalys en väldigt viktig del. I denna maktanalys ska vi alltid definiera och analysera de så kallade sårbara grup-

perna. I det internationella perspektivet består de sårbara grupperna av kvinnor, barn, äldre, funktionshindrade och etniska minoriteter – precis samma grupper som man hittar i deklARATIONEN från Johannesburg.

I det arbete som vi gör, alltifrån landstrategier som är de stora styrinstrumenten för vår verksamhet i enskilda länder till enskilda program och projekt, ska detta synsätt finnas med. Det betyder alltså att det är väldigt viktigt att maktfrågorna kommer fram och att stöd i olika former ges.

Eva Björling (m): Jag har tidigare frågat om hälsa, vaccin och tillgänglighet till medicin framför allt för världens barn. Men det finns någonting som är ännu viktigare om man ska överleva, och det är mat. Därför tänkte jag ställa en fråga som berör både Miljödepartementet och Utrikesdepartementet angående GMO, genmodifierade organismer.

Nu finns det ett gyllene ris som är a-vitaminberikat och som skulle kunna hjälpa många av världens fattiga, vilket det också gör. Men det finns också ett stort motstånd bland många i Afrika just därför att man är osäker. Man vet inte vad det handlar om. Man har helt enkelt inte kunskaper. Och det är ju högst förståeligt att det är så här. Men när man får den här kunskapen måste man också vara medveten om riskerna och om vilka kontroller som krävs.

Så min fråga är: Vad bidrar Sverige med internationellt? Vad gör man internationellt för att bidra med denna kunskap så att u-länderna får mer information för att de lättare ska kunna ta ställning och utöva en egen kontroll?

Daniel Blockert: Jag jobbar på enheten för internationell handel med jordbruks- och fiskefrågor. Jag har därför handelsperspektivet på GMO-frågorna. Jag vet inte om Krister vill komplettera med Miljödepartementets syn på dessa frågor.

Det som gör GMO-frågan så oerhört besvärlig är – precis som det antyds i frågan – att det är en fråga som styrs av oerhört starka känslor. Det förekommer många rykten i svang om GMO. Det finns väldigt lite av vetenskapliga bevis. Det gör att frågan blir politiskt känslig. Vi från EU har också bidragit till att skapa en osäker situation framför allt i många u-länder genom att vi har en inställning till GMO som har gjort att det blir problematiskt för u-länder att exportera till EU om de inte uppfyller vissa krav, vilket har gjort att man har varit väldigt skeptiskt inställd till GMO.

Som forskningen ser ut på området för tillfället har vi inte lyckats bevisa eller fastställa att GMO innebär ett hälsoproblem för människor. Det finns mycket forskning kvar att göra, framför allt på miljöområdet när det gäller kontaminering, det vill säga att GMO skulle sprida sig från jordbruksproduktion ut i naturen och i så fall hur detta ska hanteras. Det görs för tillfället ett stort arbete i många länder där också Sverige bidrar på många områden. Jag vet att flera svenska företag är engagerade i den här typen av arbete.

I våra kontakter med u-länder på handelssidan får vi ofta frågor från u-länder om GMO, om information, om hur det fungerar och om hur vi ser på GMO. Där är informationsaspekten väldigt viktig.

Sedan tror jag att mycket kan falla på plats när lagstiftningen som vi håller på med internt inom EU är genomförd och implementerad. Det finns beslut

och förhoppningsvis ska detta kunna fungera framåt hösten eller årsskiftet. Förhoppningsvis får vi också en lösning på den stora handelskonflikten som existerar på det här området mellan USA och EU. I USA har man en syn på det här området som är mycket avvikande. Den konflikten försvårar väldigt mycket för u-länderna därför att det blir en stor förvirring. Jag är säker på att alla känner till de stridigheter som uppstod om livsmedelsbiståndet till Zambia när man vägrade att ta emot GMO-majs. Denna konflikt består till stor del av en i-landsdiskussion som vi måste hitta en lösning på.

Det absolut bästa som vi kan göra från vår sida är att se till att det skapas en fungerande lagstiftning och att vi kan enas om hur vi ska hantera GMO-produkterna framöver. Då kommer vi också att få en vettig diskussion om hur vi ska hantera eventuella risker samtidigt som u-länderna får ett klarare direktiv om vilka regler som vi ställer upp och hur vi ska hantera frågan framöver.

Krister Nilsson: Det som är viktigt i EU är att vi får ett system och en lagstiftning som inte minst utgår ifrån konsumentperspektivet. Vi från Miljödepartementet har varit väldigt måna om och har drivit länge att vi ska ha en lagstiftning som garanterar både en spårbarhet och märkning så att vi har kunskaper om var GMO finns, inte bara GMO som råvara utan också i förlängningen i livsmedel. Därför är spårbarhetsperspektivet väldigt viktigt. Detta är ett absolut fundament för att vi ska kunna få en utveckling av GMO.

Samtidigt berör detta bara en del. Det som är viktigt inte minst ur ett u-landsperspektiv är att man fördjupar kunskapen kring samexistensfrågorna. Hur verkar GMO när det kommer ut i naturen? Där finns det en rad exempel på hur GMO har vållat en hel del diskussioner om rättigheterna för bland annat vidareförädling. Där kommer vi från Miljödepartementet tillsammans med Jordbruksdepartementet att försöka lyfta diskussionen och höja vår kunskapsnivå när det gäller hur vi ska hantera detta framöver, och det kommer vi att göra inom kort.

Eva Björling (m): Mycket kort: FN-systemet borde kunna spela en viktig roll här. Den här kunskapen skulle kunna kanaliseras ut via FN på ett mycket tydligare sätt än vad som görs i dag. FN skulle kunna vara så att säga u-ländernas advokat. Hur pass mycket diskuterar man detta i stället för att bara visa att EU nu är med på tåget?

Daniel Blockert: Tyvärr är den bistra sanningen att arbetet och diskussionen i många av de FN-organ som borde vara mer aktivt på det här området – och då tänker jag framför allt på FAO som jag har arbetat tillsammans med – tyvärr blockeras av politiska motsättningar. Det är en så känslig fråga. Därför har många av FN:s fackorgan som borde ha jobbat mer med den här frågan inte riktigt vågat ta i den.

Det var också oerhört symtomatiskt att man vid toppmötet i Johannesburg inte alls berörde bioteknikfrågor. Det får man se som ett utslag av att man insåg att om man skulle föra fram den frågan på dagordningen skulle man aldrig kunna komma framåt.

Därför återkommer jag till att vi behöver lösa ut den här frågan på högsta politiska nivå så att det blir en samsyn kring hur GMO-frågan ska hanteras

framöver. Det är först då som FN kan få en mera kreativ roll. Jag håller fullständigt med dig om att det är där som arbetet och framför allt forskningsarbetet måste skötas framöver.

Christin Nilsson: En fråga som inte har berörts här speciellt mycket när det gäller fattigdomsbekämpning är att det av ett högre välstånd också följer att det blir mera sopor och avfall. Jag undrar vad FN-förbundet har för syn på detta och hur man jobbar med den frågan i samband med fattigdomsbekämpning kontra att åstadkomma ett kretsloppssamhälle. Jag skulle även vilja ha en kort kommentar från Sida.

Mats Djurberg: Jag kan bara upplysa om att det har skett ett litet missförstånd. Jag tillhör inte FN-förbundet, utan jag representerar ett FN-organ som heter UNDP eller FN:s utvecklingsprogram. Jag vet inte om jag därmed är rätt person att ställa frågan till, så jag bollar över den till Sida.

Mats Segnestam: Den frågan är oerhört relevant för den hållbara utvecklingen framöver. Det finns inget enkelt svar på den. Men det finns ett antal saker som man bör tänka på. En sak är möjligheterna till att diskutera detta inom ramen för Agenda 21-arbetet, inte bara i Sverige utan i alla möjliga länder.

Det är kanske inte allmänt känt, men det pågår alltså ett Agenda 21-arbete i en rad länder runt om i världen med bland annat svenskt stöd. Det är så stor efterfrågan på svenska Agenda 21-konsulter i Kina att man inte hinner med att stödja alla de initiativ som finns.

Man måste alltså lösa dessa frågor lokalt så mycket som möjligt. Det finns en hel del tekniker som vi kan hjälpa till att lära ut med stöd från Sida.

Sedan finns det en annan aspekt på detta med avfall som borde diskuteras ännu mera än vad som görs i dag, och det är det organiska avfallet. Det pågår en urbanisering i världen. Vi är på väg mot över 5 miljarder människor i stadsmiljöer. Mat produceras på landsbygden som sedan forslas till städerna, men rötslammet går så att säga inte tillbaka. Här har vi alltså en mycket stor problematik när det gäller att återskapa näringsunderlaget för nästa matproduktion. Den frågan måste vi ta tag i. Vi diskuterar detta på Sida och kommer att ta med det i en diskussion om landsbygdsutveckling som vi ska hålla på med under det kommande året.

Rosita Runegrund (kd): Jag har också en fråga till någon av forskarna. Jag såg att Stefan de Vylder gick, men jag ställer frågan så får ordföranden avgöra vem den ska riktas till. Jag skulle vilja veta mera om skuldavskrivningarnas roll i fattigdomsbekämpningen.

Lennart Hjälmlåker: Jag kan mycket kort konstatera att skuldavskrivningarna har en väldigt stor betydelse i fattigdomsbekämpningen, och det tror jag också ligger i själva frågan.

Jag har nämnt Monterrey flera gånger, och det mötet fortsatte sedan i Johannesburg. Om man tittar på dagordningen i Monterrey och de beslut som fattades där hade det beslutsdokumentet sex kapitel. Ett av dessa kapitel handlade enbart om skuldfrågan och vikten av att uppnå en hållbar skuld. Det är

viktigt att Sverige, EU och det internationella samfundet jobbar hårt för stora skuldavskrivningar.

Samtidigt behöver inte alla skulder vara fel. För att u-länderna ska klara av sina investeringar i framtiden kommer de att behöva låna pengar. Det gäller därför att hitta en balans i skuldavskrivningarna, att få en hållbar skuld samtidigt som man blir kreditvärdig och kan hålla sig kvar i det internationella systemet och låna pengar.

Jag kan bara understryka att skulderna är ett utvecklingshinder. Det behöver göras mycket på skuldområdet. Mycket har gjorts och mycket görs. Detta är också ett område där Sveriges och andra länders regeringar har jobbat mycket tillsammans och påverkats av påtryckningar och aktioner från det civila samhället.

Åsa Romson: Som representant för en av organisationerna inom nätverket Jubel som är svenska organisationers samverkan kring fattigdomsbekämpning och skuldavskrivning kan jag bara komplettera framställningen från UD med att man från NGO:er anser att de skuldavskrivningar som görs i dag är otillräckliga framför allt med tanke på det hinder för fattigdomsbekämpning som de utgör.

Vad man vill sätta fokus på är rättvisan i att betala gamla skulder då man kan ifrågasätta på vilka boliner pengarna lånades ut. Det handlar också om vilka krav som ställs på den ganska stora nya långivning som görs där kraven på de fattiga ländernas ekonomiska politik ställs på ett sådant sätt att vi från NGO:er ifrågasätter om detta är vägen till hållbar utveckling i framtiden. Det gäller kanske framför allt från demokratisk synpunkt hur man skapar samhällen som växer underifrån när så många av reglerna fastställs av de rika länderna.

Ordföranden: Hur det är att sitta i de här riksdagsbänkarna har ni nu fått erfara under ganska lång tid. Jag har själv suttit ganska länge i en sådan bänk och jag kan garantera att det inte är skönt. Max brukar ligga på 40 minuter. Men jag tycker att ni har klarat av det galant. Tack vare att ni har gjort det allihop har ni också kunnat vara med i den process som är oerhört viktig för oss här i riksdagen när vi ska jobba med våra olika frågor.

Nu vet jag att det är flera som är här än som har fått komma till tals, och det kan vi bara beklaga. Men å andra sidan vet vi att ni har kunskapen och vi vet var vi kan få tag i ytterligare information om det behövs.

Den skrivelse som regeringen har lagt fram om toppmötet i Johannesburg är ett arbete som vi just nu jobbar med i riksdagen. Vi kommer att ha en debatt om detta i mitten av maj. För att bearbeta frågan har vi alltså ett sammansatt utskott. Det här är första gången som miljö- och jordbruksutskottet och utrikesutskottet samarbetar.

Ni har varit en värdefull del i vårt fortsatta arbete. För den som är intresserad av regeringens skrivelse kan man gå in på riksdagens hemsida – www.riksdagen.se – där den finns att läsa.

Det här ämnet är hur vitt och brett som helst. Även om vi har haft ett ganska stort register på våra frågor i dag är det ändå bara en liten del av allt det som skulle kunna diskuteras kring en hållbar utveckling.

Jag vill rikta ett stort tack till er som har orkat sitta med på läktaren. Det är unga människor som ser ut att vara en framtid som man kan vänta mycket av. Det är viktigt att man får med också unga människor i det här arbetet.

Till alla er som har suttit hemma och följt diskussionen ända från i morse till nu och framför allt till er som har kommit hit för att svara på ledamöternas frågor vill jag också rikta ett stort tack. Tack också till det sammansatta utskottet och inte minst till våra stenografer som har gjort det möjligt att allt som har sagts här i dag kommer att finnas dokumenterat. Jag vill dessutom tacka presidiet som har hjälpt till att hålla ordning.

Ett stort tack allihop för att ni var villiga att tillbringa denna fredagseftermiddag här i riksdagen. Och vem vet, vi kanske hörs och ses snart igen. Tack så mycket!